תלמוד בבלי · ראשונים · ריטב״א · סדר נזיקין

ריטב"א על שבועות

רבנו יום טוב ב"ר אברהם אשבילי [הריטב"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ריטב"א על שבועות

רבנו יום טוב ב"ר אברהם אשבילי [הריטב"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ריטבא-על-שבועות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 7
דף ג. 9
דף ג: 10
דף ד. 11
דף ה. 14
דף ה: 17
דף ו: 18
דף ז. 19
דף ז: 22
דף ח. 24
דף ח: 26
דף ט. 27
דף ט: 30
דף י. 32
דף י: 34
דף יא. 37
דף יא: 38
דף יב. 40
דף יב: 44
דף יג. 47
דף יג: 49
דף יד: 53
דף טו. 56
דף טו: 58
דף טז. 60
דף טז: 62
דף יז. 65
דף יז: 71
דף יח. 74
דף יח: 78
דף יט. 81
דף יט: 82
דף כ. 84
דף כ: 86
דף כא. 89
דף כא: 90
דף כב. 91
דף כב: 94
דף כג. 95
דף כג: 96
דף כד. 99
דף כד: 101
דף כה. 103
דף כה: 104
דף כו. 105
דף כו: 107
דף כז. 111
דף כז: 113
דף כח. 115
דף כח: 119
דף כט. 120
דף כט: 125
דף ל. 125
דף ל: 128
דף לא. 131
דף לא: 132
דף לב. 134
דף לב: 137
דף לג. 140
דף לג: 142
דף לד. 148

דף לד: 149
דף לה. 151
דף לה: 151
דף לו. 153
דף לו: 159
דף לז. 160
דף לז: 164
דף לח. 166
דף לח: 168
דף לט. 175
דף לט: 176
דף מ. 180
דף מ: 185
דף מא. 190
דף מא: 193
דף מב. 197
דף מב: 203
דף מג. 208
דף מג: 214
דף מד. 214
דף מד: 216
דף מה. 218
דף מה: 220
דף מו. 223
דף מו: 229
דף מז. 231
דף מז: 233
דף מח. 237
דף מט. 249
דף מט: 250

דף ב.

בעזרת אל תמים דעות

שבועות שתים שהם ארבע. פי' שבועות ביטוי שחייב הכתוב על שגגתן קרבן עולה ויורד בפרשת ויקרא דכתיב ונפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב. הא דלא פריש בה תנא בהדיא שבועות ביטוי כדפי' באידך דמכילתין דקתני שבועות העדות שבועות הפקדון שבועות הדיינים. י"ל דטעמא משום דהתם השבועה מחמת ד"א שגורם לו לישבע תני בה בלשון הגורם אבל הכא אין לו גורם מבחוץ ומעצמו הוא מבטא שפתיו בשבועה או לעצמו או לאחרים כגון שאתן מנה לפלוני ושלא אתן קרי להו שבועה. והא דקתני שתים שהם ד' בהא ובכולה מתני' ולא קתני ארבע וכן באידך ואע"ג דכלהו לחיובא כדאסקינן טעמא דמלתא לפי שאין שוות לגמרי בענין זו משום דשתים אבות ואידך תולדות זו משום דשתים כתיבי בהדיא ואידך (אבות) [אתי מדרשא] והכא גבי שבועות כתיב בהדיא להרע או להיטיב דהיינו שתים (ואידך) אתו מדרשא דלכל אשר יבטא האדם בשבועה כדאיתא בפרק שבועות בתרא וכן בידיעות הטומאה כתיבי בהדיא העלם טומאה בקדש ומקדש ואידך דהיינו העלם קדש ומקדש אתו מדרשא ביציאות שבת הוצאות כתיבי הכנסות לא כתיבי ובמראות נגעים (שתים אבות ואידך תולדות) שכן מביא בגמרא לקמן בריש מכילתין ולא מן קצת נוסחי שמפרש כן להדיא דההוא לאו לישנא דגמרא הוא. אלא מדאמרי' בגמרא מני מתני' אי ר' ישמעאל הא אמר אינו חייב אלא על העתיד לבא אלמא משמע (מדקאמר) להו דשתים שהן ד' דקתני היינו כדפירש"י ז"ל דאלו לר' ישמעאל שתים שהן ד' היינו שאוכל ושלא אוכל שיש בהם הרעה והטבה ושאזרוק צרור ליה ושלא אזרוק שאין בה הרעה והטבה וכולם להבא כדאיתא בפ"ג ומיהא איכא למידק מהיכן משמע להו לבעלי הגמרא דמתני' מרבי לשעבר כר"ע ולא אזרוק כר"י וי"ל דסמכו על משנת פ"ג דקתני בה הכי בהדיא ומשמע להו דההוא מתני' פי' דמתני' דהכא היא דבתר דפסיק תנא ושרי הלכו ידיעות הטומאה דזוטרא כדאיתא בגמרא הדר לפרושי הלכות שבועות ומיהו אכתי קשה דהא בפרק ג' איכא מ"ד דר"ע מייתי מרבוייא דקרא אף שאזרוק ולא אזרוק משום דהוי להבא מיהת ואיכא מ"ד דמרבי אפי' שזרקתי ושלא זרקתי. וא"כ למר ליתני שתים שהן שש ולמר ליתני ב' שהן ח'. ורש"י ז"ל נשמר מזה כאן שכתב ובפרק ג' מרבי מן המקרא דברים שאין בהם הרעה והטבה ומיהו שתים הם ותו לא דבר וחילופו עכ"ל והרמב"ן ז"ל פי' שאין ענין משנתינו בכאן שתים שהם ד' אבות ותולדות כלומר ב' שהם אבות שהם ד' אבות ותולדות אלא ענין המשנה ב' שמות שהן ד' דברים בין שכולם אבות בין שכולם תולדות וגבי שבועות לאו

והן שתים שהן ד' והם בכלל לאו והן שתים (בלבד) [בלהבא] שאוכל ושלא אוכל שאזרוק ולא אזרוק שהן מרבוי' דקרא שהם ד' לאו והן לשעבר שאכלתי ושלא אכלתי שזרקתי ושלא זרקתי. וכן גבי יציאות השבת שהם שמות הכנסה והוצאה ובהם ד' מלאכות של עני ושל בעה"ב ויש שסבורין לומר שלזה כיוון רש"י ז"ל בלשון דלעיל. אבל לדידי אין זה במשמע לשון רש"י ז"ל כלל שכבר פי' הוא משנתינו שאוכל ושלא אוכל ושאכלתי ושלא אכלתי אבל כוונת רש"י ז"ל דתנא נקט משנתו כדמוכח בפ"ג לר"ע במאי דהוה מוכרח ואתי לדידי' מרבוייא דקרא בדברים שיש בהם הרעה והטבה וכשתמצא לומר דמרבה נמי שאזרוק ושלא אזרוק א"נ אף שזרקתי ושלא זרקתי הכל נכנס במה שפרט ובכללו הם נכללים ולאו דמתרבו מינייהו בכך כיון דסוף סוף שתים שהן ד' ותו לא דבר וחילופו וגם פי' רבינו הגדול ז"ל לא א"ש בלשון המשנה וגם שנצטרך לומר דמתני' דפ"ג לאו פי' דמתני' דהכא ולשון רש"י ז"ל מחוור יותר לרבותינו נוחי נפש והוא דרך עיקר התוס'. עוד י"ל בפי' משנתינו דמש"ה משמע להו בגמ' דמתני' כר"ע משום דכולה מתני' דקתני הכא ב' שהם ד' כולם הם דבר והפכו ממש ב' כנגד ב' בידיעות הטומאה זדון טומאה והעלם קדש ומקדש כנגד העלם טומאה וזדון קודש ומקדש וביציאות שבת שתי הכנסות כנגד שתי הוצאות דבר וחילופו וכן מראות נגעים שתי שחורות כנגד שתי לבנות ומעתה אף בשבועות:

ידיעות הטומאה שתים שהם ד' קרבן עולה ויורד שחייבו תורה מחמת טומאת מקדש וקדשיו הכתוב בפ' ויקרא אצל שבועת ביטוי כדכתיב ונפש כי תגע בכל דבר טמא וגו' שתים שהם ד' ובפ' ידיעות הטומאה אסקינן דהאי תנא בעי ידיעה בתחלה ובסוף והוה להו ח' ידיעות אלא דלא תנא אלא ד' קמיית' דליתנהו בכל התורה כולה או ד' בתרייתא דמייתי ליה לידי קרבן וא"ת ולמ"ד דבתרייתא חשיב אמאי נקיט בהא ידיעות טפי מבשבועות ויציאות דהא בדידהו נמי בעי ידיעות בסוף דאי לא ידע דחטא היכא מייתי קרבן וי"ל דהתם כיון דמני נקיט לישנא דענינא גופא דהיינו שבועות ויציאות לא איצטריך למתני בהו ידיעות אבל הכא היכי ליתרי טומאות ב' שהן ד' לא אפשר דאי מיני טומאות חשיב טובא נינהו ולא שייך בהו נמי לשון שהן ואי עניינא דמייתי דמחייבי ליה קרבן מחמת טומאה ב' הן קודש ומקדש. והלכך לא סגיא דלא ליתני או העלמות טומאה או ידיעות ועדיפא ליה למיתני ידיעות דמייתי ליה לידי קרבן:

יציאות השבת ב' שהם ד' פי' ב' הוצאה דעשיר מרשות שעומד בו והוצאה דעני שמוציא מרשות שאינו עומד בו שהם ד' בהדי הכנסה דעשיר שמכניס מרשות שאינו עומד בו והכנסה דעני שמכניס מרשות שעומד בו וא"ת הלא שם הוצאה והכנסה א' הוא ומה

לי עשיר ומה לי עני. עד שיהיו נמנין לב' שהם ד' י"ל דמשום דמלאכת הוצאה והכנסה דשבת חידוש הוצרך התנ' לשנות בה כל צדדין שאפשר לחייב על כולם שלא נאמר אין לך אלא מקום חדושו בלבד. והחדוש שכל המלאכות תלויות בעצמן וזו תלויה ברשויות שהמפנה חפצים מזוית לזוית כל היום פטור ובהוצאה והכנסה חייב בכזית או בכגרוגרות ותדע דכלהו מלאכות גמירי ממשכן וזו הוצרך הכתוב לפרוש בה בפירוש או מן ויכלא העם מהביא או מדכתב אל יצא איש ממקומו דדרשינן אל יוציא כלומר הוא וכליו ושתים הוצאת העשיר מן הסתם. ויש מרבותינו ז"ל שבתוס' דב' היצאו' אלו נאמרו בתורה ויכלא העם מהביא וכן אל יצא איש ממקומו דאפי' למ"ד תחומין דאורייתא כדכתיב אל יצא איש ממקומו מ"מ אף הוצאה בכלל כדאמרינן אל יצא הוא וכליו דהא קרי להו במס' עירובין לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אפי' למ"ד תחומין (דרבנן) [דאורייתא] ומזה הטעם אין לוקין על התחומין מן התור' הלכך נכתב אל יצא דדרשינן מיני' אל יוציא משום הוצאה דעני. שאולי הייתי סובר שלא חייב הכתוב בחדוש הוצא' זו אלא כעין דעשיר שכן דרך רוב המוציאים להוציא מרשות שעומדים בו לרשות שאין עומדים בו ואין לך אלא מקום חדושו וא"ת כיון דחדוש הוא נימא דקראי ללאו יצאו ואזהרה שמענו עונש מניין וי"ל כיון דהוי במשכן וגלי בהו קרא להדיא וטרח למכתב הוצאה דעשיר ועני הא ודאי לכללה אהדרה ואף לעונש זו שיטת התוס'. אבל רבינו הרמב"ן ז"ל אומר דליכא תרי קראי להוצאה דלמאן דלית לי' תחומין דאורייתא ודריש אל יצא אל יוציא לא גמר מויכלא העם מהביא דדלמא בחול הוא וממשכן לא גמרי' ולא גמר העברה העברה מי"הכ כדאי' בפרק הזורק. ומיהו תנא מני להו בתרתי מן הטעם שפירש"י ז"ל דהויא מלאכה גרועה ובודאי שכן נראה פשט לשון הירושלמי שאמרו שם אר"י עני ועשיר אחד הם ומנו אותם חכמים ב' הוצאה והכנסה אחת הם ומנו אותם חכמים שתים ובמקומה הארכתי יותר בס"ד:

מראות נגעים פי' שהמצורע מביא עליה' קרבן לטהרתו שנים שהם ארבע' מראה לשון זכר הוא כדכתיב את המראה הגדול הזה ולהכי נקיט לה בל' זכר ולהכי נמי נקטוה בבתרייתא:

דף ב:

מכדי תנא ממכות קא סליק. וא"ת הא מנ"ל דהא קי"ל דאין סדר למשנה בתרי מסכתות וכ"ת כדכתב הרב בן מיגא"ש ז"ל דכולה נזיקין חדא מסכתא היא הא פלוגתא דאמוראי הוא ואפי' מאן דאית לי' הכי לא אמרה אלא משום ג' בבות בלחוד כדפי' התם. גם

מה שפי' עוד דניהו דלא הוו יודעין איזה מהם ראשונה יודעין היו שהם סמוכות ועל סמיכותייהו הוא שואל כאן לא דייק שפיר לישנא דאמרי' ממכות סליק. ויותר י"ל דהיכא אמרינן אין סדר לב' המסכתות על הרוב נאמר אבל מקובלין היו בסידרן של אלו וכן בסוטה ונזיר דפרכינן נמי כי הכא מכדי תנא מנזיר קא סליק כנ"ל. ובתוס' פי' שלא אמרו אלא שאין סדר חשוב לתרי מסכתו' ללמוד לענין מחלוקת וסתם איזה מהם נשנית ראשונה כי לא נשנו בב"המד עם התלמידים בסדר הזה כדי שנלמוד מן הסדר ההוא למה שאמרנו אבל ודאי כשחזר רבי וחברן על הסדר הזה סדרן זה אחר זה דלא סגיא בלא"ה ונכון הוא ומה שתירץ רבינו הרמב"ן ז"ל בזה אינו מחוור בלשון הגמרא:

משום דתני על הראש שתים מכאן וכו' פי' שהוא לאו אחד שיש בו חיובין הרבה למלקות קתני הכא הני שיש בהן חילוקין לענין קרבן בסמך כל דהו:

ועל הזקן שתים מכאן וב' מכאן פירש"י ז"ל שניה' הם מכל צד אצל הצדעין לפי שעצם הלחי רחב כנגד הצדעין ויש לכל דבר רחב קצה לב' צדדין והמדקדק בו ימצאנו שהלחי התחתון שהשינים קבועים בו מחובר לצדעין ברוחב ב' אצבעות קנה הא' באמצע הצדעין וקצה האחד כנגד חצי האזן עכ"ל ור"ח ז"ל פי' א' במקום חבור הלחי והצדעין וא' בסוף השפה מימין וכן משמאל ונקראו פאות לפי שהם בשפת השפה וא' בשבולת הזקן ע"כ ויש מחלוקת בין הפוסקים ז"ל אם חיוב הקפה בתער דוקא דומיא דהשחתת זקן או אפי' במספרים כעין תער ובתוס' האריכו בזה הרבה גם בכאן ואני הארכתי בזה במקומו במס' מכות. ודעת רבים ודעתי דבשורת הדין דבתער דוקא דיליף מהשחתה דהא איתקוש בקרא ויליף נמי השחתה מהקפה לחייב כל הנשחת כמשחית דומי' דבהקפה דחייב המקיף כמוקף דכתיב ביה לא תקיפו והכי איתא בתוספתא דמכות ואינו חייב עד שיקיפנו בתער. וההיא דתוס' נזיר דמשמע דקשיא אהא פירשתיה במקומו ומיהו למעשה ראוי להחמיר ולאסור במספרים כעין תער וקי"ל נמי דהקפת כותי שמי' הקפה ואסור להיות ניקף ונשחת ע"י עכו"ם כדפרישׁ' במס' נזיר בס"ד ואין זה מקומו להאריך יותר ואיכא דקשי"ל לענין פאת שדה אמאי לא אמרינן פאות טובא לחייב על כל קרן וקרן ויש מתרצים דהתם לא תכלה כתיב ואכילוי בלחוד קפיד רחמנא ועוד דיש שדה עגולה שאין לה פאות מה שאין בזקן וראש והנכון דהכא כיון דכתב רחמנא לא תקיפו פאת ראשכם על כל הפאות הזהיר הכתוב שאין הקפה אלא בשתיהם ואפקיה בלשון פאת לחייב על כל פאה ופאה ויליף השחתה מינה בהיקש או דלא מקריא השחתה במקצת אבל הכא ליכא למדרש לאפוקי קרא מפשטיה דאמר פאת שדך:

דף ג.

חדא דמחייב עליה תרתי וכו' פי' בתוס' ואפי' בהתרא' א' דאי בשתי התראות היכי פליג עליה התם ר"א בפרק בתרא דמכות דקתני אם נטלן כולן כא' אינו חייב אלא א' וי"א דנפקא ליה דמחייב תרתי בהתרא' א' משום דאיתקש לשריטה דכתיב ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת והתם חייב על כל שריטה ושריטה מדכתיב ושרט לנפש ולא נהירא דא"כ אמאי איצטריך התם קרחה יתירה לחייב על כל קרחה וקרחה לילף משריטה ואמאי איצטרך התם קרחה יתירה לחייבו בהקפה דהא כולהו איתקוש מקרא לא יקרחו וגו' אלא מדגלי התם בהדיא שמעינן דבהא לא ילפי מהדדי והכא בפאת מחלקות פליגי מר סבר דלא תקיפו אכל פאה ופאה קאי ומר סבר דאכולהו קאי ואפשר לפ"ז דאפי' רבנן לא מחייבי אלא בב' התראות ור"א פליג דסוף סוף חד לאו הוא:

שבועות וידיעות דבהדי הדדי כתיבין ודמיין להדדי לרווחא דמילתא נקטינהו לתרוייהו כיון דאיתנייהו דהא מסתיי' בטעמ' דכתיבי גבי הדדי כדאשכחן בריש מס' נדרים וא"ת וליתני ידיעות הטומאה ברישא כדכתיב בקרא י"ל דעיקר מכילתין שבועות הוא ואמטו להכי תנייה הכא דלא איירי תנא בס' נזיקין אלא מידי דממונא ובדין הוא דליתני מעיקר' שבועת העדות ושבועת הפקדון ושבועת הדיינים אלא דאקדים שבועת ביטוי משום דסמיכא לידיעות הטומאה ומשום דזוטרן מילייהו הילכך פתח בשבועות ברישא ולא עוד אלא דשבועות העדות כתיב ברישא ושם שבועה א' היא וא"ת וליתנינהו כולהו גבי מראות נגעים דאיכא קרבן עולה ויורד ביום טהרתו וי"ל דדמיין אהדדי לא חשיב ליה עיקר טעמא ולסניפין נקטיה א"נ דלא דמו לגמרי דגבי נגעים ליכא קרבן חלוק לדלי דלות כאידך:

איידי דזוטרן מילייהו פסיק ושרי להו פי' משליך אותן מידו ורש"י ז"ל פי' ושרי להו מתיר אותן מידו להיות נפטר מהם וח' דהא נפישין מילי דידיעות הטומאה משביעות בטוי דהא קתני תרי פרקין ובשבועות ביטוי לא תני אלא פרקא חדא וי"ל דשם שבועה חדא היא והא איכא פרקי דשבועת העדות ושבועת הפקדון ושבועת הדיינים דנפישי טובא ובעי למתנינהו כולהו כחדא שהם עיקר המסכת בס' זה כמו שאמרנו:

שתים אוכל ולא אוכל פירש"י ז"ל אוכל להטיב לא אוכל להרע וא"ת למה שינה מסדר הפרש' דנקט להרע מעיקרא וי"ל דקרא נקט להרע מעיקרא שכן הוא רוב הנשבעין לענות נפש אבל תנא לא בעי למיתני מעיקרא אלא הן קודם ללאו כדנקיט בכל דוכתא עשה ולא תעשה. ויש שני' דשאוכל היינו להרע שהוא הרעה בהעברת שבועתו ולא נהירא לי כלל:

אי ר"י קשיא שבועות פי' דלא מיחייב לשעבר וליכא לפרושי מתני' שהם ד' עם אזרוק ולא אזרוק מטעמא דפירש"י במשנתינו לעיל:
אי ר"ע קשיא ידיעות וה"ה דקשיא לר"א דס"ל בהא כר"ע משום דבעלמא כולהו סתמי אליבי' וא"ת ולר"י נמי קשיא ידיעות הטומא' דהא לא בעי ידיעה בתחיל' וכ"ת דמפרשיה ליה אליבא דידיה בידיעות בתרייתא דוקא דהא קתני סיפא את שיש בה ידיעה בתחילה וי"ל דאע"ג דסיפ' בידיעות קמייתא וכר"ע רישא בידיעות בתרייתא כר"י ואע"ג דבסמוך כי אוקי למלקות פרכינן מסיפא דאיירי בחרבן התם לא ניחא ליה לאוקמא כולה אפילו לחד תנא ובתרי טעמי דכיון דרישא למלקות היכא מפרש קרבן ומאן דכר שמיה אבל שפיר אפשר לאוקמא כולה לקרבן ורישא כר"י וסיפא כר"ע הילכך עדיפא לן למפרך משבועות דוקא א"נ דדלמא משני כדאמרינן לקמן מקראי לית ליה מסברא אית ליה:
והא דומיא דמראות נגעים קתני. וא"ת וליפרוך מיציאות השבת דסמיכא לה דכולהו לחיובא כדאי' בדוכתא וי"ל דהתם נמי לא קמה לן אלא מדקתני לה דומיא דמראות נגעים. ותדע דבלא"ה מצי למיפרך לר"י שבועות דומיא דידעות קתני דכולהו לחיובא ולר"ע ידיעות דומיא דשבועות דכולהו לחיובא אלא דנקט הא משום דנקטי' לה התם במס' שבת:

דף ג:

ר"י לשעבר קרבן אבל מלקות חיובי מחייב וא"ת אם למלקות מה שהן ד' דקתני דהא כולהו אבות נינהו. וכולהו מפרשי אוכל ולא אוכל משום לא יחל דברו. ואכלתי ולא אכלתי משום לא תשבעו בשמי או משום לא תשא לשוא דהוי לשעבר כדאי' בפ"ג וי"א כיון דמתרי לאוי נפקי שפיר קתני שתים שהן ד' א"נ כיון דלענין קרבן יש חילוק ביניהם שייך למתני שהן ד' כדקתני בפ"ג נקטיה הכי גם למלקות כאילו קתני שבועות למלקות ד' שהן ב' שהם ד' בעלמא לקרבן והשתא הנכון יותר דלמאי דקס"ד שתים היינו לאכלתי ושלא אכלתי שמפורש בהם מלקות בהדיא דכתיב כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא ושוא לשעבר כדדרשי' בפ"ג ודרשי' אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו ואוכל ולא אוכל היינו שהם ד' דלא כתיב ביה מלקות בהדיא ומתניתין דפ"ג לאו פירושא דמתניתין דהכא היא דההיא לקרבן ודהכא למלקות:
קסבר ר"י לאו שאין בו מעשה משמע דלפום הא לא צריכנא השתא למאי דאמ' רבה בפי' ריבתה תורה וכו' דכיון דלוקין על שאין בו מעשה אין הפרש בין להב' בין לשעב' והל"ל אלא. אלא דזמנין דמקצר לי' תלמודא והנכון דאכתי צריכין לדרבה דבלאו דידיה

הו"א דמכדי כולהו חדא סכסוכא נינהו ומה שתים שהם ד' אבל בדידי' מתפרשי שפיר דהאי אלא תשבעו והני מלא יחל דלא תימא כולהו מלא תשבעו ולא יחל לקונמות כדאמרינן בפ"ג א"נ דכדרבא איכא שתים שהן ד' משום דבהני מתפרש מלקות בהדיא משא"כ באידך וכדפי' לעיל:

גי' מקצת הספרים א"ה קשיא הך דאלו הן הלוקין וכו' ורש"י ז"ל מחקו דההיא סוגיא בעלמא היא וההיא ליכא למיפרך מינה ולמסקנא דהכא ל"ק ההיא דמייתינן לה התם מקרא דלעשות כתיב משמע לן דהכרחא הוא וכאלו אמרינן והא לעשות כתיב וכיון דטעמא דר"י התם מדכתיב אם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו' כדאיתא התם משמע לי דשינויא דשנינן שנויא הוא דהכי דייק קרא והא דלא חיישינן בשמעתן לפרוקא להא משום דסמכינן אאוקימתי אחריתי דאיכא התם ואשכחן כה"ג דפריך הש"ס תרתי ג' קושיי ולא חיישׁ לפרוקי אלא חדא דהוי עיקר טפי וחדא מינייהו בשמעתא קמייתא דגיטין כדכתיבנא התם בס"ד. וכן פי' הרמב"ן ז"ל:

אבל המותיר בטהור מ"ט לאו משום לאו שאין בו מעשה וליכא למימר דטעמא דההיא משום התראת ספק היא ולאו משום לאו שאין בו מעשה חדא דהא מ"מ אידחייא לה הא סתמא דידן דהכא ועוד דאמאי לא פטרינן במתניתין מההוא טעמא דהתראת ספק דהא אוכל ולא אוכל התראת ספק הוא ועוד דהא לר' יוחנן ע"כ טעמא דהא סתמא אחריתי אינו משום התראת ספק דהא איהו ס"ל דהתראת ספק שמה התראה:

ר' יעקב אומר וכו' פי' ולאו משום דסבר ר' יעקב דלאו שניתק לעשה לוקין עליו ליתא דהאי קרא אתא ללמד שאין שורפין קדשים בי"ט דדריש הכי בפ' במה מדליקין:

דף ד.

שבועה שלא אוכלנה ואכלה אנו חייב אלא א' וא"ת ואפי' א' למה לוקה דהא התראת ספק היא שמא ישאל על שבועתו ומצוה נמי איכא ומהאי טעמא חשיבי איסור שבועות ונדרים דבר שיש לו מתירין כדאית' במס' נדרים וי"ל דכיון דמחוסר מעשה הוא דמי יימר דמזדקקן ליה רבנן לא חשיבא התראה ספק להיפטר עליו ממלקות מאין בידו לומר אעשה בהיתר דאי לא תימא הכי נזיר ששתה יין או אכל ענבים האיך לוקה דהא אפשר בשאלה אלא ודאי כדאמרי' וכדכתיבנא לה בכמה דוכתי:

זו היא וכו' אבל אוכל ולא אוכל לא לקי וא"ת ומנ"ל דמשום לאו שאין בו מעשה דילמא משום התראת ספק דלא שמי' התראה זו כבר תריצנא לעיל ועוד י"ל דהכא סתמא ממעט לה אפי' בנשבע שיאכל ככר זו וזרקו לים או שרפו והתרו בו בשעת שריפה או בשעת

זריקה דהו"ל התראת ודאי וכמאן דתני התם במכו' ביטלו ולא ביטלו וכן תי' התוס' וא"ת ודילמא למעוטי נמי אכלתי ולא אכלתי וי"ל דהא ליתא כדאמרי' לקמן בפ"ג מסתברא קאי להבא ממעט להבא וליכא למימר דהא ממעט אזרוק ולא אזרוק דבהא כ"ע מודו דחייב ואין לו' דממעט הרעה דאחרי' דהיינו נשבע לבטל את המצוה דקא חשיב ברישא דהאי משנה:

מראות נגעים מאי מלקות איכא פירוש דאי בשנכנס למקדש או בשאכל קדש בטומאה זו היינו בכלל ידיעות הטומאה ולא עוד אלא דבכניסת מקדש לא מחייבי מלקות אטומאת צרעת דליכא לאו דלא יטמאו את מחניהם כדאמרינן בפסח שני פרק אלו דברים אליבא דר"ש מיהת והתם משמע דרב חסדא ואמוראי כר"ש ס"ל מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו פטור שנאמר בדד ישב מחוץ למחנה מושבו ניתקו הכתוב לעשה וק' דהכא משמע דאין לוקין אלא על מראות נגעים טמאים ובפרק ר"א דמילה משמע דלוקה אף על נגעים טהורים דקאמר התם דצרעת דוחה עבודה ופריך ולקוץ בהרתו דאתי עשה דעבודה ודחי ל"ת דקוצץ בהרתו ומשני מחוסר טביל' הוא ואמר הניחא נגעים טמאים נגעים טהורים מאי איכא למימר אלמא אף על טהורים עבר. וי"ל דהתם מיירי במראות נגעים טמאים אלא שעמד בעיניו בשתי הסגרו' דטהור הוא ולוקה על קציצתו עד שיטהרנו הכהן. משום דאם נולד בו סי' טומאה לאחר הפטור הכהן מחליטו מיד והכי איתא בתוספתא דנגעים:

משה"ק מוקמ' כר"י דאמר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו וא"ת א"כ תיקשי לר' יוחנן דאמר הלכה כסתם משנה ואמרי' בפ' הנחנקין דס"ל אין לוקין עליו וי"ל דלא אמרה ר"י בהדיא התם אלא סוגיא דתלמודא הוא אליבי' ובמסקנ' דשמעתין ר"ע נמי ולמלקו' הקשו בתוס' היכי מתוקמ' כר"ע דהא ע"כ סבר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו דהא טעמא דמ"ד לוקין משום דגמר ממוציא ש"ר ועדי' זוממין ופרכינן מה לעדים זוממין שכן קנס ופרקינן קסבר עדים זוממין ממונא ואלו ר"ע סבר דעדים זוממין קנס' ותי' משום דאיכא לאוקמי דסבר כרב דימי דלקמן פ"ג דאמר אכלתי ולא אכלתי שוא ולוקה משום לא ינקה ה' אבל ב"ד מלקין אותו ומנקין אותו ואייתר לי' שוא שני לשבועות שקר דאוכל ולא אוכל עוד תי' בתוס' דלר"ע אפשר דנפקא לי' לאו שאב"מ דלוקין עליו ממש"ר ועדים זוממין ומקלל אותו בשם דכתיב בהו מלקו' בהדיא כדאיתא במס' תמורה וכל דאתי מתלתייהו אתיא אפי' למ"ד ע"ז קנסא ורבנן דאמרי אין לוקין משום דמסתבר להו טפי למילף מלאו דחסימה דכתיב סמוך בעיקר מלקות דכתיב והי' אם בן הכות הרשע:

א"ה ידיעו' התראו' מבעי ליה פירש"י ז"ל דאילו ידיעות משמע שנעלמו אח"כ בשעת מעשה פי' לפירושו דלאו ממשמעות לשון ידיעות פריך לי' תלמודא דאדרבה ידיעות גמורות גם בשעת מעשה במשמע אלא דמשמע לן דהני ידיעות דומיא דידיעה דקתני סוף פ"א בענין קרבן שהם ידיעות שנעלמו. ומשני תני ידיעות דהתראות כלומר דידיעות דקתני רישא כפשוטי' ולאו כידיעה דסיפא ויש לפרש עוד ידיעות התראות מבעי' לי' דלשון ידיעה משמע שידע מעצמו וחטא לדעת ואי הכי הודעת אחרים בעינא למלקות דהיינו הודעות והתראות מבעי לי ומשני תני ידיעות דהתראות כלומר דתנא לא דק ולישנא קלילא נקט: [בכ"י מצינו בזה הלשון אריח על גבי לבינה ונראה שמחוסרין קצת תיבות]:

תרתי הויין פי' דהא ליכא מלקות אלא בתרתי בזדון קדש עם זדון טומאה וכן בזדון מקדש עם זדון טומאה. וא"ת וליפרוך דאי למלקות מאי שהם ד'. ויש מתרצים דמצי לדחויי שהם ד' בשוגג ולקרבן דהא לעיל בחד פי' והי' יותר עון לשון שתים הן ותו לא היכא הדר פריך מלשון שתים שהן ד' דאיכא ד' מיהת ותו את שיש בה ידיעה וכו' וכדמוקים לה למלקות מ"ט הוה דחיק נפשיה דרישא למלקות וסיפא לקרבן. אבל תלמודא דפריך השתא מינה משמע לי' דמדסיפא לקרבן רישא לקרבן ולאלומי' לפרכי' אזיל מן הסיפא:

אלא אר"י פירש רש"י לעולם וכו' וה"ג בשבועות נסיב לה כר"ע. בידיעות נסיב לה כר"י ולא גרסי' בחד מיני' סבר לה כדמוכח סוגיא להדיא לא תימ' וכו'. אלא רבי טעמא דנפשיה מפרש והא דלא נקיט אלא נסיב לה וסבר לה משום דבעי' לאשמעי' כדמפרש ואזיל דלא נסיב לה וסבר לה מאחריני אלא דאזדא לטעמא ולסברא דנפשי' ומיהו מסקנא דסוגיין דבשבועות נסיב ולא סבר לה ואפשר דאף רב כהנא לא נתכוין אלא משום משנה דידיעות דאמר סברא דנפשי' ולא נחשוב דבההוא לא סבר לה כדלא סבר לה במשנה דשבועות. וא"ת וכיון דלא סבר לה אמאי נסיב לה י"ל לפי שרוב בני הישיבה הסכימו עלי' ויש מקשי' כיון דזמנין דעבד רבי סתם משנה ממאי דלא סבר מאי האי דאמרי' בפרק כיסוי הדם ראה רבי דבריו של ר"מ ושנאה בלשון חכמים ויש מחלקים דשאני הכא ששנאה בלשון חכמים א"נ התם הכי גמר לה רחב"א דנסיב וסבר לה ויותר נכון דודאי כיון דסתם בה רבי הכי עביד בה הלכתא ולא אמרי' אלא דאיהו לא סבר לה מנפשי' אלא שנטה אחרי רבים דהוו סבר לה כסתמא:

דתני' מנין שאינו חייב אלא על שיש בה ידיעה בתחלה ובסוף ופירש"י ז"ל דתרי ונעלם כתיבי חד לחייב על העלם טומאה דוקא וחד דאייתר לדרשא ואע"ג דכתיב ונעלם והוא ידע אא"ע לידיעה דבסוף כפשטיה דהא לא צריך קרא דפשיטא דאי לא ידע דחטא לא

מייתי קרבן תנהו ענין לידיעה דבתחלה וכאלו כתיב והוא ידע ונעלם כלומר ונעלם מה שכבר ידע והו"ל כאלו כתיב בקרא ונעלם והוא ידע ונעלם והקשו עליו דהא אורחא דקרא הוא למכתב ידיעה בסוף בכל הקרבנות כדכתיב או הודע אליו ונודעה החטאת. ותי' דהנהו לדרשא אתו הודע אליו ולא שיודיעוהו אחרים עוד הק' דל"ל למימר ונעלם והוא ידע ונעלם מסתיי' דליתני ת"ל והוא ידע ונעלם ומיהו אין שתי' אלו כ"כ קו' לפי לשון רש"י ז"ל שפי' דכתיבי תרי ונעלם וחד מייתר לדרשא. לאשמעי' דין ידיעה וכיון דכן אצטריך למינקט תרי ולא דמי לאידך קרבנות דלית בהו כפילא דלישנא ובודאי שכן מוכח בפ' ידיעות הטומאה דלר"ע מכפילא ונעלם דריש ליה ומשום דס"ל דעל העלם טומאה בלחוד הוא חייב ולא על העלם קדש ומקדש דלהכי כתיב ונעלם ממנו והוא טמא. ומי' הא ודאי ק' על פירש"י ז"ל דאמרי' בכריתות מנין למפריש קרבן עד שלא נודע לו ואח"כ נודע לו שצריך להפריש קרבן אחר ת"ל ונעלם ממנו והוא ידע אלמא פשיטא להו דהאי ונעלם והוא ידע ידיעה דבסוף הוא ולא משמע דפליגא אההיא דר"ע מדלא אמרו לה התם ועוד דבת"כ אין הגי' אלא כגי' ר"ח ז"ל וכ"ה בספרי דוקני ת"ל ונעלם ונעלם ב' פעמים והרבה פי' נאמרו בה אבל המחוור יותר דר"ע סבר דלהכי כתיב ונעלם ונעלם ב"פ כדי לרבות בהעלמות ולא בעי' למדרשי' לרבות העלם קדש ומקדש דהא אדרבה אמעיט הא מדכתיב ונעלם ממנו והוא טמא וא"כ לא בא אלא ללמד על ידיעה בתחלה דא"א לב' העלמות בלא ידיעה בנתיים וכאלו כתיב והוא ידע בנתיים. ומעתה יש בכתוב ידיעה בתחלה מדיוקא דב' העלמות וידיעה דלבסוף מן הכתוב דאע"ג דדרשינן מיני' בכריתו' ממילא אתי' לידיעה דלבסוף ואף גי' רש"י ז"ל יש להלום לפי' זה דקתני ונעלם והוא ידע ונעלם לאו דנקיט ההו' והוא ידע הכתוב במקר' אלא והוא ידע דנפיק לה מונעלם ונעלם ב"פ ור"ת ז"ל פי' בענין אחר והכריע הרמב"ן ז"ל כפי' ע"פ הירושלמי אבל גמגום גדול יש בו דוק ותשכח במהדורא קמא והפי' שכתבתי הוא פי' מרווח ועושה שלום בין הגירסאות:

דף ה.

במים במים ב"פ וכו' ומיהו לר"י גם זה נכלל במדת כלל ופרט וכלל שמנה ר"י בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם שאל"כ הוה להו לר"י י"ד מדות:

אלא מעתה גבי סוטה דכתיב ונעלם מעיני אשה מכלל דאית ליה ידיעה שזינתה מעיקרא. והא כתיב ונקה האיש מעון תמיהא מילתא מאי פריך דהאי ונקה האיש מעון היינו מעון ביאה שלא בא עליה אחר שנסתרה כדדרשינן בקידושין וביבמות וסוטה ויש מתרצין

דכל שהוא מנוקה מעון ביאת מזיד אע"פ שהוא בא עליה בשוגג אמרינן שהמים בודקים את אשתו ומש"ה פרכינן דאי ונעלם משמע דה"ל ידיעה בתחל' שזינתה שוב א"א להיות ביאת שוגג כיון דידע ועכבה אצלו וזה היה נראה נכון. אלא דבמס' קדושין ויבמות מוכח דגז"הכ הוא דאפי' בביאת שוגג גמור אין המים בודקין כדכתיבנא התם בס"ד והנכון יותר דאנן קי"ל דכל שהבעל עמעם על אשתו שגילה דעתו שהסיח דעתו ולא להקפיד על זנותה שוב אין המים בודקין את אשתו ואפי' לא בא עליה כלל כדאמרי' בפ' בתרא דסוטה בזמן שבעל רואה ומעמעם שוב אין המים בודקין את אשתו וכ"כ רש"י ז"ל בפי' התורה ומעתה היינו דפריך תלמודא דאי ונעלם משמע דהו"ל ידיעה מעיקרא שזינתה שוב אין לה בדיקה כלל והא דנקטינן והא כתיב ונקה האיש מעון אפשר דמשמ' לן דהאי ונקה האיש מעון ב' דברים יש בו היינו שיהיה נקי מעון של עמעום אפי' בלא ביאת שוגג ושיהא נקי מעון ביאה אפי' שוגג בלא עון עמעים כנדרשי' ליה בעלמא. א"נ דלעולם דלא אתי האי קרא אלא לעון ביאה ואנן הכי פרכי' דהאי ונקה האיש מעון בתר ונעלם כתיב ומשמע שאלו מנוקה מעון ביאה מים בודקין את אשתו ואי הו"ל ידיעה מעיקרא בלאו עון ביאה אין המים בודקין אותה מחמת האי ידיעה:

אלא אמר אביי קסבר רבי ידיעת בית רבו שמה ידיעה פר"ת דודאי לשון ונעלם משמע דהו"ל ידיעה מעיקרא. ומיהו לאו ידיעה של עיקר אלא ידיעה כל דהו כעין ידיעת בית רבו ולרבי אפי' הא חשיבא ידיעה למעיקרא ומעתה גבי תורה נמי היתה קצת ידיעה דמעיקרא שידעו שהיא בעולם ואם לא נודע ערכה וגבי סוטה נמי היתה לו קצת ידיעה בסתירה דהאי ונעלם אונסתרה בתרי' קאי ולא אושכב איש אותה דרישא קאי ומיהו לא היתה ידיעתו בסתירה זו כ"כ שתהא חשובה לו עמעום. וכל שהוא מנוקה מעון ביאה מים בודקין את אשתו ויש שהיו מפרשי' דידיעת בית רבו לא נפקא ליה לרבי אליבא דרבא מלשון ונעלם דודאי לשון ונעלם שפיר מתאמר אפי' בלא שום ידיעה כלל. אלא נפקא לן מדכתיב ונעלם ממנו והוא טמא דלמה לי' למכתב הכי דהא לרבי אפי' על העלם קדש ומקדש וזדון טומאה חייב אלא ודאי ללמדנו בא כי העלמת הטומאה בלבד היתה לו או העלמת קדש ומקדש המחייבו על טומאתו אבל לא העלמת הלכות כי לכל הפחות היה לו ידיעת בית רבו ואין פי' זה נכון דהא בהדיא קתני בבריית' דרבי דונעלם מכלל שידע ואם כפי' זה הוה ליה למיתנא ונעלם והוא טמא מכלל שידע וגם לא הוה ליה לרבא לסתום לשונו כ"כ הלכך אין לנו אלא כפי' שכתבתי וכן הכריע רבינו הגדול ורבותי ז"ל (בפירש"י שלפנינו אינו בזה הלשון) וידיעת בית רבו פירש"י ז"ל שלמד בבית רבו שהנוגע בשרצים טמא ואסור לאכול קדש וליכנס למקדש וכל זה ידע כשנגע אלא

שלא התבונן לשום אל לבו שנטמא עכ"ל והוי יודע שבין לפירוש זה של רש"י ז"ל ובין לכולהו פירושי לאו למימרא כי אותה ידיעה שידע בבית רבו עולה לידיעה ואע"פ שהיה המעשה בהעלם גמור בלא ידיעה בתחלה לאחר כמה שנים שזה אינו עילה על הדעת דודאי כל ידיעה סמוכה להעלמה היא וכן מוכח בפי' בריש פרק ידיעות הטומאה דתנן נטמא וידע וכדפירש"י ז"ל התם וההיא אליבא דרבי נשנית ולכך פירש"י ז"ל כאן שלמד בבית רבו כך וכך וכו' וכל זה ידע כשנגע אלא שלא התבונן ומעתה תבין מה שהקשו על פירש"י ז"ל מאי האי דפריך תלמודא על רבא מדתנן שאין בה ידיעה וכו' ומי איכא דלית ביה ידיעת בית רבו ופרקינן בתינוק שנשבה לבין העכו"ם וע"כ לפום מה דכתיבנא הפי' מי איכא מאן דלית ליה ידיעת בית רבו עד שידע כן כשנגע ומעתה תקשה לו על פירושו מנ"ל לאוקומי בתינוק שנשבה וכו' הא בלא"ה נמי משכחת לה אפי' במי שלמד הרבה בבית רבו אלא שלא התבונן לשום אל לבו מה שלמד כשם שלא התבונן לשום אל לבו שנטמא ומיהו אין לדחות פירש"י ז"ל מפני כן דלרווחא דמלתא משני לה בתינוק כנגד המעשה ודרך התלמוד כן במקומות הרבה. ויש שפי' והוא דרך ר"ח ז"ל כי ידיעת בית רבו הוא שידע כשנטמא מה שלמד בבית רבו כי הנוגע בשרץ טמא ושהטמא אסור לכנס במקדש ולאכול קדש. אלא שלא ידע גם כשנטמא שהשרץ הזה שנגע בו הוא טמא והיינו דפריך תלמודא מי איכא דלית ביה ידיעת בית רבו דכיון שהרגיש במגעו ליכא דלא ידע שהשרץ מטמא ושהוא אסור בקדש ומקדש כי כל ישראל למדו הלכות אלו ואיכא דמקשי עפי"ז דהא בשאר איסורין דלא בעי אפי' ידיעת בית רבו אשכחן הכי שאכל חלב כסבור שומן ויודע שהחלב אסור כמו שלמד בבית רבו וא"כ מה הפרש בין זו לזו ולאו קושייא היא דאה"נ דאיתיה הא בעלמא ומיהו התם אפי' לא היה יודע שום הלכות חלב כלל היה חייב משא"כ בזה ובעינן שידע ההלכות אחר שנטמא ור"ת ז"ל פירש ידיעת בית רבו היינו שנגע בשרץ וגם שלמד שזה השרץ טמא אלא שלא ידע איסור טמא בקדש ומקדש ואין זה נכלל בידיעת בית רבו לפי שאין זה מבואר מן הכתובים ומדרש חכמים בעי'. והשתא פריך שפיר ומי איכא דלית ביה ידיעת בית רבו והוצרך להעמידו בתינוק שנשבה לבין העכו"ם ומיהו לא נקט בדוקא תינוק שנשבה בענין שלא ידע מעולם שיש איסור טומאה בעולם דהא לגבי שבת דלא בעינן ידיעת בית רבו פטרינן תינוק שנשבה לבין העכו"ם דלא ידע שיש שבת בעולם כדאיתא בריש פרק כלל גדול ואעפ"י שיודע שיש טומאה בעולם לפי שלא ידע שהשרצים מטמאין קרי ליה תינוק שנשבה ובכי הא לגבי שבת חייב שידע שיש שבת בעולם אע"פ שלא ידע מחמת מה הוא שבת:

תנן התם יציאות השבת שתים שהן ארבע בפנים וכו' וקושיין משום הא דהכא שקצר ולא השלים כל מניינא וליכא לתרוצי דלא תני להו לכולהו משום דבשבועות ואידך לא תני אלא שתים שהן ארבע דמשום הא לא הוה ליה למגזייה ואי לא דמיא לאידך לא לתנייה כלל וכבר פירשתי כל הסוגיא יפה בריש מסכת שבת בס"ד ע"ש:

דף ה:

תנן התם פי' במס' נגעים מראות נגעים ב' שהן ד' בהרת עזה כשלג וכו' והש"ס קיצר אותה כאן והכי איתא התם בהרת עזה כשלג שנייה לה כסיד ההיכל שאת כקרום ביצה שנייה לה כצמר לבן דר"מ וחכ"א שאת כצמר לבן שנייה לה כקרום ביצה ע"כ ולא הביא הש"ס כאן אלא דעת חכמים שהלכה כמותם ודרך הש"ס לפעמים שמביא משנה שלא במקומה פעמים מקצר פעמים מאריך ומ"מ דברי ר"מ תמוהין מאד שעושה השאת שהוא האב שחור מן התולדה. ולא עוד אלא כי בבהרת נותן תולדה שחורה לאב לבן וגבי שאת עושה בהיפך ויש מרבותינו ז"ל שבתוס' שפי' ושמא ר"מ משמע ליה שאת גבוה שבגבוהים וכתיב שאת לבנה הא כיצד למד שנותן לשאת השחורה לידה לבנה והא דאמרינן לרבנן שאת כצמר לבן דמשמע שאין הצמר לבן כשלג ל"ק על מאי דכתיב הנותן שלג כצמר דהתם על הנתינה קאי לפי שהצמר יותר מצוי ביניינו וכמו שמדמה הקב"ה לארי לפי שהוא מצוי ביניינו:

שנייה לה כסיד ההיכל פי' רש"י ז"ל דאע"ג וכו' וקרום ביצה והסיד לבן מן הקרום ולמטה מן הקרום אינו נגע אלא בוהק וטהור הוא והקשו בתוספות הא תנן התם ומייתי לה בפ' המזבח מקדש מראות נגעים ר' דוסא בן הורכינס אומר שלשים ושתה עקביא בן מהללאל אומר ע"ב ולא משמע דפליגי אכולהו תנאי דהכא דחשבי להו ד' ותו לא ותי' דהתם מני פתוכי נמי א"נ דדלמא כייל אותם בהדי מראות נגעי בתים ובגדים:

מאן תנא מראות נגעים ב' שהן ד' כך הגיה בכל הספרים אבל רש"י ז"ל כתב דלא גרסינן ב' שהן ד' אלא ה"ג מאן תנא מראות נגעים וטעמא דמילתא משום דאנן לא קפדינן אלישנא דב' שהן ד' שלא אמרו מראות נגעים ד' דהא כיון שהכל מודים דכולהו לא כתיבי וכדאיתא לקמן לא סגייא דלא נימא ב' שהן ד' וכדפרישנא במתני' ותדע דהא ל"ק במה ששאל בנו של ר"ע לר"ע מפני מה אמרו מראות נגעים ב' שהן ד' השיב לו ר"ע ואלא מה יאמרו ולא אמרו כאן דמתני' דלא כר"ע אלא מפני שמשנתינו שנויה בלשון אבות ותולדות שכל א' מן התולדות יש לה אב עליון לעצמה להצטרף עמו בלבד ואעפ"י שהיא גבוהה ממנו טובא ואינה מצטרפת עם האב הב' ואעפ"י שסמוכה לה יותר כדקתני

שנייה לבהרת סיד ושנייה לצמר קרום ביצ' ויפה דקדקו ז"ל אלא דקשי לי דכיון דאף כי גרסינן מאן תנא מראות נגעים לחוד אסיפא סמכינן וכדכתיבנא אמאי קשיא ליה למרן ז"ל דלא ניגרוס נמי מאן תנא מראות נגעים ב' שהם ד' ונימא דאסיפא סמכינן וי"ל דכי לא נקטינן אלא מאן תנא מראות נגעים בלחוד ממילא מוכח דלאו גופא ק"ל אלא דאסיפא סמכינן אבל כי נקטין בידן מאן תנא מראות נגעים ב' שהן ד' שהוא ענין שלם לעצמו ודבר שיש בו צד מחלוקת הוה משמע דמינה בלחוד איירינן וכמו שאמר ר"ע לבנו כשאמר לו הלשון הזה ואלא מאי יאמרו כנ"ל ומיהו הרמב"ן טרח לקיים גירסת הספרים:

דף ו:

ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר אלא על טומאת מקדש וקדשיו פי' דבפ' קרבן עולה ויורד האמורה בפ' ויקרא היא כתובה על שמיעת קול וביטוי שפתים ועל הנוגע בטומא' כדכתיב או נפש כי תגע בכל דבר טמא וגו' ונעלם ממנו והוא טמא וכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה וגו' והביא את קרבנו וגו' ולענין הנוגע בטומאה ונעלם ממנו לא פירש הכתוב מה חטא בהעלם ההוא ושנינו שחטא בטומאת קדש ומקדש כלומר ליכנס למקדש בטומאה לאכול קדש בטומאה וזהו שבאו לפרש בברייתא זו מנין שאינו חייב קרבן עולה ויורד אלא על טומאת מקדש וקדשיו ואמרינן ודין הוא בניחותא הואיל ובמקום אחר הזהיר וענש על הטומאה פי' זדון טומאת הגוף מה להלן לא הזהיר וענש אלא על טומאת מקדש וקדשיו פי' עונש הקדש כדאמרינן לקמן שיש בתורה ג' כריתות כתובין זה על הקדש ועון המקדש כתוב בפ' פרה אדומה ואזהרת מקדש דכתיב ולא טמאו את מחניהם ואזהרת הקדש פי' רש"י ז"ל מדכתיב איש איש מבני ישראל והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר וכתב לקמן בסמוך דאזהרת תרומה נמי נפקא ליה מהתם דתרווייהו שמעת מינה והקשו עליו בתוספות דהא דאמר מרן ז"ל דאזהרת קדש נפקא לן מבקדשים לא יאכל איברא דבפ' הערל איכא תנא דדריש הכי דמוקי קרא בזב בעל שתי ראיות שהוא בן קרבן או במצורע ומאי עד אשר יטהר עד שיביא כפרתו אבל ר"י פליג עליה ומוקים ההוא קרא בתרומה ומאי עד אשר יטהר עד שיעריב שמשו כדכתיב בה ובא השמש וטהר ובמס' מכות דאיפליגו ריש לקיש ור"י באזהרת טמא שאכל קדש תרווייהו מודו דאזהרת תרומה נפקא מבקדשים לא יאכל כר"י ודרשינן לה מדכתיב מזרע אהרן איזהו דבר השוה בזרעו של אהרן הוי אומר זו תרומה ובאזהרת קדש נחלקו דר"ל מפיק ליה מדכתיב בכל קדש לא תגע ונגיעה היינו אכילה ור"י סבר דההוא בנגיעה דתרומה ואזהרת קדש מג"ש דטומאתו טומאתו בקדש

ומקדש מה במקדש ענש והזהיר אף בקדש ענש והזהיר וא"כ הא דרש"י ז"ל אתי' דלא כר"י ודלא כר"ל גם מה שאומר רבינו ז"ל דאזהרת תרומה נפקא מבקדשים לא יאכל דתרווייהו ש"מ הא לא כחד לכן הנכון דאזהרת קדש או כר"י או כר"ל ואזהרת תרומה מבקדשים לא יאכל כתרווייהו:

ואימא תרומה שהזהיר וענש פי' הזהיר כמו שאמרנו וענש מיתה בידי שמים כדכתיב ומתו בו כי יחללוהו וא"כ נוקים קרבן עולה ויורד כשנגע הנוגע בתרומה דווקא ופרקינן לא מצינו עונש מיתה דחייב קרבן חטאת דכל שזדונו כרת שגגתו חטאת אבל קרבן אשם מצינו גבי שפחה חרופה וק"ל למאי דס"ד שיש קרבן עולה ויורד בעון מיתה אמאי לא מקשי נמי מכהן ששימש בטומא' שהוא במיתה כדאיתא בפ' השותפין וכ"ת דהיינו טומאת מקדש הא משכחת לה בלא טומאת מקדש כגון שנטמא בעזרה ולא שהה כדי השתחויה והפך בצינורא וכדאמרינן לה לקמן בפרק ידיעות הטומאה וי"ל דמיתת משמש בטומאה ילפינן מתרומה בגזרה שוה דחלול חלול כדאיתא בפרק הנשרפין וכיון דכן נקטינן תרומה דהיא עיקר וממילא אתיא שימש בטומאה ומטומאת כהנים ליכא למיפרך דלית בה אפי' מיתה ועוד דההוא בטומאת מת בלחוד והכא בקרבן עולה ויורד כתיב שרץ ונבילה:

דף ז.

אמר קרא בה בה למעוטי תרומה פי' דבפ' קרבן עול' ויורד כתיב וכו' לכל טומאתו אשר יטמא בה:

קרי רבא עליה דרבי דולה מים מבורו' עמוקים דתני' רבי אומר אקרא אני חיה וא"ת מאי חשיבותא דר' בהא דהא ג"ש הוא דדריש ואין אדם דן ג"ש מעצמו אלא א"כ קיבל' מרבו וי"ל נהי דגמיר דבהמ' בהמ' לג"ש לא גמיר לאיזה ענין ור' דלה מים מבורות עמוקים למדרשיה בהא וזה ברור:

אקרא אני חיה בהמה למה נאמרה פי' דכתיב נפש כי תגע בכל דבר טמא בנבלת חיה או בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא וקי"ל במס' חולין דבהמה בכלל חיה וחיה בכלל בהמה וא"כ חיה ובהמה דכתיב הכא למ"ל בחד מינייהו סגי ומשום דפתח בחיה הוא דנקיט בהמה למה נאמרה וא"ת ותיפוק ליה דהא בכל דבר טמא כתיב וי"ל דההוא בת"כ דריש לה אי בכל דבר טמא יכול אפי' במגע טומאה ת"ל בהמה טמאה אימא בהמה טמאה שחלוק בין מגעה למשאה וכו' עד אוציא מימי חטאות ומשכבות ומושבות ת"ל בכל דבר טמא:

נאמר כאן פי' בפ' קרבן עולה ויורד ונאמר להלן וכו' פי' בעונש בהמה טמא' דכתיב בפ' צו באוכל קודש בטומאה כי תגע בכל דבר וכו' ונכרתה מקיש קודש למקדש דכתיב בכל קדש וכו'. ואימא תרומה פי' ואימא תרומה נמי מדכתיב בההוא קרא בכל קדש ואמרינן בכל לרבות את הטומאה. פי' לרבות אוכל תרומה בטומאת הגוף והאי דרשא דלא כר"ל ודלא כר"י דמס' מכות דלר"י כוליה קרא בנגיעה דתרומה ולא באכילה ולר"ל כוליה באכילת קדשים בטומאת הגוף בלחוד ובכל לרבות אוכל בטומאה קדשים קודם זריקת דמים א"כ חד מינייהו לא דריש ליה באכילת תרומה ואתיא כתנא דפ' הערל דדריש בכל קדש לאכילת קדש ולאכילת תרומה ורבה נמי אמר לה התם להההוא תנא ובתורת כהנים נמי איתא וזמנין דמקשי תלמודא אליבא דחד אע"ג דלא הוי הלכתא ומ"ש רבינו הרמב"ן ז"ל דאתיא הא דהכא כר"ל וסבר דבכל ריבוייא הוא ומרבי קדשים דקודם זריקת דמים ומרבי נמי אכילת תרומה לא ירדתי לסוף דעתו ז"ל דהיכי עבדינן האי דרשא דליתא בדוכתא דאיפליגו ר"ל ור"י. אימא בה ולא במקדש יש שפירשו קושיין כדלעיל דבמקדש כיון שזדונו כרת אינו נפטר בקרבן עולה ויורד עד דמייתי חטאת קבועה והא דלא פריש לה הכי כדלעיל. י"ל דסמיך אדלעיל דפריש לה ומיהו קשה דאם כן היכי מהדר ליה מקדש לא ממעטינא שכן כרת כמותה וכי משום דהוי כרת כמותה דרשינן ליה לקולא לאפוקי מכלל' דכל שזדונו כרת שגגתו חטאת קבועה זו לא מצינו לכן הנכון כמו שפירשו רבותינו האחרונים ז"ל בתוס' דה"פ ואימא בה ולא במקדש כלל ואפי' קרבן עולה ויורד והיינו דנקיט לה סתם ולא פי' כדלעיל דבשלמא לעיל דאיירינן בקדש ומקדש תרווייהו דאכתי לא אשכחן שזדונו בכרת ושגגתו עולה ויורד פרכינן כדלעיל לחומרא אבל הכא דהא נפקא לן אכילת קדש שזדונו בכרת לקרבן עולה ויורד ויצא מכללו דשגגת חטאת מעתה אף במקדש נוכל לומר דיצא מכללו לגמרי כיון שאין בו איסור אכילה ומהדרינן דהא ודאי לא ממעטינא כיון שהוא כרת כמותה ולא סגיא דלא נרמי בה קרבן עולה ויורד:

ג' כריתות בשלמים למה פי' חד בפרשת אמור כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו ונכרתה וחד בפרשת צו נפש כי תגע בכל דבר טמא וגו' עד אשר יאכל מבשר זבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה וחד והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה א' לכלל וא' לפרט פירוש פסוק השני לפרט שפרט בו זבח השלמים ללמד על הכלל כדין כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד מה הפרט מפורש באוכל שלמים שהם קדשי מזבח אף כל שהוא קדשי מזבח יצאו קדשי בדק הבית וליכא למימר דנידרוש ליה

בכלל ופרט שאין בכלל אלא מה שבפרט ושלמים אין מידי אחרינא לא משום דהוו להו כלל ופרט המרוחקין זה מזה וכדפירש"י ז"ל:

ואחת לדברים שאינן נאכלין פירוש כגון עצים ולבונה ואזהרתיה מדכתיב והבשר כל טהור יאכל בשר ואמר מר והבשר לרבות עצים ולבונה ומכאן נשמע דההיא דאורייתא היא ממש ולא מדרבנן כדכתיבנ' במס' פסחים משמו של רבינו הרמב"ן ז"ל ואפי' ר"ש לא אמר אלא שאין חייבין עליהם כרת:

לאתויי חטאות הפנימיות פירוש אותן שזריקת דמן בפנים והן נשרפות וא"ת ונימא לאתויי קדשי מזבח חיצון ואפי' אותן שאין להם מתירים כקומץ מנחת נסכים ומנחת כהנים דכי האי גוונא ממעטינא להו לענין פגול במסכת זבחים דדרשי מה שלמים שנאמר בהם דין פגול דבר שיש לו מתירין אף כל שיש לו מתירין וכו' ואפ"ה חייבין עליהם משום אוכל קדשים בטומאת הגוף כדתנן התם בהדיא בפ' ב"ש וי"ל דהנהו לא צריכי להאי קרא ג' דמגופיה דקרא נפקא דכתיב ביה מזבח השלמים אשר לה' ובפ"ג דזבחים דרשינן אשר לה' לרבות את האימורין שהם עצמם מתירין וה"ה לכל דבר שאין לו מתירין אבל דברים שאינן נאכלין כגון עצים ולבונה לא אתו מהתם אף על גב דהוו לה' משום דבהאי קרא אכילה כתיבא ביה ומשמע שלא חייב כרת אלא במידי דבר אכילה וחטאות הפנימיות דהוו מידי דבר אכילה לא נפקו מהתם כיון שהן נשרפות לא קרינא ביה אשר לה' ולהכי צריכי למקרא זה השלישי:

ואם אינו ענין וכו' תנהו ענין לטומאת מקדש וא"ת אדרבה תנהו ענין לתרומה דהוי מידי דאכילה וי"ל דכיון דעיקר הכתוב בא לחייב כרת סברא הוא דעדיף לן לאוקמי טפי במידי דבר כרת אע"ג דלאו בר אכילה:

אתייא טומאתו טומאתו כתיב הכא פי' בקרבן עולה ויורד או כי יגע וכו' וכתיב התם פי' בטומאת מקדש בפ' פרה כי את מקדש ה' טמא מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טומאתו בו מה להלן טומאת מקדש אף כאן טומאת מקדש וא"ת ולר"ל דלא גמיר ג"ש דטומאתו טומאתו כדאי' בפ' הלוקין מאי איכא למימר וי"ל דאתייא ליה מהיקשא דאיתקש קדש למקדש דכתיב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא דהא ר"ל דריש ליה באכילת קדש ממש בטומאה כדאיתא התם וכדכתיבנא לעיל ומיהו הא ודאי קשיא דג"ש דלעיל למ"ל דהא התם נמי איכא לר"י ג"ש דטומאתו טומאתו כדאיתא התם ועוד קשה דהא ודאי טומאתו דגבי מקדש לגופיה איצטריך דדרשינן במסכת סוטה ובכריתות טמא יהיה לרבות טבול יום טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים והרבה תי' נאמרו בזה אבל הנכון והקצר יותר דהני תרתי קושיין חדא מיתרצא בחברתה דהא ג"ש אינה מופנה

אלא מצד א' גבי מקדש דטומאתו דמקדש הוא לגופיה אבל לגבי קדש הוא מופנה מב' צדדין הילכך אי לאו דרשה דר' הוה מוקמינן להאי ג"ש בקדש בלחוד וכדאמרינן במסכת נדה בין מופנה מצד א' למופנה מב' צדדין איכא דכל היכא דאיכא מופנה מצד א' ומופנה מב' צדדים שבקינן מופנה מצד א' ודרשינן מופנה מב' צדדין הילכך השתא דנפקא לן קדש מג"ש דבהמה בהמה דר' אייתר לן אידך דטומאתו טומאתו למקדש ואע"ג דמופנה מצד א' אפי' למ"ד מופנה מצד א' למידק ומשיבין הכא אין לנו תשובה:

דף ז:

ת"ר וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל פי' מקרא זה כתוב בפ' אחרי מות גבי שעיר הנעשה בפנים שהוא פר ושעיר הנשרפים שמתן דמן לפנים והוא בן זוגו של שעיר עזאזל: **יש לי בענין זה ג' טומאות טומאת ע"ז וכו'** פי' דכיון דכתב טומאות סתם י"ל שהשעיר הזה מכפר על ג' טומאות הללו כלומר אף על ג' טומאות הללו ולא אלו דוקא דהא מהיכא תיתי להביא את אלו ולהוציא אידך ועוד דהא איתקש חיצון לפנימי כדאיתא לקמן לומר שעל מה שזה מכפר זה מכפר ואילו חיצון אינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו כדלקמן אלא דאף ג' אלו קאמר ומעתה לא סוף דבר יש להביא ג' אלו דה"ה שיש להביא עון טומאת תרומ' וטמא ששימש ולרבותא נקט הני שאע"פ שהם חמורות מאד ביהרג ואל יעבור וגם אינם טומאה ממש אלא שנקראו בשם טומאה אע"פ כן יש להביאם ואע"פ שאין כל אלו בשעיר חיצון כיון שיש בשניהם טומא' מקדש וקדשיו שפיר דרשי היקשא לומר שעל מה שזה מכפר זה מכפר אבל ליכא למימר שיהא גם החיצון מכפר על כל אלו למאי דס"ד השתא דבשלמא בטומאת מקדש וקדשיו יש מקום לשניהם שהא' יכפר בשיש בה ואין בה וא' בשאין בה ויש בה דלגבי טומאת מקדש וקדשיו גלי רחמנא ידיעה אבל באידך עבירות דעלמא אין חילוק בכולן וכולן מאין בה ויש בה וא"כ השעיר האחד יכפר כפרה שלימה והדבר פשוט דלמאי דס"ד השתא לא היינו מעמידין השעיר הזה שבא להגין בלבד דההוא לא שייך אלא בטמ"וק דשייך בה יש בה ואין בה דלמאי דס"ד השתא הא דכתיב ומפשעיהם לכל חטאתם אינו אלא לדרוש כל חטאתם ולא כל טומאתם כדאמרינן לקמן בשמעתין ומתני' על מסקנא וקושטא דמילתא אתיא וזה פשוט וא"ת והאיך אפשר להביא ג' טומאות אלו או אידך דאמרינן לעיל דהא בשעיר פנימי זה כתיב אחת ודרשינן לקמן כפרה א' מכפר ואינו מכפר שתי כפרות וי"ל שזו אינה קושיא כלל כי מ"ש לקמן שאינו מכפר ב' כפרות אינו אלא על שאינו מכפר ב' מיני

כפרה וכדאיתא לקמן בכולה סוגיין אבל מין כפרה א' מכפר אפי' על כמה עבירות ותדע דהא במסקנא נמי מכפר על קדש ומקדש שהן ב' עבירות חלוקות באזהרה ועונש:
בע"ז הוא אומר למען טמא את מקדשי פי' גבי מוליך ואפי' למ"ד דמוליך לאו ע"ז הוא בפ' ד' מיתת מ"מ בשם דע"ז ממש דחמירא איקרי טומאה ובר מהני מדברי קבלה יש ל' טומאה בע"ז בכמה מקומות אלא דבעי תנא למינקט ליה מן התורה:
גי' הספרים שונים כולם מה מצינו שחלק הכתוב מכלל כל הטומאות בטומאת מקדש וקדשיו פי' בענין קרבן עילה ויורד אף כאן נחלוק ופי' אף כאן נחלוק בטומאת שעיר זה משאר טומאות לדון כפרתו על טומאת מקדש וקדשיו ורש"י ז"ל מחק גי' זו וגורס אף כאן בטומאת מקדש וקדשיו הכתוב מדבר. וא"צ למחוק זה:
רש"א ממקומה הוא מוכרע הרי הוא אומר וכפר על הקדש וכו' וא"ת והא במסכ' יומא מוכח דהקדש הזה היינו מקדש כלומר קדש הקדשים שמזה שם מדם השעיר וכדכתיב עליה וכן יעשה לאהל מועד וכדאמרינן לקמן וי"ל דאה"נ ומיהו להכי אפקי בלשון קדש ללמד על קדש ממש וכולה ברייתא מפרש בשמעתין ואזיל:
האי ע"ז ה"ד אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר קרבן הוא ואיכא למידק מאי קושיא ודילמא גזירת הכתוב שיכפר אף על המזיד ועל בר קרבן מכיון דכתיב וכפר על טומאות בני ישראל וכמו ששעיר המשתלח היה מכפר על כמה עונות ופשעים וכ"ת דקושיין משום הא דדריש בסיפא דברייתא חטאים דומיא דפשעים דלא הוו בני קרבן אלא שיבאו לכלל קרבן אין לומר כן חדא דהשתא על דרשא דת"ק בלחוד קיימינן ולא עוד אלא דלמאי דס"ד השתא להביא שלש טומאות אין לדרוש כן דהא בשלש טומאות אלו אין לחלק בין שיש ידיעה בתחילה או לא שאין ידיעה בתחלה אלא בקרבן עולה ויורד דטומאת מקדש וקדשיו ושאר עבירות כל קרבנם באין בה ויש בה ידיעה בסוף ולכן יבאו לכלל חטאת ועוד דשגגת ש"ד בר גלות הוא ולא בא לכלל חטאת לעולם וא"כ הדרא קושיין לדוכתא מנ"ל למיפרך הכי והנכון בזה דסמכין דקושין דפשיטא לן הכי ממה ששנינו בפרק ב' דכריתות לענין שעיר המשתלח חייבי חטאות ודאין שעברו עליהן יום הכפורים חייבין ואשמות תלויין פטורים ושקלינן וטרינן עלה בגמר' טובא מנ"ל שאין שעיר המשתלח מכפר עליהן עד דמייתינן מקראי ומייתי נמי חייבי מלקות וחייבי מיתות ודאין אע"פ שעבר עליהם יוה"כ חייבין מעתה ה"ה לענין שעיר הפנימי דהא סתמא תנן חייבי חטאות ודאין חייבין ועוד דהא איתקש שעיר פנימי ושעיר המשתלח וכדכתיב את שני השעירים ולא עוד אלא שלא הקשה עליהם בגמרא אלא משעיר המשתלח לפי שכתוב עליו והתודה עליו כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם וכתיב ונשא

השעיר עליו את כל עונותם והוא במשמע שיכפר על הכל ואפ"ה דרשינן שאינו מכפר על אלו דכתיב על כל פשעיהם לכל חטאתם חטאים דומיא דפשעים שאינן בני קרבן ומייתינן נמי שאינו מכפר על חייבי מיתות וחייבי מלקות אלא על עשה ועל לא תעשה שאין בהם דבר מכל אלו ומשום דהא פשיטא לן נקטינן לה הכא בהדיא ולא מייתינן אפילו משנת כריתות:

דף ח.

א"נ בהנך דלאו בני גלות פירוש כגון דרך עלייה או כל אותן שהן אונסים דלא בעי גלות או שקרובין למזיד דלא מפטרי בגלות כדאיכא טובא בפ' אלו הן הלוקין:

מאי חלק דמייתי בעולה ויורד פי' משא"כ בשאר חייבי חטאת:

אימא ע"ז ומאי חלק וכו' דמייתי שעירה פירוש משא"כ בשאר עבירות דמייתי כשבה או שעירה והא דלא פריך מש"ד ומאי חלק דלא מחייבי על שגגתו קרבן אלא גלות משום דאנן חלק בענין קרבן בעינן:

א"ר כהנא אנן חלק להקל קאמרינן פירוש דחילוק קרבן עולה ויורד שהיה להקל לפוטרו מחטאת קבועה כשאר שזדונם כרת ולא עוד אלא שעיקר כפרת השעיר הוה להקל הוא מה שהוא בא משל צבור וכדפירוש רש"י ז"ל והאי חלק להחמיר הוא שאין נפטר אלא בשעירה:

אימא יולדת פירשה רש"י ז"ל וכן הרב ר' יוסף הלוי בן מיגאש ז"ל ביולדת ודאית כפשוטה דיולדת ודאית שעבר עליה יום הכפורים קודם שתביא כפרתה ואע"פ ששלמו ימי טוהר שלה שתהא נפטרת מלהביא כפרתה ותהא מותרת בקדש ומקדש אבל אין זה נכון דהא להדיא פרכינן לעיל שאין שעיר מכפר על חייבי קרבנות ודאין וכמשנת מסכת כריתות לכן הנכון כמו שפי' בתוס' דמספק יולדת פרכינן כגון ספק רוח הפילה או ולד הפילה דהויא לה כעין חייבי אשמות תלויין שהם פטורין הלכך אע"ג דמביא חטאת העוף הבא על הספק כדאיתא בדוכתא מ"מ לא חשיבא בר קרבן ופריק לכל חטאתם ולא לכל טימאתם פירוש דלכל חטאתם משמע דבר שבא על חטא וקרבן יולדת אינו בא אלא להכשרה ולטהרה וא"ת ותיפוק לי' דגבי שעיר כתיב וכפר י"ל דההוא איכא למימר דבעינן לומר והכשר דומיא דכתיב ביולדת וכפר עליה הכהן אבל חטאתם לא משמע לן לשום חטוי והכשר אלא לשון חטא דומיא דלכל פשעיהם:

ר"ש לטעמיה וכו' ק"ל ודארי לה מאי קארי לה וי"ל דס"ד דמודה ר"ש בדרשא דת"ק והכי קאמר אף ממקומו מוכרע ופרקינן דממקומו דוקא קתני:

אימא מצורע פירוש ספק מצורע שאינו בר קרבן ואין ספקו אם שער לבן קודם לבהרת או כיוצא בו קודם שהוזקק לטומאה דההוא ספיקו טהור לרבנן מדכתיב לטהרו או לטמאו פתח בו הכתוב תחלה לטהרה אלא לספק שנולד בהסגרו והחליטו אחר שהוזקק לטומאה כדאיתא בנזיר. גירסת הספרים ומאי חלק דמייתי צפרים ורש"י ז"ל מחקו והדין עמו חדא דצפרים חומרא הוא דהא לסוף ז' מחייב להביא קרבנותיו וזה חומר הוא עליו ועוד דחלוק מצורע הוא ידוע דמייתי קרבן עולה ויורד. ויש מקיימין הגירסא לומר דצפרים היינו תורים כי הא דאמרי' בריש נזיר וליתא דהתם ליכא למיטעי והכ' איכא למיטעי בצפרים ממש:

ולר' שמואל בר נחמני דאמר על שבעה דברים נגעים באים פירוש אלמא קרבן מצורע על חטא הוא וא"ת ואי משום דנגעים באים על אותם ז' דברים קרוי מצורע חוטא כל שחטא באותם ז' דברים יהא חייב קרבן וי"ל דלא חייבו הכתוב אלא לאחר ששרש בחטא עד שנצטרע:

התם נגעיה איכפר ליה פירוש הרב ן' מיגאש ז"ל ואלו בשעיר הפנימי כתיב וכפר ולא נהירא דבמצורע נמי כתיב וכפר אלא שפירוש והכשיר כדכתיבנא לעיל לכן הנכון כדפירוש רש"י ז"ל הא איכפר ליה בנגעיה דבשעת קרבן אין כאן חטא דהכי כתי' לכל חטאתם משמע דאיתיה לחטא בשעת קרבן:

ואימא נזיר פירוש ספק נזיר כדכתיבנא לעיל ונזיר לאו חוטא הוא ומאי דכתיב מאשר חטא על הנפש לרבנן לשון חסרון הוא שחסר שמירת (כפרתו) [נזירתו] וניטמא לשון אני ובני שלמה חטאים כן פירוש בתוספת:

ולר"א הקפר דאמר נזיר נמי חוטא הוא פירוש דמשמע ליה מאשר חטא על הנפש לשון חטא ממש לפי שציער עצמו מן היין כדאיתא התם ואע"ג דשאר מצער עצמו מן היין אינו חייב קרבן הא פריק התם דשאני נזיר שחזר ושנה בחטא:

(עיין בפירש"י בד"ה מאי ניהו) טומאת שבמקדש מאי ניהו פירוש איזו טומאה שבמקדש היינו יכולין להביא יותר שיכפר בה שעיר הפנימי שהוצרך הכתוב למעוטה. יש בה ידיעה בתחלה ובסוף פירוש שבא לכלל חטאת והוו תרווייהו כפרה א' כיון דתרווייהו אית בהו ידיעה בתחלה מה שאין לו' באין בה ויש בה ורש"י ז"ל גור' מאי ניהו ופי' מאי ניהו דאימעוט מתטאתם דומיא דמפשעיהם אם אתה מביא יותר והכל דרך א':

דאיתידע ליה סמוך לשקיעת החמה פירש רש"י ערב יו"הכ פי' דכה"ג מכפר שעיר המשתלח ומשום הכי ס"ד שיכפר זה גם כן ונפקא מינה אם נטרפה שעה קמ"ל קרא

דמפשעיהם דומיא דחטאתם דממעט ליה דשאני שעיר המשתלח שמכפר על עבירות טובא:

דף ח:

מאי ק"ל פי' דהא מעיטניה מרישא:
ונתכפר כפרה גמורה. פי' בתוס' דאף על גב דשעיר המשתלח אינו אלא תולה כדאיתא בפ"ב דכריתות התם משום דלא כתיב אלא והתודה והכא כתיב וכפר דמשמע לגמרי. ה"ג אר"י לימא קרא וחטאתם פי' דכתיב מפשעיהם ולהכי שני ביה קרא ללמד מכלל דבחטאת ננהו וכן גורס רש"י ז"ל ועיקר:
מכדי אתקושי איתקוש להדדי ונכפר פנימי אדידי' ואמאי דעביד חיצון נפקא מינה להגין עליו ביני ביני כך הוא הגירסא בכל הספרים ולפי גירסא זו הרבה מבואר דקאי ליכפר אדידיה ואדעביד חיצון כפרה שוה היא לתלות ולהגין בשל חיצון דהיינו אין בה ויש בה כמו שמגין בשל עצמו ליש בה ואין בה וכן היה נראה בדין דהא לא הויא כפרתו מרובה בדבר הטפל לו מן ההיקש יותר מעיקר כפרה שלו אבל רש"י ז"ל גורס נ"מ היכא דלא עביד חיצון ופי' הוא ז"ל כגון שנטרפה שעה ולאותה גירסא אפשר לומר שיכפר על החיצון לגמרי כחיצון עצמו דכיון [דפנימי אית בי' ידיעה מעיקרא ואי מתיידע לי' מייתי קרבן דידי' אבל בחיצון לא מצי למיתי קרבן אין לנו לומר שוין בזה] [דאית בה ידיעה מעיקרא ולא מתיידע ליה מייתי קרבן דידיה אין לנו אלא שאין בזה) ואיכא דק"ל לפי גירסא זו למ"ל לאוקמה כגון דלא עביד חיצון לימא כדפרקינן לקמן נ"מ לטומאה שאירעה ביני ביני דלכפר חיצון עלה דהא מלתא דלא שכיחא היא שתיטרף להם שעה שאין כהנים וב"ד מתעצלין בדבר ונ"ל כי ב' תשובות בדבר חדא דהכי נמי לא שכיחא שיארע טומאה ביו"הכ ביני ביני וכיון דכן ניחא ליה לתלמודא הני תרי טעמי חדא הכא וחדא לקמן ועוד א"כ יהא החיצון שהוא עיקר הכפר' טפל והפנימי שהוא טפל עיקר כי הפנימי יכפר על טומא' כל השנה והחיצון אינו מכפר אלא על טומאה דביו"הכ ביני ביני כנ"ל וא"ת והיאך אפשר לפנימי לכפר על החיצון דהוי אין בה ויש בה דהא כתיב בפנימי לכל חטאתם דאתי לכלל חטאת כדאמרן לעיל ואין בה ויש בה לאו בר חטאת הוא כדלעיל וי"ל דהא דכתיב לכל חטאתם היינו דוקא בעיקר קרבנו דפנימי איכתב ואיכא דק"ל בתוס' אמאי אמרינן דמשום איתקוש ליכפר חד מינייהו אתרי מילי נימא דאיתקש לגמרי שיכפרו שני הם על הפנימי לחוד והפנימי יתלה לבד והחיצון יכפר לגמרי ולאו קושיא היא חדא דיש בה ואין בה אין לנו אלא תלויה כיון דלמחר אפשר

דלהוי בר קרבן ועוד שאי כונת הכתוב לכפר על זה ביו"הכ למ"ל ב' שעירים וכי אין כח בשעיר א' לגמור ועוד ודאי מילתא פשיטא היא דכל חד וחד כפרה באנפי נפשה עביד כיון דהאי חיצון והאי פנימי כנ"ל:

אמר קרא וכפר אהרן על קרנותיו וגו' מקרא זה בפרשת ואתה תצוה בפסוק וזה אשר תעשה על המזבח וחטאת הכפורים זה שעיר הפנימי שמכפרין על הקדש כדכתיב וכפר על הקדש וגו' וכדכתיב בפ' פנחס מלבד חטאת הכפורים:

כפרה א' מכפר ואינו מכפר ב' כפרות כבר פי' למעלה דה"פ שאינו מכפר כפרתו וגם כפרה שהיא מיוחדת לאחרים וכדמוכח הכא וכדפירש"י ז"ל דאלו דברים הנכללים בכפרתו אף על פי שהן רבים כפרה א' הן כולם:

וליכפר חיצון אדידיה ואמאי דעביד פנימי פירוש יכפר על שלו כדינו כפרה שלימה ועל הפנימי יתלה שאין במשמע שיכפר ביש בה ואין בה דפנימי זה החיצון יותר מן הפנימי עצמו ועוד דהיינו טעמא דתלייה דפנימי היינו משום דכי מתיידע ליה הוא בר קרבן אלא ודאי כדאמרן והיינו דמתרצין עליה כפרה זו אינה אלא פ"א בשנה כלומר כפרה זו של תלייה דאלו כפרה גמורה ישנה בשנה לכי מתיידע א"ו כדאמרן:

דף ט.

אמר קרא א' בשנה כפרה זו לא תהא אלא א' בשנה איכא דמקשו אמאי לא פרקינן הכי לעיל כפרה זו של חיצון לא תהא אלא פעם א' בשנה ואמאי לא פריק הכא כפרה א' מכפר החיצון ואינו מכפר ב' כפרות וכ"ת דליכא למידרש האי אחת על החיצון אלא על הפנימי בלחוד דאכתיב עלה ואף על גב דאיתקוש והא לקמן משמע דלר' יהודה ור"ש אתרווייהו מידריש דמהאי טעמא אמרינן דחיצון לא מכפר אדרגלים ורגלים לא מכפר אדחיצון משום דדרשינן אחת גבי חיצון נמי כיון דאיתקש לפנימי וי"ל דכיון דאיכא תנאי לקמן דס"ל דלא דרשינן אחת על החיצון כגון ר"מ ורשב"י לא ניחא ליה למימר הכי אף לר' יהודה ונקטינן דרשא דקרא כדאיתיה דאחת בדרשא הסמוך לכפרה מדרש דכפרה זו לא תהא אלא פ"א בשנה וכדפי' רש"י ז"ל עוד י"ל דאפי' למאן דדריש אחת גבי חיצון משום דאיתקש לפנימי הני מילי לגבי רגלים ודברים דעלמא אבל לגבי פנימי וחיצון גופייהו דאיתקש לא דרשינן דהא אתא קרא ואקשינהו לגמרי וזה נ"ל יותר נכון:

ולר"י דאמר אין בה ידיעה בתחלה ויש בה יד ע' בסוף בר קרבן הוא חיצון אמאי מכפר השתא ודאי ס"ל דר"י לא בעי אפי' ידיע' בית רבו לא מקראי ולא מסברי (דאי לא) [דאל"כ איכ' למימ'] דכי איכ' ידיע' בית רבו הוי בר קרבן וחיצון מכפר על דלית בה אפי'

ידיעת בית רבו אלא ודאי כדאמרן וא"ת נימא דמכפר על דאתיידע ליה בתר העלם בבין השמשות דיו"הכ הא לגבי פנימי הוה ס"ד לומר דמכפר [אלא] דאימעט מקרא כדאי' לעיל וי"ל דקים לן דכי אימעיט מפנימי אימעיט נמי מחיצון כיון דאיתקש ולא מכפר עלי' אלא (על שעיר) [דוקא בשעיר] המשתלח שיש לו כפרות הרבה. כדכתבינן לעיל:

סבר לה כר"מ דאמר כל השעירים כפרתן שוה פי' בתוס' דלית ליה כר"מ לגמרי כדמוכח לקמן אפיסקא דר"מ בברייתא דתניא כר"מ דהתם לפום חדא גירסא מכפרין על אין בה ויש בה בלחוד ולגירס' האחרת על אין בה ויש בה ועל אין בה ואין בה ואלו לר' ישמעאל אין מכפרין אלא על אין בה ואין בה ואיכא דק"ל לר"י על (פנימי) [זה] מכפר דהא כפר' פנימי היינו על יש בה ואין בה ולר"י כיון דלא בעי ידיעה בתחלה כלל היינו אין בה ואין בה ותי' דלדידיה חיצון מכפר על שגגת אין בה ואין בה ופנימי על הזדונות וכדכתיב וכפר על הקודש וגו' מפשעיהם והא דכתיב לכל חטאתם וכו' לכדר' אושעיא דלעיל לכל חטאתם ולא לכל טומאתם למעוטי מצורע ונזיר וכדכוותייהו ואין זה מחוור אבל י"ל דכי לא מפליג ר' ישמעאל היינו בין יש בה ויש בה לאין בה ויש בה ולענין קרבן עולה ויורד דכוליה תלי בידיעה בתרייתא בשאר קרבנות דלא בעי ידיעה בתחלה אבל לענין אין בה ואין בה ויש בה ואין בה כי שניהם אינם בני קרבן עולה ויורד מפליג הוא בכפרתם לענין כפרת שעירים וכנ"ל:

ואלא למאי הלכתא איתקש חיצון לפנימי פי' לר' ישמעאל והכי מוכחא פשטא וטעמא משום דלרבנן איתקוש לכדתנן שיש בשניהם ידיעה אבל לר"י דסבר דבפנימי איכא ידיעה ובחיצון ליכא ידיעה למאי איתקש ופרקינן דאיתקוש שאינם מכפרים על וכו' וה"ה דיכול לשנויי דאיתקוש להיכא דאיתיידע ליה בין השמשות שכשם שאין פנימי מכפר כך אין חיצון מכפר וכדכתיבנא לעיל אלא דהאי היקשא דנקט ניחא ליה ופשיטא ליה טפי כנ"ל הא דתנן דכתיב ושעיר חטאת וכו' מה פנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה וכו' הקשו בתוס' למ"ל האי היקשא אליבא דרבי יהודה דהא לדידיה לא סגייא דתהוי כפרת חיצון אלא על דבר שיש בו ידיעה בסוף ולא בתחלה דאי אאין בה ואין בה שעירי ר"ח ורגלים מכפרין ואי איש בה ואין בה פנימי מכפר בשלמא לר"ח דלא ידע אין בה דרגלים אלא משום דליכא לאוקומי במלתא אחריתי כדאיתא בגמרא ניחא דאי לאו האי קרא הוה מוקמינן רגלים אאין בה ויש בה כפרת חיצון אאין בה ואין בה אלא לרבי יהודה דדריש מקראי דרגלים מכפרים אאין בה ואין בה תיקשי ואין לומר דהוה מוקמינן ליה לטהור שאכל את הטמא דהא ר"י לית ליה כפרה דטהור שניטמא ותירצו דאי לאו

האי היקשא הוה מוקמינן חיצון אאין בה ואין בה דטומאת מקדש וקדשיו ושעירי ר"ח ורגלי' על אאין בה ואין בה דשאר עבירות: שם

מאי טעמא דרבי יהודה פירוש השתא שיילינן מ"ט דר"י במאי דמוקמינן ר"ח באין בה ואין בה והדר שיילינן אמאי לא מכפר נמי בהא על שאר עבירות כמו על מקדש וקדשיו והדר שייל רגלים מ"ל אתרווייהו א"נ דהשתא כולהו שיילינן סתם וכי מפרש לן חדא מינייהו שיילינן אאידך וזה יותר נכון בסוגייא דגמרא:

הכי גרסינן וכן גירסת כל הספרים הביאו כפרה עלי שמעטתי את הירח והכי משמע מהא דמהדרינן דא"כ לימא קרא על ה' אלמא עלי גרסינן ולא גרסינן על שמעטתי והרבה פירושים נאמרו בו ועל דרך האמת סוד גדול בדבר רמוז בפרשת בראשית בפירוש התורה לרבינו הגדול ז"ל אבל המחוור שבפי' לפשוטו הוא כי לשון כפרה זה הוא כולל שני דברים לשון כפרה ממש ולשון פיוס כלשון אכפרה פניו במנחה וה"ק כפרה שלכם שיהא בה פיוס עלי ללבנה שמעטתיה ועלי כמו במקומי ולשון הכתוב שאמר לחטאת לה' כולל לשניהם לחטאת לישראל לה' לחטאת ולפיוס בשביל השם א"כ פי' דלכדריש לקיש לימא קרא על ה' ואימא כוליה להכי הוא דאתא כלומ' לדין משנתינו ודר"ל מנ"ל וקים לן דההיא דר"ל לכ"ע היא ופריק א"כ כלומר דלמתני' בלחוד היא לימא קרא לחטאת מאי לה' שמעת מיניה תרתי:

הואיל וזה בא בזמן קבוע פירש"י ז"ל שעיר יה"כ דחיצון וכן בדין כי הוא שעיר החיצון וראוי ללמד על שעירי הרגלי' שהם כמותו מוזה על המזבח החיצון וכן מוכיח ממאי דאמרינן לקמן בסמוך מה ליוה"כ שכן כפרתו מרובה ואלו מיירי בפנימי הול"ל שכן מזה דמו לפני ולפנים אלא ודאי כפירש"י ז"ל וכ"ת דאם כן חיצון גופיה למד מפנימי ואיך יחזור וילמד על הרגלים דהא אין למידין למד מלמד בקדשים הא ליתא דהתם דבר הלמד בהיקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש אבל בבנין אב חוזר ומלמד ועוד כי מה שמלמד על ר"ח גלוי מילתא בעלמא הוא כדאמרינן בסמוך שעירי רגלים מכולם ולא מייתינן לה מהיקשא דאלה תעשו לה' במועדיכם כדאמרי' לקמן לר"מ דמשמע לן דההיא דרשא ליתא אלא לר"מ ודכוותיה דס"ל שכל השעירים כפרתם שוה לגמרי ור"י ור"ש לית להו הכי כדמשמע במתני' ולהכי לא אדכר תלמודא עלייהו האי היקשא כלל וס"ל דר"ח לא איקרי מועד א"נ דההוא לאו היקשא הוא ואורחיה דקרא הוא:

מה ליום הכפורים שכן מרובה כפרתו הקשה הרב ן' מיגאש ותיפוק לי שאין כפרתן שוה דיום הכפורים מכפר על אין בה ויש בה ורגלים לר' יהודה על אין בה ואין בה ותירץ דלרווחא דמילתא נקט שכן כפרתו מרובה דהוי שנוייא טפי ואפילו היו כפרתן שוה

והנכון דדוקא נקטיה דאע"ג דאין כפרתם שוה הוה מייתינן לה באם אינו ענין דכיון דליכא לאוקמ' באין בה ויש בה דחיצון דהא ס"ל דכתיב ביה אחת בשנה תנהו ענין לאין בה ואין בה דדכוותה אמרינן לקמן בסמוך אדר"ש גבי שעירי רגלים וא"ת וליתי מבנייא וליכא למימר דפרכינן צד חמור דהא ר' יהודה לית ליה צד חמור כדאית' במס' מכות וי"ל דלבנייא נמי איכא למיפרך שכן כפרתן מרובה דכיון דר"ח תדיר משא"כ ברגלים אף הוא כפרתו מרובה:

דף ט:

התם כפרה מיכתב כתיבה ביה יפה פירוש רש"י ז"ל דאע"ג דבשעירי רגלים כתיב לכפר עליכם מ"מ לא כתיבא כפרה דידהו בהדיא על מה מכפרין כמו בר"ח דכתי' ביה בהדיא לחטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' וכללי הוא לכל העבירות וכן עיקר:

אלא כדאמר ר' חמא ב"ח שעיר ושעיר פי' הא דר' חמא איתמרא לקמן על דר"מ וק"ל דהא אידחי' התם ההיא דר' חמא ואיתוקמא דר"מ אהיקשה דאלה תעשו ליי' במועדיכם וכי תימא דהכא נמי סמכינן אההיא דמועדיכם ורישא דסוגייא דלקמן נקטינן הכא הא ליתא דהא ר"י לית ליה היקשא דבמועדיכם כדכתיבנא לעיל והנכון דכי איפריכא לקמן היינו משום פירכא דיו"הך כמו שפירש לנו ר"י ז"ל אבל הכא גבי רגלים לא איפריכא ואע"ג דלגבי עצרת לא כתיב ושעיר כבר פי' לנו ר"י ז"ל דלגבי עצרת לא בעי ושעיר דכולהו ג' רגלים כחדא הוא והא דנקטיה לקמן עצרת וי"והך מאי איכא למימר עיקר הפירכא מי"והך ועצרת כדי נסבה הילכך שפיר אמרינן הכא כדר' חמא דאע"ג דאידחי התם לא מידחי הכא ודכוותה בתלמודא בכמה דוכתי וחדא מנייהו בפ' חזקת הבתים כדאמר רבינא בלוקח ה"נ בלוקח כנ"ל:

מה שעירי ר"ח וכו' אף שעירי הרגלים וכו' פי' רש"י ז"ל דאע"ג דשעיר ר"ח לימד משעיר החיצון חוזר ומלמד על הרגלים דכי אמרינן אין למידין למד מלמד בקדשים ה"מ דבר הלמד בהיקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש והכי איתא בפ' איזהו מקומן ור"ת ז"ל כתב עליו דבר מהכי נמי הו"מל הימנו ודבר אחר שאפילו בהיקש למדין למד מלמד כדאיתא בפ' איזהו מקומן פי' לדבריו ז"ל כי כשיש בלמד הראשון ב' דברים אחד מגופו ואמר שהוא למד בהיקש וחוזר ומלמד שניהם ביחד על למד ב' איידי דמלמד שלו מלמד נמי מה שלמד בהיקש וכן מוכיח שם וראיתי בחידושין מה שהקשה על רש"י ור"ת ז"ל למה להו כולי האי דהא בהדיא אמר תלמודא לעיל בהא דר' חמא לא הוי ילפותא אלא גלוי מילתא בעלמא הוא דכפרה בהדיא כתיב ביה קושייא גדולה היא עליהם אבל תמהני

היאך יהא זה נעלם משני המאורות הגדולים והבשר עודנו בין שיניהם לכן נ"ל כי רש"י ור"ת ז"ל סוברים דכי אמר תלמודא השתא אלא כדאמר ר"ח שעיר ושעיר נאיד מההוא טעמ' דלעיל וס"ל דר"ח נמי מילף הוא כיון דבגופיה כתיב כללא לכל העבירות ומוקמינן לה לטומאת מקדש וקדשיו בלחוד כנ"ל ליישב פירש"י ור"ת ז"ל וכדאי הם לחזור זכות עליהם:

נ"מ להיכא דנשבר הציץ איכא דקשייא ליה למ"ל כולי האי לימא דנ"מ להיכא דאין הציץ על מצחו דק"ל דאין עודהו על מצחו אינו מרצה כדאיתא ביומא ולאו קושייא היא דההיא לר"י והכא לר"ש איירינן ואיהו סבירא ליה דאף אינו על מצחו מרצה כדאיתא במסכת יומא וזה ברור:

אמר קרא עון עון א' הוא נושא וכו' וא"ת ולישני בהא נמי דעון הקדשים כתיב ועון אחד הוא נושא ואינו נושא ב' עונות דהאי דרשא עדיפא ליה כדאשכחן לקמן בדר"ש בן יהודה דדריש עון אחד ולא דריש אותה ויש מתרצים דא"כ ג"ש דעון עון לא מופנ' ואפי' מצד א' דהא איצטריכו תרווייהו לדרשא דעון אחד הוא נושא והשתא מיהת הוי מופנה מצד אחד עי"ל דכי דרשינן עון א' הוא נושא ואינו נושא שתי עונות משמע ולא שתי עונות שוין הילכך לעיל דהוה פרכינן דלכפר ר"ח אדידיה ואדעביד ציץ דהוו תרווייהו כפרה שלימה שייך לומר ואינו נושא ב' עונות אבל הכא כי מכפר ציץ אדידיה ואדעביד ר"ח לא הוו כפרות שוות דאלו אדידיה נושא לגמרי ואדר"ח אינו אלא מגין וכי אתי ר"ח מיגמר כפרה לא משמע שיהא זה קרוי נושא ב' עונות להכי עדיף למידרש אותה נושא עון ואפי' לגמרי ואין אחר נושא אותה כלל פי' להגין:

רב אשי אמר הכא כתיב עון העדה והתם כתיב עון הקדשים פי' והא דכתיב בכל חד מנייהו למיעוטא דחבריה וקשה דהא משמע קצת דרב אשי לית ליה מאי דדרשינן אותה נושא ואין אחר נושא עון וא"כ מנ"ל לומר דרגלים לא מכפרי אדר"ח עד דאוקינהו בסמוך באין בה ואין בה וי"ל דאה"נ אלא דלרווחא דמילת' עביד האי שנוייא דאפי' לא ס"ל לר' יהודה טעמא דאותה וכסברא דרשב"י דלקמן נפקא ליה שפיר מדכתיב העדה וכתיב הקדשים עי"ל דנהי דאית ליה לרב אשי דדריש ר' יהודה אותה לענין דרגלים לא ליכפרו אדר"ת מ"מ לענין ר"ח וציץ לא דריש ליה כיון דאיתקוש בג"ש דעון עון וכל ג"ש היא ליתן את האמור של זה בזה להכי נפקא ליה מדכתיב עון העדה עון הקדשים דבג"ש גופא איכא מיעוטא ואי משום אותה מוקמינן ליה למעוטי דרגלים לא ליכפרו אדר"ח מה שעירי ר"ח אמרו בקודש כלומר לענין טהור שאכל קודש טמא אף שעירי רגלים אמר בקדש דהיינו אוכל קודש דטומאת הגוף דאילו להשוותם לגמרי דניכפרו רגלים

לדר"ח ליכא למימר דהא כתיב בר"ח אותה למימרא דאותה נושא עון ואין אחר נושא עון הילכך עבדינן מה מצינו לשום קודש מיהת ניחא דמכפרים רגלים על אוכל קודש בטומאה מקדש מנ"ל וי"ל דממילא נפקא ליה כיון דבכמה כפרות לא חילק הכתוב בין קודש למקדש או דדריש היקשא דקודש ומקדש מדכתיב בכל קודש לא תגע או בג"ש דטומאתו טומאתו:

דף י.

והאמר ר"י בכל התורה כולה למידין למד מלמד חוץ מן הקדשים פי' דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש פי' רש"י המקשה קס"ד דכל חד וחד מחבריה גמר דפסח דסמוך לר"ח דכתיב ביה ושעיר גמר מיניה לענין טהור שאכל את הטמא וסוכות הסמוך ליוה"כ דכתיב ביה נמי ושעיר גמר מיו"הכ משעיר החיצון לענין אין בה ויש בה וי"הכ גמר מסוכות דהיינו רגלים לשאין בה ואין בה ואחר כך ילמדו עליונים ותחתוני' מעליונים וס"ל דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש ופרקינן דכולהו אהדדי גמרי דכולהו רגלים גמר מר"ח לענין טוהר שאכל את הטמא וכולהו גמרי מסוכות לענין אין בה ויש בה וכולהו גמרי כחדא מיו"הכ לענין אין בה ויש בה ונראה מפי' ז"ל שהוא גורס לקמן בסמוך במתניתא דתניא כר"י כדר"מ ומכפרין על שאין בה ויש בה ועל שאין בה ואין בה והכי ודאי קושטא דגרסינן כדבעי לומר ומ"מ קשה על פי' ז"ל בהא דקאמר דיו"הכ גמר מסוכות לענין אין בה ואין בה דמנא ליה ז"ל דרגלים גופייהו מכפרי על אין בה ואין בה יותר היה לומר דפסח ורגלים ילפי מר"ח לענין טמא שאכל טהור ולענין אין בה ואין בה דתרווייהו איתנהו בר"ח מדכתיב בר"ח חטאת לה' חטא שאין בה מכיר אלא השם דהא לא דריש אותה נושא עון דהא ילפי רגלים מר"ח לענין טמא שאכל טהור וא"כ בחנם דחק וי"ל דר"מ משמע ליה בכל שעיר ושעיר משעירי המוספין יש לו כפרה לעצמו אלא שכל א' מהם מלמד על חבירו ולמד ממנו להיותם כפרתם שוה ולהכי כתיב בה ושעיר ומעתה אין לנו כפרה חלוקה לרגלים אלא על שאין בה ואין בה:

ולית ליה לר"מ דרשא דחטאת לה' גבי ר"ח דס"ל דכוליה אתא לכדר"ל אבל אית ליה ג"ש דעון עון ללמוד ר"ח מציץ כפרה מוטהור שאכל את הטמא וכיון דילפי רגלים מיו"הכ מכלל דלא דריש בשעיר חיצון דרשא דאחת לומר דכפרה זו לא תהא אלא פעם א' בשנה ולא הוצרך התלמוד לפרש"י משום דהא פשיטא כיון דקתני דכל השעירים כפרתן שוה והא דגמר פסח מר"ח לענין טמא שאכל טהור ואע"ג דר"ח גמר מציץ בג"ש ל"ק לדר"י דהא פשיטא דדבר הלמד בג"ש דחוזר ומלמד בהיקש כדאיתא בדוכתה):

עצרת ויו"הכ דלא כתיב בהו ושעיר מנ"ל הא פרישנא לעיל דקושיין מיו"הכ ועצרת כדי נסבי לה. גירסת הספרים אמר ר"י א"ק אלה תעשו לה' במועדיכם הוקשו כל המועדות זה לזה ולכאורה השתא לא צרכינן לדרשא דרחב"ח כלל אבל קשה דה"ל למימר אלא אמר ר' יוחנן וי"ל דהאי היקשא דבמועדיכם לא ניחא כולי האי דהא איכא למימר דאורחא הוא דקרא לומר כן אלא דכיון דאית ליה דרשא דרחב"ח ומדכתיב ושעיר אהני ליה האי במועדיכם להני דלא כתיב בהו ושעיר שיהיו כולם שוים:

אר"י ומודה ר"מ בשעיר הנעשה בפנים וכו' וא"ת מאי קמ"ל פשיטא דהא לא שייכא האי דרשא דילפותא דשעירים אלא בשעיר החיצון שהוא של מוסף דהוי דומיא דשעירי רגלים ושעירי ר"ח שהם חיצונים ומקרבנות מוסף וי"ל כן משום דאיתקוש שעירי פנימי וחיצון מדכתיב מלבד חטאת הכפורים. ה"ג תניא נמי הכי על טהור שאכל את הטמא ועל שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה בסוף ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שעירי הרגלים וכו' אבל יש נוסחאות דלא גרסי בה על שאין בה ואין בה וליתא דא"כ היכי מייתי ראיה שהוא מודה בשעיר הפנימי וכפרתו משום דשייר ושייר דהא לא קתני נמי שאין בה ואין בה ואי ס"ל דאף שאין בה ואין בה אינם מכפרים הא חיצון נמי שייר ואי ס"ל דלא חש למתנייה א"כ אף בשעיר הפנימי נאמר כן אלא ודאי הגירסא הראשונה היא עיקר והיא גי' רש"י ז"ל. מהו שיקרבו זה בזה אמר ליה קריבין פי' אם אבד א' בזמנו והפרישו אחר תחתיו ואח"כ נמצא האחד שיהא קרב בר"ח או רגל או יוה"כ הבא אחריו וה"ק בתוס' דא"כ הרי הוא מכפר על עבירה דלאחר הפרשה דהיינו טומאה שאירעה בין מועד זה שהופרש עליו שעיר למועד של אחריו ובפ"ק דזבחים איבעיא לן אי מכפרת עולה על עבירות עשה ועל ל"ת דלאחר הפרשה מה לי עולה מה לי חטאת ולא משמע נמי דאיכא הפרשה בהא בין קרבן יחיד לקרבן צבור ותי' דהכא כל שאבד והופרש אחר תחתיו הרי הוא כאלו נעקרה הפרשתו הראשונה ותחול עליו הפרשה אחרת על מועד זה שהוא קרב בו וה"ל הפרשה דלאחר עבירה:

בשלמא דר"ח לא מכפר ארגלים דאמר קרא עון עון א' הוא נושא ואינו נושא שתי עונות פי' הא לאו הכי מכפר משום דיליף מרגלים ולאו משום דיליף מהיקשא דבמועדיכם דההיא לא דריש לה אלא ר"מ שסובר דכל הרגלים כפרתן שוה וכדמוכח סוגיין לעיל וכדכתיבנא אלא ילפותא דס"ד בכולה שמעתין דאמרינן דילפינן שעירים מהדדי כל היכא דליכא מיעוטא אינו אלא או מהיקשא דר' חמא דשעיר ושעיר כל היכא דאפשר למדרש הכי או משום בנין אב דתנא דבי ר"י דלעיל דמה זה בזמן קבוע אף זה בזמן קבוע. וכללא דשמעתא דרגלים ילפי מר"ח או מיו"הכ מהיקשא דושעיר דיליף פסח מר"ח וכי

יליף איהו ילפי שאר רגלים בהדיה כחדא ואפי' עצרת דלא כתיב ביה ושעיר משום דכולהו ג' כחדא נינהו וכמו שכתבנו לעיל לדעת ריצב"א ז"ל וכן ילפי מיו"הכ דשעיר החיצון מושעיר האמור בסוכות אבל בבנין אב דר"י לא מצי ילפי כדפריך תלמודא לעיל מה לר"ח שכן תדיר מה ליו"הכ שכן כפרתו מרובה ור"ח הוה יליף שפיר מרגלים או בהיקשא דשעיר דיליף מפסח רגלים כולם או כמה מצינו דר"י דרגלים הוא דלא ילפי מינה מפירכא דלעיל אבל הוא כ"ש דיליף מיניהו כי הם אינם תדירים והוא תדיר. ור"ח בהדי יו"הכ לא איתמר בה בשמעתין ילפותא דהא ליכא ושעיר ביניהו ומה מצינו נמי ליכא כיון דיו"הכ כפרתו מרובה ור"ח תדיר ויו"הכ דאמרינן דיליף מרגלים הוי או משום דכתיב בסוכות ושעיר ויליף עליון מתחתון או בבנין אב דר"י דכ"ש הוא שכפרתו מרובה וזה כלל כל השמועה ודוק ותשכח והא דפשיטא לן בכולה שמעתין דאיכא כפרה חלוקה לרגלים על אין בה ואין בה דטומאת מקדש וקדשיו טעמא כדכתיבנא לעיל דמשמע לר"ש דכל שעיר ושעיר יש לו כפרה חלוקה אלא שאין בה ואין בה דאילו אידך כולהו אית להו כפרת ר"ח טהור שאכל את הטמא מג"ש דעון עון מציץ ויו"הכ לענין טומאת מקדש וקדשיו לאין בה ויש בה ודרשא דחטאת לה' בר"ח לא משמע לן דהא איכא לאוקומי שפיר כוליה לכדר"ל וכדכתיבנא לעיל:

כי כתיב בשעיר הנעשה בפנים כתיב לאו מקשה קמא פריך ליה דהא איהו דריש לי' לעיל בסמוך אלא תלמודא הוא דפריך אכל האי סוגייא ודכוותה בתלמודא:

דף י:

אותה לא משמע ליה פי' דס"ל דהאי אורחיה דקרא הוא. א"ה דיו"הכ לא ליכפרו ארגלים לאו מוא"ו דשעיר דבתריה ולא מבנין אב דר"י דהא כתיב מעוטא דאחת. לעולם אחת משמע ליה פי' ואפי' גבי חיצון דהא איתקש פנימי לחיצון ודרשינן מלבד חטאת הכפורים. שאני התם דאמר קרא קרנותיו קרנותיו פי' רש"י ז"ל דבשלמא אחת דסיפא דקרא כיון דקאי אשעיר פנימי יליף מיניה חיצון בהיקשא דידהו אבל אחת דרישא דאתא למעוטי שתי כפרות אמזבח פנימי קאי דכתיב על קרנותיו אחת בשנה וכאן דכן ליכא טעמא דיליף מיניה שעיר חיצון ונכון הוא. ואחרים פירשו דודאי גם אחת קמא אשעיר קאי אלא דס"ל לר"ש בן יהודא דלא יליף מיניה שעיר החיצון בהיקשא דידהו דרחמנא כתב ביה מיעוטא מדכתיב קרנותיו קרנותיו דמזבח הפנימי וגם זה נכון:

אמר עולא אמר ר"י תמידין שלא הוצרכו לציבור נפדין תמימים פי' תמידין שלא הוצרכו פי' רש"י ז"ל שהם ד' טלאים שנותרו בלשכת הטלאים של תמידין ביום אחרון של אדר

דחול שאין פוחתין לעולם בלשכת הטלאים ששה טלאים שיוכלו לברור מהם שנים לתמיד של שחר ותמיד של בין הערבים לקיים את הכבש האחד המיוחד וכשינטלו מהם שנים ליום אחרון של אדר נותרו שם ד' שלא הוצרכו שהרי למחרתו בר"ח ניסן אין להם להקריב אלא מתרומה חדשה של שנה הבאה דמתחדשה בניסן ואיכא דקשיא ליה למה אין לוקחין ביום אחרון של אדר ב' טלאים מתרומה ישנה וד' בהקפה לצורך מחר שלא מצינו שלא יוכלו לקנות טלאים משנה זו לשנה אחרת ובלבד שיפרעם מתרומה חדשה ולאו מילתא הוא כי הגזברים לא היו לוקחין הטלאים ששה ששה שאין עניות במקום עשירות אלא (אם) היו לוקחי' טלאים לרוב בשנה לקיים מצות הכבש הא' המיוחד ואח"כ נותנין מהם בלשכת טלאים ששה ששה:

נפדין תמימים פי' דכיון שהוצרכו לצורך חובת תמידין רצו לעשות מהם תקנה שיקרבו בכך לכך אמרו אע"פ שהן תמידין יהיו נפדין שמוכרין אותם לאחרים ותחול קדושתם על אותם מעות ואחר כך יקנו אותן מאותו לוקח מתרומה חדשה ויקריבום תמידין והמעות הא' שקבלו מהם פירש"י ז"ל שיהיו למותר התרומה ישנה שעושים מהם רקועי פחים צפוי לבק"הק וכדאיתא במשנה מס' שקלים ואע"ג דאיכא מ"ד התם דמותר תרומת הלשכה קייץ למזבח הא דנקט רבינו ז"ל סברא דמ"ד לרקועי פחים לא משום דאי ס"ל לר"י כמ"ד שהוא קיץ למזבח לא היה אומר שיהיו נפדין תמימים כיון דמצו אזלי לקייץ המזבח שהם עולות נדבה דהא ליתא דהא לא איתמר לקמן דלר"ש תמידין אלו מקייצין אלא משום דס"ל שאין לפדותם תמימים דלית ליה כמ"ד ב"ד מתנה כדאיתא לקמן אלא נקטה רבינו ז"ל משום דהוי הילכתא כמ"ד לרקועי פחים וכן בירושלמי. א"ל רב חסדא מאן ציית לך ולר"י רבך פי' דר"י רביה דרבה הוה כדאמרי' בעירובין דאמרו ליה לרבה קרקפנא חזיתיה לרישך ביני עמודי ומשום ר"י קאמר כדאיתא התם. קדושה שבהם להיכן הלכה פי' קדושת הגוף שבהם להיכן הלכה שיהיו נפדים בעודם תמימים דהא ק"ל שאין פדיון לדבר הקדוש קדושת הגוף וכדנפקא לן מדכתיב ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך ובבהמה בעלת מום הכתוב מדבר ואין הפרש בזה בין קרבן יחיד לקרבן צבור ואע"ג דאשכחן דפורעים כמה דברים מתרומת הלשכה כדאיתא במסכת שקלים ובפרק שני דייני גזירות ודוכתי אחריני התם משום דתרומת הלשכה גופא אינו אלא קדושת דמים והא פשיטא:

א"ל ואת לא תסברא דלא אמרינן קדושה שבהם להיכן הלכה פי' דלא אמרינן לה בדברים של צבור כהא כשיש בדבר צורך שום דבר של תקנה. והתנן מותר הקטורת מה היו עושין בו משנה היא במס' שקלים ופירש"י ז"ל שהוא מה שנותר מג' מנים יותר

ממלא חפניו דיו"הכ ואחרים פי' שהוא מה שנותר בכל שנה שהיו מפטמים לשס"ה ימים כמנין ימות החמה ונשארו י"א יום על שנת הלבנה אבל בכריתות מוכח כפירש"י ז"ל דהא מותר קאמר התם דאחת לשבעים שנה היתה באה חצאי' אם לא עשו לה תקנה ומותר ימי החמה היה נכנס בחודש העיבור כדאיתא התם וכן פי' בתוס'. ה"ג מפרישין שכר האומנין ול"ג מפרישין ממנה וכדמוכח ממאי דפרשינן בסמוך בס"ד מפרישין שכר האומנים ומחללין אותה על מעות האומנים לפום פשטא הוה משמע שמפרישין מן הלשכה מעות האומנין ומחללין אותה עליה' אבל ק' חדא דא"כ ליתני ומחללין אותה עליהם ועוד שאין הקדש מתחלל על ההקדש וכן שאלו בירושלמי על משנה זו ולא נמצא הקדש מתחלל על ההקדש בתמיהא ופריק אמר ר"ש בן לקוניא כיני מתני' מביא מעות מחולין ומביא קטורת ומחלל עליהם ונותנין אותה לאומנים וחוזרים ולוקחים אותה מהם פי' דהא דקתני מפרישין שכר האומנין לא מתרומת הלשכה אלא ממעות של חולין שלוקחין בהקפה לכך ומחללין הקטורת על אותן מעות של חולין ונותנין אותם אחר שנתחלל אל האומנין בשבח וחוזרין ולוקחין אותה מהם מתרומת הלשכה ופורעין מה שלוו מתרומת הלשכה כיון שלצורך האומנים לוו אותם כשם שנוטלין שכרן מתרומת הלשכה אבל מפי' רש"י ז"ל נראה שהפרשה זו היתה מתרומת הלשכה אלא שזיכו בהם לאחד מן הגזברי' במקום האומנין לענין זה כדי שיחזרו חולין ולא שזיכו להם בתורת פירעון גמור דא"כ היאך חוזרין ופורעין אותם פעם ב' מן הקטורת אלא שיקבלו אותם כעין משכון דבהכי יצאו לחולין ליחלל הקטורת עליהם אבל פי' זה אינו נכון שאם לא זיכו אותה זכייה גמורה זכייה אין כאן ומשכון אין כאן ובקדושתן הן עומדים ואין לנו אלא פי' הירושלמי ומ"מ לשני הפירושים ל"ג ומפרישין ממנה דהוה משמע שמפרישין אותו מן הקטורת וא"ת למה לן כולי האי ימכור אותה לאחרים מיד כדעבדינן מתמידין שלא הוצרכו ותצא בדין לחולין ונחזור ונקח אותה ממעות הלשכה י"ל שזו כבר פירשא רש"י ז"ל הא דעבדינן צניעא מלתא טפי דבשלמא בטלאים של תמידין אין ידוע לכל שהן של תמידין דהרבה יש של חולין אבל קטורת ליכא אלא של צבור ומגנייא מילתא לזבונה וא"ת ויתנו אותה לאומנין בשכרן ותחלל בכך בשלמא לבן עזאי דאמר במסכת שקלים שאין הקדש מתחלל על המלאכה ניחא אלא לר' עקיבא דאמר מתחלל מאי איכא למימר וי"ל דאף ר"ע לא אמר אלא ביחיד שהתנדב דברים הראויין לקרבנות צבור דגבי הכי מתנייא התם אבל בקטורת של צבור מגנייא מילתא לחללה אף על המלאכה: ואמאי נימא קדושה שבהן להיכן הלכה פי' שהרי הן מחללין את הקטורת בעודה בקדושת הגוף שלה בלא שום פסול ופירש"י ז"ל דקס"ד דקטורת קדושת הגוף היא משום שמתנה

במכתשת שהיא כלי שרת ומתרץ לה דקטורת קדושת דמים היא דמכתשת לאו כלי שרת היא והקשו עליו דהא ליכא למימר שהמכתשת כלי שרת שהרי אין משרתים בו בקדש ועוד דאם כן היתה נפסלת בצאתה חוץ לעזרה אלא רבא סבר דקטורת קדושת הגוף מקדשה לה לכשנתן למכתשת שנכנסת בזיקת קטורת ולהכי קתני נתנה למכתשת נפסלת בטבול יום ואידך מהדר ליה דלא מקדש לה אלא קדושת דמים עד שיקדשנה בכלי שרת:

דף יא.

אלא מעתה לא תיפסל בטבול יום פירוש דלא אשכחן קדושת דמים דתפסל בטבול יום ואע"ג דאשכחן חולין שנעשו על טהרת הקדש שנפסלין בטבול יום כדאמרינן בסוף מסכת נדה דיולדת שהיא טבולת יום ארוך שיושבת על דם טוהר מערה מים לפסח ואמרינן דמערה אין נוגעת לא י"ל דההיא כמ"ד חולין שנעשו על טהרת הקדש כקדש דמו א"נ דהתם משום גזירה דפסח עצמו וכ"ת כל קדושת דמים נמי מפסיל מיפסלה פי' כל קדושת דמים כזו בסופה לבא לקדושת הגוף והתנן המנחות פי' הנאכלות לאחר קמיצה מועלים בהם משנתקדשו ואפי' קודם קמיצה וקודם נתינה בכלי שרת לפי שיש מעילה גם בקדושת דמים:

מעתה תיפסל בלינה אלמה תנן הקומץ והלבונה וכו' סיפא דאידך דהמנחות היא והא דפליג לה תנא בתרי בבי דתרווייהו חדא דינא אית להו היינו משו' דקתני בסיפא דהא וחייבין עליהם משום פיגול נותר וטמא משא"כ בריש' ותלמודא לא אייתי הכא אלא מה דצריך מינה:

קדשו בכלי אין לא קדשו בכלי לא וא"ת ודלמא כלי זה היינו מכתשת י"ל דדומיא דאידך דהוי כלי שרת ממש שמשרתין בו בקדש וא"ת א"כ תיקשי קטורת דהא קטורת בנתינה דמכתשת נפסלה בטבול יום וי"ל דכלי שרת דנקט משו' שארה וא"ת א"כ אמאי נקט קטורת דאי משום מחוסר כפורים היינו טבול יום וי"ל דנקט ליה משום לינה מיהת דאי לא אמאי נקט קטורת ועוד דאי קטורת מיפסלה בלינה והכא משום שארא נקט אמאי לא קתני גבי מכתשת נתנה במכתשת נפסלה בלינה אע"ג דלא קתני מחוסר כפורים משום דמחוסר כפורים וטבול יום כחדא הוא אבל לינה וטבול יום לאו חדא הוא:

שאני קטורת הואיל וצורתה כל השנה כולה פירוש רש"י ז"ל ולית ליה עבור צורה ולהכי לא מיפסלה בלינה מדאורייתא והא דקתני קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בלינה מדרבנן בעלמא אבל יש שפי' דלעולם דאורייתא אלא דאהני ליה מה שאין לה עיבור צורה שלא

תפסל בלינה אע"פ שהיא קדושת הגוף עד שתהא בכלי שרת וא"ת ואמאי לא מוכרח ליה שאינה נפסלת בלינה מדאמרינן במסכת כריתות שהיו מפטמין אותה מתחילת השנה לצורך כל השנה וי"ל דאה"נ אבל ניחא ליה לאיתויי האי דהכא דמוכח מינה דשייך בה פיסול לינה מיהת כשקדשה בכלי אלא דעבור צורה מהני לה שלא ליפסל עד שתקדש בכלי ויש בפי' בתוס' הואיל וצורתה כל השכה לכך נתנוה במכתשת להתקיים בצורתה כל השנה הלכך אינה נפסלת שם בלינה אבל במחתה אין נותנין אותה אלא להקטיר ולכך מיפסלה בלינה ולשון הגמרא משמע יותר כפירוש רש"י ז"ל:

מ"מ קשיא וכי קדושה שבהם להיכן הלכה כלומר ודאי שפיר מוכחת מקטורת שמחללין אותה כשהיא בקדושת הגוף ומיהו צריכין אנו לשאול קדושה שבהם להיכן הלכה שהרי אין קדודת הגוף מתחלל:

אמר רבה לב ב"ד מתנה עליהם פי' על התמידין בעת קנייתם שאם לא הוצרכו יהיו לדמיהן ודשלא הוצרכו אין כאן קדושת הגוף והכי הם כתלויים ועומדים אם הוצרכו או לא ולא שייך להכא לומר דבדאורייתא אין ברירה אלא כמתנה על א' מב' דברים כדמוכחנא בדוכתה במסכת עירובין בס"ד ומדנקט לישנא דלב ב"ד מתנה משמע שאין צריך תנאי מפורש וכדמפורש דמי ודברים כאלו בלב כל אדם והוו דברי' דמסתמא כל מה שיכולין ב"ד לתקן בם יתקנו:

הא דאמר לדמי עולה הא דאמר לדמי נסכים פי' דכי אמר לדמי עולה שהוא עצמו ראוי לה אינו נתפס לדמיו אבל כשאמר שיהיו דמיו לנסכים דזכר גופיה אינו ראוי להיות נסכים תנאו תנאי ואע"ג דנסכים נמי למזבח וכ"ש בתמידין אלא שמתנין בהם שיהיו מותר תרומה כדומה שהיא רקועי פחים ולפום הא בעינן לומר דהא דלב ב"ד מתנה עליהם שיהיו לדמיהם לא לדמי מכירתן של תרומה אלא למה שהיה דמיהן אם לא לקחום שהיו מותר תרומת שהיא רקועי פחים כדפירש"י ואין זה כדמי של עולה. שפי' לדמי עולה וזה ברור. איתיביה פר ושעיר של יוה"כ פי' הפנימיים ושעירי ע"ז פירוש שהפרישן ב"ד שטעו בהוראה של ע"ז שאבדו והפרישו אחרים תחתיהם פי' ואין להם תקנה לגופם דפר ושעיר אם מניחין אותם עד יוה"כ אחר תעבור שנתן. ושעירי ע"ז אין לומר שנמתין עד שיטעו בהוראה של ע"ז אחרת דהא ליכא למימר כולם ימותו. דברי ר"י פי' דסבר דאפי' חטאת צבור שנתכפרו בעליה באחרת למיתה אזלא כדין של יחיד:

דף יא:

ר"א ור"ש אומרי' ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה פי' לקייץ המזבח:

שאין חטאת צבור מתה פירשו ז"ל דס"ל דכי גמירי חמש מיתות שסי' ותמנ"ע (דהיינו ולד חטאת תמורת חטאת מתו בעליה נתכפרו בעליה עברה שנתה) בחד מקום גמיר כלומר דלא גמירי להו אלא דכולה בחד מקום דהיינו יחיד אבל לא בצבור דהא ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה ליתנהו בצבור כדאית' בהוריות וכיון שכן אף נתכפרו בעליה באחרת ועברה שנתה ליתנהו בצבור:

ואמאי לימא לב ב"ד וכו' וקושיין מדר"א מיהת דאלו לר"ש לית ליה לב ב"ד מתנה עליה כדאיתא לקמן:

אבודין קאמרית דלא וכו' הרי פרה לא שכיחא וכו' פי' קושיין מדקתני מצא נאה הימנה תפדה וקס"ד דטעמא משום דלב ב"ד מתנה עליה ואע"ג דלא שכיח הא למצוא נאה הימנה וק' טובא דהא סוגייא דאביי מקשיין אהדדי מעיקרא לא בעי לומר לב ב"ד מתנה אפי' על התמידין דשכיחי והשתא מקשה דלב ב"ד מתנה אפי' במילתא דלא שכיחא וי"ל דאיהו מסדר משניות לפני רבי הוא דקשיין ליה אהדדי כי היכי דליתריצינהו נהליה בדרך קושיא ותירוץ ואשכחן ליה דכוותה ריש פרק נערה שנתפתתה א"נ אביי סבר דבמלתא דהויה תקנה דלב ב"ד מתנה לגופה של מצוה לעשותה מן המובחר כגון זו של פרה דמצוה בכל נאה שאפשר מודה דלב ב"ד מתנה אע"ג דלא שכיחא אבל בדבר שאין בו אפילו הדור במצוה גופה שהופרשה לענין מצותה כגון הא דתמידין וקטורת סבר שאין לב ב"ד מתנה אפילו במלתא דשכיחא כנ"ל. א"ה נשחטה נמי אין לפרש א"ה דפרה קדושת דמים היא כלומר דלדידיה ס"ל כקדושת הגוף היא חדא דסוגיין דעלמא בפרה קדושת דמים היא ולהכי נק"ט הכא בהדיא שאני פרה דקדושת דמים היא ועוד דא"כ לדידיה נמי הא בעיא העמדה והערכה דהא לכ"ע קדשי מזבח בעו העמדה והערכה אלא נ"ל פירושה א"ה דטעמא לאו משום לב ב"ד מתנה וה"ק בשלמא לדידי דאמינא דטעמא לאו משום לב ב"ד מתנה היינו דנשחטה תפדה כלומר כעין מסירה דלב ב"ד התנה בכך ואין כאן אלא חולין גמורים למפרע ולא בעיא העמדה והערכה אלא לדידך דמפרשת טעמא דפרה משום קדושת דמים שאין לב ב"ד מתנה במילתא דלא שכיחא א"כ היאך תפדה דהא בעיא העמדה והערכה:

נשחטה תפדה והא דקתני שחטה ע"ג מערכתא וכו' פי' נשחטה שנשחטה שלא במקומה ושחטה ע"ג מערכתה ששחטה כראוי במקומה בהר הזיתים כדפי' רש"י ז"ל:

והתניא ר' שמעון אומר פרה מטמאה טומאת אוכלים הואיל והיתה לה שעת הכשר פירו' רש"י ז"ל פרה לאחר ששחטה מטמאה טומאת אוכלים בהכשר מים והכשר שרץ כדין אוכלין דעלמא ואע"ג דפרה איסורה איסור הנאה הוא ור"ש ס"ל דאוכל שאין אתה

יכול להאכילו לאחרים אינו מטמא טומאת אוכלין מדכתיב מכל האוכל אשר יאכל כיון שהיתה לה שעת הכשר לפדות הרי הוא אוכל שיכול להאכילו לאחרים שכל העומד לפדות כפדוי דמי והקשו עליו ז"ל למ"ל הכשר מים והכשר שרץ תיפוק לי דהא קיימא לן דכל שסופו לטמא טומאה חמורה מטמא טומאת אוכלין בלא הכשר שרץ ופרה סופה לטמא טומאה חמורה לעוסקין בה ואע"ג דאין סופה לטמא כי אם לעוסקים בה (ואע"פ כן מטמאין) בהא סגי דומיא דשעיר המשתלח ופרים הנשרפין שאין סופן לטמא אלא לעוסקים בהם ואע"פ כן מטמאין טמאת אוכלין מהאי טעמא כדאיתא בת"כ וי"ל דהא ל"ק דכיון שעומדת לפדות אם מצא אחרת נאה הימנה לא חשיבא סופה לטמא טומאה חמורה ומהאי טעמא נמי בעייא הכשר מים ולא אמרינן דחבת הקודש מכשרתה למ"ד קדשי מזבח היא מיהת והא דקתני לפי שהיתה לה שעת הכשר ולא קתני שיש לה משום דהא איתא אף לאחר הזיית דמה ושוב אין לה פדייה ואע"פ כן קודם הזייה שהיתה לה שעת הכשר לפדיה חל עליו תורת אוכל לטמא וא"ת והא ר"ש סבר שכל העומד לזרוק כזרוק דמי וי"ל דפרה לדידיה קודם הזייה כיון שראויה לפדות אם מצא נאה הימנה לא חשיבא עומדת לזרוק. וכי פודין את הקדשים להאכילם לכלבים פירוש דאפילו למ"ד פרה קדשי בד"ה היא וקדושת דמים איכא תנא דאמר שפודין אותם להאכילם לכלבים ופלוגתא דתנאי היא. י"מ בדאורייתא אבל מדרבנן דכ"ע אין פודין וכדכתיבנא נמי בפרק כל שעה גבי תרומת חמץ:

דף יב.

ממאי דר' יהודה הוא דפי' דס"ל אין כפרתם שוה עד דנימא דטעמא דקרבין זה בזה משום לב ב"ד מתנה עליהם דילמא ר"מ וטעמא דקריבין זה בזה משום דכפרתן שוה ה"ה דיכול לומר דאף לר' יהודה דילמא שאני שעירים דלית להו תקנתא ברעייה דהא לר' יהודה חטאת שנתכפרו בעליה למיתה אזלא ולא לרעייה כדתניא לעיל ומשום הכי לב ב"ד מתנה אבל תמידין דאית להו תקנתא ברעייה או לקייץ בגופן לית ליה לר' יהודה לב ב"ד מתנה וכדמשני לעיל גבי קטורת אלא דניחא ליה טפי לומר לרווחא דמילתא דדילמא ר' מאיר היא והא דאמרינן נמי שאני קטורת דלית ליה תקנתא ברעייה ה"כ מצי למימר דלית ליה תקנתא לקייץ בגופן כתמודין אלא דנקטיה הכא לרווחא דמילתא:

ולר"ש דלית ליה לב ב"ד מתנה מאי עביד להו פי' רש"י ז"ל מאי תקנתא עביד להו שיהו הם עצמן קריבים פי' לפי' דהא לאו קושיא היא דהא אפשר להו ברעייה אלא דשאלה הוא דשייל להו תלמוד מאי תקנתא עביד להו שיהו הן עצמם קריבין דכיון

שהופרשו להקרבה והם תמימים כל מאי דאפשר לתקוני בהו שיהו הן עצמם קריבין אית לן למעבד:

א"ר יצחק אמר ר"י מקייצין בהם את המזבח פי' כשהמזבח בטל מקריבים מהם עולות הרבה וזהו קיים המזבח הנזכר בכל מקום ולקמן מפ' תלמודא למה נקראו כן ופירוש רש"י ז"ל דר"י האי טעמא נפקא ליה ממתניתין דאר"ש גבי שעיר חטאת שהם קריבים זה בזה ואעפ"י שאין כפרתם שוה דכיון דמ"מ כולם באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו דרך כלל אע"ג דאין כפרה זו ממש כשל זו כיון דשייכא במקצת קרב בכולה ה"נ אלו כיון שנלקחו לצורך עולת תמידין של צבור ולא הוצרכו יקרבו לקיים המזבח שהם ג"כ עולות אעפ"י שזו עולת חובא וזו עולת נדבה כיון דלשם עולה הופרשו דמשום תרומה ישנה ליכא ולקמן בסוף שמעתין אשכחן ברובה דנוסחי דגרס' תנ"ה מודה ר"ש וכו' והיינו סייעתא כדפירש"י ז"ל הכא דקתני שאין קריבין זה בזה כיון שכולם באים על מזבח החיצון לטומאת מקדש וקדשיו ואין פי' זה נכון דאי ר"י ממתני' דייק לה הו"ל לפרושי ולמימר מי לא תנן רש"א כולם באים לכפר דהכי אורחיה דתלמודא ועוד מאי האי דאמריה מודה ר"ש שבעירי חטאת שאין מקייצין בגופן וכו' עד גזירה לאחר כפרה משום לפני כפרה פשי' דבלאו ההיא גזירה אינו מודה בהא לא דמיא כלל למתניתין דתניא כולם חטאות ודומיא דתמידין אלו שמקייצין בהם בשביל עונות ואלו הכא הופרשה לחטאת ואין מקייצין בהם קיים שהם עולות ולקמן דגריס תניא נמי הכא אדמייתי ברייתא דתניא הכי לייתו לה ממתניתין לכך הנכון דר"י מסברא א"ל דלר"ש לא עביד תקנתא שיהיו נפדים תמימים משום דפדיון תמימים דבר של חדוש גדול דהא בבהמה טמאה ופדה בערכך כתיב וא"א לומר חידוש זה אלא בטעם לב ב"ד מתנה דהא כמותנה ועומד שניתקן בהם את המזבח שלא יהא בטל וכאילו פירוש כן בשעת הפרשתן ומשום דדילמא הוה ס"ד דנימא הכי גם בשעירי חטאת שלא הוצרכו לתקון המזבח שלא יהא בטל הוצרכו לומר דמודה ר"ש דלא אמרינן הכי משום גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה ולקמן ל"ג בנוסחי דיוקני תניא נמי הכי אלא תניא רש"א וכו' ועל מתני' מייתי לה תלמודא ולאו משום האי סוגיא כלל ומיהו הא דאמרי' דאר"י מסברא היינו מאי דאמר מקייצין בגופן אלא מאי דאמר לעיל לדברי ר"ש אין נפדין תמימים הא ממתני' דייק לה וכדבעינן למימר לקמן בסמוך ומשום הא אפשר דגרסינן לקמן תניא נמי הכי:

מודה ר"ש בשעירי חטאת שאין מקייצין בגופם אלא בדמיהן פי' בשעירי חטאת שנתותרו מן השנה שעברה שאי אפשר ליקרב במוסף אחר כגון שעיר ר"ח אדר שאבד ונמצא בניסן והרי הוא קיים למזבח שאין מקייצין בגופו ממש אלא בדמו שירעה עד

שיסתאב ויפול דמיו לנדבה דהיינו קיץ למזבח שכן דין כל יפלו דמיו לנדבה האמור בכל מקום:

גזירה לאחר כפרה וכו' פי' שאם אנו מקייצין בגופן לאחר שנתכפרו בעליה באחר שלא נעקר שם חטאת ממנה והו"ל מקריב חטאת לשם עולה שהיא פסולה כדאיתא בפ"ק דזבחים ואיכא למידק אסוגיין מהא דאמרינן בפ' התודה ומי אית ליה לר"ש לב ב"ד מתנה והאר"י לדברי ר"ש תמידין שלא הוצרכו אין נפדין תמימים ופריק שאני התם דאית ליה תקנתא ברעייה ואילו בסוגיין אר"י שמקייצין בגופן וי"ל דהתם לא דק ונקט לישנא דשייך בשעירי חטאת כדאמרינן הכא. משום דמאי דאר"י דלר"ש אין נפדין תמימים ודאי דייק לה ממתני' דקתני בשעירים שקריבים זה בזה מטעמא דכולם באים לכפר ואלו אית ליה לב ב"ד מתנה לא הוה צריך להההוא טעמא אלא דלימא לב ב"ד מתנה ואע"ג דלעיל אמרינן דר"י גמרא גמיר לה ה"מ לדברי חכמים דאמרי נפדים תמימים אבל לדברי ר"ש דאמר אין נפדין תמימים ודאי ממתני' דייק לה והיינו דנקט לדברי ר"ש אין נפדין תמימים ולא נקט לר"ש אין נפדין ואיידי דנקט לדר"ש נקט נמי לדברי חכמים ומשום הכי מהדרינן התם בפ' התודה שאני התם דאית להו תקנתא ברעייה ונקטה לרבותא דאפי' תקנתא דרעייה חשיבא תקנתא לשעירים וכ"ש לקייץ בגופן של תמידין והשתא דאתינן להכי יש לפ' דהיינו דגרסינן התם תניא נמי הכי ופירושא תניא נמי הכי דלדברי ר"ש אין נפדין תמימים משום דלית ליה לב ב"ד מתנה מדאצטריך בשעירי חטאת למיהב טעמא שכולם באים לכפר על מזבח החיצון ומיהו אכתי לא כהירא ההיא גירסא דהא ממתניתין גופה מצי דייק לה וכדאמרן:

ואמאי נקרב איהו גופיה עולה פירוש לקייץ המזבח בגופו בלא רעייה דהכי עדיף טפי לתקן בגוף כל היכא דאפשר:

אף אנן תנינא במסכת יומא גבי שני שעירים שאבד א' מהם שיקח זוג אחר והב' ירעה עד שיסתאב ויפול לנדבת צבור ואמאי ליקרב איהו גופיה דההיא ודאי ר"ש היא דלא שמעיה ליה דחטאת צבור שנתכפרו באחרת שתהא רועה אלא ר' אלעזר כדאיתא במתניתין דלעיל:

אמר רבא אף אנן נמי תנינא אשם שמתו בעליו או שנתכפרו בעליו ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה פי' דקסבר דכל שבחטאת מתה באשם רועה והכא חטאת יחיד היא דלכ"ע מתה:

רא"א ימות פי' דס"ל דאשם כחטאת דכתיב כי כחטאת האשם הוא אבל לרבנן דרשו ליה לענין שחטו שלא לשמו פסול או אם הכניס לפני ולפנים כדאיתא בזבחים:

ר"א ור"ש אומרים ימכרו ויפלו דמיהם לנדבה והתם בדוכתה פריך תלמודא ר"א היינו ת"ק ופריק איכא בינייהו לנדבת יחיד. א"נ עולת עוף פי' דת"ק סבר שיפלו דמיו לסתם רוב נדבה דהיינו נדבת צבור ועולת בהמה ור"א אתא לטפויי מלתא דאי לא אפשר בנדבת צבור ועולת בהמה מקייצין בדמיו אף נדבת יחיד או עולת עוף ואיכא בין נדבת צבור לנדבת יחיד דנדבת צבור לא בעי סמיכה ונסכיו באין משל צבור ונדבת יחיד בעי סמיכה ונסכיו משלו:

אמאי יקרב איהו גופיה עולה פי' דהא מסתמא ר"ש דס"ל דכל דלא הוי דיניה במיתה כגון חטאת צבור רועה ואשם יחיד דינו כחטאת צבור ורועה:

אלא לאו ש"מ גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה ודייקי רבנן ז"ל אשמעתין טובא דהכא משמע דניתוק רעייה דאשם שנתכפרו בעליו באחרת מדרבנן היא משום גזירה דלפני כפרה דאלו מדאורייתא הוא גופי' קרב עולה בלא רעייה והכי משמע בפסחי' בפסח ב' (פ' אלו דברים דאמרינן התם א"ר הונא אשם שנתכפרו בעליו באחר וניתק לרעייה ושחטו סתם כשר לעולה אלמא לא בעי עקירא). א"ה אפי' לא ניתק נמי ופריק גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה ואלו בכמה דוכתיה אמרינן כל שבחטאת מתה באשם רועה הלכתא גמירי לה כלומר הלכה למשה מסיני היא שתהא רועה ולא תהא היא עצמה קריבה ובמס' זבחים [אמרי'] דהא מדאוריי' ממש מקראי דאמרינן התם א"ר הונא אשם שניתק לרעייה מותר לקרבו עולה ואמרינן עלה ניתק אין לא ניתק לא מ"ט אשם הוא בהוייתו יהא ופירש"י ז"ל דקודם ניתוק אסור לעולה דבהויית אשם יהא פסול לעולה ויש שתירצו שזאת מן הסוגיות המתחלפות בתלמוד בחלוף המסכתות שיש מהן רבות בתלמוד אבל ר"ת ז"ל כתב שיש להלמן דהא דאמרינן בעלמא דכל שבחטאות מתה באשם רועה הלכתא גמירי לה משום דאמרו רבנן רעייה משום גזירה כדאמרינן בשמעתין ובפ' אלו דברים נקטינן רועה דאלו מאי דגמירי הלכה אינו אלא שלא תמות כחטאת אע"ג דכתיב כחטאת כאשם וכיון שלא תמות ממילא קריבה היא עצמה כולה ואית דגרסי באשם עולה והכל אחד וההיא דזבחים ל"ג עלה ניתק אין לא ניתק לא וה"פ מ"ט נפיק מתורת אשם משום דכתיב אשם הוא בהוייתו תהא כלומר בעוד שהוא אשם יהא בהוייתו וכיון שנתכפרו בעליו באחר אינו בהוייתו ובדין הוא דאפילו קודם דניתוק אלא דגזרו רבנן לאחר כפרה אטו לפני כפרה נמצאו כל ההלכות עולות דניתוק אשם לרעייה גזירה דרבנן דאלו מן התורה הוא גופיה קרב עולה בלא רעייה ועדיין לא מחוורא ההיא דזבחים דבכולהו גרסינן גי' נתוק אין לא ניתק לא ועוד מלישנא דקאמר מותר לקרבו עולה. משמע שאינו רועה אלא שהוא עצמו מותר לקרבו עולה ואפילו סתם ולא

בעי עקיר' לשוחטו בפי' לשם עול' שכבר ניתק ממנו שם אשם מעצמו כשניתן לרעיי' ואין עליו שם אשם אלא שם עולה וכי שחט' סתם לאו אשם לשם עול' שחיט שהו' פסול אלא עול' לשם עול' ואמרי' ניתק אין אבל לא ניתק לא דאפי' מדאוריי' בעי עקירא לשוחטו בפי' לשם עולה מ"ט בעי עקירא ואפי' מדאורייתא דכתיב אשם הוא בהוייתו יהא כלומר אפי' לאחר שנתכפרו בעליו יהא בהויית אשם שלא יעקר שם אשם ממנו עד שיעקר ממנו בפי' בשעת הקרבה הא בעקירא מותר לקרבו עולה שאין רעייתו אלא מדרבנן ונ"מ שאם שחטו בדיעבד בלא רעייה כשר וה"נ מתפרשא ההיא דפסח ב' פרק אלו דברים דאמרינן אשם שנתכפרו בעליו וניתק לרעייה כלומר שנתנוה לרעייה מדרבנן ושחטו הוא ענמו סתם כשר לעולה דלא בעי עקירת שם עד שנאמר שהוא פסול מן התורה לפי שהקריב אשם לשם עולה שהוא פסול. ודוקא ניתק לרעייה דניתוקו לדין רעייה זהו עקירתו אלמא לא בעי עקירא ופריך א"ה אפי' לא רתק נמי דכיון דנתכפרו בעליו באחר זהו עקירתו ופרקינן גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה דגזרו רבנן שלא יהא הוא עצמו קרב כלל וא"ת מ"מ מההיא דזבחים משמע דניתוק רעייה מדרבנן דאלו מקראי משמע שהוא עצמו קרב עולה מדאורייתא א"כ לימא ליה הילכתא גמירא לה כדאמרינן בעלמא וי"ל דאי לאו הלכתא ה"א דקרא דאמר אשם הוא בהוייתו יהא אפי' בעקירא ובניתוק קאמר דאשם כחטאת שהוא מתה משום דכתיב כי כחטאת האשם אתאי הילכתא לומר דלא נדרוש אשם הוא בהוייתו יהא אלא קודם כפרה ואי מהלכתא הו"א דאפילו קודם ניתוק לא בעי עקירא קמ"ל אשם הוא בהוייתו יהא ובעינן עקירא בשעת הקרבה ואשכחן הלכתא דאתאי לפרושי קרא כדכתב הרמב"ן ז"ל:

תניא נמי הכי מה הן מביאין פי' רש"י ז"ל דאדר"י קאי דקאמר דתמידין שלא הוצרכו לר"ש מקייצין בגופן והקשו בתוס' דא"כ הו"ל למיתני מה הן עושין דלישנא דמביאין לא משמע אלא לדמיהן כדתנן טובא יביאו בדמיו עולה לכך פי' דאבתרייתא דשעירי חטאת קיימא שמקייצין בדמיהם:

דף יב:

כבנות שוח לאדם פי' דברייתא לישנא כלילא דכבנות שוח לאדם כך הם אלו קיץ למזבח והקשה ר"ת ז"ל דהכא משמע דבנות שבע משובחות הן ואלו בתוספתא תניא ומייתינן לה בפ"ק דע"ז הוסיפו עליהן אלכוסין ומוכוסין ובנות שוח אבל מעיקר' לא משום דגריעי כדפי' רש"י ז"ל וכן בפ' כיצד מברכין דמוני להו במתניתא גבי החלין שבדמאי שלא נחשדו עליהם עמי הארץ. ומשמע לפי שהן גרועין ואין חסין עליהם מלעשרן ותי' דההיא

דשביעית לא מפני שהן גרועות אלא מפני שהן מתבשלות להיות להן גמר פרי עד ג' שנים והחונטות בשביעית אין נלקטת עד שנה שנייה לשמיטה וכדתנן התם בנות שוח שביעית שלהן שנייה לשמיטה ומעיקרא סבור דאזלינן בהו בתר לקיטה ולכך אין בהם משום שביעית ולבסוף אמור דאזלינן בתר חנטה וההיא דהקלין שבדמאי לאו משום דגרועות אלא שהיו מצויין הרב' וכמו שאמרו בירושלמי שגדלין בגנותיה' ובפרדסותיהן הרבה ואפשר שאף ביערים הם מצויות וכעין עוזרדין דמני התם בהדייהו ויש מתרצין דתרי מיני בנות שוח הן יש מהם גרועות ויש מהם חשובות תדע דבפ"ק דע"ז אמרי' דבנות שוח הן תאיני חוורתא ואלו במס' נדרים דתאיני חוורתא ובנות שוח שני מינין הם: דרש רב נחמן בר רב חסדא אין מקייצין בעולת העוף אמר רבא האי בורכה תמיהא מילתא במאי קמפלגי הני אמוראי דהא היינו פלוגתא דר"א ות"ק במתני' ואשם שמתו בעליו וכו' ואוקימנא פלוגתא דידהו בנדבת עולת העוף בחד לישנא דהתם וכדכתיבנא לעיל ואי רבא כר"א ס"ל לא הול"ל האי בורכא וי"ל דרבא משמע ליה דכיון דפסיק ואמר רב נחמן אין מקייצין בעולת העוף מכלל דס"ל דהא דכ"ע היא וליכא בה פלוגתא דאי לת"ק דהתם קאמר לא הו"ל למימר הכי בהדיא ומשום דרבא סבר כלישנא בתרא דהתם דהא פלוגתא דתנאי היא להכי אמר האי בורכא ורב נחמן בר יצתק אמר דלאו בורכתא היא דאיהו אמרה ניהליה דס"ל דפלוגתא דת"ק ור"א אינו בלישנא קמא דהתם דבנדבת יחיד פליגי דאלו בנדבת עולת העוף לא פליגי כלל ויהיב טעמא למלתיה משום דמותרות לנדבת צבור אזלי ואין עוף בצבור והא דאמרינן אין עוף בצבור פי' רש"י ז"ל דנפקא ליה מדתניא בספרי והקריב מן התורים היחיד מביא עוף ואין צבור מביאין עוף וא"ת ולרבא וכן להההוא לישנא בתרא דאמרי' דעולת העוף איכא בינייהו ההיא דספרי מאי אמרי בה וי"ל דלא שמעת להו א"נ בשאר נדבות דלאו הוו ממותרות ואידך סבר דההיא סתמא היא בכל דבר והקשה הרב ר' משה מאיברא ז"ל ותיפוק ליה ממדרש יהוידע דבמסכת שקלים דאמרי' כתוב א' אומר כחטאת האשם הוא וכתוב א' אומר אשם הוא אשום אשם לה' עד שבא יהוידע ודרש כסף אשם וכסף חטאת לא יובא בית ה' לכהנים יהיו ממותר חטאות ואשמות יקחו בהם עולות הבשר לה' והעורות לכהנים ויתקיימו ב' המקראות ומעתה אין מקריבין ממותרות אלו עולת העוף דא"כ היאך יתקיימו ב' המקראות שהרי אין עור בעולת העוף ותי' דמוקמי לה להא דהכא במותרות שמנים וסלתות ושאר המותרות השנויין במס' שקלים שמקייצין בהם את המזבח ולא כמותרות חטאות ואשמות ומשום הא אצטריך הכא טעמא דאין עולת עוף בצבור ונכון הוא ומיהא ההיא מתניתא דאשם שנתכפרו בעליו קשיא לר"א להההיא לישנא דאוקמי פלוגתייהו

בעולת העוף וי"ל דלההיא לישנא לית ליה לר"א מדרש יהוידע א"נ דההוא במותרות אחרות של אשם אבל נתכפרו בעליו באחר או שמתו בעליו דהלכתא גמירי לה שתהא רועה הכי גמירא לה דתהוי אפי' בעולת העוף כנ"ל:

ואף שמואל סבר לה להא דר"י דאמר ר' יהודה אמר שמואל קרבנות צבור סכין מושכתן למה שהן פי' רש"י ז"ל סבר לה לדר"י דאמר לעיל דלר"ש תמידי שלא הוצרכו מקייצין בגופן ממש בלא רעיה דאמר שמואל אליבא דר"ש קרבנות צבור שלא הוצרכו סכין השוחטן סתם מושכתן לקרבן שהופרשה מתחלה ואפילו אין זה אותו קרבן עצמו כגון עולת תמיד לעולת קייץ המזבח אם אינו ראוי לתמיד והקשו עליו דא"כ מאי למה שהן למה שהיו מבע"ל ועוד סכין מאי עביד בהא ועוד דבפ"ק דזבחים מוכח בהדיא דהא דשמואל לרבנן היא ולא לר"ש דאמרינן התם א"ר זירא שאני קרבנות צבור דלב ב"ד מתנה עלייהו כדשמואל דאמר שמואל קרבנות צבור סכין מושכתן למה שהן ואלו ר"ש לית ליה לב ב"ד מתנה לכן הנכון כמו שפי' ר"ח ז"ל דהא דר"י היינו דר"י קמייתא דריש שמעתין דאמר בתמידין שלא הוצרכו לרבנן נפדין תמימים והיינו דשמואל קרבנות צבור שלא הוצרכו סכין מושכתן למה שהן בסופן והיינו מטעמא דפריש תלמודא לעיל לדר"י דלב ב"ד מתנה עליהם אם הוצרכו הוצרכו ואם לא יהיו לדמיהן נמצא שלא נולד עיקר הפרשתן עד שעת שחיטה שהסכין מושכתן למה שהן בשעת שחיטה אם לעולת תמיד אם לעולת קייץ דאע"ג דההיא דר"י רחוקה היא מסוגייא דהשתא הא לא קשיא דכולה סוגיין על ההיא דר"י גרידא והיא עיקר השמועה:

הא דגרסי מוקצת נוסחי תניא נמי הכי כבר פירשתיה לעיל לשיטת רש"י ז"ל ועוד יש לפרשה לפי אותה שיטה דסייעתיה מדאריך טובא בהא מתניתא מה יעשו משעיר זה ולא אישתמיט לומר שיקייצו בגופם מכלל דשעירי חטאת אין מקייצין בגופן ומיהו העיקר דלא גרסי' ליה וכדכתיבנא לעיל:

הא דתנן ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר פנימי מכפר ולעיל תנן שהוא מכפר גם על שגגת מקדש וקדשיו לא תיקשי לן הא דדרשינן לעיל בפרקין כפרה א' מכפר ואינו מכפר שתי כפרות דהא פרישנא לעיל ואוכחנא מדוכתה דההיא לא איתמרא אלא למימר שאינו מכפר על כפרתו ועל מה שאחרים מכפרים כגון אדחיצון או אדציץ ודכוותיה אבל אדידיה מכפר הוא כמה כפרות והכא הא כתיב עליה ומפשעיהם לכל חטאתם שהוא כולל הזדון והשגגות דפשעים אלו המרדים וחטאות אלו השגגות כדאתמר בגמ' וגדולה מזו שהיו רוצים להביא אף ג' טומאות חמורות אי לאו דמעטינהו קרא. ה"ג אלא

שהפר מכפר ולא גרסינן שדם הפר דהא אין הכפרה בדם לחוד אלא עם וידויו כדאמרינן בגמרא לר' יהודה דאוקימנא מתני' כוותיה:

היינו זדונות היינו הודע פי' רש"י ז"ל דליכא לפרושי דהודע היינו שנודע לו לבסוף שחטא כדכתיב בקראי או הודע אליו חטאתו אשר חטא דא"כ הו"ל חייבי חטאות ודאין שאין יו"הכ מכפר עליהם כדתנן במשנת כריתות וכדכתיבנא לעיל בפרקין להכי פרישנא היינו שהודע לו ספיקו דהיינו אשמות תלויות שיו"הכ תולה עליהן ופטורין כדאיתא התם:

דף יג.

רבי היא פירוש וס"ל דזבח רשעים תועבה אינו אלא בקרבנות של שאר ימות השנה ולא בשל יוה"כ ואגב אורחין שמעינן מיהת הא דאית לי' לרבי שיוה"כ מכפר על שאינם שבים ואפילו על כריתות ומיתות ב"ד אינו בעצומו של יום בלבד אלא עם קרבנותיו בזמן שבה"מ דמתני' דאוקימנא כוותה בשעיר המשתלח ושאר קרבנות היא ובהא מיתרצא לי מאי דמקשו כמה מרבנן ז"ל אשמעתין דמשמע דבין דרבי ובין דרבי יהודה פליגא אמתניתא דפרק בתרא דיומא בד' חלוקין כפרה שהיה ר"י דורש דאלו התם קתני דאפי' תשובה ויוה"כ אינן מכפרין אלא על ל"ת שאין בו כרת ומיתת ב"ד ולפום מאי דכתיבנא השתא לא ק"ל הא דהכא בזמן בס"מ דאיכא שעיר המשתלח ושאר קרבנות וההיא דר' ישמעאל בזמן שאין בה"מ כגון בזמן הזה וכי כתיב מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו בזמן שבה"מ קיים כתיב דבקרבנות יוה"כ כתיב. גירסת הספרים והתנן עבר על מ"ע וכו' ואיכא דמחקו ליה דגריס והתניא דהא מתניתא בההיא דר' ישמעאל ואין צריך למחוק דאע"ג דאין הלשון הזה במשנה עניינה יש דתנן חטאת ואשם ודאי מכפרין תשובה מכפרת על עשה ול"ת הניתק לעשה וכי הא אורחא למגרס בה והתנן כיון דאיתיה לעניינה כההיא דריש בבא בתרא דגרסי והתנן מחיצת הכרם שנפרצה וכדמפרש התם:

ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר פי' רש"י ז"ל דדריש לה מדכתיב מצותו יחידית שנצטוה בה אברהם אבינו ע"ה ואין צורך אלא דריש לה מדכתיב בפרשת מילה דאברהם וערל זכר אשר לא ימול וגו' את בריתי הפר. לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה פי ודוק' בהני תלת אבל בשאר עבירות אפילו עונה בה. אם אמרת בחטאת ואשם שאין מכפרין על המזיד פי' רוב חטאת ואשם קתני דהא איכא אשם שפחה חרופה ואשם נזיר וטמא וחטאת שבועת העדות ושבועת הפקדון שמכפרין על המזיד והנהו נמי אין מכפרין על עון חמור דכרת או מיתת ב"ד כמו יוה"כ. תאמר ביוה"כ שמכפר על המזיד

כשוגג פירוש דהא כתיב בו בהדיא ועל כל פשעיהם לכל חטאתם גבי שעיר ופשעים אלו המרדים וכן בשעיר הפנימי:

ורמי סתם ספרא אסתם ספרא דתניא יכול לא יהא יוה"כ מכפר אלא א"כ התענה בו וקראו מקרא קדש פירוש רש"י ז"ל שקראו מקרא קדש בברכה שאמר מקדש ישראל ויום הכפורים ולפ"ז נלמד דברכת המועדות מן התורה ור"ת ז"ל פי' שעשאו קדש לשבות בו ממלאכה שהיה לו מחמת קדושתו ולא מחמת שלא היתה לו מלאכה:

לא התענה בו ולא קראו מקרא קדש מנין ת"ל יום הכפורי' הוא מ"מ ומשמע לן השתא דהיינו רבותא דקתני יוה"כ הוא מ"מ לומר שהוא מכפר ואפי' על כריתות דיוה"כ עצמו שהוא עומד במרדו עליהם וכ"ש שאר עבירות דעלמא אפי' עומד במרדו והיינו דרמי הא אסתם ספרא דלעיל וא"ת ואמאי לא משנינן דהא דקתני יוה"כ הוא מ"מ דהיינו שמכפר על שאר עבירות ובתשובה. והיינו רבותא דאנן ס"ד דכל שלא כבד וקדש יוה"כ כדינו כחול הוא אצלו ואינו וכפר לו כלום מכריתות ומיתת ב"ד ואפילו בתשובה קמ"ל יוה"כ הוא מ"מ אבל בלא תשובה אינו מכפר כלום ולהכי כתיב אף שחלק והתוס' הקשו זה ולא תירצו כלום והנכון בזה מ"ש הרמב"ן ז"ל דהשתא משמע לן דאם איתא דס"ל להאי תנא דאין יוה"כ מכפר אלא עם התשובה אם כן עשיתו כחטאת ומעתה דין הוא כי כשאינו מכבדו שלא יכפר אפי' עם התשובה וכדאמרינן גבי חטאת האומר אין חטאת ואשם מכפרים אינם מכפרים לו וא"כ ע"כ ס"ל שהוא מכפר אפילו בלא תשובה ולא דמי לחטאת זו היתה סברת המקשה ואביי קיבלה מיניה להאי משמעותא ותריץ לה וכו' ולהאי סברא לא ידענא אליבא דהאי תנא אך מאי חלק ומאי דריש ביה. אמר אביי ל"ק הא רבי האר"י פירוש דקמייתא ר"י והא רבי. ואע"ג דסתם סיפרא היא י"ל דתנאי היא אליבא דר' יהודה א"נ דתנא דספרא בתר דקתני חדא סתמא בר"י דסתם סיפרא סתם אחריתי כרבי וממילא ידעינן דלאו ר"י היא וכדאיכא כמה סתם מתני' דלא כר"מ ודלא כר"ע שאין הכלל אלא על הרוב. רבא אמר הא והא רבי ומודה רבי בכרת דיומיה פי' רבא לא קיבלה לשמעתא דהא בתרייתא כדקס"ד דמקשה ולית ליה נמי הא דאמרינן לעיל דר' יהודה לית ליה דרבי אלא ס"ל דהא דאמרינן דר' ס"ל כר"י לאו דוקא ות"ק דר"י אית ליה דר' וכדקתני אפילו ספרא קמייתא דיוה"כ מכפר אף על שאר חייבי כריתות אפילו בלא תשובה מ"מ דיוה"כ עצמו אינו מכפר וסתם ספרא קמייתא רבי דבעי תשובה בכרת דיומיה והא בתרייתא דקתני יוה"כ הוא מ"מ בשאר כריתות קמ"ל דלא דמי בהא לחטאת שאע"פ שהוא אינו מודה ביוה"כ לכבדו כראוי מכפר הוא לו על שאר כריתות ואפילו בלא תשובה וא"ת מ"מ תיקשי לן דהא כל סתם סיפרא ר"י י"ל דהא ל"ק דלהכי סתמא

תנא דסתם סיפרא לאשמועינן דר"י אית ליה דרבי וא"ת ולימא הא והא ר"י וכאן בכרת דיומיה וכאן בשאר כריתות י"ל דהא ליתא דכיון דלא אשכחן לה בהדיא לר"י ואשכחן לה לרבי דקתני שיוה"כ מכפר בלא תשובה לית ליה למימר אלא דהא והא כרבי דמתני' וזה פשוט כנ"ל והשתא אליבא דרבא אך חלק למעוטי כרת דיומיה (פי' דאף דמועיל לשאר כריתות אף שאינו מודה ביוה"כ לכבדו מ"מ לכרת דיומא מיהא לא יועילו):
כגון דעבר סמוך לשקיעת החמה דלא הוה שהות ביום לכפוריה אי נמי דחנקתיה אומצא דאכל ומת לשעתיה ואין יוה"כ מכפר על המת בעבירה כיון שלא חל עליו אח"כ יוה"כ בחיות:

דף יג:

יש ספרים שהיו גורסים וכן מצא רש"י ז"ל דתניא חומר בשעיר וכו' רש"י ז"ל כתב דלא גרסינן לכולה מתנית' כלל משום דפליגא אסוגיין דס"ל דיוה"כ מכפר בכולו למי שהיה לו שהות מבע"י ודלא חנקתיה אומצא ואברא דל"ג דתניא אבל לא מחיקינן כולה מתני' דהא בירושלמי איתא וה"ג תניא חומר השעיר וכו' ותירוצא אחרינא הוא דמייתינן אסוגייא ממתניתא דאפי' בדיעבד מבע"י ולא חנקתיה אומצא משכחת לה כגון שמת בו ביום שאין יוה"כ מכפר אלא בסופו וכעין דאמרינן בעלמא במתניתא תנא וכן אמרו בירושלמי אימת יוה"כ מכפר ר' זעירא אמר כל שהוא כלומר בכל שעותיו ר"ח אמר בסוף מאי ביניהון עבר ומת מיד פי' ביומה על דעתיה דר"ז כפר על דעתי' דר' חנינא לא כפר מתניתא מסייע לר"ח חומר בשעיר וכו' כך פי' הרמב"ן ז"ל ואגב אורחין שמעי' משמעתין דלכ"ע שעיר המשתלח מכפר אפי' על העבירה דלאחר שלוח דאי לא למל"ל דעבר סמוך לשקיעת החמה או דחנקתיה אומצא נימא דמשכחת ליה במאי דעבד אחר שלוח ונראה דהלכתא כי הא מתניתא וכר"ח שיו"הכ לכשתחשך מכפר:
דתניא וכיפר את מקדש הקודש זה לפני ולפנים וכו' פי' רש"י ז"ל שמכפר על טומאת שאירעא בפנים בהיכל ובעזרות מזבח כמשמעו שהקטיר עליו בטומאה והקשה עליו כמה תשובות חדא דבמסכת יומא בדוכתיה לא מייתי לה אלא לענין מקום ההזאות שהוא מזה בדם השעיר על מתניתין דקתני וכן בהיכל וכן במזבח ועוד דלפירושו השעיר מכפר על מי ששמש בטומאה שהוא במינה וזה אינו כדמוכח בפרקין לעיל ועוד דלענין כניסת טומאה אמאי צריך קרא לכל חד וחד מן המקומות דהא לקמן בפ"ג לא מצריכנן בהא אלא חד קרא דכתיב את משכן ה' טמא ועוד דלעיל בפרקין הוצרך ר"י עצמו דהכא למעט מן המקרא שלא יהא שעיר זה מכפר על ג' טומאות ואמאי שהרי

מפורש הוא לדבריו במקרא זה שאינו מכפר אלא על טומאת מקדש לכך פירוש תוס' דכולה מתניתין אינה אלא לסיים מקום ההזאות ולפני ולפנים היינו בין הבדים והיכל על הפרוכת ומזבח כמשמעו על מזבח הזהב והעזרות היינו שיירי הדם ששופך על מזבח החיצון שבעזרה ונקט עזרות לשון רבים כי אורחיה כי היא עיקר כל העזרות וא"ת ואי להזאות כולהו כתיבי ואי לעכובא הא כתיב חוקה וכתיב נמי וכלה מכפר שאם כלה מכפר כדדרשיה התם וי"ל דאת' לרבות אף מרובה בגדים ואע"ג דאהרן כתיב ביה דהוא משיח וכדאיצטריך רבויא להא חביתי כ"ג משום דכתיב ביה משיח השוו כלם לכפרה אחת שמתכפרין בשעיר המשתלח ואע"ג דהאי קרא גבי שעיר הפנימי כתיב אם אינו ענין לשעיר הפנימי שהרי כהנים חלוקי' באותה כפרה להתכפר בפרו של אהרן תנהו ענין לכפרת שעיר המשתלח בשאר עבירות:

דת"ר ושחט את שעיר החטאת אשר לעם שאין הכהנים מתכפרים בו פי' על טומאת מקדש וקדשיו דהא כתיב אשר לעם [וכו' ובמה מתכפרים בשל אהרן שכולם] (כולם) קרואין ביתו וא"ת והא דרשיה ליה התם ביתו זו אשתו ולכך מפרישין לו אשה אחרת וי"ל דתרי ביתו כתיבי וא"ת וכיון דמיותר למ"ל קרא דבית אהרן וי"ל דאי לאו בית אהרן הוה מוקמיה ליה במילתא אחריתי כגון בני ביתו והיינו טעמא נמי דאע"ג דכתיב בית אהרן אצטריכו תרי ביתו ולא כיילינן להו בחד ביתו דכיון דמעיט רחמנא גבי פר אשר לו דממעיט להו כל היכא דלא כתיב אלא חדא לא מוקמי ליה אלא באשתו וב"ב והשת' נמי דאיתנהו קמ"ל [בתרא] (ובתר) על בני אהרן ולכן היה סדר הוידוי כן הא' עליו ועל ביתו והב' בכלל בני אהרן וא"ת ולוים מהיכא מתרבו שהרי אינם בכלל בית אהרן וכדכתיב בתריה בית הלוי ברכו את ה' וי"ל שהם מתכפרים בשעיר הפנימי עם ושראל דכתיב אשר לעם ואפי' למ"ד בפ' הזרוע שהלוים בפני עצמן שאני התם שהשוו לכפרה מדכתיב יכפר ויש לרבותם בכלל אשר לעם ולא בכלל פרו דלא כתיב ביה אלא ביתו וא"ת היכי אמרינן דאשר לעם לא הותר מכללו הרי הותר אצל הלוים וי"ל דהא לא חשיב הותר מכללו דשפיר משמע בכלל אשר לעם וכדפי' משא"כ בפר דאשר לו הוה ממעט לכהנים לגמרי. מאן תנא דלפום פשטה דברייתא משמע שאין להם כפרה כלל בשאר עבירות שהרי בסוף הברייתא לא ריבה אותם אלא לטומאת מקדש וקדשיו וא"כ הא דלא כר' יהודה ודלא כר' שמעון:

שנה עליו הכתוב לעכב וא"ת ותיפוק דחוקה כתיב בפ' לעיכובא וי"ל דההיא על עקרי העבירות ולא על הלקיחה וא"ת גבי טומאת עדת נמי ששנה עליו הכתוב לעכב וי"ל דבהדיא כתיב בה לקיחה דכתיב ומאת עדת בני ישראל יקח שפיר מדריש ביה חקה

לעכב משא"כ בל' אשר לו דלא כתי' בה [לקיח'] (לקנס') בהדיא. תנא הכי קא קשיא ליה פי' רש"י ז"ל דמאי דדריש תנא לעיל מאשר לו שאין כהנים מתכפרים בו לאו דמשמע ליה אשר לו כו' לו מכפר ולא על הכהנים אלא בתורת טעמא אתי עליה דכיון ששנה עליו הכתוב לעכב שיהא לו משלו ולא חסרי ביה כהנים משמע שאין מתכפרים בו:

גירס' ספרים ישנים מ"ש דבצבור דלא מתכפרין ביה דלא חסרי ביה ממונא בדאהרן נמי לא חסרי ביה ממונא כלומר מאי שנא דבצבור לא מתכפרים ביה כהנים משום דלא חסרי ביה ממונא כדכתיב ומאת עדת בני ישראל בדאהרן נמי לא ליכפרו דהא לא חסרי ביה ממונא פי' דמשמע לן דהא דכתב רחמנא אשר לעם לא גזירת הכתיב הוא אלא בתורת טעמא דאי הוי חסרי ביה ממונא לא סגיא דלא ליכפרו בה והקשו בתוס' על גירסא זו דהא כהנים חסרי ממונא בדצבור שהרי מתרומ' הלשכה בא השעיר ואיכא מ"ד בשקלים ובמנחו' שהכהנים תורמין בו כדתנן התם שכל כהן שאינו שוקל חוטא ותירצו דמ"מ אי (איתי) [לית] להו לא יהבי בה שהרי אין ממשכנין אותם כמו שממשכנין לישראל על חצי השקל ואפילו אין לו מה יאכל וכן אם חסרו מעות הלשכה ובאין לגבות אין גובין מן הכהנים או אם בא אחר וזיכה שעיר לצבור כשר ואע"פ שלא זיכה בו לכהנים ובספרים שלנו יש גירסא אחרת יותר נוחה דגרסינן הכי מ"ש צבור דלא מתכפרי ביה דלא חסרי ביה ממונא כהנים נמי לא חסרי ממונא וה"פ מ"ש צבור דלא מתכפרי בפרו של אהרן דלא חסרי ביה ממונא כהנים נמי לא ליכפרי ביה דהא לא חסרי ביה ממונא וא"ת היאך אפשר להוציא לכהנים שלא יתכפרו בשל צבור ולא בשל אהרן דהא כתיב יכפר שהשוו כולם לכפרה וי"ל דאנן ודאי (לא) קי"ל דמכפרי או בשעיר צבור או בפרו של אהרן אלא דפרכי דמנ"ל לומר שלא יתכפרו בשל צבור ויתכפרו בשל אהרן ודלא נימא איפכא דהא ליכא טעמא למעוטינהו מהאי טפי מהאי. והקשו בתוס' ובשעירי רגלים מנ"ל שיתכפרו בהם כהנים על שאין בה ואין בה דהא לא מיחסרי ביה ממונא ואם כן במה יתכפרו בה ותי' דכיון דגלי רחמנא הכא שיתכפרו בשל אהרן ואע"ג דלא חסרי ביה ממונא מעתה יש להם כפרה גם בשעירי הרגלים ואין זה מספיק דשאני פרו של אהרן דכתיב ביה ביתו וכתיב בית אהרן עוד תירצו דדוקא ביו"הכ מצריכינן רבויא לפי שמצינו חלוק כפרות בין ישראל לכהנים אבל בעלמא כולם מתכפרים בשעירים ואף ע"ג דלא חסרי ממונא וזהו הנכון:

בשלמא לר"ש היינו דכתיב ב' וידויים ודם הפר וכו' וחד כנגד שעיר הנעשה בחוץ שאין בו וידוי בעצמו וחד כנגד שעיר המשתלח שאין לו דם כלל לכפר על הכהנים בשאר עבירות אלא לר"י בחד וידוי דפר עם דמו סגייא דהא מתכפרי עם ישראל בשעיר

המשתלח ווידוי ועל שאר עבירות עם כל ותרי וידויי בפר למ"ל ופרקינן א' לו וא' לביתו שהם הכהנים וכדי שיבוא זכאי ויכפר על החייב כדתנא דבי ר' ישמעאל ולפ"ז סתם משנה ר"פ א"ל הממונה דמסדר בפר ב' וידוים א' לו ולביתו ואחד לבני אהרן כר' יהודה היא דאלו לר"ש אף בראשון יש לו להזכיר בני אהרן וקשה דהא רבה מוקי בפ' שני שעירי וידוי שעיר המשתלח כר"ש וי"ל דאע"ג דההיא כר"ש וידוי הפר כר"י ובתוס' פי' שאף לר"ש אינו מזכיר בפי' בוידוי הראשון בני אהרן אלא שכולל אותה בדעתו בכלל ביתו ומשום הא דתני דבי ר' ישמעאל שלא יהא נראה דחייב מכפר על החייב ואין זה מחוור וא"ת ואף לר' יהודה ניחא בוידוי הפר אבל בוידוי של שעיר המשתלח על שאר עבירות שאהרן וכל ישראל נכללים בו מאי זכאי יכפר על החייב איכא וי"ל דלא קפדינן לדר"י אלא בתחלת הכפרה וכיון דכבר נתכפרו הוא וביתו על טומאת מקדש וקדשיו אף בשל שעיר המשתלח חשבינן ליה זכאי מכפר על החייב ובהכי סליק לן פירקא בס"ד:

פרק ידיעות

ידיעות הטומאה נטמא וידע שנטמא לישנא משמע שידע ידיעה גמורה שנטמא ושאסור ליכנס למקדש וכפירש"י ז"ל ותימא דהא ע"כ מתני' רבי הוא דאית ליה ידיעה בתחלה ואית ליה נמי דחייב על העלם מקדש דאי ר"י לא בעי ידיעה בתחלה ואי ר"מ לא מחייב על העלם מקדש אלא ודאי רבי היא ואילו רבי לא בעי אלא ידיעת בית רבו לכך י"ל דהכא נמי ה"ק או שידע דין שנטמא דהיינו ידיעת בית רבו ונקט לה סתמא לכלול לשתיהן דלא אתא רבי לאשמועינן במתני' דין ידיעת בית רבו ובבריית' הוא דתנא לה בפ"ק:

שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים ובסנהדרי של ע"א ותימא דבפ"ק דסנהדרין תנן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בסנהדרי גדולה של ע"א ואילו אידך לא תנינן התם כלל וי"ל דהתם מעלת דסנהדרי גדולה הוא דאתא למיתני בלחוד ותדע דקתני התם נמי שאין מוציאין למלחמת הרשות אלא בסנהדרי גדולה של ע"א ומוכח בגמ' מקראי דמייתי עלה דבעי יועץ ואורים ותומי' ומלך ובמתני' לא תני להו והיינו מטעמא דאמרן וא"ת מ"מ בפ"ב התם כי קתני מעלות המלך ואמר ומוציא למלחמת הרשות ע"פ ב"ד של ע"א אמאי לא תני נמי יועץ ונביא ואורים ותומים וי"ל דכיון דלא תני להו בפ"ק במעלות סנהדרין לא תני להו נמי במעלות המלך וא"ת והא בההיא מתניתין דסנהדרין קתני אין דנין את השבט אלא בסנהדרי של ע"א ואוקימנא בגמ' בדיני נחלות ובתחלתה של ארץ ישראל ופרכינן דא"כ נבעי אורים ותומים ומלך כי התם ומאי קושיא הא אמרינן במעלות דסנהדרין בלחוד קתני וי"ל דקושיין משום דכייל ליה בהדיה אין דנין את נביא השקר דמשמע דהוי דעתיה דלא בעי אלא בסנהדרי גדולה

וא"ת ואמאי לא קתני התם במעלות המלך בפרק ב' שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות זולתו כדקתני שמוציא למלחמות הרשות ושאר דברים וי"ל דלא קתני התם אלא מעלות שהמלך עיקר בהם אבל זו בתוס' העיר והעזרות אינו עיקר בהם שאין זו מטכסיסי מלכות אלא דיהיב ליה רחמנא מעלה בגויה:

דף יד:

וליטעמיך פי' דס"ל דכולהו ידיעו' תמני הויין כלומר מתמני הו"ל לאקשויי ומהדר דתמני לא קשיא ליה דהא שם טומאה א' היא אבל מ"מ שית הויין: אמר ר"פ לעולם תמני הויין דלא אמרינן שם טומאה אחת היא ומיהו ארבעה קמיית' דליתנהו בכל התורה כולה קא חשיב וכבר פי' בפ"ק דאפי' לרבי דלא בעי הכא אלא ידיעת בית רבו אמרינן דליתנהו בכל התורה כולה ואפילו לר"י דאמר בפ' כלל גדול תינוק שנשבה לבין העכו"ם פטור דשאני התם דלא ידע עיקר שבת כלל דאלו ידע שיש שבת באיסור מלאכות אף על פי שאינו יודע מה הן המלאכות חייב משא"כ בזה דלא סגי לי' שיש דברים מטמאים עד שידע שהצפרדע טהור והצב וחביריו טמאי' כמו שלומדים בבית הרב ואצ"ל דרבי סבר כמאן דמחייב התם:

ארבעה בתרייתא דמתיין לידי קרבן קא חשיב כך הגירסא ברוב הספרים והיא גירסת רש"י ז"ל ול"ג ד' קמייתא דמתיין ליה לידי קרבן ולומר דהכא בעינן ידיעה בתחלה משא"כ בכל התורה דא"כ היינו תירוצא קמא ולית בהו כי אם שינוי הלשון בלחוד וכבר פי' בפ"ק לפום גי' דוקני דגרסי ד' בתריית' אמאי קתני בפ"ק ידיעות טפי מביציאות ובשבועות:

בעי ר"פ נעלמו ממנו הלכות טומאה מהו. ואמרי' ה"ד אי לא ידע אי שרץ טמא אי צפרדע טמא האי זיל קרי בי רב הוא רש"י ז"ל פי' בעיין לענין ידיעה בתחלה ודומיא דבעייא דר' ירמיה דלקמן בסמוך דבעי ליה בהכי כדאיתא התם בהדיא וה"פ אילימא שידע בודאי שנגע בצב הזה ויודע ג"כ שהטמא אסור ליכנס למקדש ולאכול קדש אלא שהוא סבור שהצב טהור פי' לפי' שאינו יודע אי צב טמא או צפרדע טמא האי זיל קרי בי רב הוא כלומר תינוקות שב"ר יודעין כן וידיעה גמורה חשיב' כיון שאינו מח סר אלא [שאלה] זיל קרי בי רב הוא ואיכא דק"ל דא"כ אפילו תינוק שנשבה לבין העכו"ם יהא חייב אליבא דרבי דהא זיל קרי בי רב הוא ולאו מלתא היא דלא שייך לומר זיל קרי בי רב אלא במי שיודע שיש טומאה בעולם ושהזהירה עליה תורה דכל כי הא כשנולד לו ספק אם הצב טמא או הצפרדע ילך וישאל על ספיקו אבל מי שאינו יודע שיש טומאה

בעולם היאך ילך לבי רב ללמוד מה דלא ידע דאית ביה (מאן דל"ל כיבא) לא ליזיל לבי אסייא אפילו בזו שבנדון לפנינו אילו היה טועה גמור לומר שהצפרדע טמא והצב טהור לא הויא ידיעה ואפילו שיודע הלכות טומאה דהא לא אזיל לבי אסייא ולא אמר הספר אלא שהוא מסופק בדבר וכדנקטי' בלישנא דלא ידע אי שרץ טמא אי צפרדע טמא ואית דק"ל תו למ"ל לחייבי משום דמצי למיזל לבי רב ותיפוק ליה דכיון שיודע שיש טומאה בעולם ושיש כאן איסור מקדש וזה כבר למד בבית רבו וידע שהצב טמא וידיעת בית רבו שמה ידיעה ויש מתרצין דבעיין לפ"ע ואחרים תירצו דבעיין כשלא למד מעולם אלא שראה העולם נזהרין מטומאה ולא ידע באיזה דבר נזהרים ואחרים אמרו דהיינו נמי דקאמר דהאי זיל קרי בי רב הוא וידיעת בית רבו הוא הואיל וכבר למד בבית רבו שהצב טמא וליכא לאוקומה בתינוק שנשבה כיון שידע שיש שמטמא ולא משמע לישנא דגמ' כי האי פירושא כלל גם הלשון הראשון לומר שלא למד רחוק מאד אלא הנכון דאפילו לרבי לא סגי ליה בידיעת בית רבו שלמד באותו זמן עד שידע ג"כ ידיעת בית רבו בשע' שנטמא או לאחר שנטמא וקודם שנעלם ונכנס למקדש דהכי משמע לשון ונעלם ממנו והוא טמא ובמתניתין דהוא ר' תנן נטמא וידע וכן פירש"י ז"ל:

והא דפרכינן בפ"ק מי איתא דלית ליה ידיע' בית רבו משום דכל שלמד בבית רבו יודע הוא לעול' זה מן הסתם ואינו שוכחו ונתיישב פי' רש"י ז"ל בשמועתינו ולפ"ז הא דמסקינן או דלמא העלמה היא ה"פ או דילמא הא מיעוט ידיעה היא וכאלו היא העלמה מעיקרא בלאו ידיעה בתחלה וא"ת ואי לכל מי שהוא מסופק בצב או בצפרדע בלחוד קרי' ידיעה משום דהוי זיל קרי בי רב מאי בעי רבי ירמיה לקמן בסמוך גבי בן בבל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקום מקדש אי חשיבא ידיעת בית רבו דהא נמי כמו זיל קרי בי רב הוא שהרי הי' יכול לשאול ויגידו לו ויש מתרצים בתוס' דההיא בזמ"הז שאין לו לשאול שאין מצוי כ"כ שיכיר מקומו והוא רחוק והנכון בשמועתינו כמו שפי' ר"ח ז"ל דבעייא לאו לענין ידיעה בתחלה דהא ודאי משום זיל קרי בי רב לא חשבינן ליה ידיעה ואפילו ידיעת בית רבו אלא בעיין לענין ההעלמה שידע שנטמא ושנגע בצב הזה ויודע שהוא טמא. ונעלם ממנו אח"כ אם הצב שנגע בו מטמ' ובס' זה נכנס למקדש והיינו דמהדרינן דא"כ פשיטא שהוא [פטור] מקרבן שזה שוגג קרוב למזיד הוא דכיון שיודע בשעת כניסה שנגע בצב הזה ויודע שיש טומאה בתורה והוא מסופק אם הצב שנגע טמא לא היה לו ליכנס עד שישאל על ספיקו דהא זיל קרי בי רב הוא ולהאי פירושא האי דנקטי בלישנא כיון דידע דשרץ מטמא בעולם ידיעה היא לאו ידיעה דבתחלה אמרינן אלא לומר שאינה העלמה כיון שיש בו ידיעה זו:

בעי ר' ירמיה בן בבל שעלה לא"י וכו' להכי נקט בן בבל שעלה לארץ ישראל משום דבן ארץ ישראל מסתמא הוא יודע מקום המקדש ונעלם ממנו מקום המקדש פי' כי יודע הוא שנטמא ושיש מקדש בעולם וכי הוא אסור ליכנס שם אלא שהיה נעלם ממנו מקום מקדש לעולם שלא ידע בנועלה לארץ ישראל ולא הספיק לדעת מקומו עד שנכנס בטומאה ובהעלם טומאה ג"כ א"נ בזדון טומאה וקא בעי ר' ירמיה אם הוא חייב קרבן על זו אם לאו מי חשיבא ידיעה דמעיקרא ידיעה או לא ומהדר תלמודא אליבא דמאן בעי לה אי אליבא דר"י דמחייב בין על העלם טומאה בין על העלם מקדש פשיטא דחייב שהרי יש כאן או העלם מקדש לחוד או העלם שניהם והוא לא בעי שום ידיעה בתחלה ואפילו ידיעת בית רבו ואי אליב' דר"ע בעי לה פשיטא דפטור דהא לא מחייב איהו לעולם כל היכא דאיכא העלם מקדש ובעי בשעת כניסה העלם טומאה וזדון מקדש לא העלה זה וזה ולא זדון טומאה והעלם מקדש ואוקימנא לבעייא דר' ירמיה אליבא דר' דבעי בתחל' ידיע' בית רבו מיהת ומחיי' אף על העלם מקדש מי חשיב' הא כידיע' בית רבו להתחיי' קרבן על מקדש או לא מי אמרינן כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעת מקדש היא או דלמא כיון דנעלם ממנו מקום מקדש העלמה היא פירש"י ז"ל או דילמא העלמה היא דלא דמי לידיע' בית רבו דטומאה דאלו התם למד שהשרץ טמא וכשנגע בו ידע שנגע בשרץ אלא שלא התבונן לשום אל לבו שהוא טמא בנגיעה זו התם קאמר רבי כיון שידע שהשרץ טמא אינו העלם טומאה וידיעה היא אבל זה לא ידע מקום מקדש מעולם ואין כאן ידיעת בית רבו עכ"ל ז"ל והוא עומד בשיטתו שפי' בפ"ק בידיעת בית רבו ותימה גדול הוא לפי פי' זה מאי מספקא ליה בהא דהא נראה כדבר פשוט שאין כאן במקדש ידיעת בית רבו כידיעת בית רבו דטומאה דהתם יודע שנגע בשרץ שהוא מטמא וזה אינו יודע כלל שנוגע במקדש. ולשיטת ר"ת ז"ל שפי' בפ"ק דידיעת בית רבו היינו שלמדו רבו שהשרץ מטמא אלא שלא למדו שהוא אסור ליכנס למקדש אפשר לפרש כאן יפה דקא מבעייא לן מי אמרינן התם הוא דחשיבא ידיעה דשרץ מטמא ידיעה ואע"ג דלא ידע איסורא משום דידע מיהת עיקר מקדש ומקומו וכי זה המקום קדוש משאר מקומות ולעולם יהא ירא מליכנס שם ואע"פ שלא למד שהוא אסור אבל זה שאינו יודע שזה מקומו וסבור שהוא בית הדיוט ולא ירא כלל מליכנס שם לא חשיבא ידיעה כלל או דלמא כיון שאינו יודע שהוא אסור ליכנס למקדש אין הפרש בין שידע מקומו בין שלא ידע דסוף סוף לא שאני ליה מידי בכניסתו ולפי' הנכון שפי' לדעת הרמב"ן ז"ל בידיעת בית רבו דהיינו כל מה שלומד אדם בבית רבו שהשרץ טמא ושאסור ליכנס למקדש אלא שאינו יודע שנגע בצב ג"כ יש לפ' בטוב בעייא דר' ירמיה משום דבכל תדא

איכא מעליותא על ההוא דהתם דכיון שיודע שהוא טמא ושאסור ליכנס למקדש ויודע שיש מקדש בעולם לעולם יזהר בירושלים ליכנס לשום בית משום ספק מקדש משא"כ בידיעת בית רבו דהתם שיודע מקום מקדש ויודע שאסור במקדש אבל אינו יודע שנגע בשרץ דכיון שהוא אינו מסופק בטומאתו כלל לא יהא מפקפק מליכנס לשום בית ומיהו בידיעת בית רבו איכא מעליותא בגופה של ידיעה מהא דהכא דאלו התם יודע המקדש ויודע שהצב מטמא דכיון שיזכירוהו לומר בזה נגעת מיד יזהר אע"פ שלא יזכירוהו לא לשון טומאה ולא לשון צב שהרי מכיר אותו משא"כ בבעייא דר' ירמיה דכיון שאינו יודע מקום מקדש אע"פ שיאמרו לו היאך נכנסת בבית זה לא ידע ספיקו עד שיאמרו לו שהוא מקדש ומשום הכי מבעייא לן אי חשיבא מעליותא דהכא. כמעליותא דהתם וזה הנכון ובודאי שתימה גדול על רש"י ז"ל מי הכריחו להכניס בידיעת בית רבו שידע שנגע בשרץ שהרי אין ידיעה זו מענין הלמדה שבבית רבו וי"א כי דקדק כן דכיון דכתיב ונעלם מכלל דידע משמע כי מתוך שנעלמה ממנו שבתחלה עשה עבירה ואם לא ידע כלל שנגע בשרץ אפי' היה זכור מה שלמד לא היה נמנע מליכנס למקדש ולאכול קודש ואין זה טעם כלל דודאי לר' לא משמע קרא כי מפני שנעלם מה שלמד עבר עבירה דעיקר קרא ונעלם והוא טמא שחטא לפי שנעלמה לו הטומאה ומשום דלשון ונעלם משמע שידע ידיעה כל דהו קסבר דגזירת הכתוב הוא שידע לכל הפחות ידיעת בית רבו ואע"פ שמחמת אותה ידיעה לא היה פורש גורמת לו חיוב כשנכנס במקדש או אכל קודש בהעלם טומאה שהיתה עלומה ממנו לעולם וזה ברור:

דף טו.

כן תעשו לדורות פי' רש"י ז"ל ומשה היה מלך ונביא ואחיו כ"ג באורים ותומים ואיכא למידק שהרי כשהוקם המשכן בא' בניסן עדיין לא נתכהן אהרן בבגדי כהונה ואורים ותומים כי בשבעת ימי המלואים נתכהן וי"ל דכיון שנאמר למשה ככל אשר אני מראה אותך הרי כאן אורים ותומים שכן הראה לו בהר ועוד דכל שבעת ימי המלואים במקום כ"ג באורים ותומים היה משמש כנ"ל והקשו בתוספות דבפ"ק דסנהדרין תנן אין מעמידין סנהדראות לשבטים אלא בע"א וילפינן לה בגמרא ממשה שהעמיד ומשה במקום ע"א קאי ואמאי לא בעינן נביא ומלך דומיא דמשה והנכון דהיכא דכתיב קרא לעכובא וכן תעשו אית לן למדרש וכן לגמרי דומיא דמשה אבל התם ליכא קרא להכי וא"כ דיינו בע"א דומיא דמשה שהרי מסתבר דסגי להעמיד הסנהדראות:

ואימא אותם במשיחא גי' רש"י ז"ל ואימא אותם במשיחא ולדורות במשיחא או בעבודה שמעתא גורס אי לא כתיב אותם הו"א לדורות במשיחה ובעבודה זה וכן עיקר ולא כמו שגורסין בהפך דודאי כל היכא דדרשינן אותם אין לנו לעשות רבוי לדורות שיהו בין במשיחה ובין בעבודה אלא מיעוט דאותם במשיחה ולדורות במשיחה או בעבודה אבל כי לא כתיב אותם הו"ל לרבות ולומר דלדורות ניבעי תרתי עבודה מדכתיב ישרתו ומשיחה מוכן תעשו לדורות וזה ברור. ובשתי תודות בהא לית לן ראיה ממשה דמנ"ל דהוו התם אלא דגמרינן לה מדברי קבלה מקדוש עזרא דכתיב ואעמידה שתי תודות וגו':

אלא גדולות במינן מי איכא חשיבותא קמי וכו' והתניא וכו' איכא למידק וכי ליכא חשיבותא הכתיב את הכבש הא' תעשה וגו' ודרשינן הכבש האחד המיוחד שבעדר וכתיב נמי מבחר נדריכם תביאו ודרשינן כשתדור לא תדור אלא מן המבחר וגבי פרה אדומה נמי אמרים שאם מצא אחרת נאה הימנה מצוה לפדותה וי"ל דאיברא אמר הכי במקום צוואה משום דאיכ' מצוה לעשות מן המובחר שיהא הקרבן חשוב בעיניו וכדאמרינן בעלמא התנאה לפניו במצות שלא יהיו מצות בזויות עליו אבל אין הכתוב משתבח ומתפאר בקרבן של פטם יותר משאר שוורים כדי שיכתוב בהם גדולות שהרי נאמר במנחה ריח ניחוח כמו שנאמר בעולת פר הגדול כך תי' הרמב"ן ז"ל וכן כתוב בתוספתא אלא שלשונם קצר כמשפטם:

אלא גדולות שבתורה ומאי ניהו חמץ פי' ומיקרו גדולות לפי שהם גדולות יותר ויותר משל מצה כדמפרש ואזיל וא"ת מאי משתבח קרא בגדולתם וי"ל דלא נקט גדולות לגודל שעורם אלא ללמד שהיה מן הגדולות דהיינו חמץ וא"ת ולימא תודות חמץ וי"ל דלא בעי לאדכוריה בפי' בקדוש עזרה ומזבח כיון שהכתוב גנה את החמץ לומר כל שאור לא תקטירו:

אמר רמי בר חמא אין העזרה מתקדשת פי' ע"י לחמים אלא בשיירי מנחה פי' הנותר מן המנחה לאחר שנקמצה נקרא שיירי מנחה ואע"פ שהוא מרובה בשעור הרבה יותר מן הקומץ למעלת הקומץ שהוא לגבוה נעשה המותר שיריים והקשו בתוס' דהא איכא מ"ד במנחות שאין מנחה קריבה בבמה. וא"כ לדבריו עזרה על בית א' במאי נתקדשה דהא קודם שנתקדשה דינה כבמה ואם הוקרבה במשכן נפסלה ביוצא בשלמא קדוש דבימי עזרא ל"ק דדלמ' האי תנא ס"ל כמ"ד לקמן דקדושה א' קדשה לעתיד לבא ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד אלא בית א' קשיא וכ"ת דקדוש במנחת העומר שהיא קריבה בבמה אין מנחת העומר אלא בפסח ובית א' בסכות נבנה כדאיתא בקראי וכדמייתינן ליה במועד קטן ועוד לחמים בעינן וליכא וכדמוכח בסוגיין ותירצו דלעולם במזבח

ממש קריבה וכיון שע"י מנחה זו נתקדש העזרה לא חשיבא קרבן במה א"נ דבית א' לא נתקדשה עזרה בשיירי מנחה מכיון דלא אפשר וכן דלא אפשר לא צריך כדאמרינן לקמן וה"ה לביתב' למ"ד לא קדשה לעתיד לבוא ולא אמר רמי בר חמא אלא לתוספת העזרות דאפשר ואמתני' אמרה תדע שהרי הר הבית יש לו קדושה בפני עצמו שהוא מחנה לוייה כדאיתא גבי עשר קדושות ואין לנו דבר הנאכל בהר הבית וכשיוצא ממנו נפסל וא"כ במה נתקדש לרמי בר חמא וכן במה נתקדשו בתי ערי חומה אלא ודאי כיון דלא אפשר לא צריך:

אף עזרה דבר הנאכל בה מקדשה פי' כדי להודיע שעד כאן תחום אכילת קדש זה:

דף טו:

ונבנייה מאתמול ונקדישיה מאתמול שתי הלחם בשחיטת כבשים הוא דאקדישיה קדושת הגוף שאף הם נפסלות ביוצא וא"ת ולומר תנור מקדש מי איכא דס"ל דאין תנור מקדיש וי"ל דלדידיה נמי אין תנור מקדש אלא דראוי למצות וזו ושתי הלחם אם אתה אופה אותם מאתמול ומקדשם אינן ראויות מחר למצותם שכבר נפסלו בלינה וז"ש שם דלמ"ד תנור מקדש' אפייתם דוחה שבת וי"ט שאל"כ נפסלו בלינה:

בעינן קידוש סמוך לבנין פירוש בו ביום מדכתיב ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אותו ויקדש אותו:

דעד דקדיש יומא נגמריה פירוש לאחר שתצא קדושת י"ט בלילה קודם שיפסלו בלינה אין בנין בית המקדש בלילה והא דאמרינן פ' י"ט גבי הא דתנן שיהא הנף כולו אסור משום דמהרה יבנה ב"ה ומסיק התם שאין החשש אלא שמא יבנה בלילה ל"ק דשאני בנין העתיד שהוא בנוי כבר ומשוכלל בשמים כדכתיב מקדש ה' כוננו ידיך וכדאיתא במדרש ר' תנחומא הלכך לא אפשר וכל דלא אפש' לא מעכב ואע"ג דלקמן אמרי' למ"ד בכל אלו תנן דאפי' היכ' דלא אפשר מעכב התם הוא לענין דברי' שהיו ממש במשכן דכתי' וכן תעשו אבל לענין לחמי תוד' שלא למדנו אותם אלא מעזרא מדברי קבלה הכל מודים דכל דלא אפשר דלא צריך:

שיר של פגעים וכו' ובמדרש אומרים כי מרע"ה אמר אותו בשעה שהוקם המשכן מדכתיב ויברך אותם משה וז"ש ויהי נועם י"י אלהינו וגו' יושב בסתר עליון וגו' עד כי אתה י"י מחסי פירוש בתוס' כי עד שם מדבר בענין האויבים כמו שאמור למעלה ושלומת רשעים תראה ומכאן ואילך מדבר על דברים אחרים תרמוס כפיר ותנין ובבנין עזרא היו להם אויבים שמקטרגים בבנין ואינו מחוור שהרי במשכן ובבית ראשון לא

היו אויבים אבל קבלנו כי עד כי אתה י"י מחסי ששים תיבות כנגד מ"ש הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה:

אסור להתרפאות בד"ת וקס"ד דהיכי דרפואה אסורה ה"ה להגן ומשני להגן שאני ויש שפירוש דמעיקר' ס"ד דמסדר להו כדי שיישן בהם שהשינה רפואה ולא נהירא דאם כן מאי להגן הל"ל להגן עביד: כתוב בתוס' כי מ"ש אסור להתרפאות בד"ת דוקא שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כאותה שאמרו בפרק במה אשה יוצאה לאשתא צמירתא נימא וירא מלאך י"י וגו' ואישתא צמירתא כשעת הסכנה דמייא וכן מה שנוהגין לקרוא פ' ליולדת ונראה שאין צורך לכך שכל אלו להגן הם: פנימית הן דמקרב לחומה למה שפי' רש"י ז"ל לעיל גבי ואעמידה ב' תודות שהתודות היו מחוץ למחנה א"ש דקרי פנימית להההיא דמקרבה לחומה אבל קשה דא"כ פנימית היאך נאכלת שהרי אף לאחר קדשה נפסלה ביצא למאי דלא הוה ידעינן מסקנא שע"פ נביא נאכלת שהרי לא מצינו שיהא שם קדוש חוץ לחומה דהא בפרק בתרא דמכות אמרינן דמעשר שני נפדה אפילו פסיעה אחת חוץ לחומה ועד כאן לא נחלקו בפרק כיצד צולין אלא בעובי החומה והחלונות ולא עוד אלא דאי הקף הוא חוץ לחומה הוה היכי אמרינן דחומה לא נתקדשה לכך פירוש בתוס' דבפנים היו מהלכות והא דקארי לה פנימית דלהדי חומה ואע"פ שנוטה יותר כלפי חוץ משום דהיא ממוצעת בין החומה לחברתה קרי ליה הכי וא"ת למ"ד בפרק כיצד צולין שעובי החומה והחלונות כלפנים במה נתקדשו כיון שהיו מהלכות בפנים וי"ל דיכולין היו לקדש כל מה שבלבם לחדש עד חוץ לחומה שהוא ענין אחר תדע שהרי לא היה אפשר לצמצם ללכת חוץ לחומה ממש ואע"פ כן נתקדש כיון שהיה בלבם ומיהו למאי דמשמע מפשטיה דקרא שהחלונות היו על החומה ממש נאמר שהלכו על החומה בצמצום בקצה של חוץ ולכן נתקדש הכל אבל אינו נראה מלשון הגמרא דהכא ועוד דא"כ מ"ט דמ"ד דחומה לא נתקדשה משום דקידשה לה ראשונה פי' ולא נפסלה האחרונה ביוצא והקשו בתוס' ואפילו חיצונה למה נפסלה שהרי אמרו בפרק כיצד צולין דכל זמן שלא נתקדשה החומה יכולין היו לאכול אף מחוץ לחומה בכל הרואה ותירצו דכיון שהלכה שם התודה וקדשה כל שהוא מיד נתבטל דין הרואה ונפסלה ביוצא. פנימית אמאי נאכלת פירוש רש"י ז"ל או יהיו שתיהן נאכלות או יהיו שתיהן נשרפות פי' לפי' דאי אמרת קדושתן והלוכן באים כאחת יהיו שתיהן נאכלות ואי לא אמרת שהן באים כאחת שתיהן נשרפות. הא איתמר עלה פי' אלא קאמרינן והרבה כיוצא בו בתלמוד:

דף טז.

בא' מכל אלו תנן ופי' שאין האחרות מעכבות אבל למצוה בעינין כולהו כדכתיב וכן תעשו. ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד פי' הא לא"ה היו מעכבות כולם ואע"ג דלא אפשר כי לא היה שם מלך ולא אורים ותומים ואע"ג דלא הוו אורים ותומים וה"ה שלא היה להם מלך ישראל אלא נקט אורים ותומים שלא היו כלל בבית שני שהם מה' דברים שחסרו שם וא"ת ואכתי מנ"ל דסגי באחת דהא בבית שני נהי דלא הוו אורים ותומים ולא מלך אידך כולהו הוו התם וי"ל דכיון דאפיקתיה לוכן תעשו מכלהו ה"ה אפי' באחת:

איתיביה רבא לרב נחמן כל שלא נעשית וכו' ואע"ג דאינהו על המשנה ממש נחלקו אותבא מינה גופא לומר דלישנא לא משמע כוותיה. תני בא' מכל אלו פי' וכעין מש"ה אל תטמאו בכל אלה שפי' אפי' באחת מכל אלה כדאיתא בסוף מכות ודקארי לה סבר שאין דרך המשנה לסתום כך כמו המקרא. תחתונה נתקדשה בכל אלו פי' בבית ראשון שהיו שם כולם ועליונה לא נתקדשה בבית ראשון כלל אלא שבני גולה בימי עזרא קדשוה ה"ג וכן הוא בתוס' וכן הגיה רש"י ז"ל כאן תחתונה שהית' קדושת' גמורה נכנסים ע"ה לשם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברי' אוכלין שם מעשר שני וקדשים קלים פי' דאע"ג דמעשר שני הו"ל קדשים קלים מ"מ לגבי מעשר שני לא היו מביאים נפשם עמ"ה לבית הספק לפי שהיה חמור בעיניהם מפני שמתודין עליו לפני ה' דהא רוב ע"ה מעשרין הם וכתיב נמי ואכלת לפני ה' אלהיך ובעי לפני ה' כל מה דאפשר אבל לגבי קדשים קלים דלא חמירי להו הוו מביאין נפשם לבית הספק כסבורין שקדושת בני גולה קדושה וכדרך פי' רש"י ז"ל:

תנאי היא פי' וס"ל כר"א דאמר לא קדשה לעתיד לבוא ועזרא לקדוש גמור עבד דמקצתם והא דמוקים נפשיה רב נחמן כר"א דהוא שמותי במקום ר' יהושע י"ל דאיהו ס"ל דבהא הלכתא כר"א דהא ר"א נמי תלייא באשלי אחריני נמי שאמר שמעתיה:

דכ"ע קדושה א' קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא איכא למידק היאך אפשר לומר כן לר"א שהרי שנינו במסכת ידים אותו יום נכנס ר' יוסי בן דרמסקית אצל ר"א וא"ל ר"א מה חדוש היה היום בב"המ א"ל נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית וכו' בכה ר"א ואמר סוד ה' ליראיו לך אמור להם אל תחישו למניניכם כך מקבלני מרבי"בז שקיבל מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ע"כ ובמס' חגיגה מייתי לה בברייתא ואמרינן עלה לפום מאי דאשכחן ברובא דנוסחי מה טעם הרבה דרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית לפי שקדושה א' קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ויש

מתרצין דהתם לענין קדושת הארץ למעשרות ולשביעית אבל לענין הבית אפשר דס"ל קדשה לעתיד לבא דנפקא ליה מאשר לו חומה כדאמרינן בשלהי שמעתין וא"ת וא"כ היכי הדר בסמוך אלא מהא דתניא אר"י וכו' דדילמא שאני התם דהוי קדושת הארץ וי"ל דהתם נמי הכי אמרי' דודאי לית לך ראיה מקדושת הארץ ממש מאן דס"ל כוותך ואם יש לך להביא ראיה אינו אלא מקדושת הארץ ושתלמוד ממנה לקדושת הבי' מארץ ושתאמר שאין חלוק ביניהם לענין זה ובדין הוא דלייתי לה מההיא דמס' ידים דר"א גופיה אלא דניחא ליה בדר"י בר' יוסי משו' דר"א שמותי כנ"ל ומיהו אשכחן קצת נוסחי דל"ג ליה במסכת חגיגה ואף לנוסחא שאמרנו אומר ר"ת ז"ל שאותו הלשון שאמר שם בחגיגה לא לדר"א אמרוה שהרי לא הוזכר כלל במשנת מס' ידים אלא תלמודא הוא דמסיק דס"ל שכן הלכה אבל לר"א אין הטעם אלא מפני שסובר דעמון ומואב חוצה לארץ לענין זה ממש שאפילו בקדושה אחת לא קדשוה אלא שחכמים ונביאים הראשונים הנהיגו בהם מעשרות מפני שקרובים לארץ ולא חייבו בהם שביעית כדי שיסמכו בהם עניים בשביעית ותדע שכן אמרו במשנת ידים על זה אמר ר"ט מצרים חוצה לארץ ועמון ומואב חוצה לארץ ותנן נמי מצרים מעשה חדש ובבל מעשה ישן והנדון שלפנינו דהיינו עמון ומואב מעשה חדש כלומר מזמן קרוב הונהגו בו במעשרות מדבריהם מצרים מעשה זקינים ובבל מעשה נביאים והנדון שלפנינו מעשה זקינים ומ"ש ר"א הלכה למשה מסיני כעין הלכה למשה מסיני קאמר א"נ כי מהלכה למשה מסינו לא קדשוה בקדושה ראשונה כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית וגם גירסת הספרים שבמסכת חגיגה יש להלום גם לר"א ודרך דוגמא אמרו כן שלא נדמה אם לא קדשום עולי מצרים והניחום שהרי גם בעולי בבל יש הרבה כרכים שכבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית וא"ת והיאך אפשר לומר כי עמון ומואב חוצה לארץ והלא אמרו כי עמון ומואב טהרו בסיחון ועוד היאך נמנו וגמרו שאין שביעית נוהגת בעמון ומואב והלא שנינו שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן וגליל ועבר הירדן היינו ארץ סיחון ועוג י"ל דמקומות יש בעמון ומואב ובכאן אנו מדברין מאותו מקצת עמון שלא טהרו בסיחון עוד תיקשי שהרי מצינו לר"א במשנת מסכת תרומות ומייתי לה תלמודא בפ"ק די"ט בענין ליטרא קציעות דס"ל לר"א עיגול בעיגולין עולה ומשמע בפרק הערל דמאן דס"ל הכי ס"ל תרומה בזמן הזה דרבנן משום דלא קדשה לעתיד דאמרינן התם א"ל לר"י מסברת תרומה בזמן הזה דרבנן א"ל אין שאני שונה עגול בעיגולין עולה אלמא מאן דסבר הני ס"ל לא קדשה לעתיד לבא ולאו קושייא היא דהתם אמרינן בהדיא דאיכא מ"ד עיגול בעיגולים עולה אפי' בתרומה דאוריית' משום דלא

חשיב שדרכו לימנות ועוד דמשנת ר"א אפשר לאוקומה בתרומת פירות דרבנן ואפילו כשתמצא לומר קדשה לעתיד לבא ור"י ה"ק התם אני שונה עיגול בעיגולים עולה בכל דבר אפילו בדגן תירוש ויצהר שהם דאורייתא ולפיכך ס"ל דתרומה בזמן הזה דרבנן דההיא דר"י משום דס"ל כל שדרכו לימנות שנינו כדאיתא התם מצטריך לומר כיון דעיגול בעיגולים עולה. ואיכא למידק מההיא דאמרינן פרק קמא דיום טוב כרם רבעי הי"ל לר"א וביקש להפקירן לעניים ופירוש רש"י ז"ל שם משום דקסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא וכן נראה שאל"כ מה היה מפקיר לעניים כיון שלא היה אפשר לאוכלו בירושלים וכ"ת שיפדו אותו מה הרויחו לפדותו בשויו דהא דאמר שמואל הקדש מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל הנ"מ בדיעבד אבל לכתחלה לא כדאיתא בערכין ובפרק הזהב ואלו הכא קס"ד מעיקרא לומר דלר"א לא קדשה לעתיד לבוא וי"ל דלאו הכרחא הוא דהא איכא למימר שלא קדשה לעתיד לבא ויוכולין היו לפדותם בשוה פרוטה אפילו לכתחלה שלא אמרו לכתחלה אלא בזמן בית המקדש דאפשר לנהוג בו קדושה וכדמוכח בערכין מן ההוא דאחרימנהו לנכסיו וא"ל דלישקול ד' זוזי ולפרקינהו ועוד י"ל דשמעתין לענין קדוש' ראשונה אבל לענין קדושה שנייה מודה הוא דקדשה לע"ל כר' יוסי דסדר עולם דאמר קדוש' ראשונה ושנייה יש להם שלישית אין להם:

אשר לו חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה קודם לכן פי' נקטינן ממשמעותה דקרא דאלו פשטה בימי משה ודרש אשר לו חומה עכשיו ראשון ואע"פ שלא יהיה לו לאחר כן ור"י נקיט לה לפום שעתיה והכל ענין א':

דף טז:

נטמא בעזרה פי' מתני' בטומאה שאירעה בפנים דאיתבה נמי קרבן עולה ויורד כשישבה העלם טומאה או העלם מקדש דומיא דטומאת חוץ ובגמרא מפרש מהיכא אתייא לן ומסתמא מתני' רבי היא דומיא דריש פרקין דמחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש ומיירי נמי בדאיכא ידיעה בתחלה קודם העלם או ידיעה גמורה או ידיעת בית רבו והקשו בתוס' אמאי לא קתני לעיל שתים שהן שש שהרי נתוספו בכאן שתים העלם טומאה והעלם מחדש ג"כ ותירצו דלא מיירי תנא לעיל אלא בטומאה דשכיחא דהיינו טומאת חוץ ועוד יש לומר דטומאת חוץ וטומאת פנים חדא חשיב לה במניינה דשם טומאה א' היא אפילו למאי דלא אמר הכי בריש פרקין התם הוא בקדש ומקדש אבל חוץ ופנים כחדא חשיב ליה כנ"ל:

טומאה בעזר' מנ"ל פי' אע"ג דגמירי שהייה לטומא' שאירעה בפנים מההיא גמרא ליכא למגמר לא מלקות ולא כרת דאיכא למימר לאיסורא בעלמא גמירי לה כמו שפי' בתוס' הלכך אצטריך קרא ללמד על המלקות (ולא) ועל הכרת (ולא) ועל הקרבן ואצטריכא גמ' לשיעור שהייה:

אמר ר"א כתוב אחד אומר את משכן י"י טמא וגו' עד תנהו לענין טומאת שבפנים והקשו בתוס' עונש שמעי' אזהרה מנין דאי מולא יטמאו את מחניהם ההיא בטומאת שבחוץ משמע לפום מה שפירוש רש"י ז"ל ותירצו דודאי מקמי דאייתר האי קרא לכרת לטומאת בבפנים לא הוה משמע לן קרא דלא יטמאו את מקניהם אלא בטומאת חוץ דהכי משמע פשטה שלא יטמאוה בכניסתם ודומיא דכתיב ואל המקדש לא תבא אבל השתא דאייתר האי קרא לכרת שפיר משמע ולא יטמאו את מחניהם אפילו בטומאת פנים נמי דומיא דכתיב בפ' וישלחו מן המחנה ומיהו מעיקרא בין באזהרה בין אכרת מיבעיא ליה עוד פי' דאפי' מעיקרא לא מיבעיא ליה מידי באזהרה דשפיר הוה משתמע לא יטמאו את מחניהם בתרווייהו מטעמא דפרישנא וכרת הוא דהוה מיבעיא לי' דכיון דכתי' בה ואיש אשר יטמא ולא יתחטא משמע שהי"ל להתחטא כדי שלא יטמא מקדש ואפשר שאף רש"י ז"ל לא נתכוון לומר דלא יטמאו בטומאת חוץ משמע אלא לפום פשטיה ומקמי דאייתר לן קרא לכרת אבל למסקנא מודה דמשמע בו אפילו טומאת פנים דאי לא לרבינו זצ"ל אזהרה מנין:

שקדושתו קדושת עולם פי' רש"י ז"ל שאין אחריו היתר במות וקשה דא"כ תפשוט לן מהכא דס"ל לר"א דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא דהכי סברא דמ"ד שאין אחר קדושת ירושלים התר במות וכדאמרינן במסכת מגילה שמעתי שמקריבים בבית חוניו בזמן הזה קסבר דבית חוניו לאו ע"ז היא וקסבר קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא ואיכא התר במות אלמא למ"ד קדשה לעתיד לבוא איכא איסור במות ויש גורסין כאן ר"א אומר וכו' ובתוספות פי' דקרי לה קדושת עולם לפי שהאריכה יותר בקדושתה ואינו נכון דלישנא דקדושת עולם לא משמע הכי עוד פי' לפי שא"א לחזו' ולקדש [אלא] באותו מקום וזה יותר נכון וקרוב לזה פי' רבינו הרמב"ן ז"ל דקארי ליה קדושת עולם שמאחר שנתקדשה ושרתה שם שכינה לא השרה הקב"ה שכנתו במקום אחר בתחתונים ואע"פ שחרב משא"כ במשכן ושאר המקומות וכן הכתוב אומר זאת מנוחתי עדי עד וזהו הנכון. כך הגירסא בעיקר הנוסחאות שלא הוגהו מיכדי מקדש חיקרי משכן ומשכן איקרי מקדש ליכתוב או אידי ואידי משכן או אידי ואידי מקדש משכן ומקדש למ"ל ש"מ תרתי ולהאי נוסחא מפ' רבנן ז"ל דכפל קראי איצטריך חד למקדש וחד למשכן ושנוייא

דלישנא אתא לטומאה שבפנים ואית דק"ל על גי' זו וכיון דס"ל דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש תרי קראי למ"ל למשכן ולמקדש בחד מינייהו סגי לתרווייהו לכך הגיהו וה"ג מכדי משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן משכן ומקדש למ"ל. גירסא אחרת תרי קראי למ"ל ומפרשי לה דאתו לומר דר"א בן פדת לא דריש כפולא לכדר"א דלמשכן ומקדש בחדא סגי כיון דתרווייהו איקרי מקדש ואקרי משכן וכפילה לטומאה שאירעה בפנים וקשה א"כ אכתי אמאי שני קרא וי"ל דאי לא שני דילמא מוקמינן יתורא לשום ענין אחר ומדשני שמעינן דאיכא למידרש שינוי טומאה דהיינו טומאת פנים עוד הקשו דהיכי פליג ר"א בן פדת שהוא אמורא על ר"א דתנא או על ר' אליעזר וי"ל דר"א לאו משום דסברא דנפשיה פליג אלא דגמר לה דפליגי רבנן על ר"א ויש כיוצא בו בריש ערבי פסחים ובמקומות אחרים וכדפי' התם:

ור"א הכי ק"ל מכדי מקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש וזה תימא דהא קראי קא דרשינן כדאיתא בסמוך ובכמה דוכתי אמרינן לה ולא שיילינן לר"א מנ"ל ועוד דלישנ' דגמ' הכא לא אתי שפיר דלא הול"ל מיכדי מקדש איקרי משכן דהאי לישנא משמע (דאפי') [דאי לא] ס"ל כר"א ל"ק לן דמכדי מקדש וכו' ואם איתא דפליג ר"א אדר"א הכי הול"ל ור"א סבר דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרו מקדש ולא צריכי תרי קראי וזה דרך התלמוד לכך הנכון כלשון הגי' הראשונה ודקא ק"ל כיון דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש למ"ל תרי קראי הא לא קשיא דאפ"ה מצריך קרא לכל חד וחד כדאשכחן במסכת סוטה בפ' היה מביא ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן לרבות נוב וגבעון שילה ובית עולמים מנין פי' נוב וגבעון ל"ג דהא קי"ל דכל נדר שאינו קבוע אינו נדר ונדר אינו קרב בנוב וגבעון ול"ג שילו דההיא איקרי משכן כדכתיב ויטוש משכן שילו וגו' ולא צריך רבוייא וכן ביומא פ' טרף בקלפי גבי וכל אדם לא יהיה באוהל מועד איצטריך קרא לרבות מקדש וכן בפ' הוציאו לו גבי מעלה עשן דכי בענן אראה על הכפורת וכ"ת א"כ מאי אהני ליה דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש י"ל דאהני ליה למילי אחריני דלא הוו מגמר מילתא לגמרי כההיא דאמרינן בעירובין בפ"ק שלמים ששחטו קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולים שנאמר ושחטו פתח אהל מועד ואין לי אלא אהל מועד ב"המ מנין אשכחן מקדש דאיקרי משכן וכו' דהתם לאו מיגמר מילתא היא לגמרי כאידך דלעיל ומיהו אשכחן נמי בפ"ק דחולין דאיצטריך קרא למעוטי דלא ליגמרי מהדדי גבי לוים בשנים פסולים דאמרינן יכול אף בשילו ובית עולמים כן ת"ל לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא באהל מועד לא אמרת אלא בזמן שעבודה בכתף והתם נמי ודאי הוו גמרי מהדדי כיון דאיקרו משכן ומקדש כיון שאין שני הלוים תלוים

בקדושת הבית אלא משום שירות בעלמא ולהכי איצטריך קרא לפרושי שאין פסול שנים משום שאר עבודות אלא מפני עבודה בכתף:

והשתחווה או ששהה כדי וכו' כולה מתני' מפרש בגמ'. ת"ר קידה על אפים וכו' הקשו בתוס' דהא הכי נמי אשכחן השתחואה על אפים כדכתיב וישתחו לאפיו ארצה וכתיב נמי וישתחוו לו אפים ארצה וכתיב אפים ארץ ישתחוו לך וכתיב ויקד וישתחו לאפיו ויש אומרים דשאני השתחואה דגלי בה קרא הכא להשתחוות לך ארצה דכיון דכתיב השתחואה ארצה בלא אפים גלי לך הארצה דהכי בהשתחואה דאידך קראי היינו פשוט ידים ורגלים ול"נ לי דהא גבי קידה נמי כתיב ארצה בלא אפים כדכתיב וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו ובתוס' תירצו הכא מגמר' אמרינן לה וה"ק קידה על אפים דוקא דהכי גמירי לה וכדכתיב ותפול בת שבע אפים ארצה אבל השתחואה אע"ג דאיכ' על אפים דומיא דקידה ה"נ איתא בפשוט ידים ורגלים כדכתיב להשתחוות לך ארצה והיא עיקר שם השתחוייה שאין כיוצא בו קידה וכיון שכן היא הנותנת דשיעור שהיה דהשתחוואה דגמירי במקדש היינו השתחואה הוו שהיא פשוט ידים ורגלים:

דף יז.

כתבו התוס' אית ספרים דגרסי תלה עצמו באויר עזרה אויר עזרה כעזרה דמי או לא וסלקא בתיקו ואיכא דק"ל היכי סלקא בתיקו דהא אמרי' בפ' אמ"ל הממונה א"ל אביי לרב יוסף ביאה במקצת שמה ביאה או לא שמה ביאה א"ל בהונות יוכיחו שהמצורע מכניס ידו לבהונות להזאה אלמא ביאה במקצת לא שמה ביאה וש"מ דפשיטא להו דאויר עזרה כעזרה דמי דאי לא היכי תפשוט מההיא דביאה במקצת לאו שמה ביאה דילמא שמה ביאה ושאני התם דהוי בהונות באויר עזרה לאו כעזרה דמי אלא ודאי כדאמרן ויש מתרצים דדילמא שאני בהונות דכיון דגופו עומד בקרקע בחוץ אף ידו שבפנים חשיבה כאלו היא בקרקע ממש דבתר גופו גרירא לענין זה וליתא דא"כ לא ילפינן מהתם דביאה במקצת לא שמה ביאה דדילמא שאני התם דידו בתר גופו גרירא כדאמרינן לענין שבת: ומצאנו ג"א במקצת הספרים תלה עצמו באויר עזרה מהו מי אמרינן כי גמירי שהייה דבת השתחוא' דלאו בת השתחואה לא גמירי או דילמא בפנים שהייה גמירי ל"ש דבת השתחואה ול"ש דלאו בת השתחואה ובעיין אפילו בשהה תלוי כשיעור שהייה אם מחייב בה כיון דלא בת השתחואה ואילו בשלא שהה כשיעור שהייה פשיטא ולא חמירא הוא כעמידה בעזרה עצמה וזה פשוט ונראה שאף הגי' הראשונה

יש לפרש כעין גי' זו אויר עזרה כעזרה דמי למאי דגמירי שהייה או לא כיון דלאו בת השתחואה היא כנ"ל:

בעי רב אשי וכו' בעי שהייה למלקות וכו' פי' אירעה לו טומא' בפנים במזי' בעי שהיי' כדי השתחואה אף לענין מלקו' או לא ולא מיירי בשידע בטומא' ונטמא במזיד דא"כ על שעת טומאתו הוא חייב דדיינינן כאלו הוא טמא ונכנס שם במזיד ותו לא שייך בה שהייה דהא מתרינן ביה שלא יטמא עצמו שם כדי שלא יטמא מקדש בשם שמתרין על הטמא שלא יכנס שם כדי שלא יטמא מקדש ודמייא להאי דאמרינן במסכת נזיר דבעי רבא נזיר בבית הקברו' בעי שהייה למלקות או לא ואמרינן היכי דמי אילימא שהיה עומד שם קודם שינזר ירוצה לקבל עליו נזירותו וא"ל לא תנזר למ"ל שהייה הכי נמי ל"ש ולא קמב"ל אלא שאירעה לו שם טומאה באונס וא"ל שיצא ולא רצה והתרו בו מי אמרינן דכל שלא יצא לאלתר בקצרה חייב למלקות א"ד דלא לקי עד שישהה שם שהייה דומיא דקרבן וא"ת ואי בעי שהייה היכי לקי למ"ד התראת ספק לא שמה התראה וי"ל דבעיין למ"ד שמה התראה ובעי לה רבא סתם משום דס"ל דהכי הלכתא ויש מי שפי' דלמ"ד לא שמה התראה נמי בעי לה ולא למלקות ממש אלא לדין מלקות כלומר לעבור עליו בלאו דלא יטמאו את מחניהם ונקט לשון סתום שכולל למלקות ממש ודין מלקות שלא להכניס עצמן במחלוק' וי"א דמשכח' לה מלקו' ממש ואפי' למ"ד לא שמה התראה למ"ד אפשר לצמצם כגון שיצמצמו עליו להתרות בו בסופה (דפסוקא) [דפתחא] בענין שאם יוצא מיד יוכל לצאת בקצרה ואם לא יצא מיד שוב לא יוכל לצאת בלא שהייה דכי קבל עליו התראה ולא יצא הוי התראת ודאי ויש שהיו רוצי' ללמד דהכא ודאי כל שאירע לו טומאה באונס ואח"כ התרו בו לצאת אע"פ ששהה כדי השתחואה אם לא שהה כדי יציאה והכנסה פשיטא דפטור דכיון שעל תחלת הטומאה לא מיחייב שהיתה באונס על השהייה לא מיחייב בפחות משיעור זה דבפחות משיעור זה חשבינן ליה כמו שיצא וחזר ונכנס ולא בפחות מכאן ומדמו לה למאי דתנן בסוף מכות גבי מי שהיה לבוש כלאי' וא"ל אל תלבש אל תלבש וכו' חייב על כל אחת ואחת שאפי' לדברי רב אשי שהחמיר יותר מכולם שאינו חייב אלא בששהה שיעור פשיטה ולבישה דאז חשיבי ליה כאלו פשט וחזר ולבש במזיד והתם ודאי בהכי מחייב דבכלאים לא גמירי שהייה כלל ולא גמר ממקדש ולא מנזיר דל"ד להו כלל והכי מבע"ל אי בעי שיעור שהייה יותר עד כדי יציאה או לא וכ"כ בתוס' שם אבל אין זה דעת רבינו ולא דעת רבו רבינו הגדול ז"ל שאין למדין לטומאה מכלאים כלל דהתם הוא דתלה רחמנא בלבישה ומשום לא תלבש

שעטנז הוא דמתרי' ביה ובעינן ההוא שיעורא אבל ככא דשהייה גמירי (או) ביציאה דרך קצרה בלחוד ובדידיה מתרי' ביה:

בעא רב אשי טמא עצמו במזיד מהו לפי אותה גי' שגורסים או דלמא כל קרבן גמירי שהייה ל"ש באונס ל"ש ברצון ולפרשה בלשון אחרת דאיכא למידק על אותה גי' טובא האי טימא עצמו ובמזיד ה"ד דאי במזיד גמור בעבירה ככל מזיד דעלמא א"כ הו"ל זדון טומאה וזדון מקדש ובר מלקות הוא והיכי שייך בה לומר כל קרבן גמירי ותימא דאפילו נעלמה ממנו טומאתו אח"כ לאו בר קרבן הוא דהא לא שב מידיעתו הוא ואי האי מזיד אינו מזיד גמור לעבירה אלא בלשון זדון טומאה או זדון מקדש דאמרינן בכולהו פרקין כלומר שידע בטומאתו אבל שוגג היה לענין מקדש מאי מבע"ל אי לר"ע מיפטר פטר ואי לר"י דמחייב על העלם מקדש פשיטא דחייב משום קמיית' וי"ל דמיירי שהיה בתחלה בזדון טומאה והעלם מקדש ואח"כ הודיעוהו שהיה מקדש ומתוך הבהלה נעלמה ממנו טומאתו ואילו לר"י פשיטא דחייב משום קמייתא בלחוד וכי קמבע"ל אליבא דר"ע שפוטר בזדון טומאה והעלם מקדש מחייב משום בתרייתא דהוי בהעלם טומאה וזדון מקדש כדהוה מחייב בטומאה שאירעה בחוץ מי אמרינן דכי גמירי שהייה בטומאה שאירעה בחוץ ובפנים ה"מ באונס כלומר בטומאה שהיתה בתחילתה באונס אפילו בכי הא אבל במזיד כלומר שהיתה תחלתה במתכוין וידיעת טומאה לא גמירי ובלא שהייה מחייב קרבן או דלמא כל שחייבי לקרבן שהיתה שם העלם טומאה גמורי ביה ל"ש תחלתה באונס ול"ש תחלתה במזיד כי הא ולא איפשטא לכך פי' בה גדולי רבותינו ז"ל וזה הפי' המתחוור יותר לראשונים ז"ל ועדיין הוא דחוק קצת לשון במזיד וגם כי רוב מן השאלה חסר מן הספר לכך נראה יותר לפרש לפי גירסא זו דבעייא דרב אשי כפשוטא שטימא עצמו בזדון טומאה וזדון מקדש אלא שאחר כך שב מידיעתו ונתחרט על מעשיו ומתוך חרטה זו נעלמה ממנו טומאתו והיה שם אח"כ בלא שיעור שהייה וקמב"ל לרב אשי אי בעי שהייה לקרבן העלמה זו או לא מי אמרינן דכי גמירי שהייה במי שתחלת טומאתו באונס אבל זה שהיתה בתחלתו במזיד גמור בלא שהייה מחייב קרבן דהא בשעת החטא שב מידיעתו היה א"ד כל קרבן ואפי' בעין זה גמירי שהייה ולא אפשיטא כנ"ל וי"ס שגורסים א"ד כל בפנים גמירי שהייה ל"ש באונס ול"ש ברצון ומפרשי לה דרב אשי כשטימא עצמו במזיד גמור מתחלה ועד סוף קמבעיא ליה אם חייב מלקות בלא שהייה דמאי דבעי רבא מעיקרא היה בשנטמא בתחילה באונס וסופה בזדון ורב אשי מבע"ל את"ל דבדרב' יש שהייה למלקות אם דנין כן אף בזו שתחילתו רצון מי אמרינן דכי אמרינן שהייה למלקות ה"מ כשתחילתה באונס כבעייא דרבא א"ד כל בפנים גמירי

שהייה ואף למלקות ואף כשהיתה ברצון מתחילתה ולא אפשיטא אבל אין פי' זה נכון דהא ודאי כל שתחילתו נטמא במזיד גמור על אותה שעה הוא מחויב מלקות בלא שום שהייה וכדפי' לעיל במימרא דרבא וכדמוכח ממה שאמרו במס' נדרים באידך בעיא דרב אשי גבי נזיר בקבר דבסמוך ואין לנו אלא הגי' הא' והפי' האחרון שכתבתי:

בעי רב אשי נזיר בקבר בעי שהיי' למלקות פי' להכי מב"ל למלקות משום דקרבן לא שייך בה כלל שהרי אין דרכו בנזיר שנטמא וקרבן נזיר טמא אינו בא על עון טומאה אלא למיחל עליה נזירות טהרה כשאר מחוסרי כפרה וזה ברור והאי בעייא אוקימנא במסכת נזיר בנטמא באונס כגון שנכנס לבית הקברות בשדה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו את המעזיבה ונטמא והתרו בו לצאת ולא יצא לאלתר דאילו כשנטמא לעצמו במזיד או שהיה שם טהור וקבל שם נזירות וא"ל לא תנזור פשיטא דלא בעי שהייה אבל השתא דנטמאה באונס בתחלתו וסופו במזיד מבע"ל אי בעי שהייה כדי השתחוואה למלקות או לא ואיכא למידק אפי' שהה שם כל היום כולו למה הוא לוקה שהרי אינו מוסיף עליו טומאה בשהייה זו על טומאתו שהיתה לו משעה א' באונס ואלו במס' שמחות תניא היה עומד וקובר את מתו עד שהוא עומד בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר פי' לפי שאינו מוסיף טומאה פי' הרי זה לא יטמא נטמא בו ביום ר"ט מחייב ור"ע פוטר נטמא לאחר אותו היום הכל מודים שהוא חייב מפני שהוא סותר יום א' וה"פ דכשפי' מטומאת מצוה שעסק ויצא קתני דלכתחילה הכל מודים שאין לו ליטמא לכתחילה לאחרי' בו ביום אבל בדיעבד שעבר ונטמא ר"ע היה פוטר שהרי לא הוסיף עליו שום טומאה במניינו ור"ט מחייב מפני שגם זה מוסיף טומאה כי כשפי' ממתו לא היה טמא כ"כ טומאה חמורה לטמא אחרים שהנוגע בו לא היה אלא א' לטומאה וכשחוזר ונוגע במת האחר והוא נוגע בו בחיבורין הנוגע בו הוא טמא טומאת זב כאלו נגע במת עצמו כי האדם בחיבורי המת דינו כמת להיות אבי אבות וכן טעם זה מפורש במסכת נזיר פ' שלשה מינין דקתני התם בברייתא נזיר שהיה מת מונח על כתיפו והושיטו לו מת אחר יכול יהא חייב ת"ל ולא יחלל. ג"א להחלו במי שמחלל יצא זה שמחולל ועומד ופרכי' מהא דתנן היה מטמא למתים כל היום כולו אינו חייב אלא אחת א"ל אל תטמא אל תטמא והוא מטמא חייב על כל א' וא' ואפי' כולן בו ביום ופרקינן כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין פי' דקמייתא בחיבורי אדם במת כי בעוד שהיה מתו על כתפו נתנו לו מת אחר וא"כ לא הוסיף טומאה על טומאתו כי גם בתחילתו ראוי היה לטמא אחרים טומאת זב ובתרייתא לאחר שפיר' שלא היה מחובר במת והוא חוזר ומטמא בחיבורין ומוסיף טומאה על טומאתו ולפיכך חייב ואתיא כר"ט דאילו לר"ע כל בו ביום אינו חייב

בדיעבד כיון שלא סתר כלום ממניינו דלא חשיב ליה הא דחיבורין תוספת טומאה מ"מ קשיא לשמעתין שהרי אפילו לר"ט כל שבחבורין אינו חייב והכא שהוא עומד תמיד בקבר ולא פי' אינו מוסיף שום טומאה בשהייתו בו ביום וי"ל שלא פטרו לר"ט בההיא שהייה מתעסק במתו בחיבורין ובנושאי על כתיפו אלא בשלא היה אפשר לו ליטלו ממנו עד שנתנו לו מת אשר או בשלא הי"ל שהות ליטלן או שעדיין היה צריך להתעסק בו היה מוליכו לקברו כגון שהיה מת מצוה אבל כל שהיה יכול לסלקו מעליו ואינו מסלקו זה ודאי חייב לר' טרפון כי מה שהוא משההו עליו להיות הוא טמא בחבורין מוסיף הוא עליו טומאה הילכך גבי נזיר בקבר כיון שאם רנה פורש ולא היה טמא בחבורין והוא שוהה שם במזיד חשיב שמוסיף טומאה והכי מב"ל אי בעינא שהייה למלקות או הוא חייב בלא שיעור שהייה אם נתעכב שם ולא יצא ומ"מ בעיין לר"ט היא דאילו לר"ע לא מחייב כלל בו ביום ודוחק הוא לאוקמה כשהיה בין השמשות כמו שדחקו קצת מפרשים ז"ל אלא ודאי דסוגיין כר"ט וכן סוגיא דמס' נזיר ולמדנו מהם שהלכה כר"ט ואי ק"ל הא דאקשינן בגמ' במסכת נדה בפ' דם הנדה ודילמא כהן טמא הוא דעלמא כיון שהוא טמא יכול הוא יטמא עצמו פעם אחרת הא ל"ק דההיא בכהן כותי אוקימנא התם וכותיים סוברים דכל כהן טמא אינו מוזהר על הטומאה ואפי' למחר עד שיטהר ואפי' דר"ע לית להו אבל אנן כר"ט ס"ל דסוגיין כוותיה וכן כתב הרמב"ם ז"ל לפיכך כהן שמת לו מת צריך ליזהר ולקברו בסוף בית הקברות כדי שלא יכנס לבית הקברות ולא יטמא בקברות אחרים פי' דאע"ג דבחבורין מותר יש לנו לחוש מפני החזרה שכבר פירוש ואע"פ שהחזרה מותרת בכ"מ שהכניסה מותרת כי צורך כניסה הוא מ"מ היה צריך לצאת בקצרה ושמא יהיה יוצא בארוכה או ישהה וא"ת והלא התירו ללכת לבית הקברות לדבר מצוה אפי' לצאת לקראת מלכים משום ארונות יש בהם פותח טפח וכדאמרינן בברכות פ' מי שמתו מדלגין היינו וכו' וכ"ש במצוה זו של תורה וכו' וי"ל התם לפי מנהגם שהיו מניחין בקבר פותח טפח אבל בקבר סתום טומאה בוקעת ועולה וטומאה דאורייתא הוא וכדברירנא בפ' המוכר פירות: משמו של הרמב"ן ז"ל:

ותיפשוט ליה מדידיה גי' רש"י ז"ל התם בדלא שהה ול"ג דילמא בדלא שהה א"ל היה נראה דכיון דאיהו מרי דמימרא היכי שייך לומר עלה דילמא וכי לא ידע הוא היכי אמרה ומיהו גם לגי' רש"י ז"ל קשה דאי בדלא שהה דוקא א"ל תפשוט דבדשהה חייב וי"ל דהכי אמרינן דאיהו מאי דפשיטא ליה נקט ובדלא שהה ודאי פטור ובדשהה תיבעי ולגי' הספרים שגורסי' דילמא התם בדלא שהה יש לפרש שהמימרא ההיא לא אמרה רב' מעצמו אלא בלשון שקבלה מרבותיו ואיהו נמי מספקא ליה דדילמא בדלא שהה אמרוה:

בעא מיניה אביי מרבה באלו בארוכה שיעור קצרה מהו שיעורא גמירי וכו' וא"ת ותיפשוט מקצרה דאמרינן אפי' עקב בצד גודל ואפי' כל היום כולו פטור בדלא שהה מיהת ואעפ"י שיש בזה יותר משיעור ארוכה אלמא דוקא גמירי וי"ל דל"ד דלגבי קצרה כיון שפטורה מחמת עצמה דלא סגייא שלא נתירנו לצאת בקצרה ואין שם מקום אמר לצאת וליפרוש מן הטומאה כיון שנפטר נפטר ולא חלקו בין הלוך להלוך אבל ארוכה שיש לה מקום אחר דהיינו קצרה והיא מקום איסור דילמא לא חייבו בו אלא משום דעשאוהו כשיעור בינוני שלו בשהייה או אפשר דכל ארוכ' מקום איסור חשוב ולא דחאוהו כלל ואפילו במרוצה וכן נראה מפי' רש"י ז"ל שכתב לזמן שיעורא גמירי לחיוב כגון שהייה ויציאה קצרה א"נ ארוכה בלא שהייה ע"כ ומ"מ דאילו בפטורא פשיטא לן דלא גמירי בה שיעורא וכדאמר רבה לעיל ואחרים פי' דהיינו דא"ל רבה לא נתנה ארוכה להדחאת אצלו דודאי דדוקא גמירי כדאמרינן בקצרה ולפ"ז צריכין אנו לומר שלא שמע אביי ההיא דקצרה ולהכי מב"ל והא' הוא הנכון והא דנקט לישנא דלא ניתנה ארוכה לידחות אצלו איכא לאשמועינן כדפי' רש"י וז"ל ואפי' במרוצה חייב נמי וכ"ש בדרך קצרה דהיינו הלוך בינוני כדבעי איהו אלא דק"ל טמא ששמש במזיד במיתה היכי משכחת לה אע"ג דמתניתין היא משום דאיכא התם רב ששת דפוטר בטמא ששמש אלא דאיתותב בפ' הנשרפין נקטינן הכא בלישנא אלא דק"ל:

אי בדשהה בעבירה וזו בר כרת הוא פי' אפי' לא שמש וכיון דחייב כרת שהוא חמור יותר ממיתה ואפילו בדלא שמש למה לי לחייבו מיתה שהיא יותר קלה בששימש דאיכא תרתי שהייה ושמוש הק' ר"ת ז"ל מאי קושיא דלמא בדשהה וכגון שהיה שוגג אצל כרת שבטומאת מקדש ומזיד אצל עבודה דכרת ליכא מיתה איכא א"נ אפילו מזיד בשתיהם נ"מ אם לקה שהוא נפטר מכרת אביי יכול לתרץ כן אלא דנקט חד מתרי ג' טעמי ואין זה מספיק דמ"מ ר' זירא גופיה מה הוה ק"ל לכך י"ל דר' זירא משמע ליה דכיון דקתני ליה במתני' דאלו שבמיתה דדומיא דאידך כולהו דמני התם הוא דלית בהו חיוב כרת בשום צד כנ"ל:

אי דלא שהה היכי עביד עבודה פי' דמשמע לן שאין לך קלה בעבודות שבמקדש שלא יהא בה שיעור שהייה דכדי השתחויה. גירסת רש"י ז"ל א"א בשלמא שיעורא גמירי משכחת לה דאנס נפשיה בקצרה ועביד עבודה פי' ויש בהלוך בינוני בקצרה כדי שהייה והלוך במרוצה והוא עביד עבודה כדי שיעור שהייה ואח"כ יצא במרוצה וכיון דשיעורא גמירי אין כאן שיעור שהייה וא"ת ומה מייתי ראיה מזו שאנס נפשיה בקצרה שהוא מקום היתר לבא בארוכה שהוא מקום איסור י"ל כי כמו ששינה בארוכה כך שינה בכאן

כששנה בקצרה וכל היכא דאמרת דדוק' גמירי בר כרת הוא שלא הותרה קצר' אלא כמות שהיא בהלוך בלא שהיי' מיה' ואפי' עקב בצד גודל ואנן השתא (משניה) [משהי'] הוא דמייתינן ראי' וכן פירש"י ז"ל אי אמרת בשלמא דכל איסורי מקדש כגון שהייה וארוכה שיעורי גמירי ניחא וא"ת ואמאי לא נקט דאנס נפשיה בארוכ' ועבד עבוד' י"ל דההי' ודאי (דכ"ע) [לכ"ע] משמע דחייב כיון ששינה בתרתי בשהייה במקום א' כשעבד עבודה ולצאת אח"כ בארוכה ואפי' במרוצה להכי נקטיה בקצרה דאפילו בהא שהייה בקצרה אי דוקא גמירי באיסורי מקדש מחייב משום שהייה ואע"ג דהוה בקצרה וי"א דחדא מינייהו נקט והראשון נראה לי:

דף יז:

א"ר הונ' זר שהפך וכו' ה"ד אי דלא הפיך לא מיעכל וכו' פי' דלא הוה מיעכל עד זמן גדול ביותר מבתרתי שעי פשיטא דעבודה היא ואלא דאע"ג דלא מהפך הוה מיעכל פי' הוה מיעכל בקרוב ואפילו תוך שעה מאי עבד והיינו דאוקימנא בחדא שעה ותרתי שעי והא קמ"ל דכל קרובי עבודה עבודה היא ואיכא דק"ל הא דאמרינן במסכת ע"ז הניח ישראל בשר ע"ג גחלים ובא עכו"ם והפך בה מותר ואוקימנא כגון דמעיקרא הוה בשיל בתרתי שעי והשתא ע"י עכו"ם בחדא שעה וקמ"ל דקרובי בישול' לאו בישול' הוא ול"ק דאפילו הוי הא והא דאורייתא אפשר שהחמירה תורה בעבודה וכ"ש דהכא אמרינן אדינא דאורייתא ודכותה נמי לענין המבשל בשבת אפשר דהוי חייב אבל התם בבשולי עכו"ם דרבנן הקילו אפילו בהא דליכא משום בנותיהם כיון שבא מקצתו ע"י ישראל ואדרבא היינו מאי דקמ"ל התם דלא אמרינן כי הכא דקרובי בישולה בישולה ותדע דהכא גמרינן איפכא לקולא בהניחה עכו"ם והפך ישראל שהוא מותר ומשום דקרובי בישולה בישולה ואזלינן הכא לקולא והכא לקולא ולא סתרן אהדדי שמשלך נתנו לך ולא אסרו אלא עד שיהא תחלתו וגמרו ביד עכו"ם וכדכתיבנא התם בס"ד:

הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו אפילו כולו חוץ מחוטמו טהור דכתיב והבא אל הבית דרך ביאה אסרה תורה וש"מ שאלו נכנס דרך פניו חייב ומיהו דוקא שנכנס שם כולו או רובו מיהו האוכל שלא נכנס אלא מיעוטו אפי' דרך פניו הוא פטור דביאה במקצת לא שמה ביאה ולא עוד אלא אפילו לעולא דאמר התם דשמה ביאה התם הוא לענין ביאת עורף ומשום דכתיב קרא בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבא מה נגיעה במקצת אף ביאה במקצת אבל בבית המנוגע לא והכי מוכח מהא דתנן בפרק ג' דמסכת ידים ומייתינן לה בפרק ב' דחולין המכניס ידיו לבית המנוגע ידיו תחלות דר"ע וחכ"א

ידיו שניות ואמרינן התם עד כאן לא פליגי אלא בטומאת ידים דרבנן אבל מדאורייתא טהור דכ"ע ביאה במקצת לא שמה ביאה וא"כ תיקשי ההיא מתני' לעולא אלא ודאי כדאמרן דעזרה שאני וא"ת וכשנכנס רובו דרך פניו למה הוא טמא מפני שרובו ככולו א"כ דרך אחוריו נמי נימא רובו ככולו ויהיה טמא י"ל דל"ק כלל דא"כ והבא אל הבית שבא לומר דרך ביאה אסרה תורה מאי אהני ליה וליכא למימר דאיצטריך לא שמועינן דטעון כבוס בגדים אם שהה כדי אכילת פרס דהא אפילו נכנס דרך אחוריו אם עמד שם שיעור שהייה טעון כיבוס בגדים דבכל ענין כתיב והאוכל בבית יכבס בגדיו שבא לשיעור שהייה דאכילת פרס והא דאמרינן אחוריו לא חשיבא ביאה ואלו ביציאה איכא מ"ד דיציאה דרך אחוריו יציאה היא וכדתנן יצא ובא לו דרך כניסתו וכדאמרינן לה בפ"ק דחולין י"ל דשאני יציאה שדרך הוא בכך לפעמים כתלמיד הנפטר מרבו וכדפי' התם בס"ד:

תניא נמי הכי וכו' ואף על גב דההיא בביאת עזרה וכאן בבית מנוגע הוא שפיר ילפי הא מהא דהא גלויי מלתא בעלמא הוא בלשון ביאה שהתורה אומרת ואף על גב דלגבי ביאה במקצת איכא דמפליג בינייהו:

וטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור שנאמר ואל המקדש לא תבוא דרך ביאה אסרה תורה והקשו בתוס' ותיפוק לי' שהוא חייב משום קדושת גג של היכל דאפילו למ"ד התם בפרק כיצד צולין דעליות וגגין לא נתקדשו מודה בעליית ההיכל כדאיתא התם כדאמרינן התם שאני עליות היכל שנתקדשו בו עליות והתם משמע דגגין ועליו' שוים הם בדינ' דמ"ד דכולהו עליות נתקדשו ה"ה לגגין (אבל) [ו צ"ל] עליות דהיכל שאני דהתם מקרא דדוד הוא דמייתינן לה התם אין לנו אלא דוקא עלייה ולא גג א"נ דהכא במאי עסקינן שנכנס להיכל דרך גגין שבתאין וכמ"ד עליות וגגין לא נתקדשו.

זו היא מצות עשה שבמקדש וכו' היכא קאי דקאמר זו היא התם קאי ופירש"י ז"ל במס' הוריות דקתני התם אין חייבי' על עשה ועל ל"ת שבמקדש אבל וכו' (ולא קתני) [ודקתני] על עשה ול"ת לאו למימרא דחייבין על עשה גרידא דלעולם אינן חייבין קרבן על עשה לבדו דהא לא תעשנה כתיב וכדאיתא בהוריות וגם יחיד נמי אינו חייב קרבן על עשה ואע"פ שיש בו כרת מידי דהוה אפסח ומילה וכדאמרינן בכריתות והיינו דאמרינן לקמן בגמרא אשכחן עשה לא תעשה מנין כלומר דבעשה לחודיה לא אפשר לחיוביה חטאת אלא ה"ק וחייבין על עשה שבנדה לפי שיש עמו ל"ת ואשמועינן היא גופה אגב אורחין דמשום עשה לחודיה לא הוי חיובא וכן מפורש בספרא ותניא בתוספתא בהוריות ומפני מה חייבין על עשה שבנדה לפי שיש עמו לא תעשה ולמ"ד לקמן דחייב קרבן על הכניסה

אתי לישנא שפיר דתרתי נינהו ועשה היינו פרישה ול"ת היינו כניסה וכי קתני סיפא איזו היא עשה פרוש מן הנדה ואיזו היא ל"ת לא תבא אל הנדה פי' לא תבא עליה סמוך לוסתה ומשום כניסה וקרי לפרישה בלשון עשה לפי שהוא מבואר יותר באיסור פרישה שאמרה תורה ותהי נדתה עליו שיעמוד בעצמו ולא יצא עד שימות ומיניה הוא דמצטרפין למדחק לאשכוחי ביה ל"ת כדי שיבא בו קרבן וצריכים למידרש ל"ת שבו ולומר דלא תקרב לא תפרוש הוא דאי לאו עשה דכתיב בהדיא לא הו"ל למידרש קראי תרי לפום פשוטיה ולאיסור כניסה קרי ל"ת משום דהוי עיקר איסוריה המבואר יותר דכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב מדלא כתיב לא תבוא וכתב לא תקרב ומיניה נפקא לן למידרש ביה עשה כדי שיהא בו עשה ול"ת כמו על הפרישה ואשכחן ליה מדכתיב והזהרתם את בני ישראל מטומאתם שזהו עשה בכניסה למאן דאית ליה חיוב בכניסה וכן אמרו בירושלמי דהוריות אי זו מ"ע שבנדה אמר ר' בון והזהרתם את בני ישראל מטומאותם שיפרשו מנשותיהם סמוך לוסתן ואע"ג דפשוטיה בכל הטומאות ולפום הא דקתני על עשה ועל לא תעשה שבנדה דפליגנהו לתרתי וה"ק חייבין על הפרישה שעיקרה עשה ועל הכניסה שעיקרה ל"ת ומיהו בכל חד מינייהו איכא עשה ול"ת ולמ"ד בגמ' דליכא חיוב על הכניסה מדאורייתא אפשר דאפילו עשה ליכא ולית ליה ההיא דירושלמי והא דאמרינן לקמן בגמרא והזרתם את בני ישראל מטומאותם מכאן א"ר יאשיה אזהרה לבני ישראל וכו' ההיא מדרבנן ולהפרשת עונה וקרא אסמכתא בעלמא או אפשר דמודה בעשה דכניסה מההיא דירושלמי אבל לא מודה בלא תעשה ולפיכך פוטר מקרבן וגם לדבריו יש ליישב לשון המשנה דקתני על עשה ול"ת וקרי לפרישה בלשון עשה כדפיר' ולא תעשה היינו לאו דבנדה גמורה שלא יקרב אל הנדה ממש וקתני שהן חייבין על הפרישה קרבן כמו שחייבין על הנדה הגמורה והחמיר הכתוב בפרישה יותר מנדה עצמה שאין בה לא לא תעשה לעשות חזוק וכן בכניסה למ"ד שהוא דאורייתא וזה מבואר:

א"ר הונא חייב שתים פי' פעמי' שיתחייב המשמש עם הטהורה ונמצאת טמאה בנתיים חייב ב' חטאת וכדמפרש ואזיל א' על הכניסה וא' על הפרישה פי' לפי שבכל א' מהם ל"ת כמ"ש לעיל:

במאי וכו' וכללא דשמעתין דלעולם אין חיוב קרבן על הכניסה כשהיה שלא בסמוך לוסתה דאנוס הוא וכן לעולם אין חייב חטאת על הפרישה אלא בעם הארץ שאינו יודע שאסור לפרוש והוי שוגג דאלו בת"ח שיודע שאסור לפרוש אין חייב קרבן דהא כיון דאמר' לו נטמאתי ופירש מזיד הוא אכניסה הוא דמחייב כסבור יכולני לבעול כתב רש"י

ז"ל וא"ת ובלאו טומאה נמי לחייב משום בעילה סמוך לוסת (אלא בשנטמ' בנתיי') ותי' אין זה קושיא שאין חיוב כרת וחטאת סמוך לוסתה אלא בשנטמא בנתיים ובבעילת הטומאה ההיא שוגג הוא דסבור יכולני לבעול עכ"ל:

דף יח.

אי בעם הארץ אכל ב' זיתי חלב בהעלם א' הוא פי' דעם הארץ כיון שהוא סבור שהוא מותר לבעול סמוך לוסת' אף ע"פי שא"ל אחר כניס' נטמאתי ויש לו ידיעת איסור שהיא נדה לזרזו להבא מ"מ אין לו ידיעת חטא לשעבר כי עדיין הוא סבור שלא חטא בכניס' וכשחזר ופירש בקושי דסבור שהוא מותר הוו להו ב' זיתי חלב בהעלם אחת דכיון דלא הוה בנתים ידיעת חטא ידיעת איסור לחודה אינה מחלקת וכדפי' רש"י ז"ל ומיהו איכא למידק מהא דאמרינן בפרק כלל גדול קצר וטחן גרוגרות בשגגת שבת וזדון מלאכות וחזר וקצר וטחן מיד חצי גרוגרות בזדון שבת ושגגת מלאכות הרי הן חלוקות לחטאות ומצטרפות והא התם דכי קצר או טחן כגרוגרות בשגגת שבת וזדון מלאכות כשחזר וקצר וטחן כגרוגרות בזדון שבת ושגגת מלאכות וידיעת איסור איכא שיודע שהוא שבת אבל ידיעת חטא ליכא שהרי הוא עתה שוגג במלאכה שעשה וסבור שהיא מותרת ואפ"ה אמרינן שידיעה זו מחלקת והוו חלוקות לחטאות וי"ל דשאני התם דאפשר להעלמה אחרונה דשגג' מלאכות בלא העלמה ראשונה דשגגת שבת הלכך כל חדא וחדא באנפי נפשה קיימא וסגי ליה לחלק בידיעת איסור דבנתיים משא"כ בהא דהכא שאלו לא היתה לו העלמה הא' לא באת לידו העלמה הב' שאלו ידע שאסור לבעול טהורה סמוך לוסתה ושאין לומר יכולני לבעול היה נמנע מלבעול ולא יבא לידי איסור פרישה הלכך בעינן ידיעה גמורה לחלק דהיינו ידיעת חטא וזה ברור ועוד דהתם בתר דידע להו לתרווייהו ידע דחטא בתרווייהו ליזהר בהם להבא אבל הכא לעולם לא ידע דחטא בקמייתא דליזדהר מינה להבא ויש מתרצים בלשון אחרת וזה קצר ונכון:

אמר רבא לעולם בסמוך לוסתה. פירוש אפרישה נמי דאי בפרישה לחודה לא מחייב שתים ונקט פרישה דההיא קשיא לן טפי מעיקרא. ותלמיד חכם לזו ואין ת"ח לזו פי' שהיה יודע שהכניסה אסורה אלא כסבור יכולני לבעול ואינו יודע שהפרישה אסורה נמצא שוגג בשתיהן ויש בנתים ידיעת חטא דכיון שאמרה לו נטמאתי יודע שחטא בכניסה. לעולם שלא בסמוך לוסתם ואפרישה פי' ואפרישה בלחוד דאילו חיוב כניסה ליכא בשלא סמוך לוסתה ואנוס הוא והוי יודע דסמוך לוסתה האמור כאן אינו סמוך לוסתה האמור לקמן שהוא עונה או יום או לילה דההיא מדרבנן בעלמא הוי דהא קי"ל

וסתות דרבנן אלא ר"ל אחר שהגיע וסתה או קודם מעט בסמוך ממש. והא נמצא קתני ונמצא לבתר הכי משמע פי' לבתר תשמיש. ג"ה ואי אפרישא מעיקרא כי פריש לה הויא ליה ידיעה פי' דמשעה שא"ל נטמאתי ידע שהיא טמאה דנאמנת עליו ומאי נמצא דקתני דמשמ' שנמצא לבתר הכי לאחר תשמיש וק"ל ודקארי לה מאי קארי לה וי"ל דקסבר דלעולם דפריש כשא"ל שנטמאת כי סמך אדיבורה כסבור שכן הי"ל לפרוש ואפ"ה שהיא נאמנת רצה לבדוק הדבר ולאמת יפה ונמצא כדבריה וא"ת אי פריש לפי שאמרה לו נטמאתי היכי קתני סיפא נמצא על שלה לאחר זמן טמאין מספק ופטורין מן הקרבן דהא כיון דא"ל נטמאתי חייבין הם בקרבן וי"ל דקסבר דסיפא ודאי בנמצא דוקא שלא אמרה לו נטמאתי ואיידי דקתני בההיא נמצא ממש קתני באידך נמצא ולאו ממש כדפרישת ובדין הוא דהו"ל למיפרך נמי מההיא דהוי קושיא טפי כדאמרן אלא דניחא לן למיפרך מרישא גופיה דאנן משמע לן דלישנא דנמצא לא שייך כלל כל היכא דפי' מעיקרא כנ"ל:

גירסת הספרים אלא ציית דקאמר לך רבך ולפי גירסא זו רבינא הוא שא"ל לרב אדא דלציית למאי דאמר רבא דמוקים לה בכניסה ורש"י ז"ל גורס א"ל רבא ציית למאי דקאמר לך רבך כלומר דליצית רב אדא למאי דאמר רבינא בסייעתא דרבה דודאי שפיר קא פריך.

גי' רש"י ז"ל מאי אצית דתנינן זו היא מ"ע שבנדה ואם איתא מצות ל"ת היא א"ל אי תנית חסר ותני הכי זו היא מצות ל"ת ועשה שבנדה א"ל נטמאתי וכו' ופי' הוא ז"ל היכי מצית לאוקומה בכניסה דהא תנינא עלה דההיא דנמצא על שלו זו היא מ"ע שבנדה ואם איתא דבכניסה איירי מל"ת היא ולית בה עשה א"ל אי תנית חסר ותני אם אתה שונה ברייתא זו על אותה משנה תקנ' בלשון חסורי מחסרא ואמור שהיא חסרה ותני הכי זו היא מצות ל"ת שבנדה אבל היה משמש עם הטהור' וא"ל נטמאתי ופירש מיד זו היא מ"ע שבנדה כל זה צריך להוסיף על משנתך עכ"ל רש"י ז"ל ובודאי דקשיא אמרן ז"ל מדידיה דלדידיה שהוא מפרש בכאן דאפי' מאן דחייב על הכניסה ל"ת הוא דאיכא אבל עשה ליכא ואלו במסכת הוריות על אותה ששנינו שם איזו היא מצות עשה שבנדה פי' ל"ת לא תבא על הנדה פי' רבינו ז"ל שם עשה פי' שלא תקרב אליה סמוך לוסתה דכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם אלמא עשה גמור הוא ובדברי הירושלמי שאמרנו לעיל ובודאי שאין פי' שפי' שם מחוור שהרי לא הוזכרה כאן אותה משנה למימר דאיירי תנא התם בכניסה ולא מייתי' אלא הא דנמצא על שלו ואין לומר דטעמא משום דכיון דלא אמר התם ל"ת בכניסה דלא מוכח מינה חיוב קרבן ולומר דלא תבא דקתני התם היינו עלה ובה ממש דהא ודאי לענין חיוב קרבן ב"ד שנויה שם וב"ד אינם חייבי' על עשה אלא כשיש

עמו ל"ת וכמו שפי' לעיל אלא דהתם ודאי עשה דפרישה קתני כדפי' לעיל ומאי פרוש שיפרוש מלבעול ומלצאת בהנאה מרובה דהיינו יציאה בקושי אלא שיעמיד בעצמו וכן פירשו שאר המפרשים ז"ל גם לענין פירוש שבשמועתינו הקשה הרמב"ן ז"ל חדא דהו"ל למימר מאי אצית דתנינא עלה דההיא היא מ"ע והיכי נקט סתמא דתניא וכן הוא הלשון המורגל בתלמוד ועוד לא מצינו שנשנת ברייתא זו על אותה משנה בתוספתא ובשום דוכתא ואין הדבר נראה שהיא שנויה שלא במקומה ועוד יש לי להקשות שלא מצינו בשום מקום חסורי מחסרא כיוצא בזה שלא שנו בברייתא אלא זו היא מ"ע שבנדה והוא אומר שנוסיף בה זו היא מל"ת שבתורה ועשה שבנדה הי' משמש עם הטהורה וכו' היכן יכנס כל התוספת הזה והנכון כגי' הספר וכן הגי' בנימוקי ר"ח ז"ל מאי אצית דתנינא זו היא מ"ע שבנדה ואם איתא עשה ול"ת היא א"ל תני הכי זו היא מל"ת ועשה שבנדה היה משמש וכו' והרבה פירושים נאמרו בה אבל המתחוור לי יות' דה"פ מאי אצית לאוקומ' בכניסה ולומר שיש חיוב בכניסה דהא במתני' דהכא בפרקין דטרח תנא לפרושי חיוב שבנדה דתנן במס' הוריות קתני זו היא מ"ע שבנדה א"ל נטמאתי וכו' והיינו ע"כ חיוב פרישה כדקתני בהדיא ואם איתא דאיכא חיובא נמי בכניסה וכי קתני התם בהוריות ל"ת שבנדה משום כניסה הוא ה"ל למתנייהו הכא כדקתני פרישה וליתני זו היא מ"ע ול"ת שבנדה עשה משום חיוב פרישה דקארי לה הכי בכל דוכתא אע"פ שיש עמו ל"ת משום חיוב כניסה דבעי למקרייה בלשון ל"ת כדכתיבנא לעיל ואפי' גי' רש"י ז"ל יש להלום אותו דאם איתא ל"ת הוא כלומר ל"ת דכניסה דהוי רבותא טפי הו"ל לפרושי ולא בעי לפרש אלא חד מינייהו והיינו דלא משנינן לפום גי' דידן דדלמא פריש חדא וה"ה לאידך וכיון דחזינן דפריש חיובי קרבן דפרישה ולא פריש חיוב בכניסה כלל ולא רמיז לי' הכא מכלל דאיכ' שום חיוב בכניסה ול"ת דקתני בהוריות היינו ל"ת דלא תבא על הנדה ממש א"ל תני הכי זו מל"ת ועשה שבנדה היה משמש וכו' הוסף במשנתך ל"ת ותשכח דתרווייהו תני להו ומעיקרא תני ל"ת דחיוב כניסה ובתר הכי עשה דפרישה' ומתני' ה"ק הי' משמש עם הטהורה סמוך לוסתה וא"ל נטמאתי ופירש מיד חייב וכו'. פירוש וא"ל נטמאתי והמתין עד שמת דהשתא חיובא על הכניסה זו שפי' מיד והוא חייב על הפרישׁ' לבדה כגון שהיה כניסתו שלא סמוך לוסתה או שחייב שתים בסמוך לוסתה ובת"ח לזו ואין ת"ח לזו והרמב"ן ז"ל פי' אותה בלשון אחרת וזהו הנ"ל נכון וקצר והוא כדרך פי' מורי רבינו הרב ר' אהרן הלוי ז"ל אלא שיישבתי בו קצת:

וטוביה פי' אשריו שזכה לכך לכבוש את יצרו לעמוד בעצמו שלא לפרוש בקושי:

אמר רבא זאת אומרת המשמש מת בעריות וכו' כל משמש מת האמור בשמועתינו ר"ל באבר מת כדמוכח שמעת' והוא משונה מל' משמש מת האמור במס' סנהדרין בפ' ד' מיתות ב"ד דהתם פי' שמשמש את המת כמעשה דהורדוס והרב' לשונות יש בתלמוד כן שהלשון אחד ופירושו מתחלף וגם המשמש באבר מת האמו' בשמועתינו לא נחלקו כאן אלא בנדה דפ' הבא על יבמתו נפקא ליה לרבא מקרא אחרינא דכתיב שכבת זרע פרט למשמש מת ואילו הכא נפקא ליה מדכתיב ותהי נדתה עליו ומיהו תרווייהו צריכי דאי מההיא דאשת איש ה"א מה לאשת איש שכן אוסרה מתירה ויש לה התר בחיי אוסרה וכדפרכינן דכוותה התם ואי מנדה הו"א מה לנדה שכן אינה במיתת ב"ד דאי ס"ד בעלמא חייב הכא אמאי פטור דאנוס הוא פי' רש"י ז"ל ומה הי"ל לעשות ומיהו לקמן בסמוך אמרינן דלא חשיב הא אונס אלא כשהוא שלא בסמוך לוסתה דאי סמוך לוסתה לא חשיב הא אונס כי הוא הביא האונס על עצמו וכדאמרינן בסמוך ומי אמר אביי אנוס הוא מכלל דבשלא סמוך לוסתה עסקינן. גירסת הספרים כי פריש מיד נמי אסור הוא פי' לא שיהיה אונס כמו שפי' מת דהא התם לא אפשר והכא אפשר אלא לומר שגם זה יש לו אונס כי חולי אינו יכול לכבוש יצרו ולעמוד בלא דישה עד שימות ולפיכך פירש חי ומיהו עדיין קשה לגי' דמאי מהדר ליה אביי שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת דהא אמרינן דאנוס הוא על זה ואם ר"ל שחייב לכוף את יצרו הכי הול"ל בהדיא ורש"י ז"ל גורס כי פריש מיד נמי ליפטר ופי' הוא ז"ל דכיון דבעלמא מת הרי הוא כחי לענין זה מה לי שיפרוש מת או שיפרוש חי דהא זה נמי צער יש לו והיינו דפרקינן שזה פורש בהנאה גדולה וזה פורש בהנאה מועטת ואם התרנו לו הנאה מועטת ומשום דלא אפשר לא נתיר לו הנאה מרובה:

אם כן מצינו ארוכה וקצרה בנדה ק"ל א"כ דקאמר מאי דהא לכ"ע יש ארוכה וקצרה בנדה דמדקתני פירש מיד חייב מכלל דכל שלא פירש מיד פטור ולא סגיא בלא"ה ולא נחלקו כאן אלא אם פטורו של מת הוא בכאן בלבד או אם הוא ג"כ בכל התורה וי"ל דלא חשיב לומר ארוכה וקצרה אלא כששתיהן מקום אסור אלא שהותר לצורך שעה דלא אפשר בלא"ה דומיא דקצרה וארוכה שבנדה והיינו היכא דמשמש מת בעלמא חייב אף כל היכא דמשמש מת בעלמא פטור אינה ראייה לידון כקצרה שאין הקוצר שלה מתירה אלא שהיא בעצמה מותרת והוי כיוצא בעזרה דרך אויר את"ל דאויר עזרה לאו כעזרה דמיא והיינו דכאמר א"כ וזה ברור:

דף יח:

ארוכה דהכא קצרה דהתם ארוכה דהתם קצרה דהכא וא"ת מ"מ ליתני איפכא בקצרה חייב בארוכה פטור וי"ל דכיון דלא מיתני ליה באידך דמקדש לא בעי לבלבל לישניה כדי שלא יטעו בו התלמידים להפך אותה ומסתייה דקתני פתריה דדינא שאם פירש מיד דוקא חייב כנ"ל. ומי אמר אביי אנוס הוא אלמא בשלא סמוך לוסתה קאמר פי' דאלו בשעת ווסתה אינו אונס אלא שוגג לומר יכולני לבעול וכיון דאביי אתא לפרושי מתני' מכלל דמתני' איירי שלא בשעת ווסתה ולא צרכינן דהא אמר אביי לעיל חייב שתים דקס"ד דההיא נמי אמרה אביי והא פריש תלמודא לעיל דלא משכחת דחייב שתים אלא בסמוך לוסתה דבהא אפשר להתחייב על הכניסה דבשלא בשעת ווסתה לעולם אינו חייב אלא על הפרישה לבד ופרקינן כי אתמר דאביי בעלמא איתמר פי' רש"י ז"ל דההיא דאביי דלעיל לא אמתני' אמרה אלא בעלמא אמרה במשמש עם הטהורה בשעת ווסתה דקאמר דמשכחת בה שתים ובת"ח לזו ואין ת"ת לזו כדאוקימנא לעיל ומיהו חייב הוא על הפרישה בין שפי' חי ובין שפי' מת כיון דמשמש מת בעריות דעלמא חייב וכדאסיקנא הכא דפירש מת אינו נפטר אלא מחמת אונס דשלא בשעת ווסתה ותירץ דהא בסוגיא דלעיל כדפי' ההיא דאפירש להדיא שקלינן וטרינן דלא מחייב על הפרישה אלא שפירש חי והיינו דבת"ח פטור לפי שהוא מזיד על הפרישה שהי"ל שלא לפרוש חי והוא דוחק גדול ועוד דע"כ א"א בשום פנים לחייב שתים כשפירש מת דשתי זיתי חלב בהעלם א' הם כדנפקא השתא ויש שהיו אומרים דסוגיין דלעיל דרבה היא דס"ל הכא דמשמש מת בעריות בעלמא נמי פטור ואליבא דנפשיה הוא דפריש לה אבל לאביי כל שהוא חייב שתים אפי' בפירש מת הוא חייב כדברי רש"י ז"ל וזה דרך הרב בעל המאור ז"ל זקנו של מורי הרא"ה ז"ל ויותר נראין דברי המפרשים ז"ל דלאביי נמי אמאי חייב שתים אלא כשפירש חי וטעמא דמילתא דכל שפירש מת שא"א בדרך אחרת כאוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד הוא דהא כשהיתה לו העלמה בכניסה כסבור שיכול לבעול כדאוקימנא בת"ח לזו היא גרמה לו איסור העלמה ב' לפרוש מת עכ"פ אע"ג דהויה ליה בנתים ידיעת חטא כי כשאמרה לו נטמאתי יודע הוא שחטא בכניסה שבא עליה סמוך לווסתה דהא בת"ח לזו עסקינן מ"מ אין ידיעה זו מתחלקת לחייבו על הפרישה כשפירש מת אע"ג שאינו ת"ח בפרישה וסבור שמותר לפרוש בין חי בין מת שאין העלמתו כהלכה שלא ידע שאסור לפרוש גורמת לו פרישה שפירש מת אלא משום דלא אפשר שלא לפרוש מת מיהת ואע"פ שהיה יודע שהוא אסור כך היה עושה וכבר אמרו השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו וזה אינו שב מידיעתו שהרי א"א אבל כשפירש חי אז

גרמה לו איסור פרישה העלמתו בהלכות פרישה שלא ידע שהי"ל לפרוש בהנאה מועטת ולא בהנאה מרובה הילכך ידיעת חטא מחלקת לו והוא חייב אחת על הכניסה ואחת על הפרישה להנאה מרובה שהי"ל כשפירש חי וזה פי' ברור וליכא למינדא מניה כלל והוא שיטת רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל ותלמידו רבי מורי הרא"ה ז"ל ובמהדורא קמייתא הארכתי בשמועה זו ומ"ש כאן הוא העיקר:

אמר קרא ותהי נדתה עליו פי' מעליו דריש אבל תהי איצטריך לכדאמרינן בסוף החולץ דאפי' בנדתה תהא עד דייהב מייא עלה:

ל"ת מנלן פי' שא"א לחייב קרבן אפי' באיסור כרת אלא כשהוא בל"ת כדפרישנא לעיל ופסח ומילה יוכיחו:

לא תקרב לא תפרוש הוא דכתיב האומרים קרב אליך כלומר פרוש אל עצמך אל תגע בי כי קדשתיך וליצני הדור היו אומרים כן לנביא אל תגע בי כדי שלא אטמאך כדפי' רש"י ז"ל דקדשתיך לשון טומאה כמו ואל כל מאכל היקדש ואחרים פירשו כי קדשתי ממך והוא יותר נכון בפשוטו של מקרא ואיכא דמקשו היאך לוקין על לא תקרב אל הנדה דהא לאו שבכללות הוא כי הוא אזהר' שלא לבא אל הנדה ממש ושלא לפרוש כדאמרי' הכא וגם שלא לקרב אליה סמוך לווסתה למאן דמחייב על הכניסה ולאו מילתא היא דכיון שהכל ענין אזהרה שבנדה לא חשיב לאו שבכללות וגדולה מזו לאו דתעשה מלאכה בשבת שהוא על מלאכות חלוקות ולא חשיב לאו שבכללות כיון שהכל משם מלאכה וזה פשוט מאד ואינו צריך לי פנים:

ת"ר והזרתם את בני ישראל מטומאתם מכאן א"ר יאשיה אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהם סמוך לווסתן וכמה אמר רבא עונה ועונה או יום או לילה שאם רגילה לראות ביום אפילו בסופו אסורה כל היום ואם רגילה לראות בלילה אפילו בסופה אסורה כל הלילה כדמפרש בדוכתה במסכת נדה ואיכא למידק למאן דסבר לעיל דאכניסה מחייב מדאוריית' בסמוך לווסתה וכסבר' דאביי ורבא ואידך אמוראי דלעיל וקי"ל נמי כוותייהו מהא דאמרינן נמי במס' יבמות חייב אדם לפקוד את אשתו כשיוצא לדרך שנאמר ופקדת נוך ולא תחטא ואמרינן שלא נצרכה אלא סמוך לווסתה היכי רמינן איסורא דאורייתא משום פקידת אשתו ור"ת ז"ל תירץ דפקידה דהתם אינו ר"ל תשמיש ממש כדפי' רש"י ז"ל אלא ריצוי דברים ולא נהירא לן חדא דלישנא דליפקוד אשתו לא משמע הכי ועוד דכיון דתשמיש אסור למה לא לבשה יצר הרע ויותר היה נראה לומר דלעולם תשמיש ממש ופקידה דהתם נמי מדאורייתא גמירי לה שהכתוב מבטיחו שלא יבא בכך לידי חטא שתראה בשעת תשמיש והיינו דקאמר קרא ופקדת נוך ולא תחטא והכי גמירי

לפירושא דההוא קרא ובשם ר"מ הלוי מטוליטולא ז"ל שמעתי שהיה מפ' דסמוך לווסתה דהתם היינו ווסת של טבילה שחייב להמתין עד שתטבול ותפקדנה ווסת ל' זמן מועד הוא והפי' הזה בלשון ווסת מורגל בל' חז"ל ונ"ל שעם מ"ש לעיל הענין מתורץ יפה דסמוך לווסתה האמור בשמעתין דלעיל אינו עונה דהא מהיכי תיתי ועוד דשגגת ת"ח דלעיל היינו משום יכולני לבעול כדאיתא לעיל ומשום עונה שלימה ליכא למימר האי לישנא שכל אדם יכול לבעול ואם בא לה קודם לכן אנוס הוא אלא דודאי דסמוך לווסתה שהזהירה תורה היינו סמיך ממש כגון חצי שעה וכיוצא בו ועונה האמורה בדברי ר' יאשיה מדרבנן היא לעשות גדר וסייג דהא קי"ל ווסתות דרבנן ולא דאורייתא והיאך החמירה תורה לאסור עונה שלימה קודם לכן אלא ודאי כדאמרן והשתא היינו דשרו לה לעינה זו משום פקידת אשתו ומשלך נתנו לך כי הם אמרו והם אמרו דכולה מדרבנן וזו שיטת רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל והא דתנן על העלם טומאה הוא דחייב ואינו חייב על העלם מקדש כתבו התוס' בשם ר"ת ז"ל דדוקא קרבן עולה ויורד אינו חייב אבל חייב הוא חטאת קבועה ככל דבר שזדונו כרת שהוקשה כל התורה כולה לע"ז כדאיתא התם בכריתות ודנפקא מכללא נפק ודלא נפק לא נפק וא"ת והא בפ"ק אמרינן דעל שאין בה ידיעה בתחלה שעיר החיצון מכפר אותם והתם ליכא חטאת קבועה שאין השעיר מכפר על מידי דבר קרבן כדכתיבנא התם י"ל דהתם גזירת הכתוב שלא יהא חמור אין בה ידיעה בתחלה טפי מבשיש בה ידיעה בתחלה והקשו עליו התוס' חדא דלישנא דאמרי' אינו חייב על העלם מקדש לגמרי משמע שאינו חייב כלל ופטור נמי קרינן ליה לעיל בפרקין ועוד דלקמן בפ"ב גבי יש אוכל אכילה א' מהדר תלמודא לאשכוחי חטאת קבועה בטמא שאכל את הקדש ולא משכח לה אלא בנשיא וכר"א ואמאי לוקמה בהעלם קודש דכל אדם לר"א ור"ע אלא ודאי דלדידהו פטור לגמרי דהו"ל דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש שאין אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב בפירוש:

עד דידע אי בשרץ איטמא אי בנבלה איטמא פי' הרמב"ן ז"ל דדוקא נקט שרץ ונבילה או דכוותייהו שחלוקין בשמותיהם ושעוריהן אבל בין נבילת בהמה וחיה או בין שרץ לשרץ ליכא קפידא אף לר"א:

מה נפשך אכל חלב וכו' אשתו נדה וכו' מאריך למינקט כל הני איסורי כריתות איסור ביאה ואיסור אכילה ואיסור מלאכה:

מכדי כתיב בכל דבר טמא או וכו' נראין הדברי' דל"ק ליה אלא מאי דכתיב או בנבילת שרץ טמא דאלו נבלת בהמה טמאה וחיה הא ידע דאצטרך לנדר' ובכל דבר טמא הא דריש ליה בסיפרא. כדכתיבנא בפ"ק אבל בנבילת שרץ טמא דלא דריש התם מידי

משמע ליה דאייתר למדרש עד דידע אי בשרץ נטמא ואי בנבילה והיינו דמהדרינן דר"ע א"ל דאיידי דאיצטריך למיכתב בהמה וחיה לכדר' כתב נמי נבילת שרץ שלא לצורך כדתנא דבי ר"י וכו' גם כאן נשנית על מה שכתוב בפ' שרצים דמסתיין דלימא קרא אשר תגע בכל דבר טמא ומפ' שרצים ידעינן אי זהו דבר טמא אלא שנשנו כאן שאר הפרטים מפני שנתחדש בהם ג"ש דר' דנפקא לן מיסורא דבהמה וחיה וכדאמרינן התם אקרא אני חיה בהמה למה נאמרה דע"י שניהם אנו לומדים ג"ש מבהמה טמאה וכיון שנתחדש בה נבילת בהמה ונבילת חיה לכדר' נשנית בה נבילת שרץ שלא לצורך ומיהו ר"י סבר דבי ר"י היכא דליכא למידרש דאדרבא תלאו הכתוב טומאה סתם מדכתיב ונעלם ממנו והוא טמא:

דף יט.

פרט למתעסק פי' רש"י ז"ל כגון שהיו אשתו ואחותו במטה ונתכוון לאשתו ונשמטה אשתו ובא על אחותו ולגבי שבת כגון שנתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר והא ודאי דאישתמיטא למרן ז"ל בתרווייהו סוגיא דכריתות פ' ספק אכל וכן סוגיא דפ' ארבע מיתות דבההוא דאשתו ואחותו ודאי חייב דק"ל המתעסק בחלבים ובעריות חייב לפי שכבר נהנה ואפי' לא נתכוון אלא להתחכך בכותל ובחלב כסבור רוק הוא בלעו ובאידך דשבת אם לא נתכוון אלא להגביה את התלוש דגם בה נמי פטור משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה וזה לא נתכוון אפי' לשם מלאכה ולא אמרו בה פרט למתעסק אלא למי שנתכוון לחתוך את את התלוש וחתך את המחובר דכיון דנתכוין לשם חתיכה מלאכת מחשבת היא ולחייב קמ"ל בה שאינו מתחייב אלא בנתכוין לחתוך את התלוש ונמצא שהיה מחבר שנתכוין לאותו דבר עצמו ופ' ארבע מיתות פירשתי דשמואל דהתם בארוכה בס"ד ואין כאן צורך למה שהאריכו בה כאן התוספות:

גירסת הספר וכן אמר רב ששת משמעות דורשין איכא בינייהו דרב ששת מחליף דר"א לדר"ע ודר"ע לר"א ופירוש ברור אבל יש גורסין וכן א"ר ששת משמעות דורשין איכא בינייהו ולא היא דרב ששת מחליף וכו' ופירושא ולא היא דודאי רב ששת דמשמעות דורשין איכא בינייהו דהא אשכחן לרב ששת דמחליף במשנתו בגי' דר"ע לדר"א ודר"א לדר"ע דגמיר לה הכי אלמא ס"ל שיש קפידה בדבר וכדעולא והגירס' הראשונה היא הנכונה והמצוייה בעיקר הנוסחאות:

אדרבא הרי העלם מקדש בידו ופטור נקט לשון אדרבא משום דכתיב שרץ ונעלם ממנו משמע שמיעוטא הוא שנעלם ממנו טומאה לבדה ולא דבר אחר והיינו דכי אמרינן

אמסקנא אלא ל"ש פי' רש"י ז"ל לקולא אלא ל"ש ופטור משום האי אדרבא. אמר רב אשי חזינן אי מטומאה פריש וכו' נראה ודאי שאין מוכח זה אלא בשהודיעוהו ב' ופירש מחמת האחרון דאי בשלא הודיעוהוו אלא א' מהם ופירש מה הוכחה היא זו דלמא אילו הודיעוהו אידך ה"נ הוה פריש ואף בשהודיעוהו שניהם ק' דלמא משום שניהם פירש והנכון כפירש הרב ידידיה דמיירי בשיודיעוהו דרך כלל בגערה או באתמהה מה זה עשית והוא השיב שמא טמא אני או שמא מקדש הוא והיה סובר רב אשי שהעלמתו במה שהשיב בלבד ורבינא א"ל שאין זה הוכחה דדלמא חדא מינייהו נקט ובודאי שאפי' רב אשי לא אתא למיפשט בעיין לגמרי שהרי אלו השיב בב' או לשון אחר סתם עדיין תיבעי לן אלא שבא לומר דזמנין דאפשר למיקם עלה דמלתא אם לא השיב אלא בפרט א':

ת"ר שני שבילין וכו' והוי יודע דכל נכנס דאמרינן בהא היינו שנכנס לאחר ידיעת מה שעשה והעלמה דאחר ידיעה שזה הוכיח וידיעה בסוף ועל אותם ידיעה א' במחלוקתם כדמפ' תלמודא ואזיל דאלו בקמייתא דלפום פשטה דשידע אחר מעשה מה שאירע ליה ידיעה גמורה היתה לו מטומאתו דהא ממ"נ ידע שהוא טמא ולא קפדינן לדברי הכל שידע באיזה שביל נטמא ואף לדר"א דמתני' והיינו דפרכי' עלה על מ"ש ר' שמעון בן יהודה משום ר' שמעון פוטר בכולם ואפי' בקמייתא ומשנינן לה במתניתא שהלך בראשון ונכנס והזה שלישי ושביעי וטבל והלך בשני ונכנס בהא כל כניסה וכניסה היתה בספק ידיעה של טומאה דהא לא ידע אי אשביל הא' טמא או אשביל הב' הלכך דבב' כניסות (אלא) ודאי היה בא' מהם מ"מ ספק ידיעת טומאה היתה לו בשעת כניסה. והיינו דקארי לה ספק ידיעה בשמעתא ובשלא הזה בנתים אלא ששכח ראשון בכניסה שניה ולא נזכר אלא מהלוך ב' הא מקרייא מקצת ידיעה כדמפרש ואזיל והא עדיפא טובא מספק ידיעה וזה ברור:

דף יט:

גי' הספר רבנן סברי מקצת ידיעה ככל ידיעה ורש"י ז"ל מוחק אותה דמשמע מהאי לישנא דהיינו רבנן דבמתניתא והא ליתא דרבנן אפי' בספק ידיעה מחייבי וכ"ש במקצת ידיעה והוא ז"ל גורס ת"ק סבר ופי' זה דהיינו ת"ק דבתרייתא ור"ש בן יהודה דקא מפלגי אליבא דר"ש דת"ק סבר דלא פטר ר"ש אלא בספק ידיעה אבל במקצת ידיעה מחייב ור"ש בן יהודה אמר דאף במקצת ידיעה פוטר ר"ש ויפה פי' ז"ל ומיהו צריכנן למידק היכן מחלוקת זו במשנה זו ואי השתא מוספי' לה לא הול"ל הכא במאי עסקינן אלא חסורי מחסירא והכי קתני ואי רישא מוקמינן לה להכי זו בדברי חכמים היא ולא בדר"ש

ולרבנן לא נצרכה כלל כדפי' רש"י ז"ל וי"ל דלעולם קמייתא מפרשי בהכי ות"ק קתני סתם ברישא חייב לומר חייב לדברי הכל ומשום ר"ש נקט לה הכי ואח"כ שנה האחרונה לומר דבספק ידיעה בלחוד נחלקו ואתא ר"ש בן יהודה ואמר דאף בקמייתא פטר ר"ש ועכ"ז הא דקתני פוטר בכולם לא דק דהא ליכא אלא ב' בבות בלחוד ומתמהינן אברייתא אמאי דקתני חייב אמאי חייב והא ספק ידיעה היא דגריעה ממקצת ידיעה ומהדרינן אר"י וכו':

ורמי דר"י אדר"י ורמי דר"ל אדר"ל דתניא אכל ספק חלב ונודע וכו' ר' אומר כשם שמביא חטאת על כל א' וא' כך מביא אשם תלוי על כל א' וא' ונחלקו על לשון זה ר"ל ור"י דאמר ר"ל כאן שנה ר' ספקות ידיעות מתחלקות לחטאות פי' דסבר ר"ל דר' ה"ק כשם שמביא חטאת על כל חלב וחלב אם היתה לו ידיעה ודאית בכולם בסוף ואעפ"י שלא היתה לו ידיעת ספק בין כל א' וא' כך מביא אשמות הרבה בידיעות ספק דבנתיים ובסוף וש"מ דלרבי ידיעת ספק מחלקת ואפי' לחטאות ור"י פי' דרבי ה"ק כשם שידיעת ודאי מחלקת לחטאות כך ידיעת ספק מחלקת לאשמות אבל ידיעת ספק אינו מחלקת לחטאות דלאו ידיעה היא וק"ל לר' יוחנן מאי כשם איפכא מבעי ליה כשם שמחלקת לאשמות כך מחלקת לחטאות ואי משום דבאשמות מיירי מ"מ לא שייך כשם מחטאות לאשמות דכל שכן הוא דכיון דמחלקת לחטאות כ"ש לאשמות וי"ל דנקט הכי לפי שבחטאת יש מעליותא שאין באשמות דהויא תמן בסוף ידיע' ודאית ונראה דמשום דק"ל לר"ל האי כשם לא הוה מפריש לה כר"י:

כאן עשו ולא בכל התורה כולה עשו הכא הוא דלא כתיבא ידיעה בהדיא מונעלם הוא דאתי יש מקשים כאן על גי' רש"י ז"ל ופי' שפי' בפ"ק בדברי ר"ע דלדידיה והוא ידע דכתיב בקרא היינו ידיעה קמייתא וא"כ הא כתיבא בהדיא כקרא וליכא למימר דאליבא דר' אמרינן לה הכא דהא ודאי מתני' דלעיל לאו ר' היא כדבעינן לפרושיה בסמוך בס"ד ונראה דל"ק כלל דאף לרש"י ז"ל לא כתיבא בהדיא דאדרבא פשטיה דקרא בידיעה דבסוף הוא דלבתר ונעלם כתיבא אלא דמייתור שאינה ענין לבסוף אנו מפרשין אותה בידיעה דבתחילה ומסרסי קרא דבעינן לומר ונעלם מה שידע כבר וזה נראה ברור:

אלא לר"ל אדמוקים ליה כר"נ לוקמה כרבי איכא למידק מאי עדיפותא דר' טפי מדר"י ואי משום דלר"י כיון דלא בעי ידיעה בתחילה כלל פשי' דסגי ליה בספק ידיעה ולהכי עדיף לאוקמוה כרבי דבעי מיהת ידיעת בית רבו ואפ"ה סגי ליה בספק ידיעה הא כד מעיינת בה שפיר לאו מילתא היא דהא מתניתא דב' שבילין לא אתיא כר' כלל דלדידיה כולה ידיעת בית רבו איכא בכל חדא מינייהו דהא לא מיירי בתינוק שנשבה לבין

העכו"ם ואע"ג דלית ליה שום ידיעת טומאה לית לן בה לפי פי' רש"י ז"ל וגם פר"ח ז"ל ופירושנו בידיעת ב"ר בשלמא לפי ר"ת ז"ל שפיר' דבידיעת ב"ר יש ידיעת טומאה אלא שלא ידע אם הטמא אסור בקודש ומקדש ניחא הא דהכא דליכא ידיעת בית רבו אבל לאידך פירושי ידיעת בית רבו איכא ומה לנו לספק ידיעת טומאה או מקצת ידיעה שנחלקו בהם הא לא בעינן ידיעת טומאה כלל וא"כ הדרן קושיין לדוכתה מאי רבותא דר' בהא טפי מדר"י י"ל דכיון דמתניתא דשני שבילין מיירי בספק ידיעה ואשכחן כר' דאית ליה ספק ידיעה כידיעה משמע ליה דבדידיה עדיפא ליה לאוקמא ואע"ג דלית בדידיה רבותא טפי מדר"י עוד י"ל והוא הנכון יותר בעיני דכי אמרינן הכא דלוקמה כר' לאו למימרא דתהוי הא דשני שבילין לענין ידיעה כרבי דהא לא אפשר וכדפרישי' אלא דלוקמא לענין ספק ידיעה באידך דרבי דאמר בידיעה דלבסוף בחטאות דעלמא וכאילו דתימא דהאי תנא ס"ל בידיעה כר"ע דבעי ידיעה גמורה בטומאה ולא ידיעת בית רבו אלא דבכל ידיעה ס"ל כאידך דרבי סבר דאף בידיעה בתרייתא דלכ"ע בעינן ידיעה גמורה ס"ל דספק ידיעה כידיעה גמורה לחלק בחטאות מיהת. גי' רש"י ז"ל מדלא מייתר ליה קרא פי' דלא מייתר ליה ונעלם תניין למדרשיה בידיעה קמייתא דהא מבעי ליה להעלם קדש ומקדש ויש גי' אחרת מדלא מייתי ליה מתרי קראי פי' דלא מייתו לה לידיעה בתחלה מתרי קראי פי' דכתיב ונעלם ונעלם ב' פעמים ויש גי' אחרת מדקא מייתו לה מתרי קראי ופירושא דקא מייתי להעלמת קודש ומקדש מתרי קראי דונעלם ולא דריש חד מינייהו לידיעה קמייתא וכל הגי' עולות בקנה אחד אלא שגי' רש"י ז"ל ניחא בלשונה יותר מכולם ומהאי סוגייא נפקא לן כל מאי דאמרינן בפרקין דלעיל:

דף כ.

פרק שלישי

ת"ר מבטא שבועה איסר שבועה איסור איסר אם אתה אומר איסר וכו' אמר אביי ה"ק מתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי חייב וכו' יש מפרשים איסר שלא אוכל ככר זה הרי הוא כמוציא שבועה מפיו וחייב קרבן על שגגתו ואם לאו אלא שאסרו בלשון נדר שאמר ככר זה עלי איסר הרי הוא כנדר ופטור מקרבן ולית ליה אלא מלקות או מעילה למ"ד יש מעילה בקונמות בקרבן א' ליכא בנדר וזה ז"ל גורס וחייב בוא"ו ואין פירוש זה נכון דא"כ היינו דרבא דלקמן דאמר הוציאו בלשון שבועה שבועה וכו' ועוד דהא פשיטא דבלשון נדר ליכא קרבן ור"ת ז"ל גירסנן וחייב בוא"ו והוא ז"ל פירוש מבטא לשון שבועה כדפירוש רש"י ז"ל אבל איסר אינו לשון שבועה אלא שהפה קורא לאיסר

למי שהתפיס בפירוש בשבועה ומעתה כך דינו של איסר זה שאם אתה הנודר מתפיס בשבועה בפי' הרי השני הנתפס כמוציא שבועה מפיו וחיי' ואם לא התפסתה בפי' אע"פ שאמרת על הככר איסר זה שלא אוכלנו אין זה כלום ופטור ובין לפי' זה ובין לפירוש הר"א ז"ל קשה לשון הברייתא שמתחיל לדבר עם הנודר לנוכח לומר אם אתה אומר ואחר כך מדבר בנסתר לשון חייב או פטור ויש שפי' כדרך שפי' ר"א ז"ל איסר מתפיס בשבוע' בפירוש ואיסיר איסר כלומר שהתפיס ג' בב' אם אתה אומר שהמתפיס כמוציא שבועה מפיו ממש ואף לקרבן אף הב' מתפיס לג' וכן אפילו מאה אבל אם המתפיס אינו כמוצא שבועה מפיו ממש אלא שמתפיס בב' איסור בעלמא ולא מלקות וקרבן איקליש ליה ואינו עושה התפיסה בג' ופטור הג' לגמרי במה אסרה עצמה במבטא וא"ת וה"נ כתיב ואסרה איסר בבית אביה י"ל דכיון דהתם לא כתיב או כי הכא י"ל דאנדר דרישא קאי:

רבא אמר וכו' איסר נמי שבועה כלומר שאינה התפסה ולא מיירי בדינו כלל אלא לשון שבועה הוא כמבטא: איסור דאיסר זה הטילו הכתוב וכו' ק"ל היאך יתיישב לשון זה בברייתא י"ל דתנא הכי קאמר איסר שבועה ואיסר נמי איסור נדר כיצד הוציאו בלשון נדר וכו':

אי זהו איסר האמור בתורה הרי עלי שלא אוכל בשר וכו' לאו לשון הנודר הוא דא"כ ה"ל לשון שבועה אלא לשון התנא הוא והנודר אמר הכי הרי עלי יום פלוני לבשר ויין כיום פלוני וכדפי' בדוכתה והרבה יש כיוצא בזה. והוא שנדור ובא מאותו היום כלומר שהיה נדור כבר אף על פי שאינו נדור עתה ואייתינן למידק מינה דבעיקרו מתפיס ולא בסופו למיפשט בעיא למאי דמחית בשר שלמים קמיה לבתר זריקת דמים ואמר על בשר אחר זה עלי כזה ודחינן תני באומר שהיה נדור ובא לעולם מאותו היום ודייק מינה רבים אלפאסי ז"ל דהכי הלכתא מדנקטיה הכא האי לישנא ודייניגן גבי בשר זבחי שלמים דבעיקרו מתפיס ואין זו ראיה דלרווחא דמלתא נקט הכא הכי וכן דרך התלמוד:

בשלמא לאביי וכו' דפשיטא דברייתא שלא הזכיר הנודר שום לשון איסור על יום זה אלא שאמר שיהא כיו' פלוני שהו' נדור וא"כ אין כאן אלא מתפיס וש"מ דמתפיס נודר נדר וה"ה לשבועה אבל לרבא ק' א"ל רבא תני הכי קאמר אי זהו איסר נדר פי' שאין התנא מפרש התפסת נדר כיצד הוא אלא עיקר איסור נדר גמור שהרי אמר עלי יום פלוני לאכילת בשר ושתיית יין כיום פלוני וקמ"ל וכיון שהנדור מאותו יום פלוני הרי הוא נדר גמור דאומר יום פלוני אסור עלי כקרבן:

דף כ:

מ"ט כלומר מ"ט בעינן שיהא נדור מאותו היום דאמר קרא וכו' וה"נ מייתינן האי טעמא בנדרים על האומר דבר זה עלי כחזיר וכנבלה שלא אמר כלום כדאיתא התם. פשיטא פי' פשיטא שאם נדור הוא מאותו היום שזה נדר גמור הוא ומאי קמ"ל תנא אליבא דרבא דאלו לאביי דין מתפיס קמ"ל. כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם איצטריך ליה וכו' ג"ה מעיקר' קאי באיסורא דרבנן והשתא קאי בלא יחל דברו ורש"י ז"ל מחקה ול"ג לה וטעם דבריו ז"ל משום דמשמע מהאי לישנא דבעינן לומר דמשום דיום גדליה הוי דרבנן הוא דחל עליה איסור נדר דאתי בבל יחל דאורייתא וחייל באיסור תענית דרבנן אבל ביוה"כ דאורייתא לא חייל איסור קונם בשהיה נדור ממנו ומש"ה אלו אמר הרי יום פלוני עלי כיוה"כ אע"פ שהיה נדור ובא מיוה"כ לא אמר כלום דיוה"כ לאו דבר נדור הוא וזה אינו דהא קיימא לן דנדרים חלים על האיסורים ואפילו איסורי תורה בלא תעשה וכן היא מפורשת בירושלמי וזה בכל מה ששנינו שהנדרים חלים על דבר מצוה שפי' הנכון בין על דבר מצוה דעשה בין על דבר מצות ל"ת וטעמא משום דאיסורי תורה חיוב גברא ונדרים איסור חפצא אתי איסור חפצא וחייל על איסור גברא וכדברירנא במסכת נדרים בס"ד זו כוונת רש"י ז"ל במחק זה ויפה כיון אבל א"צ למחוק הגירסא לפ' דאע"ג דאם נדר מיוה"כ נדריה חייל על יוה"כ מ"מ אלו אמר יום זה אסור עלי כיוה"כ לא הוי נדור מיום זה דכיון דאיכא ביוה"כ איסור חמור של תורה שהוא בכרת לכל אע"פ שהוא ג"כ נדור ממנו מסתמא כי אמר יום זה עלי כיוה"כ לא משמע דתלי ליום זה אלא באיסור יוה"כ דה"ל דבר האסור ולא במה שהוא נדור בו אבל השתא דתלי יום זה ביום גדליה בן אחיקם דהוי איסורא דרבנן מסתמא דעתו לתלות יום זה במה שנדור בו ולא באיסור תענית שבו דלא שביק למתלייה בנדר שיש בו בל יחל דאורייתא ותלי ביה באיסורא דרבנן:

ואף ר"י סבר וכו' והלכתא כרבא חדא דאביי ורבא הלכה כרבא ועוד דהא ר"י קאי כווחיה ומיהו י"א דאף רבא מודה שיש איסורא דרבנן מיהת במתפיס דאיהו לא קאמר אלא דלאו כמוציא שבועה מפיו דמי לחייבו בדאורייתא וא"ת כי מקשינן ליה לרבא מברייתא דזהו איסר לימא דההוא לאיסורא דרבנן י"ל דהא ליתא דבהדיא קתני איזהו איסר האמור בתורה אבל יש שכתבו וכן נראה דעת רש"י ז"ל דלרבא אפילו איסורא דרבנן ליכא ואיידי דנקט אביי כמוציא שבועה מפיו דמי נקט רבא לאו כמוציא שבועה מפיו דמי עוד נחלקו רבותינו המפ' ז"ל בענין זה שיש שאמרו והוא דעת רבינו אלפסי ז"ל דרבא לא פליג אלא בשבועה אבל בנדר מודה הוא דמתפיס בנדר כמוציא בהם מפיו דמי וטעמא דמלתא משום דאף עיקר הנדר צד התפסה חשיבי שהרי צריך לתלותו

בדבר הנדור שעיקר נדר היינו דבר פ' אסור כקרבן או כשאר דבר הנדור ומביאין ראיה לדבריו מהא דתנן במסכת נזיר אמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני וכן ג' וכן ד' כולם נזירים ואע"ג דהתם אוקימנא כשאמר א' מהם תוך כדי דבורו של חבירו דהא לאו התפסה הוא דכל תוך כדי דבור כדבור גמור הוא בכ"מ ל"ק להו לרבנן ז"ל דמשמע להו דהא דאוקימנא בהכי לאו משום התפסה דרישא הוא אלא משום סיפא דקתני הותר הא' הותרו כולם דלהוי אומרו ואני כמוך ממש בין לאיסור בין להיתר וא"ת א"כ מאי דמותבינן לרבא מהא דאיזהו איסר וכו' ומאי איצטריך רבא לשנויי דאיסר נדר גמור קתני דהא מודה רבא בהתפסת נדר שהוא כנדר י"ל דטעמא משום דקתני איזהו איסר האמור בתורה דמשמע דלשון איסר שאמרה תורה התפסה היא וא"כ אף בשבועה כן וקשיא לרבא דאמר דאיסר היינו נדר גמור או שבועה גמורה וכי מודה רבא בהתפסת נדר שהוא כנדר לאו מלשון איסר אלא מסברא לפי שאף בעיקר נמי צד התפסה וכדכתיבנא אבל רוב רבותינו המפרשים ז"ל סוברים דרבא בכולהו פליג והכי ודאי פשטא דסוגיין אלא שראוי להחמיר לכתחלה:

כי אתא רב דימי אמר אוכל ולא אוכל שקר פי' קרוי שקר שהוא משקר בשבועתו כשמבטלה ואזהרתיה מולא תשבעו בשמי לשקר פי' לא תשבעו בשמי בענין שתשקרו בה:

אכלתי ולא אכלתי שוא פי' שאף זה בכלל שוא וכ"ש שוא ממש שזה הנשבע לשנות את הידוע וכדתנן לה לקמן בהדיא ופשוט הוא:

קונמות עובר בלא יחל דברו פירוש רש"י ז"ל דבל יחל לאו לאזהרת שבועה דלהבא אתא דהנהו מלא תשבעו בשמי לשקר נפקא וכי אתא לאזהרת נדרים הוא דאתא ולאפוקי מדרבנן דאמרי דאזהרת שבועה מולא יחל דברו עכ"ל וקשה קצת דמשמע דלרב דימי אר"י ליכא בשבועה משום לא יחל דברו וזה אי אפשר דהא כתיב כי ידור נדר לי"י או השבע שבועה וגו' לא יחל דברו וה"נ תניא לה בהדיא בפרק אלו מותרים והיכי לא אותבינן מינה להא דרב דימי לכן יש לפרש דרב דימי ה"ק קונמות עובר משום לא יחל דברו בלבד וה"ה לשבועה אלא דאיצטריך לאשמועינן דאף לא תשבעו בשמי לשקר אזהרה דלהבא וגם לשון רש"י ז"ל כך יש להולמו דבל יחל לאו לאזהרת שבועה איצטריך ועיקר מאי דאתא ואיצטריך לקונמות הוא ולאפוקי מאידך דר"י דס"ל דאף שבועה דלהבא אין לה אזהרה אלא מלא יחל:

ומאי דבר אחד הן דבדבור א' נאמרו כדתניא זכור ושמור בדבור א' נאמרו תימא דהא בין בדברות הראשונות בין בדברות אחרונו' לשוא בלחוד כתיב אלא דבדברות ראשונות לא

תענה ברעך עד שקר ובאחרונות כתיב לא תענה ברעך עד שוא והא דמייתינן לה הכא לענין שבועה ואמרינן לקמן לומר כשם שלוקה ע"ז כך לוקה ע"ז י"ל דה"ק שאם אינו ענין ללא תענה תנהו ענין ללא תשא שהרי א' הן למלקות כדמפרש ואזיל. והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה ומקשי' ואימא איפכא לקולא את שישנו בזכירה ישנו בשמורה והני נשי הואיל וליתנהו בזכירה דהו"ל מעשה ליתנהו בשמירה וכ"ת קולא וחומרא לחומרא דייניגן והא בפרק כל שעה הוה דייניגן לחומרא אי לאו דאתי קרא ומיעטיה דדרשי' לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו באכילת מצה ישנו בבל תאכל חמץ והני נשי הואיל וליתנהו באכילת מצה ליתנהו בבל תאכל חמץ ת"ל כל מחמצת לא תאכלו לרבות את הנשים וי"ל דשאני התם דאיתא ג"ש דפטר נשים מאכילה דילפינן ט"ו ט"ו מחג הסכות והלכך מקיימינן ג"ש לגמרי ודייניגן כל היכא דאפש' אבל הכא דליכא טעמא לפטור נשים מזכירה אלא משום ג"ש מוטב לדרוש לחומרא לקיים כללא דכל מל"ת נשים חייבות ויש מקשין עוד אמאי לא מחייבינן נשים במצות ציצית דנדרוש לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך והני נשי הואיל ואיתנהו בלא תלבש שעטנז איתנהו נמי בגדילי' תעשה לך דאע"ג דתרי קראי נינהו הא הוה דרשינן התם כי הא במסכת מנחות לפטור כהנים מציצית וי"ל דכיון דכתיב דבר אל בני ישראל ועשו ליכא למידרש הכא. אלא הכא למאי הלכתא מבעי ליה פי' דודאי כל היכא דאמרינן לדבר א' נאמרו לשום נפקותא אתא. גי' הספרים ההוא מבעי ליה כשם שלוקה וכו' וא"ת דאסיקנא דה"ק כשם שלוקה על שקר כך לוקה על שוא למ"ל משום דבדבור א' נאמרו תיפוק לי מדאביי דלקמן דכתיב כי לא ינקה ה' וגו' אבל ב"ד מלקין אותו ומנקין אותו וי"ל דאף אביי לא עביד ההיא דרשא ממלה יתירה דהשם כדלקמן אי לאו דאיכא הא דבדבור א' נאמרו ואי לאו דאביי נמי הוה מוקמינן לי' לדרשא אחריתי אבל רש"י ז"ל גורס אלא כשם שלוקה על שוא וכו' ולפי גי' זו הדרינן מהא דאמרינן דשוא ושקר א' הם לומר דבדבור א' נאמרו וס"ל דהא דקתני שוא ושקר א' הם לומר כשם שלוקה ע"ז כך לוקה ע"ז אבל קשה כי בירוש' מצינו על פסוק אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי זכור ושמור בדבור א' נאמרו שוא ושקר מחלליה מות יומת וביום השבת ב' כבשים לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך ערות אשת אחיך לא תגלה יבמה יבוא עליה לא תסוב נחלה וכל בת יורשת נחלה בדבור א' נאמרו ע"כ ואולי דבג' דידן ל"ג בה שוא ושקר:

כלפי לייא פי' דהא טפי איכא לאשכוחי מלקות בשקר באומר שבוע' שלא אוכל ואכל מיהת דהו"ל לאו שיש בו מעשה אלא אימא כשם שלוקה על שקר כך לוקה על שוא. גי' הספר מהו דתימא כדא"ל ר"פ וכו' וזו גי' רש"י ז"ל ופי' ז"ל פשיטא שלוקה על שוא

מדאביי דלקמן דדריש כי לא ינקה ה' וגו' אבל ב"ד מלקין אותו ומנקין אותו וקשה קצת היכי לא אדכר לאביי בהדיא בהאי פשיטותא ולימא פשיטא שלוקה מדאביי וי"ל מדכתיב מדרשא אדכרו ליה אלא דר"א מסדר הש"ס קיצר בו משום דבעי לאתוייה בסמוך ועדיין אינו מחוור ובקצת ספרי' מצינו והיא גי' ר"מ הלוי ז"ל פשיטא האי לאו כתיב ביה והאי לאו כתיב ביה ופי' הוא ז"ל דקס"ד דהא דאמרי' אימא כשם שלוקה על שקר על כל שקר קאמר ואפי' אוכל ולא אוכל דלית בי' מעשה ומשום דס"ל דלאו שאב"מ לוקין עליו ולהכי פרכינן מהו כשם דהא פשיטא כיון דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו דהא בשוא נמי כתיב לאו ופרקי' מהו דתימא דגז"הכ הוא שלא ילקה על שוא ואע"ג דלוקה על לאו שאב"מ ומשום דר"פ דריש כי לא ינקה כלל ואפי' ע"י ב"ד קמ"ל כדשני לי' וה"ק כשם שלוקה על מקצת שקר לד"ה דהיינו לא אוכל ואכל כך לוקה על שוא לד"ה משום דאביי וק"ל אסוגיין דהא כי אמרינן כשם שלוקה על שוא כך לוקה על שקר פרכינן כלפי לייא אלמא שפיר איכא לאומרה בהיפך וכי מפכי' לה פרכינן עלה פשיטא ול"ק דאורחא דתלמודא הוא ומעיקרא אמרינן דאי אימא למתלי זו בזו כלפי לייא הול"ל ומיהו שפיר הוה ס"ל דכי מפכינן לה נמי לית בה שום צריכותא דממילא פשיטא לן:

דף כא.

ה"ג שבועת שוא נשבע לשנות ולא גרסינן לשנות את הידוע דאי לא הא פרכי' לר"י מסיפא ומשני לה אימא נשבע ומחליף ניפרוך מרישא למאי דקאמר לעיל אכלתי ולא אכלתי שוא א"ו כדאמרן ומש"ה לא הוה פרכינן מינה משום דיכול לתרץ דלשנות כל לשונות במשמע בין לשנות הידוע בין לשנות דבורו הראשון כשנשבע שאוכל ולא אוכל ולהכי לא פרכינן אלא מסיפא דקאמר שקר נשבע להחליף דמשמע לן להחליף לשעבר ופרקינן נשבע ומחליף להבא ולמאי דס"ד דנשבע להחליף לשעבר קתני ס"ל דנשבע לשנות היינו לשנות את הידוע דוקא:

אוכל ולא אוכל עובר משום בל יחל דברו והא דלא נקט אזהרתיה משום בל יחל י"ל דאיידי דנקט האי לישנא לעיל גבי קונמות דלא מיירי בהא באזהרה נקטיה הכא א"נ דהא איכא שבועה שאוכל ולא אכל דלא שייך בי' לשון אזהרתיה דר"י ס"ל שאין לוקין עליו כדאיתא לקמן:

הא דר' אבהו לאו בפירוש איתמר וכו' לשון זה משונה יותר משאר מקומות דודאי ר' אבהו בפי' אמרה לקמן לר"י הכי אלא דבעינן לומר דלאו בפי' א"ל ר"י אלא מדבריו

דייק לה ר' אבהו וכדאמרינן השתא בסוגיין ולהכי לא אמרי' עלה כדאמרינן בעלמא ואי מכללא מאי:

חוץ מנשבע וכו' והא דלא מני נמי מוציא שם רע ועדים זוממין משום דהתם בהדיא כתיב בהו מלקות בעדים זוממין והיה אם בן הכות הרשע ובמוציא ש"ר ויסרו אותו כדאיתא בפרק אלו הן הלוקין:

ר"י אמר אינו לוקה משום דהוה לאו שאב"מ והא דאמרינן התם חסמה בקול והנהיגה בקול ר"י אמר חייב עקימת פיו הויא מעשה שאני התם דאית ביה מעשה ניכר שמחסמת או הולכת בקולו וכדפרישנא בדוכתה בס"ד:

מאי לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי. פי' מקשינן מינה לר"י משום דהוי סתם משנה. גי' הספר ומה ראית ורש"י ז"ל מחקה וגורס ומ"ש וטעם דבריו ז"ל משום דאיהו מפרש בכל לשון ומה ראית איפכא והכא ליכא למימר הכי דהא אע"ג דהו"מ למימר דכולה ר"י ורישא למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן וסיפא למעוטי ממלקות אפ"ה כר"ע עדיף לאוקומה דסתם לן תנא בריש פרקין כוותיה ורובא דסתמי נמי כוותיה ואי בעינן לומר דתהוי כולה כר"ע אלא דלא נימא למעוטי אוכל ולא אוכל ממלקות אלא דאית למעוטי אכלתי ולא אכלתי ממלקות הא ודאי טפי עדיף למעוטי אוכל ולא אכל דאלו באכלתי ולא אכלתי איכא לחיובי מלקות מדאביי לכך גורס ז"ל ומ"ש ופי' ז"ל היכי משמע ממתני' למעוטי אוכל ולא אוכל לחוד נימא דמעיט נמי אכלתי ולא אכלתי ולית ליה דאביי ומ"ש זה מזה כיון דתרווייהו לית בהו מעשה ויפה כיוון ומיהו אין צריך למחוק הגי' דאף לשון ומה ראית יש לפרש כן כמ"ש במקומות אחרים לדעת התוס':

דף כא:

לא אמרו כזית אלא לענין קרבן אע"ג דבמתני' דלעיל בחיוב קרבן נחלקו כבר פי' רש"י ז"ל דשאני הכא שעל ביטוי שפתיו חייבו הכתוב קרבן ואם אתה אומר דבעלמא חייבו מלקות על אכילת כל שהוא הא למדת דלא תאכל ישנו בכל שהוא וא"כ הרי בטוי זה דבריו. ובדין הוא דבעי איפלוגי פי' בדין הוא דבעי תנא למתני פלוגתייהו בעלמא אלא דתניא הכא להודיעך כחן דרבנן (ודוקא בדעביד מיניה בנין אב דמוקים לה לטעם כעיקר וכדאיתא בדוכתא. ואי ס"ד בעלמא כר"ש ס"ל למ"ל צירוף בכל איסורין שבתורה ולהכי פרכינן מהא ולא פרכינן ממתני' דאשכחן לר"ע דקתני דאיסורי נזיר בכזית:) {הג"ה דברי הספר מוטעים וחסרים כנרא' למעיין ונראה להגיה דתחל' המאמר ואי ס"ל בעלמא כו' בכל איסורין שבתורה ודוקא בדיעבד עיני' בנין אב כדמוקי לי' לטעם כעיקר וכדאי'

בדוכת' ולהכי פרכי' מהא ולא פרכי' ממתני' כו' כצ"ל וכוונתו ליישב קושית הפוס' כאן דלמא שא"ה דגלי קרא עשרת וכל משרת כו' (היינו לגי' קצת ספרים דיליף מוכל משרת כמבואר בתוס' דנזיר שם) וע"ז ישב לקו' הש"ס עיקר' מהא דהוי יליף ר"ע מכאן לכל איסורין שבתורה וכמבואר בפסחים ונזיר וה"נ לר"ע דמוקי קרא להמ"לא משום דיליף ס"כע מג"ע הוי יליף מיניה בעלמא אי לאו משום דהוי נזי' וחטא' ג"כ הבכ"א כמבואר בפסחים ונזיר אבל עכ"פ נשמ' מזה לר"ע דגם בעלמא בעי' צירוף ולר"ש למ"ל צירוף בשאר איסורין וע"ז כתב ובהכי מיושב הא דלא פריך מהא דלר"ע איסורי נזיר בכזי' וכמבוא' בש"ס דפסחי' ונזיר דלר"ע מכל אשר יעשה כו' אתי לאיסורי נזיר שמצטרפין ואתא לאפוקי ממשנ' ראשונ' שם א"ו משום דמנזיר ל"ק דגלי קרא אבל הא דמשמע מהכא דגם בעלמא בעינן צירוף קשה אי כר"ש ס"ל למ"ל צירוף בעלמא: עכ"ה}

בכולל דברים המותרים יש לפ' שכוללם בשבועתו בפי' אבל מסתמא אין דעתו אלא על דברים המותרים וכן נראה מדקדוק לשון בכולל אבל רש"י ז"ל מפ' דסתם לא אוכל היינו בין דברים המותרים בין דברים האסורים כיון דלא פריש. ור"ל אמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור פי' איכא מ"ד דר"ל לטעמיה דאמר דחצי שיעור מותר מן התורה אבל ר"י לא אוקמה בהכי דלדידיה כיון דחצי שיעור אסור מן התורה אע"ג דלית ליה מלקות מושבע ועומד מה"ס קרינא ביה ועוד נפרש בזה יותר בס"ד:

דף כב.

ה"ג קונמות נמי כמפרש דמי פי' דכיון דלא מדכר ליה לשון אכיל' אפי' בפחות מכזית אוסר בקונם וכדמפרש בשבועה ויש גורסין כבריה דמי ולרווחא דמלתא נקט ליה משו' דאמרי' לעיל דמפ' דיניה כבריה דהא אחשביה בדבוריה. והרי מגדף פי' מברך את ה' ויפה פי' רש"י ז"ל דלפי דעתו של ר"ע הק"ל ממגדף דס"ל בכריתות דמגדף היינו מברך את ה' וחייב קרבן דאילו לדעתייהו דרבנן מברך את השם אינו בר קרבן ומהו מגדף זה העובד ע"ז נראה כי מפני זה לא השיבו לו משבועת העדות ושבועת הפקדון דניחא להו למיפרך ליה ממגדף דהוי כאלו קשיא דידיה אדידיה א"נ דניחא להו למיפרך ממגדף לפי שהוא חייב אף קרבן קבוע משא"כ בשבועת העדות והפקדון דלא מחייב אלא קרבן עולה ויורד ומיהו בפרוקא דמגדף מפורקן אינהו דמדבר ואוסר אמרינן (הגהה אין זה נכון דהא מתני' נמי קרבן עולה ויורד הוא) ועוד י"ל דשאני שבועת העדות ושבועת הפקדון שהם ע"י כפירת ממון כנ"ל. והאי לאשתרויי בחמרא הוא וכו' וה"ה דנזיר טמא ל"ק מה מה"ט דההוא אין קרבנותיו אלא למיחל עליה נזירות בטהרה ודוגמא דמחוסרי

כפרה נינהו. פשיטא וכו' פי' כיון דהא אמרת דהמפ' דברי הכל בכל שהוא פשיטא דחייב בשלא אטעום בכל שהוא דהא נמי כדמפרש דמי והיינו דאמרינן נטעום נמי כדאמרי אינש אפי' על אכילה בכזית או יותר קמ"ל וק"ל והלא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם וא"כ למה חייב וי"ל דה"נ אמרי אינשי אפילו על אכילה דכל שהוא וכיון שכן אין מניחין עיקר הלשון מפני שפעמים אומרים נטעום בכזית א"נ דלעולם בלשון בני אדם כל שהוא משמע והא דאמר לחבריה נטעום ואכל טובא לפי שהצדיקים אומרים מעט ועושין הרבה א"נ דהתם הוא דאמרי אינשי חד לחבריה אבל כי אמר לנפשיה דעתיה אטעימא כל דהוא כנ"ל. אבל בקונמות ד"ה בכל שהוא פי' התו' דלאו לקרבן ולמעיל' קאמר דהא מ"ד שיש מעיל' לקונמו' מקדש הוא דיליף לי' דבדידי' בלחוד כתיב' מעיל' וכיון שכן דיו לבא מן הדין להיות כנדון ואפילו תימא דכיון דאסרו בפיו סתם בלא לשון אכילה דעתיה אכל שהוא מ"מ לגבי מעילה אין לנו אלא כהקדש הנדון שאין בו מעילה בפחות משוה פרוטה ואפילו יש בו כזית אלא הכא למלקות קאמר לה ר"פ והא דאמרינן לקמן כי איתמר דר"פ למלקות כי תניא הא לקרבן לאו למימרא דמעיקרא ס"ד דאיירי ר"פ לקרבן אלא משום דברייתא נמי קתני למלקות דומיא דר"פ אמר רבינא דר"פ הוא דאיתמר למלקות אבל ברייתא לקרבן והיינו דפרכינן עליה וסברי רבנן יש מעילה בקונמות דאלמא אנן ברייתא למלקות הוה מוקמינן לה דאילו מעילה בקונמות ליכא לרבנן וכיון דהוה פרכינן מינה לר"פ א"כ אף דר"פ למלקות הוה שמעינן לה וכן הסכים לפי' זה רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל והא דפרכינן לעיל והכי קונמות דהוו בכל שהוא ממלקות פרכי' וכדפרכינן מנמלה דלית בה קרבן ואפיסקא דמתני' דקתני היכן מצינו אוכל כל שהוא שהוא חייב מלקות כדפרישנא לעיל. גירסת הספרים סוף סוף זיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא ויש נוסחאות דגרסי' למאי מצטרפין והכל יוצא לדרך א' ומיהו קשה לדידן דס"ל דקונמות סתמן בכזית וכאילו פי' אכילה בכל א' מהם דמי אמאי מצטרפין זיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא וי"ל דבשלמא לדידן דמיירי בשלא הזכיר בקונמות לשון אכילה נהי דלא אהני סתמא לחייבו בכל שהוא דלא מחית אינש נפשיה מסתמא לאסור עצמו בפחות מכזית דהיינו אכילה אהני בהו לחול אסורו אפחות מכזית לענין צירוף משא"כ בשבועות שהזכיר לשון אכילה אלא למאי דפריק' דבקונמות הזכיר בכל א' לשון אכילה כמו בשבועות מה לי קונמות מה לי שבועות דהא כל דפריש לשון אכילה כל שפחות מאכילה אין איסור חל עליו והיתר גמור הוא רבי' ז"ל:

שאני שבועות מתוך שחלוקו' לחטאו' אין מצטרפות פירש"י ז"ל מתוך שב' ככרות חשובות שתים לענין חטאות בשבועה שאם נשבע שלא יאכל מזו ומזו ואכל כזית מזו וכזית מזו בהעלם א' חייב שתים דשבועות מחלקות משום הכי אין מצטרפות אבל קונמות אינן חלוקות לאשמות למ"ד יש מעילה בקונמות שאם אמר קונם זו וזו עלי ונהנה וחזר ונהנה בהעלם א' חדא הוא דמחייב דכולה חדא מעילה כדתנן צירף את המעילה לזמן מרובה ותימא דהא מ"ד יש מעילה בקונמות מקדשים גמר לה והתם יש חילוק אשמות כדאמרינן במסכת כריתות פרק אמרו לו א"ר יהושע שמעתי באוכל מזבח א' בה' תמחויין בהעלם א' שהוא חייב על כל א' וא' משום מעילה ורואה אני שהדברים ק"ו ומה מזבח א' שאין גופין מחולקין חייב על כל א' וא' משום תמחויין מחולקין ה' זבחים שגופין מחולקים לא כ"ש אלמא יש חילוק אשמות בב' זבחים אפי' בתמחוי א' וקונם שתי ככרות אלו כב' זבחים הוא ועוד קשה היכי יהיב טעמא דמשום דאמרי' צירף את המעילה לזמן מרובה לא הוו חלוקות לאשמות אדרבא צירף את המעילה חומר הוא במעילה וראוי לדון בו יותר חלוק אשמות דהכי תנן התם למאן דהוה יליף מקדשים לנותר לחייב בב' תמחויין או בב' נותרים בהעלם א' א"ל ר"ע אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה אם אמרת במעילה שעשה בה המאכיל כאוכל והמהנה כנהנה וצירף את המעילה לזמן מרובה ומש"ה חייב שתים בב' גופין או בב' תמחויין תאמר בנותר שאין בו א' מכל אלו ויש לפ' דלהאי אוקימתא דר' פנחס באכילה משתיהן מוקמינן לה דלא חשיב אלא כזבח א' ותמחוי א' ואפ"ה בשבועות יש בו חלוק חטאות כשאכל ב' זיתים בהעלם א' משום דכתיב והיה כי יאשם לאחת וגו' לחייב על כל א' ולפיכך אין מצטרפות אבל בקונמות כיון שהוא גוף א' ותמחוי א' אין בו חלוק אשמות דלית קרא דאחת מאלה וכיון דליכא חיוב אשמות ליכא נמי צירוף ופנים אחרים נאמרו בזה אבל זהו הקל והנכון יותר והוא בשיטת התוס' ובמהדורא קמא כתבתי דרך ר"ח והרא"ם ז"ל ודרך רבינו הרמב"ן ז"ל ובכולם יש כמה גמגומין:

ככר זו הקדש ואכלה וכו' איכא למידק דהכא משמע דאפילו למ"ד יש מעילה בקונמות אין להם פדיון ואלו ברישׁ פרק האשה רבה אמרינן דעד א' נאמן באיסורין מידי דהוי אקונמות ואמרינן עלה דל"ד דאי קסבר יש מעילה בקונמות ואיסור הוא דרכיב עלייהו מגו דאי בעי מיתשיל עלייהו דאלמא למ"ד יש מעילה בקונמות יש להם פדיון תירץ ר"ת ז"ל דהתם בדאסרינהו אכ"ע כקדש וכי אמרינן הכא אין להם פדיון משום דלא אסריה אכ"ע דקאמר ככר זו עלי ורישא דקתני ככר זו הקדש לא סוף שעשא' הקדש לבדה כדפרש"י ז"ל אלא שאסר' על הכל בתור' קונם כהקדש והא דלא תני כהקדש ר"מ הו'

דלא שני ליה התם במסכת נדרים בין אימרא לכאימרא והתם במסכת נדרים מייתי לה ויש נוסחאות שגורסין בה ברישא ככר זה קונה וכו' ובמלתא דרבנן בסיפא גרסי' בין כך ובין כך לא מעל לפי שאין מעילה בקונמות ופי' בין ברישא בין בסיפא ויש נוסחאות שגורסין א' זה ואי' זה וה"נ פירושה וש"מ דרישא נמי בקונמות מיירי ולפיכך יש לה פדיון דכיון שאסרה על הכל סביר' ליה דיש מעילה בקונמות ורבנן לית להו מעילה בקונמות כלל דאי לא נוקים ברישא בקונם האסור על הכל:

דף כב:

גירסת רש"י ורוב הספרים אמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור פי' דסתם אכילה לא משמע אלא מידי דבר אכילה וה"נ לפי גי' זו שאם אמר שבועה שאוכל ואכל עפר שלא יצא י"ח שבועתו ולהאי גי' אתי שפיר מאי דבעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה והר"ם ז"ל גורס אמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כלומ' נפטר משבועתו דס"ל כי שבועה שאוכל דבעי לחיובי נפשיה בכל מידי בעי למיפט' נפשי' אפי' בכל דהו עפר והיינו דקמקבל עלה שבוע' שלא אוכל עפר בכמה דיינינן ליה נמי בכל דהו כאידך דכיון דנחית לעפרא אפי' לכל דהוא נחית א"ד דבאיסורא אפי' כי פריש עפרא לא אסר נפשיה אלא בכזית:

בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן פי' ובעיין אם תמצא לומר דבעפר שיעורו בכל דהו כיון דלאו בר אכילה אי דיינינן הכי בחרצן כיון דאיהו נמי לא הוה בעיניה בר אכילה או דלמא כיון דמתאכיל ע"י תערובת שיעורו בכזית ואמרינן בעי רב אשי נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן וכו' פי' את"ל דגבי ישראל בכל דהוא כ"ש הכא אבל את"ל דבישראל בכזית הכא מבעי ליה משום דבכזית כבר היה אסור ועומד ואומרים התוס' וה"ה דמצי למבעי בישראל שאסר ע"ע חלב או איסר אחר אלא דנקט חרצן בנזיר משום דאיירי ביה דליכא למימר דדוקא נקט חרצן בנזיר משום דלא מתאכיל או משם סחור סחור לכרמא לא תקרב דא"כ היכי פשיט לי' דהוי בכזית מנבילות דשאני התם דמידי דבר אכילה ולית ביה טעמא דנזיר אלא ודאי כדאמרן:

או דלמא כו' דעתיה אכזית פירוש רש"י ז"ל ואין כאן שבועה ונראה מדברי רבינו ז"ל דנזירות חיוב גברא הוא דאי איסור חפצא הוא הא ק"ל שהשבועה חלה על הנדר ונדר על שבועה לקיים דהאי איסור חפצא והאי איסור גברא וכן הוא בירושלמי וכדבירנא במסכת נדרים על משנת יש נדר בתוך נדר וכן עיקר דהא נזיר לא אסר עליה מידי אלא שקבל עליו נזירות ורחמנא אסריה ביוצא מן הגפן בטומאת מתים כשם שאסר לישראל

חזיר ונבילה ואסר לכהנים טומאה והא דמשמע דלא מיתסר מדין נזירותו אלא בכזית דעת הרמב"ן ז"ל דבעיין לר"ל דסבר חצי שיעור אינו אסור מן התורה דאלו לר"י כיון דסבר דחצי שיעור אסור מן התורה הרי הוא מושבע ועומד עליו וזמנין דבעי הש"ס סתם אליבא דחד ואפילו דלית הלכתא כוותיה ואחרים כתבו דאפילו לר"י בעי לה דכיון דלית בחצי שיעור מלקות ולא קרבן ולא כרת לא חשיב ליה מושבע ועומד מהר סיני לענין זה וחייל עליה איסור שבועה כאיסור חמור דחל על איסור קל ואפילו מאן דלא מודה בעלמא מודה הכא וזה עיקר:

אלא תפשוט דבעי רבא ודחינן לה ונראה דדוקא הא דעפר הוא דבעי למפשט אבל ישראל בחרצן לא אמרינן תפשוט דהא מכלל בעייא דרב אסי אפשר דההיא בכזית:

אי בעית אימא קרא ואי בעית אימא סברא איכא דק"ל כיון דאית סברא קרא למ"ל דהכי אמרינן בפ"ב דכתובות גבי הפה שאסר הוא הפה שהתיר ולאו מלתא היא דהכא אתינן לחיוביה בין שנשבע ע"ד לשון הקדש ובין שנשבע על דעת לשון בני אדם:

ה"ג דאמר איניש לחבריה נטעום מידי ואזלו ושתו ול"ג ואזלו ואכלו ושתו דדלמא שהצדיקים אומרים מעט ועושין הרבה אבל אי שתו לחוד משמע שהשתיה לשון אכילה שאל"כ לא היו אומרים הרבה ועושין מעט וא"ת ודלמא שאני נטעום וי"ל דנטעום בלשונם היו רגילין בו במקום לשון אכילה:

דף כג.

תירוש חמרא הוא פירוש בלשון תורה דאלו בלשון בני אדם כבר שנינו הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה כדאיתא במסכת נדרים:

דאמר רבא אניגרון מייא דסלקא פירוש ומברכין עליו בורא פרי האדמה כמייא דסלקי וש"מ דאניגרון עיקר ומש"ה קרי ליה אכילה. ודלמא דבילה קעילית וכו' אכל והא דלא פריך ודלמא יין קרוש הבא משניר אכל משום דההוא אין דרך לאוכלו אלא שממחין אותו במים ושותין אותו:

גמר שכר שכר מנזיר וא"ת והא מ"ד אכל דבילה קעילית חייב לא יליף שכר שכר מנזיר י"ל ה"מ לגבי מקדש אבל לגבי הא דמעשר יליף ג"ש דשכר שכר מנזיר או משום האי דמעשר מופנה ולא מההוא דמקדש או משום דשאני מקדש דבטירוף הדעת תלא רחמנא כדכתיב ולהורות את בני ישראל והיינו נמי טעמא דהכא ילפינן שכר שכר מנזיר ולא ילפינן שכר שכר ממקדש. איצטריך לאשמועינן אכל ועשה מלאכה וא"ת ודלמא הא

גופה קמ"ל שאין שתייה בכלל אכילה ולהכי קתני אכל ושתה אינו חייב אלא אחת ואפילו בשתי העלמות וי"ל דאם כן טפי הוה ליה למתני שבועה שלא אוכל ושתה פטור: שאמר שלא אשתה ושל אוכל וא"ת לרש"י ז"ל דאמר דשבועה סתם שלא אוכל חלה בכולל על הדברים המותרים ודברים האסורים ה"נ כיון דשתייה בכלל אכילה כי הדר משתבע שלא אוכל מגו דחיילא אאכילה שלא מושבע עליה חיילה אשתיה והוו שתי שבועות על השתיה ואם שתה ושתה אפי' בהעלם א' יהא חייב שתים דהשתא לא הוה ידעינן אכתי דכל היכא שאמר אשתה כי קאמר שאוכל אין דעתו על השתיה דבסמוך הוא דמתרצינן בה קושיא ותירצו דכי לא הוה ידעינן הכי היינו במי שנשבע בתחלה שלא יאכל אבל בנשבע בתחלה שלא אשתה פשיטא לן דכי הדר אמר שלא אוכל אין דעתו על השתיה שכבר אסרה בפירוש:

דשתייה בכלל אכילה יש מסתפקין אם הוא כן לענין הנשבע שיאכל ושתה שהוא פטור ולפום פשטה דשמעתה משמע דל"ש בין מקרא בין מסברא דאמרינן לעיל וכן דעת הרא"ה ז"ל. אכילה בכלל שתייה לא אמרינן וא"ת והכתיב יין ושכר אל תשת ואמרינן שאם אכל דבילה קעילית חייב וי"ל דשאני התם דאל תשת אינו לשון שתיה ממש אלא כאלו אמר אל תשתכר דהא לטירוף דעת קפיד רחמנא ומשום יין וכיוצא בו דמשתכר נקט אל תשת:

ודלמא למיפטר נפשיה וכו' פירוש רש"י ז"ל דאלו אמר חטים ולא אמר פת היה מותר בפת ואסור לכוס ועכשיו שאמר פת הדבר בהפך שאסור בפת ומותר לכוס ויפה כיון וכן מוכח בפי' בפרק הנודר מן המבושל מעתה ל"ג בסמוך ודלמ' פת חטים לאכול שעורין וכוסמין אפילו לכוס אלא ה"ג שעורין וכוסמין לכוס ומאן דגריס אפילו טועה:

דף כג:

ודילמא ע"י תערובת יש שפי' דאנן פרכינן כי אולי היה סבור שאין במשמעותו אלא ע"י תערובות אבל אינו כן בדרך האמת דודאי בלשון זה אף שלא בתערובת היה אסור בהם ודכוות' הא דאמרינן לקמן אסיפ' ודילמ' קאמר מן אלו הוא דלא שתינא וכו' לפום דעתיה פרכינן אבל בדרך אמת כיון דאמר מן אלו דאסר עליו כל המין אף אלו והרמב"ן ז"ל פי' דודאי אם הוא אומר כי לקולא נתכוון שומעין לו ככל סתם נדרים שפי' להקל וכן אם מנהג בני מקומו לומר לשון זה לקולא הא לאו הכי לחומרא דיינין ליה ככל סתם נדרים שהם להחמיר וכל מה שמאריך הסוגייא בשקלא וטריא זו בין ברישא ובין בסיפא אינו אלא ללמדנו דינין והלכות אגב גררא דהא כל מאי דפריך ודילמא קרוב הוא

לתרץ כדמתרץ תלמודא ואורחא דתלמודא בהכי וכולהו הלכתא נינהו. רב אחא בריה דרב אמר במסרב בו חבירו וכו' ולאו דפליג אסוגיין דלעיל דהא לא אפשר אלא דניחא ליה לפרושי מתניתין אף בשאין מונחין לפניו וכההיא דפרישית לר"א בריש פרקין. תנן התם וכו' פליגי בה וכו' פירוש בסיפא חד אמר אפרטן מחייב אכללי לא מחייב פי' שאין מחייבין אותו עוד קרבן אחר משום כללא שאמר אין לך בידי ולדבריו כי אר"י פרוטה מכולם מצטרפת ארישא בלחוד קאי וחד אמר אכללי נמי מחייב קרבן ולדבריו דר"י אפילו אסיפא קאי אכללא מיהת כן פי' רש"י ז"ל:

גי' הספרים והיא גי' ר"ח ז"ל הכא מאי מחית אניש נפשיה לפחות מכשיעור או לאו רש"י ז"ל מחק גי' זו דמאי פחות מכשיעור איכא למימר בהא דהא ודאי בין בכללי בין בפרטי לא מחייב לרבנן אלא בכשיעור אכילה בכזית ובשתייה ברביעית והוא גורס הכא מאי כלומר מי אמרינן מ"ד לעיל דאכללא נמי מחייב הכא נמי מחייב אכללא ותימא היכי לא אסיק אדעתיה השואל בזה תירוצא דמתרץ ליה רבא בסמוך שהוא דבר פשוט בכולה מכלתין ועוד אי ההיא דרבא לא מסיק אדעתיה מאי מספקא ליה בהא טפי מההיא דלעיל לכך יש לקיים גי' הספרים ואף גי' רש"י ז"ל מיתפרשא בה וטעמא דמילתא דהשואל היה סבור דהכא נמי איכא למימר דמחייב אכללי ואפרטי דנימא בהאי אחית נפשיה בכללא דליתסר ביין ודבש ושמן ומשקין אלו ע"י תערובת דוקא כלומר כשישתה מכולם רביעית שאין בכל א' מהם אלא פחות מכשיעור אלא שמצרפין לכשיעור אבל אכל חד מינייהו באנפי נפשיה [לא] מיתסר כי שתי ליה בעיניה ואפי' ברביעית ומעתה חיילי עלה שבוע' בפרטי דפשיטא דלא איתסר על ידי תערובת בצירוף שיעור אחר כלל ואיתסר ביה בכל חד וחד בעין כששתה ממנו כרביעית שהוא השיעור והו"ל כללי ופרטי שבועות חלוקות דבכללא לא איתסר אלא בצירוף דוקא ובפרטי בצירוף לא איתסר אלא בכל חד וחד כשיעור בלא צירוף א"ד דאף בכללא לא אחית אנפשיה לצירוף דוקא אלא דאיתסר בכללא בין בצירוף בין שלא בצירוף ומעתה לא חיילי עליה פרטי דאתי לאתחייב בהו בלא צירוף דהא מושבע ועומד הוא גם שלא בצירוף והשואל היה סבור שגם במשנת הפקדון מ"ד כללא ה"נ דעתיה דכפר בחיטין ושעורין ושאר המינין בכלל ע"י צירוף דוק' ובפרטי [שלא] ע"י צירוף אכל חד וחד אלא דמספקא ליה לשואל דדילמא גבי כפירה הוא שהבא לכפור בא לכפור בכל הצדדין לגבי תובע אבל בשבועה לא נחית איניש לישבע בפחות מכשיעור והדר לאלתר לישבע בכשיעור ולעשות משבועה א' שיכול לכלול צירוף ולא צירוף ביחד ויחלקנה לשתים ורבא אהדר ליה דהתם בפקדון דוקא ודאי נחית איניש נפשיה בהא לפחות פחות מכשיעור וכללא דהתם שלא בצירוף

נמי היא וכיון דכן ליכא למימר הכא הכי דבשלמא גבי שבועת הפקדון שבועה חלה על שבועה לחייבו משום דאע"ג דכפר מעיקרא אילו הדר השתא ומודה חייב ממון דכל כפירת ממון חייבו הכתוב משא"כ בשבועת ביטוי שאין שבועה חלה על שבועה ולפי שהשואל סתם שאלתו הוצרך רבא להאריך ולומר דלא דמו דהא ודאי אף השואל היה יודע דל"ד ואי בכלל' דהכא לא אחית אנפשי' לפחות מכשיעור (דליכא) [ליכא] למימר בה חיובא (דהא) דכללא וחיובא דפרטי בין דלהוי כללא קמא או פרטי קמא זהו הנכון בשמועה זו הקשה והיא בשיטת רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל אלא שלשונו קצר כמשפטו עוד אנו צריכים לפ' בשיטה זו דכללא דאמרינן הכא והתם לאו משום אין לך בידי בלחוד או משום שאשתה בלחוד דהא לא משמע לישנא דמתניתין הכי כלל ועוד דא"כ לא שייך לומר בה דאחית נפשיה להתחייב בצירוף דוקא כדפרישנא אלא ה"פ כי כשאמר שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין דעתו לשני דברים לעשות מהם כלל בצירוף כפשטא דלישנא ולעשות מהם פרט דכל חד וחד מייתורא דלישנא וכן אתה מפ' באידך דשבועות ביטוי שאמר לחבירו דמסרב בו שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש שדעתו לב' דברים לאסור עצמו בצירוף דוקא ולהתחייב על כל א' בפרטי מיתורא דלישנא דאמר תלמודא לעיל:

מ"ש רישא ומ"ש סיפא דמשמע לן דרישא דקתני אכל אוכלין שאין ראוין לאכילה שיש בכלל זה שאכל נבילות וטריפות שאין ראויות לאכילה מן התורה ולהכי קשיא רישא אסיפא ומפרק דהא לא קשיא דרישא בסתם פי' שנשבע סתם שלא אוכל כי מסתמא לא היה דעתו לישבע על נבילות וטריפות ולפיכך פטור וסיפא במפרש בשבועתו שלא יאכל נבילות ולפיכך חייב שכבר ביטל לשון שבועתו:

מפרש גופיה נמי תקשי אמאי חייב על ביטול לשון שבועתו דהא לא חיילא עליה שבועה דמושבע ועומד מהר סיני הוא ופרקינן רב ושמואל דאמרי תרווייהו בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים בכאן הוכרח רש"י ז"ל לפרש בפי' שנשבע שלא יאכל נבילות וטריפות ושחוטות שא"א לפ' כאן כמו שפי' לעיל ובשאר מקומות בתלמוד דכל שנשבע סתם שלא אוכל חשיב כולל דברים המותרים ודברים האסורים דהא בהדיא אמר שסבר דסיפא במפרש ומה שמפרש רש"י ז"ל לעיל ובשאר מקומות בכולל בסתם זהו לפי מסקנת ההלכה הזאת כדבעינן לומר בפירושו בס"ד:

בשלמא ר"י לא אמר כר"ל דמוקים לה למתני' כד"ה ומדלא נקיט טעמא אחרינא דס"ל לר"י דחצי שיעור אסור מן התורה כדאיתא במסכת יומא שמעינן מאי דכתיבנא לעיל דס"ל דאפ"ה חיילא שבועה אכל שהוא משום איסור חמור חל על איסור קל דחצי שיעור

מדאורייתא ליכא אלא איסורא בעלמא ובשבועה איכא לאו וא"ת והא ר"ל נמי כד"ה אוקמה בין לר"ע ובין לרבנן וליכא למימר דטעמא דר"י עדיף דהא מוקים לה לד"ה (באי עולם) דאדרבא בדר"י איכא תנא דפליג דלית ליה איסור כולל ואלו אדר"ע ורבנן ליכא דפליג וי"ל דלר"ל אין משנתינו כר"ע וכרבנן דאי מתני' בסתם ר"ע בלחוד הוא ואי במפרש רבנן בלחוד היא ומ"ש ר"ל אי אתה מוצא אלא במפ' וכו' ה"פ אי אתה מוצא שיתחייב על שבועתו אלא או בשתעמידה במפרש חצי שיעור וכרבנן בלחוד או בסתם וכר"ע בלחוד אבל לר"י דאוקמה בכולל אתייא בין לר"ע ובין לרבנן דכולהו אית להו איסור כולל:

דף כד.

בשלמא לר"ל משום הכי פטר ר"ש בסיפא דלדידיה אפי' בחצי שיעור [מושבע] איכא הלכך לא חיילא שבוע' עלי' וכדתני' וכו' וכדפרקינן מידי הוא טעמא:

ר"ש לטעמי דלית ליה איסור כולל דתניא וכו' ונראה שאעפ"י ששתי אלו דר"ש ברייתות הן המקשה היה בקי בראשונ' דכל שהוא למכות טפי משום דשמיעא ליה בי מדרשא על מתניתין:

בשלמא לר"ל משכחת לה בלאו והן פי' דהא שפיר מצי אשתבועי שיאכל סתם לר"ע או שיאכל חצי שיעור לרבנן כיון דמדאורייתא ליכא מלקות אכל שהוא אלא לר"י דאוקמה בכולל ובכשיעור בשלמא בלאו משכחת לה בכולל אלא בהן היכי משכחת לה פי' דכי אמרינן איסור כולל היינו לחומרא לקיים המצות ולהתחייב שתים בכל איסור כולל דממילא אבל לבטל את המצוה לא חיילא עליה שבועה וכשנשבע שיאכל שחוטות ונבילות לא חיילא שבועה אנבילות ואית דק"ל מההיא דאמרינן בירושלמי ומייתי לה רבינו אלפאסי ז"ל בהלכות פסחים שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח לוקה משום שבועת שוא ואוכל מצה שבועה שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה אלמא חיילא שבועה אביטול מצוה בכולל ויש מתרצים דההוא לאיסורא או למלקות אבל לא לקרבן ולא מחוור והנכון דהתם הוא לבטל מצות עשה וכי אמרינן ליה שיקיים שבועתו ליכא בביטול המצוה אלא שב ואל תעשה אבל הכא שנשבע לבטל מל"ת לאכול נבילה אי מקיים שבועתו מבטל ל"ת דנבילה בקום עשה הילכך מוטב שלא תחול שבועתו ויבטלנה בשב ואל תעשה וקצרו של דבר דהכא והתם דינינן ליה בשב ואל תעשה וכן פירוש גם הרמב"ן ז"ל:

גי' הספרים שלא הגיהה רש"י ז"ל משכחת לה כדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור וכתב עליו רש"י ז"ל דמפרשי לה רבותיו בנבילה מוסרחת וא"א לעמוד בה מכמה פנים חדא דמוסרחת לאו נבילה מיקרי ואין כאן קיום שבועת הן ועוד דרבא מאי בעייא הכא הול"ל משכחת לה בנבילה מוסרחת ועוד אף אנן נמי תנינא לא אתי שפיר כלומר דהתם לא אידכר נביל' מוסרחת לכך מחק הוא ז"ל הגי' וגורס אלא כדרבא והכי פירושא לא תשני לעיל קושיא דרישא וסיפא כאן במפרש אלא כולא בסתם ואוכלים שאינן ראויין לאכילה דקתני ריש' פטו' כדרבא מיפרשי שאכל עפר שאינו ראוי לאכיל' אבל נבילות ראויין הן לאכילה ואריה הוא דרביע עלייהו והשתא משכחת לה לכדר"י בלאו אפי' בשיעור שלם דהא לא אוכל סתם קאמר ואם אכל נבילה חייב שהרי כלל בסתמא דברים האסורים ע"י כולל וכן משכחת לה דהא אוכל סתם קאמר ומקיים שבועתו בדברים המותרים ואם לא אכל כלל חייב:

אף אנן נמי תנינא דנבילות ראויות לאכילה חשיב להו דקתני הרי אשתו אסורה אלמא אכילה הוא עכ"ל רש"י ז"ל ואין גירסתו ופירושו מחוורים חדא שבכל הספרים גורסין משכחת לה כדרבא ועוד שלפי פי' אין בדברי רבא שהביא הש"ס שום סיוע אלא לרישא דמתני' דנוקמה בשאכל עפר וכל שאנו מתרצים בסיפא לומר בנבלות הראויות לאכילה חשיב להו חוץ מן העפר הוא וכי אמרינן אף נמי תנינא הוא סייעתא לפרושא דעבדין דבסיפא עכ"פ ולא לרישא דמדברין בפירוקין מדרבא וזה דבר קשה עד מאד לכך אין לנו אלא כגירסת הספרים וכפי' הראשונים ז"ל ודקא קשיא ליה לרש"י ז"ל דמוסרחת לאו נבלה מיקרייא אפי' לא מיקרייא כן בלשון תורה משום דאמרי רבנן נבלה הראויה לגר שמה נבילה שאינה ראויה לגר לאו שמה נבלה מ"מ בלשון בני אדם שפיר מקרייא נבילה ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם ולא עוד אלא דאפי' בלשון תורה שמה נבילה אלא דגזירת הכתוב הוא למשרייה ולשווייה כעפרא דאי לאו נבילה מקרייא כלל אלא עפרא למאי איצטריך קרא לומר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה למעוטה מאיסורא הא נבלה אמר רחמנא לא תאכל ולא אמר עפרא לא תאכל ודק"ל ז"ל דרבא מאי בעיא הכא היינו לאשמועינן מינה דשייך אכילה אף בעפר גמור דדוקא שלא אוכל סתם כשאכל עפר פטור לפי שאין סתם אכילה על עפר הא אם נשבע שלא יאכל עפר ואכל עפר חייב הוא ולא מבעי ליה לרבא לעיל אלא חיובו בכמה ובדין הוא דאייתי הכא בעייא דרב' דלעיל אלא שקיצר בה ומייתי ראיה מהא דתנינא משום דנקט סתם ואכל נבילות וטרפות שקצים ורמשים שהם מוסרחים וא"ת א"כ למ"ל דנשכח הן בכולל (אלא) [אפי'] בפרט נמי ואפי' בסתם כיון דנבלה מוסרחת בכלל אכיל' וי"ל דאה"נ וכ"ש שהוספת דאיכא

לומר דאתייא בלאו והן כיון דאיתיה להן בין בכולל בין בסתם ובין במפרש נבילות בפרט א"נ אפשר לומר דמשמע ליה שאין משמעות נבלה מוסרחת בכלל נבילה אלא כשמזכיר ג"כ עמה דברים המותרים דהשתא אמרינן דאי אמר נבלות נבלה מוסרחת קאמר דומיא דדברים המותרים דאיירי בהדה וזו שיטת ר"ת והתוס' ז"ל והרמב"ן ז"ל ולגירסת הרא"ם ז"ל שגורס לעיל כדרבא אתי שפיר דאמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור וכי היכי דהתם פטר נפשיה בעפר ה"ה לאומר שבועה שאוכל נבלות ואכלן מוסרחת שיצא ידי שבועה אעפ"י שאכלן מוסרחות שהן כעפר דהא בלשון בני אדם קרויה נבלה ואף אנן נמי תנינא שקרויה כן בלשון המשנה דסתמא קתני ואכל נבלות אפי' מוסרחות ולא עוד אלא דלהא איצטריך דאלו לנבלה שאינה מוסרחת פשיטא דבת אכילה היא:

הכי השתא התם כיון דמעיקרא אכל וכו' פירוש דכיון דידעינן שלא אכל היום אלא נבילות כי הוא נאמן ע"ע בכך ואנו אוסרים אשתו עליו הא דיינינן ליה כי כשאמר אם אכלתי אאותה אכילה נתכוין ואחשבה אכילה בשבועתו שאם אתה דן שלא היה דעתו על אותה אכילה א"כ למה אשתו אסורה כיון שלא אכל דבר אמר אלא ודאי כדאמרן:

דף כד:

ומאן דפטר דלית ליה וכו' כי אמרינן בחדא חתיכה בב' חתיכות לא אמרי' ל' קצר הוא שהרי לא באנו עכשיו לחלק בין איסור מוסיף לאיסור מוסיף וגם לא תמצא לעולם איסור מוסיף בב' חתיכות אלא ה"פ דכי מורינן לומר איסור חל על איסור היינו באיסור שהוא בחדא חתיכה כגון איסור מוסיף שהאיסור הראשון והאחרון בחדא חתיכה אלא שנתוספו באיסור האחרון שלו בני אדם (או) אחרי' שלא היו נאספי' באיסור ראשון כגון חמותו ונעשית אשת איש דמגו דחל איסור אשת איש על הרחוקים חל על זה אבל באיסור כולל שהוא חל מחמת שתי חתיכות לא אמרינן איסור חל על איסור כי הכולל לעולם הוא כן דאמרינן מגו דחייל איסורא אהיתרא חייל נמי באיסורא וזה פשוט:

ואמר רבא למאן דאית ליה איסור כולל אמר שבועה שלא אוכל תאנים וכו' עד חיילא נמי אתאנים וא"ת והיכי משכחת ליה בהן שישבע שיאכל תאנים דהא כיון דאשתבע שלא יאכלם שוב אין שבועה חלה עליו שיאכלם ואפי' בכולל דכולל לביטול מצוה לא אמרינן תירץ ר"ת ז"ל דמשכחת לה בתאנים שוערים או מוסרחים וכדרבא וכדאמרי' לעיל. מהו דתימא איסור הבא מאליו אמרינן איסור הבא מעצמו לא אמרינן וא"ת והא נמי מדר"י דלעיל שמעינן לה דמוקים מתניתין בכולל שלא יאכל נבילות ושחוטות ויש מתרצי' דאי מדר"י דלעיל היינו לתנא דמתני' ודלמא איכא שום תנא דלית ליה הכי להכי

אשמועינן רבא דהא כ"ע היא דכל דאית ליה איסור כולל בדב' הבא מאליו אית לי' נמי בדבר הבא מעצמו והיינו (דמותרי') [דאותבי'] בסמוך מהא דמתני' דיש אוכל אכיל' א' להבא ולא אותבינן מינ' לעיל לר"י והנכון יותר דאלו מר"י דלעיל לא שמעינן לה אלא כשהאיסור הא' מאליו באיסור תורה כגון נבילה ודכוותה אבל השתא אשמועינן רבא דאפי' האיסור הראשון הוא מעצמו כגון זה שנשבע על התאנים אתי איסור כולל שבא מעצמו וחייל אראשון. מהו דתימא וכו' דלא אתי דבור בתרא דידיה למיחל על איסור דבור קמא דידיה דבורא קמא לא שביק בה שום רווחא קמ"ל דאפי' בהא חייל דבור האחרון על דבור ראשון בכולל והיינו דמותבינן לרבא ממתני' דקתני אוכל אכילה א' דהא מוקדשין דהוה איסורא קמא איסור הבא מעצמו הוא דאיהו אקדשיה:

מתיב רבא בריה דרבה יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם א' וכו' פירשתיה במסכת יבמות בארוכה בס"ד וכללא דמלתא כי החלב הוא האיסור הא' וכי אקדשיה איכא איסור כולל דמיגו דחל הקדש על הבשר חל על החלב וכשנהנה חייב עליו אשם מעילות ואח"כ נעשה נותר וזה איסור מוסיף כי קודם לכן היה מותר למזבח ואח"כ נעשה אסור וזה האיש היה מותר בקדשים דעלמא נעשה טמא טומאת הגוף מתוך שנאסר בקדשים דעלמא נאסר גם בזה וזה גם כן איסור כולל דשתי חתיכות הוא ועדיין היה מותר בחולין בא יום הכפורים מתוך שנאסר בתתיכות של חולין בהיתר' נאסר אף בזה בכולל והכי מפ' לה בכריתות ושמעינן מינה דלא חשיב איסור מוסיף מאיסור אכילה אאיסור הנאה דאי לא במוקדשין נמי נימא הכי ולא נימא שאיסור שבו הוא מפני איסור כולל:

אמרו לו אינו מן השם וכו' פי' דאע"ג דהוציאו בפיו ופיו גורם לו חיוב חטאת בהוצאה אינו השם שזו מחמת שם הוצאה ואידך באו מחמת שם אכילה אבל ר"מ כייל להו בהדייהו כיון שכולם באים מחמת פיו ולהכי קתני שהוציאו בפיו ולא נקט בידו ואם איתא ניתני נמי חטאת חמישית כגון דאמר שבועה שלא אוכל תאנים וחלב משום דאיירי רבא בתאנים נקטיה דיכול היה לומר כגון דאמר שבועה שלא אוכל בשר וקושיין דלהכי לא ריבה התנא התם עוד חטאת זה משום דמשמע ליה דבהא לא מחייב חטאת שבועת ביטוי באיסו' כולל כיון שהוא איסור הבא מעצמו ותירץ רבא דאה"נ אלא דתנא לא בעי לאורויי אלא באיסור הבא מאליו וא"ת ובלא"ה נמי היכי משכחת לה בהן שיוכל לישבע שיאכל חלב תירץ ר"ת ז"ל דמשכחת לה בחלב מוסרח א"נ בחלב שעל הקיבה למ"ד שהוא מותר בפ' אלו טריפות ועי"ל דמשכחת לה בשומן גמור דמיקרי חלב בלשון תורה ובלשון חכמים וא"ת ומיגו דחיילא אתמרים אמאי חיילא אחלב דהא איסור קל על

איסור חמור הוא דשבועה דתמרים וחלב בלאו דלא יחל דברו בלחוד ואלו באיסור חלב איכא לאו וכרת ואין איסור קל חל על איסור חמור וי"ל דהשת' דס"ל דבכולל חל אפי' איסור קל על איסור חמור א"נ דאיסור חלב יש לו קולא אחריתי שהותר מכללו אצל חיה וכדאמרינן במס' חולין ובכריתות אמרה תורה יבא איסור נבלה ויחול על איסור חלב משום דחלב הותר מכללו:

בכור שקדושתו מרחם פי' ואפילו לר' יעקב דאמר מצוה להקדישו כדכתיב תקדיש לי"י אלהיך ההיא למצוה בעלמא אבל כי לא אקדשיה נמי קדוש מאליו כדאיתא בדוכתה:

הרי הקדש פירוש דקס"ד דהשתא הדרינן אפילו ממאי דאוקימנא בבכור ופריק ולאומי אוקימנא בבכור דמההיא לא הדרינן:

דף כה.

בחטאות קאמרינן הכי יכול לתרוצי לעיל כי אמרינן מידי דאית ביה שאלה לא קתני דפרכינן והרי הקדש דלימא ליה בחטאות קאמרינן וכן באידך דרבינא דבסמוך כדפרכינן ליה והרי הקדש אלא דלא ניחא ליה לתרוצי הכי כיון דאית להו תירוצא אחרינא ותדע דאוקמתא דלעיל דאמרינן דלא קתני מידי דאית ביה שאלה דפריך ליה והרי הקדש כלומר דאית ביה שאלה כב"ה דאמרי יש שאלה בהקדש יכול היה לתרוצי דמיירי בהקדש שבא כבר ליד כהן דהכי סתמא דמלתא כיון שבא לידי נותר ואמרינן בערכין דבהקדש שבא ליד כהן ליכא שאלה אלא דכיון דאית ליה תירוצא אחרינא לא חש לתרוציה וכן דרך הש"ס במקומות הרבה ותו לא מידי:

הא דתנן שהנדרים חלים ע"ד מצוה כדבר הרשות משא"כ בשבועה איכא למידק כגון בפ"ק דנדרים חומר בנדרים כיצד סוכה שאני יושב תפילין שאני לובש בנדרים אסור בשבועות מותר והוינן בה מ"ש נדר דכתיב כי ידור וגו' שבוע' נמי כתיב בה לי"י לא יחל ואסקה לרבא הא דאמר ישיבת סוכה עלי והא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה ופירוש רש"י ז"ל דאם אמר ישיבת סוכה עלי הרי הוא אסור בה מדין שבועה וכי קתני שאין נשבעין כשאמר בלשון שבועה שלא אשב בסוכה וא"ת היכי קתני הכא משא"כ בשבועה וי"ל דה"פ דאלו הנדרים חלים בדבר מצוה באותו לשון שחלים על דבר הרשות משא"כ בשבועה שאינה חלה על דבר מצוה בלשון שחלה על דבר הרשות ומיהו אין פירוש רש"י ז"ל מחוור שם דהתם הכי פירושו דל"ד נדר לשבועה דנדר סוכה אמר ישיבת סוכה עלי והוי איסור חפצא ואין מאכילין דבר האסור לו ואלו שבועה הוא בחיוב גברא ולפיכך אינה חלה שכבר נשבע לקיימה בחיוב גברא וכדבירנא התם בס"ד:

אלא מתנה לעשיר ה"ה דמצי לאוקימה בעני במתנה מרובה אלא דניחא ליה לאוקומיה בסתם נתינה שהיא שוה פרוטה וא"ת היכי חיילא שבועה שאתן דהא אמרינן בגיטין דנתינה בע"כ לא הוייה נתינה וא"כ נשבע זה ע"ד שאין בידו וי"ל שאין במשמע לשון שאתן בשבועת ביטוי אלא שיעשה מה שבידו או שיניחנו לפניו או שיזרקנו לידו או לרשותו לפניו ואם לא רצה לקבל הרי הוא פטור:

והאר"י וכו' פי' דקס"ד דמתני' בנשבע שלא ישן סתם משמעותו לעולם. מלקין אותו ויישן לאלתר פי' מלקין אותו משום שבועת שוא וישן לכשירצה כמ"ש במקומות אחרים. הכא לאלתר יש שפי' כן בפי' ויש לפרש דסתם שלא אישן כיון דלעולם הוי שבועת שוא מסתמא לא נשבע אלא מה שבידו ולאלתר ל"ד אלא תוך ג' ימים. רב אמר חייב דהא איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור דהא ליתא בלהבא פי' תלמודא מפרש השתא מאי דקאי אמסקנא והדר שקיל וטרי עלה לברורא ויש כיוצא בזה בתלמוד והיינו דאמרינן נימא רב ושמואל וכו' והוי יודע דכל מאי דבעינן לאו והן או להבא ולשעבר אינו אלא לענין קרבן והכי מפורש בשמעתין דאמרינן אכלתי ולא אכלתי לקרבן לא הנחתי תפילין למלקות:

דף כה:

מי איתיה בלא אניח פי' דאפי' תימ' בכולל לומר שבועה שלא אניח כלום על ראשי וכנשבע שלא לאכול מצה וכדברי הירושלמי מ"מ ליתיה בלא אניח תפילין בפרט כ"ש לדברי יש מי שפירוש דהירושלמי ההוא אינו אלא לאיסור ולא לקרבן דהכא בקרבן אייריגן. ואמר עולא וכו' בלאו דעולא הו"מ למותיב מגופא דמתני' הידוע לאדם או שאין ידוע אלא דניחא ליה לאיתויי דעולא כיון דהכי קושטא דמלתא כדעולא:

לא ניכר עובר משום שבועת שקר פי' ולא נ"מ אלא להתראה:

אמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאיני יודע לך עדות ואישתכח דלא ידע דפטור פירוש דפטור מקרבן דהא ליתיה בכלל שאיני יודע לך עדות פי' דכשאיני יודע לך עדות אין בו קרבן שבועת ביטוי כלל אלא קרבן שבועת העדו' כשהוא כפירה בב"ד ומפי התובע ובראויין להעיד ואשמועי' אביי תרתי חדא דליתי' בשבוע' ביטוי לעולם ואפי' כשאין בו משום שבועת העדות ואידך אשמועי' כיון דליתי' בשבועת ביטוי אע"ג דאיתי' בקרבן שבועת העדות לא חשיב דאיתיה בלאו והן:

ידעתי ולא ידעתי העדתי ולא העדתי מחלוקת רב ושמואל פי' דלרב חייב דהא איתנהו בלאו והן ולשמואל פטור מקרבן דהא ליתי' בלהבא שאינו באדע ולא אדע שהרי אין

הדבר בידו שידע לו עדות או שלא ידע לו עדות כי פעמים ידע לו עדות בלא מתכוין וליתנהו באעיד ולא אעיד דהא הו"ל נשבע לקיים את המצוה או נשבע לבטל את המצוה דהא מצוה להגיד ואם לא יגיד ונשא עונו. אמאי אפקיה רחמנא לשבועת העדות מכלל שבועת ביטוי פי' תיפוק ליה דמחייב משום שבועת ביטוי ואפי' חוץ לב"ד שהרי קרבן עול' ויור' שבשניה' שוה הוא וא"ת ודלמ' אפקי' כדי שלא יתחיי' אלא בראוין להעיד וכשכפר בב"ד ושישמע מפי התובע ושא' הלכותיו וי"ל (דכרא אמי) [אדרב' אמאי] מיקל עלי' ועי"ל שאם אין כאן אלא כדי להקל משבועת ביטוי לא כתבה באנפי נפשה אלא דליכתוב שום מיעוטא בפרשת שבועת ביטוי גופה דלא לחייב בשבועת העדות אלא בהני אנפי דאמרן ומהדרינן דלהחמיר בא לחייב על מזיד. רבא אמר משום דהוי דבר שהיה בכלל פי' רבא בא לחלוק על הא דאביי דאמר אין אתה מחייב שתים דמשמע דדוקא שתים אי אתה מחייבו אבל אחת אתה מחייבו לעולם שאם יש בה הלכות שבועת העדות יתחייב מדין שבועת העדות ואפילו במזיד וא"ל יתחייב בשוגג מיהת מדין שבועת ביטוי ורבא אתא לומר דלא מחייב בה כלל משום שבועת ביטוי משום דהוי דבר שהיה בכלל וכו' וזו היא המדה שאנו אומרים כל דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב בפירוש וכאן לא החזירו. והלכתא כרבא ודעת הרמב"ן ז"ל דדוקא בראויין להעיד שאלו יצאו מן הכלל אבל שאינן ראויין להעיד לא יצאו לדין שבועת העדות כלל ועדיין הם בדינם דשבועת ביטוי וטעמא דמסתבר הוא אבל סוגיין קשיא קצת דלא מפליגא במילתא כלל. מכלל דאביי סבר וכו' פי' דמכלל דברי רבא שהשיב על אביי משמע דאביי סבר דפעמים שאתה מחייבו אחת על שבועת ביטוי:

דף כו.

חדא מינייהו ר"פ אמרה פי' בתוס' משום דמלך ר"פ בתר אביי ורבא כדאיתא בפ' בתרא דמועד קטן לפיכך היו התלמידים מתחלפים דבריהם לפעמים. מיעט דבר מצוה ולא מצי למימר דמיעט לרב מילתא דליתיה בלאו והן ולשמואל מילתא דליתיה להבא דהנהו מלהרע או מלהיטיב מתמעטו. מי ששבועה קודמת לביטוי פי' למעשה של ביטוי ולא שקדם מעשה דביטוי לשבועה ולישנא קלה נקט. האדם בשבועה פרט לאנוס פי' דהאדם משמע שלבו שלם בשבועה פרט לאנוס דאנסי ליה ביה להשבע בשקר כסבור שהיה הדבר כמו שנשבע והא לא שייך אלא בשבועה לשעבר ובמס' נדרים קרי לה שבועת שגגה כלומר שנשבע לשקר בשוגג דאמרינן התם על מתני' ד' נדרים התירו חכמים נדרי

זריזין נדרי שגגות נדרי אונסין וכו' ומפרש בגמרא מכלל נדרי שגגות קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי וסבור שלא אכל ונמצא שאכל אשתו מותרת ואמרינן כשם שנדרי שגגות מותרים כך שבועות שגגות מותרות כי הא דרב כהנא ורב אסי וכו' ונדרי אונסין מפרש התם באונס ממש בנדרים או שבועות דלהבא כגון שהדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או בנו או שעכבו נהר וההיא ודאי מהאדם בשבועה נפקא ולא אידכר עלה כלל דההיא בשעת שבועה לבו היה בשבועה אלא שבא לו אונס אחרי כן מבחוץ שלא לקיים דבריו ומסברא הוא דנפקא לן דמסתמא אדעתא דלהוי ליה ההוא אונסא לא נדר והיינו דאמרינן לה התם נמי במידי דממונא גבי ההוא דאתפיס זכותיה בבי דינא ורמינן להו אהדדי ואי בשבועה מקרא נפקא מה ענין הוא אנל ממון אלא ודאי כדאמרן והיינו דבעא מיניה לקמן רבא מרב נחמן איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר דאלו ידע אנוס הוא והיינו משום באדם בשבועה דפטר בכל שבועה דלשעבר דלעולם וזה ברור ומעתה היינו דאמרי' הכא ה"ד כי הא דרב כהנ' ורב אסי וכו' כלומר כדרב כהנא ורב אסי דאשתבעו לשעבר וה"ה לכל שבועה לשעבר אלא דנקטיה האי עובדא משום מאי דא לרב ע"י מעשה לבך אנסך ולית לן שום אנפי אחרינא לקייומי ביה הא דהאדם בשבועה דאלו כל אונסין דעלמא לא נפקי מהאי קרא והאי ה"ד כדרב כהנא וכו' דוקא הוא כסתם ה"ד דאיכא בתלמודא ואין צריך לפרש אותו כההוא ה"ד חלול ה' דבפרק בתרא דיומא ושמעינן מהאי עובדא דרב כהנא ורב אסי דהא דדרשינן האדם בשבועה פרט לאנוס לא לפוטרו מקרבן בלבד כאידך מיעוטי דדרשינן מן הכתוב הזה אלא אף למשרייה לגמרי וליכא עליה שום (אונס) [איסור] כלל דאי לא היכי שתיק להו רב ולא מיחה בהם דהא מלישנא דעובדא מוכיח דהא רב כהנא ורב אסי זמנין טובא הו"ל הכי מדקאמרינן מר משתבע ומר משתבע ואמרינן נמי כי הוו אתו לקמיה דרב א"ל ואם לא אירע זה אלא פ"א הו"ל לש"ס למימר מר אשתבע ומר אשתבע אתו לקמיה דרב א"ל וזו נראית לי ראיה ברורה וכן נראה ומשום הא דהוה הלכה למעשה נקטיה ש"ס כדכתיבנא לעיל וכן נראה מההיא דנדרי' כך שבועת שגגות מותרות דמשמע מותרות לגמרי ואע"ג דשאין נשבעין לבטל את המצות איצטריך תרי קראי חד למעוטי מקרבן וחד למעוטי ממלקות שאני הכא דסברא הוא דכיון דמחמת אונס מיפטר כמפטר לגמרי כנ"ל וכן דעת רבותינו ז"ל וההוא עובדא דפרק השולח באותה אלמנה שהפקידו אצלה דינר ונתנתו בכד של קמח ואפאתו ונתנתו לעני ונשבעה יהנה סם המות בא' מבניה אם נהנית מדינרו כלום ואמרינן התם דאיענשה כבר פירשוה בתוס' דשאני התם שגרמה לנפשה אונס וכיון

דפקדון הוה הוה לה לאותוביה בדוכתה דתהוי דכירא נמי וה"ל נמי לאסוקיה אדעתא שמא נהנית ממנו שלא לדעת:

הא דאמרינן אלא א"ר אלעזר דא ודא אחת היא פי' רש"י ז"ל פי' דאפי' הא נמי העלם שבועה היא ולא משכחת העלם שבועה ומתניתין דלעיל דקתני או אינו אלא נעלם ממנו חפץ אינה משנה ואין זה מחוור מדלא פירשו הכי בגמרא ומצינו בירושלמי שקיימו הברייתא אף לפי סברא זו והכי קאמר או אינו אלא חפץ נמי כלומר שיהיה העלם זה וזה בידו ת"ל בשבועה ונעלם על העלם שבועה לבדה הוא חייב ולא שיהיה עמה העלם חפץ דהעלם זה וזה בידו פטור ולפ"ז בעיא דרבא מרב נחמן בהעלם זה וזה בידו מהו לאו אליבא דר"א הוא אלא אליבא דרב יוסף דסבירא ליה דמשכחת העלם חפץ בלא שבועה ולדידהו ברייתא בהעלם חפץ לבדו אבל העלם זה וזה תבעי:

כלום מחייבת ליה קרבן אלא אמאי דתפיס בידיה פי' דסוף דסוף סבור הוא שלא נשבע על אותו ככר והעלם שבועה היא ורב יוסף סבר דכיון דאי מדכרו ליה חפץ לא הוה (משתבע) [מדכר דמשתבע] (לא הוה) [לא חשיב] להעלם חפץ לחוד. אמר רב אשי וכו' הא מיפרש' דההיא דכוותה בסוף פרק ידיעות הטומאה:

בעא מיניה רבא מרב נחמן איזו היא שגגת ביטוי לשעבר אי דידע מזיד הוא לא הו"ל לאדכוריה הא כלל דהא בעיא בשוגג הוא ולא במזיד אלא דנקטה כאשגרת לישן אגב אידך דקאמר דאי לא ידע כלומר ששכח מה שכבר היה אנוס הוא:

דף כו:

א"ל באומר יודע אני ששבועה זו וכו' איכא למידק דהא מתני' היא בהדיא בפ' כלל גדול איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר באומר יודע אני ששבועה זו אסורה ואיני יודע אם חייבים עליו קרבן ואי רבא לא ידע לה היכי לא פשיט מינה רב נחמן ואי רב נחמן לא ידע לה אע"פ שזה דוחק כיון דלהדיא מייתי לה התם בי מדרשא מ"מ לסייעי' תלמודא מינה דתניא כוותיה וי"ל דודאי ידע לה רבא נמי אלא דלא ידע אי מונבז היא דוקא וכדאמר ליה כמאן כמונבז ואורחא דש"ס הוא דכי קשו להו מתניתא לתלמידי דבעי מרבייהו סתם וכפי' בפרק נערה שנתפתתה ורב נחמן אהדר ליה סתמא משום דידע דההיא מתניתא אפילו לרבנן היא כדמפרש הכא ומיהו לית ליה סייעתא מגופה דמתניתא דדלמא מונבז היא וסוגיא דהכא פליגא אסוגייא דפרק כלל גדול לפום רובא דנוסחי דהתם דאמר אביי הכל מודים בשבועת ביטוי שאין חייבין עליה קרבן עד שישגוג בלאו שבה ואתבוה מההיא מתניתא דאמרן ופריק הא מני מונבז היא והויא הא פלוגתא

בין אביי ורבא ורב נחמן ומיהו איכא קצת נוסחי התם דאסיקו מני אי מונבז פשיטא השתא בכל התורה אמר מונבז שגגות קרבן שגגה היא הכא לא כ"ש אלא לאו רבנן ותיובתא דאביי היא תיובתא ומיהו הא ודאי קשיא טובא מאי ק"ל לרבא לוקמה בשגגת שבועת ביטוי בשוגג בלאו שבה וכדאביי ואתייה ליה שפיר ואפילו [לרבנן] דהא ודאי [משמע] מלישנא דבעייא דרבא דלא הוה משכח שום אנפא לאוקמיה ביה שגגת שבועת ביטוי לשעבר וכן מאי דאהדר ליה רב נחמן קשיא היכי קאמר אבל חידוש הוא דבכל התורה כולה לא אשכחן זדון לאו דמייתי קרבן והכא מייתי נימא ליה כדאמרן בעלמא דמשום דחדית ביה רחמנא חדא חידושא לית לאוסופי לחדותי בה מלתא אחריתי ואין לך בו אלא מקום חידושו בלבד וכי תימא דאי אמרינן הכי לא אשכחן שגגת שבועת ביטוי לשעבר הא אשכחן בשוגג בלאו שבה וכדאביי וי"ל דכל הני קושיי מתפרשים ממאי דכתב רש"י ז"ל בפרק כלל גדול דאע"פ שאומר מותר בעלמא שוגג היא וחייב קרבן כדאיתא התם לגבי שבועת ביטוי אומר מותר אנוס הוא ופטור דהא בכלל מאי דקאמר קרא האדם בשבועה פרט לאנוס אלא דההיא דאמרינן לעיל בדרב כהנא ורב הוה שגגת מעשה והא שגגת הוראה וכי היכי דמעיט רחמנא חדא מעיט אידך והיינו דאיצטריך ש"ס לפרוש האי הפרשא דאיכא בין שבועת ביטוי לשאר מילי דעלמא משום דהא פשיטא ומקרא דהאדם בשבועה נפקא ומעתה היינו טעמא דלא מוקמינן לה רבא ור"נ בשגג בלאו שבה דכי אמרינן דשגגת לאו שגגה ה"מ במלתא דאית בה לאו ועשה דשגג בלאו שבה וידע לה בעשה אבל גבי שבועת דלית בה שום עשה ששוגג דלאו שבה אומר מותר הוא ואע"פ שהיה סבור שיש בה עשה סברא בטעות הוא ולא חשיבה ידיעה כלל ולהכי לא מני לאוקומה אלא בידוע לה בלאו ושגג בקרבן אבל אביי היה סובר דאין זה מותר כיון שהוא סבור דאיסורה בעשה ומעתה היינו דאמר רב נחמן הכא דמודו רבנן בהא ע"כ דכיון דחידוש הוא שחייב הכתו' קרבן על שגגת לאו בלא כרת ובלא שום עשה דממילא נצטרך לומר דשגגת קרבן שמה שגגה ולא אמרו לה למה שמה שגגה אלא כשיש בה כרת שאפשר לתלות בו השגגה ומעתה היינו נמי דלא אוקומו רבא ורב נחמן שגגת שבועת ביטוי לשעבר באומר מותר דחשיב בעלמא שוגג משום דקים להו דגבי שבועה אומר מותר אנוס הוא ופטור משום האדם בשבועה דמ"ל שגגת מעשה או שגגת הוראה כי היכי דחדית רחמנא בשגגת מעשה דשבועה לחשבו אונס משא"כ בעלמא חדית נמי בשגגת הוראה וזה נ"ל טעם כעיקר לפי שיטת רש"י ז"ל וכן היא בירושלמי ר' בא בשם רבא בשוגג בקרבנה ומזיד בה אבל סבור הייתי שאין שבועה זו מותרת ע"כ הרי זה מפורש כדברי רש"י ז"ל דאומר מותר בשבועה פטור ודק"ל לרבינו שמואל

רמרוגי ז"ל היכי לא דכרינן הכא האי חידוש כדאדכרן אידך דבכל התורה כולה וכו' הא ל"ק דטפי עדיף לן לאדכורי האי חדושא בכל התורה כולה לא מייתי קרבן על שגגת לאו שהוא הגורם לרבנן להודות בשגגת קרבן שהיא שגג' וכדפרי' דאלו באידך חדושא הו"א דאדרבא אין לנו אלא מקום חידושו בלבד והרי כל השמועה עולה יפה לשיטה זו ולשיטת רבינו שמואל ז"ל א"א לפרשה אלא בדוחק וגם כי הירושלמי חולק עליו ובילדותי כתבתי בזה פנים אחרים במהדורא קמא אבל זו נראת לי עתה בזקנותי והאל ברחמיו יבחר לנו האמת. הא דאמרינן דבכל התורה כולה לא אשכחן (זדון) לאו דמייתי קרבן והכא מייתי לישנא קייטא נקט והכי פירושו דבכל התורה כולה לא אשכחן זדון לאו דמייתי קרבן והכא מייתי ופשוט הוא:

בעא מיני' רבינא מרבא נשבע על הככר ומסתכן עליה מהו סיפא דסוגיין מוכח דבדיעבד קמבעי ליה שנשבע על הככר שלא יאכלנו ושכח שבועתו ואכלה מחמת שמסתכן בה מהו לחייבו קרבן על שגגתו ובהא לא שייך למפטריה מטעמא דהאדם בשבועה דהא פרישית לעיל דההיא ליתא אלא בשבוע' דלשעבר דבשעת שבוע' לא הי' לבו עליו ואמרינן היכי מבעיא ליה הא לרבינא דאי מסתכן לישרי ביה מר פי' כיון דמשום סכנה אכלה בהיתר גמור אכלה ואלו הרי לקמן והוה דכר לשבועתיה הוה שרינן ליה לכתחל' וא"כ פשיטא שאין קרבן על שגגתו אלא הכי קמבעי ליה לרבינא נשבע על הככר ונצטער עליה ואכלה בשגגת שבוע' מהו ואיכא דק"ל הא נמי לישרי ליה מר דלא גרע מנדרי אונסין שחלה הוא או בנו או שעכבו נהר שהוא מותר משום דאדעתא דהכי לא נדר וה"נ נימא הכי ויש שתירצו דמצטער דהכא לאו צער חולי אלא צער תיאבון בלבד ולא מחוור דהו"ל לש"ס לפרושי הכי בהדיא דאי מצטער ממש לישרי ליה מר ואלו ש"ס לא אמר הכי אלא במסתכן בלחוד ולא עוד אלא דמסתמא אף רבא בלשון דמסתכן שאלה אלא דש"ס מפרש דלא מסתכן גמור אלא מצטער בחולי שאין בו סכנה ואלו לצער תאבון בעלמא לא הוה שאיל לה בלשון מסתכן והנכון בתירוץ קושייתם שלא התירו נדרי אונסים שהן בשבוע' דלהבא אלא בנשבע לעשות מעשה דההיא דהדירו שיאכל אצלו שאין גמר תלות שבועתו עד שעת מעשה וההיא שעתא מחייב על עבריינותו וכיון דאניס ולא מצי למעבד באונסא דלא שכיח או דשכיח ולא שכיח פטרינן לי' דאנן סהדי דאדעתא דהכי לא נדר והו"ל דברים שבלבו ובלב כל אדם שהם דברים כאלו פי' וכדמוכח התם אבל בנשבע להבא שלא יעש' שחלות שבועתו בשעת שבועתו ומתקיימת בשב ואל תעש' וחיובו על שעת שבועתו כגון זה שנשבע שלא יאכל ככר זו הרי נאסר' עליו ככר זו מיד בלאו דשבוע' כחלב ונביל' ולית לן למשריי' כלל אלא במקו' סכנ' ופיקוח נפש כחלב

ודם ושאר איסורין וזה נרא' ברור וזה שיטת מורי הרא"ה זלה"ה. ומעת' הוי בעיין בכל מצטער בין מצטער בחולי ובין מצטער בתאבון בעלמא והדין שוה בשניהם כדמפרש ואזיל. עוד יש שבועת אונס אחרת והוא שאנסוהו לישבע ודעת מורי ז"ל שחייב לקיים שבועתו אא"כ מפני פיקוח נפש של עצמו או של אחרים והראי' ממשנת נודרין להרגין ולחרמין דאי לאו דאמר בלבו היום חייב לעמוד בה אע"פ שנשבע מחמת אונס ומיהו אם יש בקיום שבועתו סכנ' לו או לחבירו מיפטר בה מפני פיקוח נפש וכן כתוב בתשובת הגאונים ז"ל על מלך שצוה להחרים על מי שיודע דבר ידוע על חברו בדבר שהי' בה סכנת גוף לחבירו מעתה שגגת שבוע' לשעבר דאנסי' ליביה בשעת שבוע' פטור לגמרי מההיא דרב כהנא ורב אסי ונשבע להבא ונאנס אח"כ אם בקום עשה נשבע כל שיש בה אונס דלא הוה מסיק אדעתי' בין דגוף בין דממון פטור ומותר ואם נשבע בלא תעש' אינו מותר בשבועתו אלא במסתכן ממש בלבד ומי שנשבע באונס ויכול לבטל בפיו בענין שלא יהא מה שבלבו סותר לגמרי מה שמוציא בפיו אלא שעוש' מן הלשון הכלל פרטי כההיא שאמר יאסרו פירות עולם עליו ואומר בלבו היום מותר ואם [לאו] חייב לעמוד אא"כ לפקוח נפש בלבד:

אמר לי' תנינא וכו' ונוסחי דוקני ל"ג והאי נמי וכו' וכן מחוור יותר והכי פירושו והאי נמי אם אומר שבלבו הי' לאכלו אע"פ שידע בשבועתו פטור דהאי לא שב מידיעתו הוא ואפילו במצער גמור מחמת חולי פטור ואם אומר שאילו הי' נזכר משבועתו לא הי' אוכלו ה"ז שב מידיעתו וחייב והוא נאמן ע"ע בין לחיוב בין לפטור וכדכתיב או הודע אליו. אמר רב ששת תריץ ואימא בשפתים ולא שגמר בלבו כלומר דלשמואל מתניתא לאו כדרב ששת מיתרצא אלא ה"ק בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורין פי' שהוא פטור בין מפת חטין בין מפת שעורין שאין פיו ולבו שוין בא' מהם וליכא למימר דלחייב בפת שעורין שהוציא בפיו משום דדברים שבלב אינן דברים דההיא לא מיתמרא בשום דוכתא אלא במי שגמר בלבו להוציא בשפתיו אותו לשון שהוציא אלא שהי' עושה ביטול בלבו אלא מתנה בו שום תנאי אבל כאן שלא גמר בלבו להוציא מפיו פת שעורים ושלא לדעת יצא מפיו אין כאן שבוע' דבעינן פיו ולבו שוין ללשון שמוציא מפיו. וז"ב:

גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מלין ת"ל לכל אשר יבטא וכו' יש שפירשו מנין שהוא חייב בכל פת שבעולם כיון שהוציא מפיו פת סתם ת"ל לכל אשר יבטא האדם לחייבו בזה ויש מביאין ראי' לזה מההיא דנודרין להרגין ולחרמין שאמר שיאסרו פירות עליו שמשמעותו לעולם דרך כלל ואע"פ שממעט הזמן לומר בלבו היום אי לאו

דאנוס הוה מחייב בהם לעולם בלשון נדרו הלכך הכ' דלא אניס אין בידו לעקור ל'פת סתם שנשבע לאוקומה בפת חטים לחוד (וכן) [ואין] נרא' דכיון שלא הי' בדעתו לאסור ע"ע אלא פת חטים למה יאסרו פת אחר והרי לא הי' פיו ולבו שוין באיסורו וההיא דנודרין להרגין ולחרמין ל"ד להא כלל דהת' אחרי' משביעין או מדירין אותו ודעתם לאוסרו באותם פירות לעולם וגם הוא על אותו המשמעות מוציא הלשון ההוא בפיו דהא ידע דבלאו הכי לא פטרי לי' הלכך כל היכא דלא אניס חייב לעמוד בלשונו שהוציא בפיו שעל דעתם נשבע בזה אבל הכא שהוא נשבע מעצמו ולדעת עצמו הוא נאמן ע"ע וכשאומ' שלא נתכוין בלשון פת סתם אלא בפת של מין א' בלבד הרי הוא נאמן ולא חמירא הא מההיא דנדור בחרם ואמר שלא נתכוונתי אלא לחרמו של ים ואדרבא הא עדיפא טפי להאמינו ולפוטרו ואפי' בעם הארץ וזה דעת הרמב"ן ורז"ל וכן נרא' הלכ' למעשה:

משום דהוי תרומ' וקדשים ב' כתובים הבכ"א וכו' פירש"י ז"ל תרומ' תרומת המשכן דכתיב כל נדיב וקדשים קדשי מזבח כדכתיב גבי חזקיהו כל נדיב לבו הביאו עולות ואינו מחוור דבשום דוכתא לא קרו רבנן לתרומת המשכן תרומ' סתם לכך פי' תרומ' ממש שניטל' במחשב' כדכתיב ונחשב לכם תרומתכם וקדשים קדשי מזבח או קדשי ב"ה כדכתיב כל נדיב לב ונראים דברים דגבי צדק' לא מחייב בבל תאחר עד שיוציא בפיו כדכתיב בהדי' מוצא שפתיך תשמור ועשית וכל שמקיים מה שגומר בלבו אפילו בדברים דעלמ' כעובדא דרב ספרא דבמס' מכות ירא שמים ועליו נאמר ודובר אמת בלבבו כדאיתא התם:

דף כז.

הא דאמרי' וממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה ה"פ ודלמא אף בדברי מצוה ונוסחי איכא דגרסי אף הכי דליכא למימר בדבר מצוה בלחוד דהא מהיכא תיתי כיון דקראי סתמא כתיבי ועוד מדאמרינן לקמן בסוף שמעתין אלא אי אמרת בדבר מצו' מאי מיעט ומאי קו' דהא מיעט דבר הרשות א"ו כדאמרן:

לא ס"ד דבעי' הטבה דומיא דהרעה פי' (אי) [או] הרעה דומיא דהטב' דתרוייהו ליכ' למימר דהא לא אפשר כי ב' הפכים הם וזה פשוט ולהכי לא קפיד ש"ס בלישני':

מה הטבה אינה בביטול וכו' כללא דשמעתא דכל הטבה היא באוכל והרע' היא בלא אוכל דהטב' הן והרע' לאו וכדפי' רש"י ז"ל בריש מכילתין מעתה כל היכא דאמרת דקרא בדבר מצוה מיירי ואמרינן הרע' דומיא דהטב' ההטב' היא שיאכל דבר מצו' כגון

שיאכל מצה בליל פסח ודכוותי' וההרע' שלא יאכל חמץ והויי' הרע' דומיא דהטב' שאינ' בביטול מצו' אלא בקיומ' ואי אמרת איפכא הטב' דומיא דהרע' הדבר בהיפך שלא יאכל מצה אלא חמץ הרע' והטב' שיאכל חמץ והיינו דאמרינן לעיל מה הטב' שאינה ביטול מצו' אף הרע' שאינ' ביטול מצו' כגון שלא יאכל מצה אלא בקיום מצו' כגון שלא יאכל חמץ והו"ל הרע' והטב' בחדא מילתא וכן הרע' הא דאמרינן מה אינ' בקיום מצו' כגון שנשבע שלא יאכל חמץ אדרבא היא בבטול מצו' שלא יאכל מצה והוייא הטב' דומיא דהרע' שלא יאכל חמץ והו"ל הרע והטב' חדא ענייננא. גירסת רש"י א"ה בדבר הרשות נמי לא משכחת לה אלא מדאיצטריך קרא לרבות הטבת אחרים מכלל דקראי לא בדבר מצו' כתיבי:

והאי או מבע"ל לחלק וכו' וזו גי' קצר' ונוחה באורחא דתלמודא וה"פ דבשלמא לדידי לא בעינן הטב' דומיא דהרע' ולא הרע' דומיא דהטב' לא בדבר מצו' ולא בדבר הרשות ומשכחת שפיר קראי בין בדבר הרשות בין בדבר מצו' אבל לדידך דבעינן חדא דומיא דחברת' לא משכחת קרא ואפי' בדבר הרשות לקוד ואי אמרת הרע' דומיא דהטב' סתם הטב' היא שיאכל דברים הטובים והרע' דמייא לה שלא יאכל דברים הרעים והו"ל הרע' הטב' גופ' ואי הטב' דומיא דהרע' הרע' היא מן הסתם שלא יאכל דברים הטובים והטב' דדמיא לה שיאכל דברים הרעים והו"ל הטב' גופה הרע' אלא לית לן למינקט האי טעמא כלל ואי בעית לאוכוחי דלאו בדבר מצו' כתיבי קראי הכי אית לן למימר דכיון דאיצטריך רחמנא למיכתב או להטיב לרבות הטבת אחרים לקרבן מכלל דלאו בדבר מצו' כתיבי קראי דהשתא ומה בנשבע לבטל מצו' ולא ביטל קרבן חייב אע"פ שמריע בזה לעצמו וגם לאחרים דכל ישראל ערבים זה לזה נשבע להיטיב לאחרים ולא היטיב מבעייא דחייב קרבן אלא ודאי ש"מ לאו בדבר מצו' כתיבי קראי אלא בדבר הרשות גרידי'. הדר פריך ש"ס דהאי או להטיב מבעי לי' לחלק וכו' ומתרץ ואזיל. ואיכא במקצת הספרי' גי' אחריתי ארוכה וקצר' הכי א"ה בדבר הרשות נמי לא משכחת לם דבעיא הטב' דומיא דהרע' והרע' דומיא דהטב' מה הטב' שאינ' בבל תאכל אף הרע' שאינ' בבל תאכל והרע' גופ' הטב' היא הטב' דומיא דהרע' מה הרע' שאינ' בקום אכול אף הטב' שאינ' בקום אכול גופ' הרע' היא האי מאי אא"ב בדבר הרשות כתיבי קראי היינו דאיצטריך לרבות הטב' דאחרים אלא אי אמרת בדבר (הרשות) מצו' כתיבי השתא הרעת אחרים איתרבאי הטבת אחרים מבעיא ע"כ וגי' זו צריך להולמ' כפי גי' זו הא' דלדברים הרעים קרי בבל תאכל לפי שהאדם אסור לאוכלן משום השמר לך ושמור נפשך ולדברים הטובים קרי קום אכול והרע' גמור' שלא יאכל דברים הטובים והטב גופ' דכוות' שיאכל דברים הרעים

והטב' גמור' שיאכל היפים והרע' דכוות' שלא יאכל הטובים וכדמפ' לאידך גי' ולשונ' משונ' דלעולם לא רגלינן לומר קום אכול או בל תאכל אלא בד"מ כי גם מ"ש האי מאי אא"ב וכו' הוא משונ' משאר מקומות דבכל דוכתא דאמרינן כי האי לישנא בעי לומר דאא"ב כדאמינא אנא משכחת לה שפיר אבל לדידך ואלו הכא מודה הוא דבין בדבר מצו' ובין בדבר הרשות לא משכחת הרע' דומיא דהטב' והטב' דומיא דהרע' אלא דבעי למיעבד תירוצא אחרינא לקושיא דאקשו לי' מעיקרא וגם לגי' זו הא דאמרי' במסקנא דמ לתי' השתא הרעת אחרים איתרבאי הטבת אחרים מבעיא לביטול מצוה קרי הרעת אחרים וטעמ' משום דכל ישראל ערבין זה לזה וזה ג"כ לשון דחוק לכך הגי' הא' עיקר:

דף כז:

אא"ב בדבר הרשות וכו' אא"א בדבר מצו' כתיב מאי קא ממעט פי' דליכא לפרושי דמיעט מידי דליתי' בלאו והן או דליתי' בלהבא בפלוגתא דרב ושמואל דההיא מגופי' נפקא בלא טעמא דמיעט וכדפי' לעיל:

טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנ' וכו' עד כדרבא דאמר רבא שבוע' שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנ' כזית חייב פי' דהכי משמע לישנא שלא אוכל שיעור אכיל' מככר זו ולא נקט ככר זו אלא למישרי נפשי' באחריני וכן הלכתא ולענין הנשבע שבוע' שאוכל ככר זו י"א דפטר נפשי' בכזית דומיא דשלא אוכל דהכי נמי משמע שיאכל שיעור אכיל' מככר ומורי הרא"ה ז"ל הי' או' בשם רבותיו דלא פטר נפשי' עד דאכיל את (נפשי') [כולי'] דבלא אוכל דאתי למיסר נפשי' שריא מיעוטא בתר מיעוטא דאסר נפשי' אף בכזית אבל באוכל דאתי לחיובי' נפשי' שרי רבויי דבעי לחיובי' נפשי' באכילת כל הככר ולא עוד אלא דאפי' בשבוע' שלא אוכל כתיבא שבוע' בכל הככר דהא מחויב על כל כזית וכזית שבה וכדאמרינן לקמן מגו דמהנייא שאל' לכזית בתרא מהנייא נמי לכזית קמא אלמא בכל כזית וכזית שבה אסר נפשיה ואי תימא כי אמר שבוע' שלא אוכל ככר זו כתיבא שבועה בכול' ונתחייב לאוכלה כולה א"כ ליכא הפרש' בין שבוע' שאוכל ככר זו או שבוע' שאוכלנ' דבין בזו ובין בזו חייב לאוכלה או אפשר שאמר שאוכלנ' לא חייב עצמו בכולה אלא היכא דאיתא לכולה קמיה ואם איבד מקצתה פטור מאכילת הנשאר וכשנשבע שאוכל ככר זו נתחייב בכולה היכא דאיתא או במאי דאישתאיר מינה דומיא דשלא אוכל דאיתסר בכזית ממנה וכן בכל כזית וכזית וכן נרא' עיקר וכן היה אומר מורי הרב ז"ל נשבע לפרוע לחביר סך ידוע ואינו יכול לפרוע ויכול לפרוע מקצת דעל כולי' ועל מקצתי' משתבע כיון דאיכא הנאה במקצתי' ולאפוקי נשבע ללכת במקום מסויים

שאם אינו יכול להגיע שם אין לו ללכת למקום שיכול דהא ליכא הנאה באותו מקצת וכן כל כיוצא בזה:

בגירסת רש"י ז"ל הא תו למ"ל הא קמ"ל חיובא הוא דליכא וכו' ופירושא למ"ל למיתני לא אוכלנ' לא אוכלנ' תרי זמני דבשלמ' לא אוכל ולא אוכלנ' סגי לי' משו' דיוקא דאמרינן לעיל דאי אמר איפכא מחייב תרתי אבל לא אוכלנ' תרי זמני למ"ל ופריק דמיתורא קמ"ל דחיובא הוא דליכא הא שבוע' איכא ואפי' ללא אוכלנ' תניינא אם נשאל על שבוע' דלקמה ואין גי' זו נכונה דבלאו האי יתורא שמעינן לה מלישנא דמתני' גופה וגי' שלנו עיקר וה"פ חיובא הוא דליכא שבוע' איכא פי' מדקתני אינו חייב אלא א' ולא קתני אין השניה כלום משמע דחיובא הוא דליכא אלא בא' אבל שבוע' בתרתי איתה ותלוי' ועומדת היא שאם נשאל על הא' לחכם עלתה שניה תחתיה וחייב א' על השני' וק"ל לכולהו נוסחי אמאי לא קתני הכא והשני' שבוע' שוא וכדקתני לקמן שבועה שאוכל ככר זו שבוע' שלא אוכלנ' השנית שבועת שוא דהתם נמי אי איתשיל אקמייתא שניה חלה עליו ואסור לאוכלה וי"ל דבשלמא התם ששבוע' האחרונ' הפך הראשונ' ואין לו לקיימה כל שלא נשאל על הראשונ' ראוי לקרותה מעתה שבועת שוא אבל הכא שהשבוע' הב' קיום הוא לראשונה ועל קושטא אישתבע לה אלא שכבר מושבע עליה אין ראוי לקרותה שבועת שוא כיון דאיתא היכא דנשאל על הראשונה וזה נ"ל ברור:

דאמר רבא שאם נשאל על הראשונ' עלתה לו שניה תחתיה פי' רש"י ז"ל שהוא נאסר בככר זו משום שבוע' שניה עכ"ל ודייקי בתוס' מהאי לישנא דס"ל למרן ז"ל דדוקא כשנשאל על הראשונה קודם אכילת ככר אבל אם נשאל על הראשונה לאחר אכילת הככר תו לא חיילא שניה למפרע על מה שאכל בהיתר שבוע' שניה ובמה שנשאל על הראשונה נפטר מחיוב שבועתו הילכך אמר שבוע' שלא אוכל ככר זו שבוע' שלא אוכלנ' ואכל מקצתה ונשאל על שבועה א' מותר במה שנשאר ממנה דהא בשבוע' שלא אוכלנה לא נאסר אלא בכולה מדרבא קמיירא דלעיל מה שאכל ממנה בהיתר שבוע' שניה אינו מצרפי למפרע עם הנשאר ממנה (כל) שיאסור באכילת הנשאר לדון אותו עם מה שאכל למפרע שאכלה כולה באיסור וכן כל כיוצא בזה אבל רבותינו בעלי התוס' ז"ל אומרים דלהכי נקט רבא עלתה לו שני' תחתיה לומר שהיא חלה תחתיה אף למפרע וצריך להשאל על שתיהם הילכך לדידן דקי"ל כאמימר דלקמן דאכל' כולה (נשבע) [נשאל] עליה נשבע שלא אוכלנה ואכלה צריך להשאל על שתי השבועות והביאו עוד ראיה לדבריהם מהא דאתי לסיועי הא דרבא מהא דתנן במי שנזר שתי נזירות ומנה את

הראשונה וכו' והא התם כשנשאל על הראשונה ליתיה בעולם ואפ"ה חלה שנים תחתיה באותו מנין ואינו צריך מנין אחר:

לימא מסייע ליה וכו' עד הכי השתא איתא לשנייה וכו' פי' דמי שקבל עליו ב' נזירות ואפי' באומר הריני נזיר היום חייב הוא לנהוג ב' נזירות דנפקא לן מדכתיב נזיר להזיר שהנזירות חלה על נזירות וכי נפיק מנזירות קמא מני נזירות בתרא שכך גזירת הכתוב נמצא שהמנין הראשונה שמנה ראוי הוא גם לנזירות הב' דהא הריני נזיר היום קאמר שהוא ל' יום הא' ונזירות קמייתא הוא דדחי לה לנזירות בתרא מל' יום אלו וכי שלמה האי נזירות חייב באידך הילכך דינא הוא דכי מיתשיל אקמייתא דחיילה שניה וגם למפרע כאלו נמנה על הב' אבל הכא מי איתא לשניה כלל הילכך כי מיתשיל אקמייתא ליכא למימר דתיחול שניה ואפי' איתיה לככר בעולם וכ"ש דתיחול למפרע היכא דליתיה כפי' התוס' ואידחייא לה סייעתא ומיהו מימרא דרבא לא אידחייא והלכתא היא דהא ליכא מאן דפליג עלה בעיקר דינא. אמר רבא נשבע על ככר וכו' ה"ד אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדיה לאיסורי' לאו למימרא דעבדיה לכוליה איסורא ודאישתרי במאי דאישתרי מיניה דהא על כל כזית וכזית מינה איתסר אלא לומר שכבר עבר על שבועתו בכזית שאכל אי דאמר שלא אוכלנה לא עבר על שבועתו עד שיאכלנה כולה לגמרי שלא ישאר ממנה משהו:

דף כח.

גירסת רוב הספרים איבעית אימא שלא אוכלנה אי שייר ממנה כזית חשי' ואי לא לא חשיב וכו' וי"מ דמתרץ נמי מוד' דכל שאמר שלא אוכלנ' ונשאר ממנה משהו לא עבר על שבועתו אלא דאפ"ה כי לא אישתאר מיניה כזית לא חשיב לאיתשולי עלה ויש גירסא שמסייעת לפירוש זה דגריס אי שייר ממנה כזית חשיב לאיתשולי עלה ואי לא לא חשיב לאיתשולי עלה אבל אין פירוש זה נכון דכיון דלא עבדיה לאיסורי' וכוליה איסור' תלי באותו משהו הנשאר למה לא יהא נשאל עליו דהא לגבי דהאי כוליה איסורא איכא לכך הנכון כמי שפי' שהמתרץ סותר דעת המקש' וס"ל דאע"ג דאמר שלא אוכלנ' כל היכא דלא אישתאר מינה כזית דהיינו שיעור אכיל' לא חשיב ההוא שיורא כלל וכמי שאכל' כולה דמי דעבדי' לאיסור' וכנרא' בירושלמי דגרסי' בר"פ על פלוגתא דר"ע ורבנן בשבוע' שלא אוכל ואכל כל שהוא [מה נפיק מביניהון במילי'] דעלמא ופריק שבוע' שלא אוכל ככר זו כלומר ככר זו כולה ואכל' חסר כל שהוא על דעתי' דר"ע פטור על דעתיהון דרבנן חייב ע"כ אלמא קים להו לרבנן דהלכתא כוותייהו דלא חשבינן אכילת כל שהוא אכיל'

לקולא ה"נ לא חשבי לי' לחומרא וכל שנשבע על הככר ואכלה חסר כל שהוא חייב כאלו אכל' כולה וכן הגירסא השנייה יש לפרש כן כי איכא כזית חשיב אותו כזית לעכב באכילת הככר שלא יהא כמי שאכלה כולה ולאיתשול עלי' וכי ליכא כזית לא חשיב שיורה לדונה כאלו לא אכל' לאיתשולי עלה וזו שיטת רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל ורבותי הרא"ה והרשב"א ז"ל:

מיתיבי מי שנזר וכו' פירוש קושיין דהתם קתני ומנה את הראשונה והפריש קרבן ונשאל על הראשונ' אלמא אפי' לאחר שעשה כל מניינו והקריב קרבנותיו מיתשיל עלה ופריק הב"ע בשלא כיפר פי' דהא דקתני והפריש היינו והפריש בלחוד ומאן דקארי לה סבר דהפרויש היינו הקריב וכדאיכא טובא דתני הכי וא"ת בדרבא נמי עדיין לא כפר דהא מחוסר הוא י"ל שזה אינו כלום דמ"מ בדרבא עבדיה לכולי' איסורא ואין הקרבן לכפר אלא על מה שכבר עבר אבל בנזיר כל זמן שלא כפר עדיין הוא באיסור נזירותו כדמעיקרא ליאסר בכל איסורי נזיר והיינו דאמרינן בסמוך בשלא גלח ור"א הוא דאמר תגלחת מעכבא לי' בכל איסורי נזיר והא דרבא בגלות לרבנן הוא דלא מעכב באיסור שבועה. א"ר אשי שבוע' נזירות קא רמית מי גרם לשניי' שלא תחול הראשונ' וכו' זה הלשון תמוה ענין תירץ זה אצל קושיא זו האחרונ' דהא מכל מקום כבר עבר כל ענין נזירותו והותר בכל איסוריו וא"ה נשאל עליו אבל כך פי' שכבר אמרנו דהא דשתי נזירות איתא אפי' באותו היום שהמנין ההוא כיון דאפשר בשאל דאף הוא גם לנזירות בתרייתא כמו קמייתא והרי הוא כאלו מונה אותו לשניי' וכאלו הנזירות בראשונה קיימת והי' מניינו לשניי' הוא נידון דהא (כתיבי) [חיילי] אהדדי וכ"נ מפירוש רש"י ז"ל דוק ותשכח. אמימר אמר אפי' אכלה כולה נשאל עליה וכו' אבל כפתוהו על העמוד לא מיתשיל כדשמואל דאמר שמואל כפתוהו על העמוד ורץ מב"ד פטור דהא קרינא ביה ונקלה אחיך לעיניך ולא היא דהתם רץ הכא לא רץ וק"ל אמימר היכי מדמי להוי"ל דאיהו ס"ל דשמואל או רץ קאמר ותלמודא דחי ורץ דוקא א"נ דאמימר סבר דפט רא דהתם משום קלון הכפיתה והמרוצה שגם הכפיתה מעיקר הקלון הלכך נהי דלא מיפטר ממלקות בכפיתה לחודה דינא הוא דכיון דנקלה בכפיתה שלא יהא עוד נשאל עליה דהא קרינא ביה ונקלה אחיך קצת ובש"ס דחי דליכא לאיפלוגי בין הא להיא א"נ דעיקר קלון דהתם המרוצה היא והכפיתה טפיל' בעלמא או בהכשר קלון כנ"ל ודעת כל הפוסקים ז"ל דכיון דבלשון ולא היא אמרה ש"ס דליתא לדאמימר בהא ואפי' כפתוהו על העמוד נשאל עליה כיון דלא רץ:

אמר רבא שבוע' שלא אוכל ככר זו אם אוכל ככר זו וכו'. שמוע' זו יש בה שינוי גירסאות ושינוי פירושים אבל הגירסא המחוורת והפירוש המחוור היא גירסת רש"י ז"ל ופירש ועליו הסכימו רוב גדולי המפרשים ז"ל וגם רבותינו התוס' ז"ל וכך היא הגירסא אמר רבא שבוע' שלא אוכל ככר זו וכו' אם אוכל ככר זו אכל את הראשון' בשוגג ואת השניי' במזיד פטור אכל את הראשו' במזיד והשניי' בשוגג חייב שתיהם בשוגג פטור שתיהן במזיד אכליה לתנאיה והדר אכלי' לאיסוריה חייב אכלי' לאיסוריה והדר אכלי' לתנאיה באנו למחלוקת ר"י ור"ל וכו' לא אוכל זו אם לא אוכל זו ואכל זו בזדון עצמה ושגגת חברתה וזו בזדון עצמה ושגגת חברתה פטור זו בשגגת עצמה וזדון חברת' וזו בשגגת עצמה וזדון חברת' חייב שתיהן בשוגג פטור שתיהן במזיד אשניי' מחייב אראשונ' באנו למחלוקת ר"י ור"ל וכו'. והנני מקדי' כללי הלכ' זו כדי שתבא פשוט' לפנינו והם ג' כללים הכלל הא' הראשונ' ושניי' האמור' כאן לכ‍כר של תנאי קורא א' ולכ‍כר של איסור קורא שניי' מפני שהכ‍כר של תנאי היא סבה א' לאיסור זה ובאכילתה תלוי איסור הב' שהיא של איסור וכדבעינן לפרושי בסמוך בס"ד. הכלל הב' שהוא עיקר ההלכ' הוא שכל המיובים האמורים כאן בין לקרבן ובין למלקות תלויין באכילת ככר של תנאי שהיא נקראת ראשונ' שאם אכלה במזיד שאמרנו דהיינו במתכוין וזכרון שבועתו אז חייב על ככר של איסור או קרבן כשאכלה בשוגג גמור כדינה או מלקות אם אכלה במזיד גמור ובהתראה כראוי ואם אכל' בשוגג דהיינו שכחה שלא הי' זכור שבועתו הרי הוא פטור ומותר על השניי' לגמרי וטעמא דמלתא משום דבעינן האדם בשבוע' פרט לאנוס וכיון דלאכילת האיסור תלוי בשל תנאי נמצא חלות השבוע' תלוי באכילת התנאי (ואף) [ואם] באכילתה זכור שבועתו הו"ל האדם בשבוע' וחלה עליו חיוב שבוע' ואם הוא שכוח באות' שעה הוי אנוס דלא קרינן לי' האדם בשבוע' ולפיכך כל שהכא שונה שוגג ואנו אומרים כי הוא פטור פירוש פטור ומותר וכדתנן נדרי שגגות ושגגת שבועות מותרות הכלל הג' דלעולם אינו חייב מלקות אלא בששתיהן במזיד ובהתרא' ושתהא ההתרא' בשניי' דהיא אכילת איסור דסוף סוף עליה הוא לוקה ולכך הוא פטור ממלקות לר"ל כשאכל את שניי' [בראשונ'] אף במזיד לפי שעליה צריך התרא' והיא התראת ספק שאין בה איסור אלא באכילת תנאי אבל כשהשניי' אכל באחרונ' במזיד והתרא' חייב מלקות אף לר"ל דהא התראת ודאי זה דין המלקות אבל כשהחיוב הוא חיוב קרבן כגון שהא' במזיד דהיינו מתכוין והב' בשוגג גמור רש"י ז"ל סובר דלכ"ע אינו חייב קרבן על הב' אלא כשאכל' באחרונ' שכבר הית' אסור' עליו אבל אכלה בתחל' אין עליו קרבן דהא כי אכלה עדיין לא הית' אסור' ואע"פ שכשאכל אחר כך את הראשונ' דהיינו ככר שלתנאי

חזר' הב' שאכל בתחל' אסור' למפרע אינו מתחייב עליה קרבן למפרע וטעמא דבכולהו קרבנות כתיב ועשה אחת מכל מצות י"י אשר לא תעשנה שבשעת עשיית החיוב הויה בלא תעשינה וכן דעת רבותינו ז"ל אלא שאנו צריכים ליזהר שיש בקצת פירושי רש"י ז"ל כעין טעות סופרים בתחלת ההלכ' שסותר כל מה שחוזר ומפרש בהלכ' בענין והוא שכתוב שם דכל שאכל התנאי במזיד בין שאכל ככר האסור בתחל' או בסוף חלה עליו שבוע' להתחייב קרבן על השניי' ובלבד שתהא בשוגג או להתחייב עליה מלקות ובלבד שתהא בה התרא' והלשון הזה סותר מה שפירש הוא ז"ל אחרי כן בחיוב הקרבן וכבר חקרנו אחר פירושים מדוייקים ואין בהם הלשון הזה וט"ס הוא שבלבל כל הפירושים שנעתקו ממנו ויש לדחוק ולהלום אותו שאין הכלל הזה אלא ללמד עיקר חלות החיוב שתלוי באכילת התנאי בין שהוא בתחל' או בסוף אבל לא החיוב ממש דהא לענין המלקות לר"י בעי אכילת התנאי ראשונ' וה"ה דבעינן נמי לענייי הקרבן שתהא של תנאי ראשונ'. מעתה נחזור להלכ' והיא פשוט' לפנינו אכל הא' דהיינו של תנאי בשוגג דהיינו שכחת שבוע' וזה הב' של איסור במזיד גמור פטור ומותר ראשונ' במתכוין ושניי' בשוגג גמור חייב קרבן וכשאכל את הראשונ הזאת ראשונ' ממש לפירוש רש"י ז"ל שתיהן בשוגג פטור ומותר ולא הי' צריך לאומרה דהא אף כשהראשונ' לבדה שוגג פטור ומותר אלא דבעי למינקט כולהו אנפי שתיהן במזיד אכלי' לתנאיה בתחל' חייב לדברי הכל על השניי' מלקות ודאי דהא התראת ודאי היא אכלי' לאיסורי' בתחל' בפלוגתא דר"ל ור"י דהא ק"ל דהתראת ספק שמה התרא' וחייב. בבא תנינא דרבא לא אוכל זו אם אוכל זו לא אוכל זו אם אוכל זו נמצא שכל א' מהן עשויה עליה כאיסור לעצמ' מחמת תנאי חברתה ויש בה תנאי ויש בה איסור הלכך כשאכל כל א' מהם בזדון עצמה שהי' יודע שהית' אסור' עליו ובשגגת חברת' שלא הי' זכור באכילתה שהית' תנאי לחברת' כי לא הי' זכור מה שאסר חברת' עליו באכיל' של זו הרי הוא פטור ומותר על שתיהן דהא אכילת התנאי של כל א' מהם הי' בשוגג ושכח' ואם הי' הדבר בהפך שאכל כל אחד מהם בשגגת איסור עצמה אבל בזדון חברת' שהי' זכור באכילת' כי חברת' נאסרת באכילת' הרי הוא חייב קרבן שהרי הית' ראשונ' במזיד ושניי' בשוגג אלא שפירוש רש"י ז"ל אינו חייב קרבן אלא על האחרונ' לפי שאכל' אחר אכילת תנאו דלפום פשוטה של הלכ' אף על הא' חייב אבל יאמר רש"י ז"ל שסתם רבא דבריו בזה משום דהא פשיטא דהא בעייא אשר לא תעשנה. אבל קצת רבותינו הראשונים וגם מן האחרונים ז"ל היו תופסין בזה הלכ' כפשוט' מדלא פריש ליה ש"ס לקרבן לד"ה דחיובא בדאכלי' לתנאיה מעיקרא והדר אכלי' לאיסורי' וכדפריש לענין מלקות למחלוקת ר"ל ור"י וסברין לומר דאע"ג דאכיל

לאיסורי' מעיקרא כי הדר אכלי' לתנאיה במזיד חזרה אכילת ככר של איסור באיסור גמור למפרע וקרינא ביה אשר לא תעשנה ואין דעתי מכרעת בזה אלא שנסמוך על דברי רבותינו ז"ל שהכריעו כרש"י ז"ל עד יבא מורה צדק:

דף כח:

אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא וכו' פי' דלכל שבועה שהיא תלויה בתנאי ושאינו זכור שבועתו בשעת קיום התנאי דלא חייל שבועה אאיסורו ומותר בה לגמרי ומשום דהא עיקר חידושו של דבר בכולה מימרא דילי' נקט רב מרי סתם אף אנן נמי תנינא כלימר תנינא כדרבא. ה"ג קונם שאני אוכל ושאני שות' ושכח ואכל ושתה מותר ול"ג פטור ואי גרסי' לי' פטור ומותר בעי לומר דע"כ ה"ק קונם ככר זה עלי או דבר פלוני עלי אם אני אוכל או שותה דאי קונם מה שאני אוכל או שותה קאמר כששכח יאכל ושתה למה יהא מותר דהא היינו כל שגגת קונמות שבעולם ובשבוע' נמי אם נשבע שלא יאכל ולא ישתה ושכח ואכל ושתה חייב קרבן והיינו קרבן דשגגת קרבן דלהבא אע"כ כדאמרן דשאני אוכל ושאני שותה תנאי הוא (למקומ') וקתני שאם שכח שבועתו ועבר על תנאו בשגגת שבועתו כלומר שלא היה זכור ממנ' מה שהוא פטור ומותר וכדקתני רישא דההיא מתני' ד' נדרים התירו חכמים ותני עלה כשם שנדרי שגגות מותרי' כך שבועות שגגות מותרות כלומר דאפילו בשבוע' דחמיר' הדבר כן. ובשלמא שבועת שגגות דלשעבר היינו אכלתי מותרות בשכחת אכילתו כדרב הונא ורב אסי אלא שבועת שגגות דלא אוכל ה"ד כך הגירסא בספרים וה"פ דליכא לפרושי קונם מה שאני אוכל ולא דכוותה שבוע' שלא אוכל שאם שכח ואכל שיהא פטור ומותר וכדפי' לעיל אע"כ קונם אם אני אוכל קתני ודכוותה בשבועה שבוע' שלא אוכל ככר זו אם אני אוכל זו או שותה היום ושכח אותו יום ואכל או שתה וקתני שהוא מותר (כדברו) וכדרבא ש"מ ורבא דיוקא דמתני' קמ"ל. עיפא תני שבועות ביה רבא פגע ביה אבימי אחוה וכו' עד השתבשת הרי יצאה שבועה מפיו לשקר פי' דעיפא שמע בב"ה דשתי שבועות שוות פטור על האחרונ' שכבר מושבע בה משום ראשונה והם אמרוה בשבוע' דלהבא והוא סבור שהדין כן אף בשבוע' משעבר להכי א"ל אינו חייב אלא אחת ומיהו א' דמחייב מיירי בשגגת קרבן (דאי לא לא הוה מיפטר אלא דסבור שלא אכל כלל) [דאי לא אלא דסבור שלא אכל כלל הוה מיפטר] מדרב כהנא ורב אסי א"ו בשגגת קרבן סבור שאינו חייב עלי' קרבן כדלעיל דף כ"ו שכך השיב ר"נ לרבא. א"ל השתבשת כלומר נשתבשת מעצמך שלא הבנת דברי רבותיך שהרי יצתה שבוע' מפיו לשקר דבשלמ' בשבוע' דלהבא שהוא בא לחייב עצמו לעשות או

שלא לעשות אין שבוע' חלה על שבוע' שכבר נתחייב בראשונה בחיוב זה והב' שבועות שוא אבל כל שנשבע לשעבר שחיובו לפי שהוא מוציא שקר מפיו אפילו הן אלף חייב על כולם דהא באחרונ' הוציא שבוע' מפיו לשקר:

תשע ועשר מהו פי' שנשבע שלא יאכל ט' וחזר ונשבע שלא יאכלי' מהו א"ל חייב על כל או"א פי' דקסבר דכיון שמנין עשר גדול מתשע הרי שבוע' חלה על הי' שנשבע באחרונ' ולכך א"ל באידך דבסמוך דאי אמר י' וט' פטור על האחרונ' דט' בכלל י' א"ל השתבשת דכי אמר ט' והדר אמר י' וכי עשר הוא דלא מצי אכיל הא ט' מצי אכיל בתמיה הא ודאי כל שנשבע שלא יאכל מעט אינו יכול לאכול המרוב' וכי אשתבע בעשר ואח"כ בט' חייב על שתיהן דכי אשתבע הכי אשתבע בקמייתא על עשר הוא דלא אכיל הא ט' אכיל וכדקא מפרש ואזיל ואומרים בתוס' דקמייתא דט' ועשר שפיר כדעיפא כגון שהיו עשר ככרות מונחות לפניו ונשבע שבוע' שלא אוכל ט' אלו דשרי בעשירית וכי הדר משתבע שלא יאכל כל הי' מגו דחיילא שבוע' אעשירית חיילא אט' בכולל ואפשר דבהא אישתבש עיפא שלא חלק בין אומר ט' סתם לאומר ט' אלו וא"ת והיכי לא פריש הכי ש"ס כדמפ' אבייי באידך ומנין דמשכחת להא דעיפא וי"ל דהתם הוא דאשמועינן אבייי חידוש רבא כדבעי לפרושי עלה אבל בהא פשיטא דכי אמר אלו משכחת לה:

עשר ותשע מהו וכו' עד י' הוא דלא אכיל הא ט' אכיל פי' בניחותא כדכתיב לעיל וא"ת ומ"ש שבועה שלא אוכל ככר זו שאסר עצמו בכל כזית ממנה הכא נמי כשאמר לא אוכל י' יהא אסור אפילו בא' מהן בכזית וי"ל דשאני הכא דנחית למנינא וקפידא בכוליה מנינא הוא וכן האומר שבועה שלא אוכל ככר אחת כיון דתפס מניינא אינו נאסר אלא באחת והאומר שבועה (שלא) אוכל עשר חייב באכילת כולם כל היכא דאיתנהו וכי ליתנהו חייב במה שאפשר לו וכן בנשבע לפרוע לחברו מנין ידוע וכדכתיבנא לעיל:

שבועה שלא אוכל תאנים וענבים פירוש שפירש שאסר עצמו בשניהם ממש ולא בא' מהם אליבא דר' יונתן או לר' יאשיה אפילו בנשבע סתם דלא משמע אלא שניהם דוקא וחזר ונשבע שלא אוכל תאנים ואכל תאנים פי' בשוגג גמור ודקאמר והפריש קרבן פירוש על שבועת דתאנים וחזר ואכל ענבים לחודייהו הו"ל ענבים אלו חצי שיעור פי' והפרשת קרבן חילקה בין תאנים לענבים:

דף כט.

ואין מביאין קרבן על חצי שיעור פי' ומיפטר משבועה הא' דתאני' וענבים ואשמועינן אבייי תרתי חדא דאפילו הפרשת קרבן דשבועה אחרת מחלק בין שיעור ואידך דמאן

דאישתבע שלא יאכל תאנים וענבים שניהם יחד שהוא מותר בא' מהם ואין המין האחר נדון בככר של תנאי והמין הב' בככר של איסור דא"כ לא הוו ענבים חצי שיעור אלא שיעור שלם ומטעמא אחרינא הוא דמיפטר על הענבים והיינו מדרבא דלעיל דה"ל כאומר לא אוכל ענבים אם אוכל תאנים וכיון דבמתני' שהוא התנאי היה שכוח מעיקר שבועתו הרי הוא פטור על הענבים שהם איסור וכן היה הדבר בהנך אם אכל ענבים ואח"כ תאנים א"ו כדאמרן וכן הלכתא:

שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע ובירושל' אמרו שכן מי שנשבע באמת על האמת הידוע דגרסינן התם אמאן דאשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום שבועת שוא חמא מיטרא נחית ואמר קירי פלי בריכסון לוקה משום שבועת שוא והביא רבינו אלפסי זה הירושלמי לומר שהיא הלכה וי"א דההיא אין איסורו אלא מדרבנן ולוקה מכת מרדות קאמר והיינו דלא קתני לה תנא משום דאיהו בדאורייתא מיירי בכולהו שבועות דלעיל ואין שבועת שוא מן התורה אלא בנשבע (שלא) לשנות ואין נראה כן דעת רבינו אלפסי והרמב"ם ז"ל גם אין הטעם נכון כל הצורך ויותר יש (לשאול) [לומר] לפי דברי רבינו אלפסי והרמב"ם ז"ל דתנא לא קתני הכא אלא שבועת שוא דדמי קצת לשבועת ביטוי לשעבר שהוא נשבע לשנות לשעבר ולאשמועינן דלית בה קרבן שבועת ביטוי אבל נשבע על האמת שאינו דומה לשבועת ביטוי לא מצי למיתני וממילא שמעינן מהאי דקתני דההיא נמי שבועת שוא היא כיון שניכר לכל או לג' בני אדם:

נשבע על דבר שא"א אם לא ראיתי גמל פורח באויר פי' בירושלמי דה"ה עכבר אלא דאורחא דתנא למיתני מלתא רובא כלומ' כיון דמגזם מגזם לגמרי:

אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד הקשו בתוספות דבמסכת נדרים דקתני נדרי הבאי וקתני אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים אם לא ראיתי נחש כקור' בית הבד ולא קתני התם גמל פורח באויר והכא לא קתני עולי מצרים ויש מרבותינו מתרצים דתנא בחדא וה"ה באידך ויגיד עליו רעו דהא קתני בחרווייהו כקורת בית הבד אבל בתוס' תירצו דדוקא קתני הכי משום דשבועת שוא ליתיה אלא במידי דליתיה כלל ובין בדבר שהשוא שלו תלוי בין רב למעט כי דרך בני אדם לגזם דבריה' שאומרי' על דבר רב מנין מרובה ממנו כגון שיאמר אלף ויאמר רבבה או יותר לגזם והכל יודעים כי לגזם נתכוין אבל לשון האי שייך בכל דבר בין שאינו כלל ובין שתלוי בין רב למעט הלכך הכא לא קתני עולי מצרים דלאו שבועת שוא היא אבל התם דבעי למיתני כל מיני הבאי תנא עולי מצרי' במאי דתני בין רב למעט ותנא נחש כקורת בית הבד דליתיה כלל ותו לא בעי

למיתני ג' דהיינו גמל כיון דהכא לא תני אלא תרתי ונקט נחש ולא נקט גמל לאשמועינן כקורת בית הבד טרופה ונ"מ למקח וממכר כדאיתא התם וזה טעם נכון:

נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה כו' פי' בנשבע בפרט דאלו נשבע בכולל שבועה חלה עליו כדברי הירושלמי שאמרנו לעיל בפרקין ובנשבע לבטל עשה של דבריהם כגון שלא יאכל מצה בליל שני של פסח או שלא ישתה ארבע כוסות או מרור בזמן הזה דרבנן ודכוותייהו נראין דברי האומרים שיקיים שבועתו דמוטב שיבטל מצוה של דבריהם בשב וא"ת משיעקור שבועה של תורה בנדרים וכדאמרינן בספרי מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות ואמרינן עלה בנדרים הי נינהו יין מצוה אילימא קידושא ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא ואע"ג דיין קידוש והבדלה אינו אלא מדרבנן התם כבר תרגמה ר"ת ז"ל והכריע מלשון הגמר' דפירושה בתמיה אלימא קידושא ואבדלתא וכי מושבע ועומד מהר סיני הוא אבל כל שנשבע לעבור על איסורין של דבריהם דדכוותא באיסורין של תורה אין שבועה חלה עליו כלל ואפילו בכולל כדפרישנא לעיל בפרקין וכגון שנשבע שישתה סתם יינם או שיאכל בישולי עכו"ם וכיוצא בו מאיסורי חכמים נראין דברים שאסור לאכול ולשתות דמוטב שיבטל שבועתו בשב וא"ת משיעקור איסורין דרבנן בידים דב"ד מתנין לעקור דבר בשב וא"ת אלא דק"ל הא דאמרינן בירושלמי על מתני' דלקמן דתנן שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה וכו' אכלה עובר על שבועת שוא לא אכלה עובר על שבועת ביטוי ואמרינן בירושלמי כיצד עושה אומרים שיאכל מוטב שיעבור על שבועת שוא ואל יעבור על שבועת שוא ועל שבועת ביטוי ע"כ ה"נ נימא מוטב שיעבור על איסור דרבנן ואפילו בקום עשה ולא יעבור על איסור תורה שהוא יותר חמור אבל י"ל דהתם כיון (דהא והא מוטב בחדא בידים) [דהא חדא והא תרתי מוטב לעבור בידים] מלעבור על תרתי אבל הכא דחדא משום חדא וב"ד מתנין לעקור דבר מן התור' בשב ואל תעשה כחדא וחדא הוא ושב ואל תעשה עדיף כנ"ל לתרץ לפי שיטה זו שהיא שיטת מורי הרב ז"ל ומיהו כל שאפשר להתיר לו שבועתו מתירין כדי לקיים את שתיהן ומכאן אני אומר למי שנשבע לפרוע לחבירו רבית קצוצה פשיטא דלא חיילא שבועה ואפילו בכולל אבל אם אבק רבית דרבנן הוא אם אתה אומר דבאיסורין דרבנן יקיים שבועתו ואפילו בקום עשה חייב לפורעו ואם לאו פטור וכבר נראין לי דברי רבותי שהוא פטור ועכ"ז מוטב שיתירו לו שבועתו ובהא מתירין לו שלא בפני חבירו כלל כיון שיש איסור בדבר וכיון שהתירו לו רבית והיה שבועת הקרן נכללת עמה כיון דהותר מקצתה ע"י חכם הותרה ופטור אפילו מן הקרן וצ"ע אם נתיר לו ונקנוס על חבירו שהשביעו היתרא אטו איסורא וכ"ז

באבק רבית דאלו ברבית של תורה אינה חלה שבועה על הרבית כלל ואפילו בכולל וא"צ התרה כלל על רבית ונשאר' שבועתו על הקרן קיימת דבהא דממילא לא אמרינן שבועה שהותרה מקצת' הותרה כולה וכדברירנא במס' נדרים בס"ד:

שבועה שאוכל ככר זו וכו' פרישנא דה"ק עובר אף משום שבועת ביטוי וה"ה משום שבועת שוא וכבר כתבתי לעיל הירושלמי שאמרו על משנה זו כיצד יעשה ע"ש שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים וכו' הא פשיטא אלא דתנייה משום דבעי למיתני בשבועת העדות שאינה נוהגת בנשים ובקרובים ובפסולים ובגמרא [מאי] קאמר פי' דאי שבועה אם לא ראיתי כפשוטה ממש קאמר אין זה לשון שבועה כלל שאין שבועה באם ובקונם הוא דשייך ואי שבועה שלא ראיתי קאמר דאם זה לשון אשר כמו ואם יהיה היובל הא בקושטא משתבע ואי משום דאישתבע על האמת שהוא אמת אין זה מדין משנתינו כלל דהא מתני' בנשבע לשנות היא שנויה. אבייי אמר תני שראיתי ונרא' דלאבייי לשון משנתינו אינו לשון הנודר אלא לשון התנא שהוא מכנה ואומר לאו עלהן שלא יראה כנשבע לשנות (בב"ה) [בפני באי העולם]:

רבא אמר מתני' כפשוטה באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה אם לא ראיתי וכו' וגם זה אינו ל' הנשבע שאמרה דה"ל שבועה שאמרה בל' נדר אלא שאמר שבועה שלא אוכל כל פירות עולם אם לא ראיתי וכו' והא דאמר כל פירות שבעולם כמו שגורסים ברוב הנוסחאות מיירי באומר היום או זמן אחר שאפשר שא"א לקיימו דאי לא אפילו תלה שבועתו באם לא ראיתי היא שבועת שוא שהרי נשבע בדבר שא"א לו לעמוד בו וכנודר שלא ישן ג' ימים הוא אלא ודאי כדאמרן ולמאי דכתיב' לעיל התם שהנשבע סתם מסתמא אין דעתו אלא על שיכול לעשות הא אתיא כפשטא וכאומר היום דמי וההוא דנודרין להרגין ולחרמין שצ"ל בלבו היום משום דהתם על דעתם נשבע ודעתם לעולם א"נ דההיא בשלא אסרו עליו כל פירות שבעולם אלא מקצת פירות שאפשר היה לעמוד בה לעולם ונראין דברי האמוראין דבהא דרבא מותר הוא בפירות שנשבע עליהם דכל שתלה שבועתו בשבועת שוא אין השבועה חלה לביטוי ולפיכך חשובה משום שבועת שוא ואי בפירות מיתסר הרי שבועתו חלה ולמה עובר משום שבועת שוא אלא ודאי כדאמרן ובמסכת נדרים ה"ג וכן הוא בנוסחאות ישנות כשם שנדרי הבאי מותרים כך שבועת הבאי מותרת כלומר שהפירות מותרים וכן היא בתוספתא בפי' אבל יש שכתבו דהא דרבא אסור הוא בפירות משום שבועת ביטוי לפי שמצאו גי' בנדרים תנא שבועת הבאי (מותרות) [אסורות] ועוד נתלו בזה על מ"ש בספרי כי ידור נדר לה' (אלא) [אם] שהסמיך נדרו לדבר שאפשר נדר וא"ל אינו נדר יכול כשם שבנדרים כך בשבועות ת"ל

לאסור איסר מ"מ ואף לאותה גי' יש לפרש שאסורות דקאמר דהיינו שאסור לישבע כן משום שבועת שוא אבל הפירות מותרים שלא לסתור התוספתא דקתני מותרות וההיא דספרי נמי לאסור שלא ישבע כן קאמר משום שבועת שוא וזו דעת רבינו הרמב"ן ז"ל ושני רבותי ז"ל וכבר הארכתי בה במסכת נדרים:

לא התם משום קנייא דרבא פירשתיה בארוכה במס' נדרים בס"ד:

לא משום דע"ז נמי איקרי אלוה יש מקשין ולימא להו דאמר יו"ד ה"א וא"ו ה"א ותירץ רבינו הרמב"ן ז"ל דאי אדכר ליה בכינויו הא לשון אדנות הוא ואי בפי' לעלם כתיב ואסור להזכירו שלא לצורך דהא אפשר בלא"ה דלימא על דעתו ועל דעת המקום ויש מתרצים שגם השם הגדול דרך עובדי ע"ז לכנותו לע"ז וכדכתיב אז הוחל לקרוא בשם ה' ואמרו בב"ר שהיו קורין לע"ז בשמא רבא. וליטעמיך לימא להו על דעתי על דעת המקו' למ"ל אלא כי היכי דלא תהוי הפר' לשבועתייהו פי' רש"י ז"ל דלהכי נקט על דעתי וע"ד המקום כדי שתהא שבועתו ע"ד רבים שאין לה הפרה ומכאן למדו קצת רבותינו בעלי התוס' ז"ל דנשבע על דעת שנים דעת רבים הוא והא דאמרינן בגיטין כמה רבים ג' למה שאמר ר"י בנדר שהודר ברבים אבל בנשבע על דעת רבים אפי' בשנים בלבד וזה ודאי דבר שאינו מתחוור חדא דמסתמא אמרו שם כמה רבים ג' ועוד היאך יעלה על הדעת כי יחידו של עולם לא יעלה כאן אלא כא' מבני אדם לכך הנכון כמו שפי' רבי' הרמב"ן ז"ל דבדעת המקום סגי כאן שלא תהא להם התרה כמו על דעת רבים ומ"ש להם משה על דעתו אלא מפני שהוא היה שליח בין ישראל להקב"ה כלומר כדעתכם שאתם שומעים כך צונו המקו' להשביעכם על דעתו ויש למדין מכאן לפי זה דשבועה שהיא ע"ד המקו' אין לה התרה ואע"פ שאין בה דעת רבים ואין כאן ראיה ברורה לזה דשאני שבועת התורה שמצותיו קיימות לעולם ולעולמי עולמים ואין דעת המקום מצטרפת להיתר כלל אבל מה שהאדם נשבע לדבר הרשות ע"ד המקום מצטרפ' כשם שדעת המקום מצטרפת לאיסור כך מצטרפת להיתר דהא מצוה לאתשולי אשבועות והמקיים כאלו הקריב קרבן על במה כדאיתא בדוכתה ובזה מצאו טעם למה שנהגו בקצת מקומות להתיר חרמות שמחרימין צבור על ענייניה' ע"ד המקום דכיון שהם צריכים להיתר החרם לפי שאין יכולין לעמוד בו דעת המקום מסכמת להתירם והנכון דלא מן השם הזה נהגו בכך דא"כ היו צריכים פתח או חרטה וכל לשון התרה ושיהו מקצתם מתירים לאחרים שאין אדם מתיר את עצמו וטעם המנהג ההוא אינו אלא דכיון שנהגו בכך הרי הוא כאלו פירשו בשעת החרם שיהיו אסורים בו עד שיתירוהו שהאומר לחבירו הריני משביעך או אוסרך בדבר פלוני עד שאתירך כיון שהתירו מותר שהרי זה כאומר הרי אתה מושבע עד זמן

פלוני ומעתה לגבי צבור שנהגו בכך סתמן כפירושן עד שיחרימו בפי' שלא יוכלו להתירו דההיא ודאי אין לו היתר אלא כדין היתר שבועה דעלמא ע"י חכם או ג' מתירין את הנדר ומורי הרב ז"ל היה חושש אף במקום שנהגו או הוסיפו בחרם שם חומר על המנהג שנוהגין בשאר חרמות וכבר הארכתי בזה במקומות אחרים ולמדנו משמועתינו שאף בדבר מצוה יש התרה ע"י פתח ראוי דהא שבועת התורה בדבר מצוה היתה וחש משה רבינו עליו השלום להפרה וכן למדנו מכאן כי רבים שנשבעו בדבר א' יכולים להיות מתירין אלו לאלו אם ראויים לכך דהא בשבועת התורה אין כאן מי שיתיר להם אם לא היו עצמן מתירין אלו לאלו:

דף כט:

בטרוף פי' רש"י ז"ל מנומר ופרכינן כולהו נמי מטרף טריפי פי' שהם מנומרים ופרקינן בשגבו טרוף ואין דרך הנחשים להיות מנומרים [אלא] בכריסם ואינו נכון חדא שלא מצינו לשון טרוף על מנומר ועוד שאין הירושלמי מפ' כן והנכון כמו שפי' ר"ח ז"ל ובעל הערוך ז"ל כי טרוף לשון השוייה כמו הטורף את גגו שפי' המחליק והמשוה אותו וגבו טרוף פי' משווה ומרובע וכן אמרו בירושלמי לפי שאין מרובע בבריות:
מתני' ובריייתא נמי דייקא פי' מתוך מה שאמרו במשנה ובריייתא שנראות כסותרות זו לזו יש לדקדק כן וכדמפ' ואזיל ולשון זה הוא והכי הלכתא שכל העונה אמן כמוציא שבועה מפיו לכל דבר. ובהכי סליק לן פ' שבועות שתים בתרא בס"ד ונתחיל שבועת העדות בס"ד:

דף ל.

פרק רביעי

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים פירוש לפי שהאשה פסול לעדות כדמוכח בגמרא ומכאן דן דין ר"י ז"ל שהיא פסול' לדין כהא דתנן בפרק יוצא דופן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ולא לדון ואלו הית' האשה כשר' לדון הית' כשר' להעיד דההוא כללא דוקא הוא ואע"פ שמלכי בית דוד דנין ואין מעידין התם לאו משום דפסולים לעדות אלא מפני הכבוד וכן אמרו בירושלמי אשה לא דנה ולא מעידה ומש"ה על דבורה והיא שפטה את ישראל וכתיב נמי ויעלו אליה בני ישראל למשפט זה שהיו מתנהגים על פיה לא בתורת מינוי דהא אמרינן בספרי שום תשים עליך מלך ולא מלכה וה"ה לשאר משימות אלא שמתנהגים ע"פ עצתה או שקבלו עליהם לדין שהמקבל עליו

לדין ולעדות קרוב או פסול דינו דין ועדותו עדות כדאיתא בפרק דיני ממונות והא דקתני דאינה נוהגת אלא בראויין להעיד פי' בגמרא לאתויי מלך או פסולי דרבנן דאע"ג דכשרים להעיד מן התור' אין שבועת העדות נוהגת בהם דרחמנא לא חייב קרבן אלא במי שראוי להעיד באותה שעה כדכתיב אם לא יגיד ואלו אינם ראויים להעיד דומה למ"ש במקדש באיסורי הנאה דרבנן שאין חוששין לקידושיו משום דהא לא יהיב ליה שום פרוט' וכדפרישית בדוכתה בס"ד וא"ת ליתני אינה נוהגת אלא בראויין להעיד לחוד ולמה פרט כולהו אידך וי"ל דאיידי דפריט נשים לאשמועינן אגב אורחין שפסולות להעיד פריט נמי קרובים ופסולים עי"ל דאנן לא הוה דייקינן למעוטי מלך או פסולים דרבנן אלא מיתורא דפריט והדר כייל הא לא"ה הוה אמרינן דכיון דמדאורייתא עדותן כשרה שבועת העדות נוהגת בהם. וחייבים על זדון השבוע' פירוש אפי' יודע שהוא נשבע לשקר ושלא כדין דגזירת הכתוב הוא לחייב בו קרבן אף על המזיד כדאיתא בגמרא. ועל שגגתה וכו' פירוש שהוא זכור שיודע לו עדות אלא שהי' שוגג כשגג' שהוא סבור שאין חייבין עליה כדאיתא בגמרא. ואינן חייבין על שגגתה פירוש רש"י ז"ל אם היו שוגגין לגמרי כסבורין שאינן יודעין לו עדות ואח"כ נזכרו ע"כ ונראה מלשונו דמשנתינו אפי' בשנשבעו אין אנו יודעין לך עדות ולא דק בה מרן ז"ל דהא בגמרא אמרינן דפטורא דידהו מדרב כהנא ורב אסי ואם בפירוש אינם דומות כלל דהתם חד מינייהו בשקרא אשתבע אלא שנפטר משום דאונסי ליביה לאשתבועי בשקרא אבל הכא כיון שלא היו זכורין באותה שעה עדותן כי אישתבעו אין אנו יודעין לך עדות בקושטא אישתבעו לגמרי ובלאו הכי ורב כהנא ורב אסי הן פטורין לכך פירשו משנתינו בתוס' וכן הרמב"ן ז"ל בשנשבעו שלא ידעו לו עדות מעולם ונזכרו דאישתכח דבשיקרא אישתבעו ואפ"ה פטירי משום דרב כהנא ור"א ומ"ש בתוס' איזו היא שגגת שבועת העדות שפטור אם לאו היה יודע לו עדות או שהי' יודע לו עדות ונעלם ממנו ה"פ שהי' יודע לו עדות קודם לכן ונעלם ממנו ונשבע שלא הי' לו עדות מעולם ואח"כ נזכר והא דפירש רש"י ז"ל נשבע מעצמו שאמר שבוע' שאין אני יודע לך עדות לרווחא דמלתא פי' כן דהא ק"ל לעיל בסוף פרקין דה"ה לעונה אמן אחר שבוע' והא דתנן מפי אחרים אינם חייבים עד שיכפרו בב"ד פירוש רש"י ז"ל מפי אחרים כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני א"ל אין אנו יודעים לך עדות ולא הוציאו שבוע' מפיכם עכ"ל ז"ל ונרא' מדבריו דדוקא כשכפרו בפי' אין אנו יודעים לך עדות אבל משום שתיק' בעלמא לא הויא קבלת שבוע' שאין יודעין לך עדות ופטורים וכן פי' ז"ל בגמרא בהדיא אבל הרמב"ן ז"ל כתב דאפי' בשותק חייב קרבן אם הוא בב"ד

ודינו ככופר בעדות מכיון שאין מעיד לו כלום ופשיטא דכולי' פרקין דייק כדברי רש"י ז"ל וכן דעת הרשב"א ז"ל ובגמרא נפרש יותר בס"ד:

מנה"מ פי' דאשה פסול' לעדות כתיב ועמדו שני האנשים בעדות הכתוב מדבר פי' רש"י ז"ל ולהכי כתב אנשים ללמדך שאין עדות נוהגת בנשים וא"ת והכתיב וכי ינצו אנשים וכי יריבון אנשים ונשים בכלל וי"ל דשאני התם שכבר השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתור' ועוד שאני הכא דשני קרא בלישני דה"ל למכתב העדים ואמאי נקט אנשים דאי למעוטי קטנים פשיטא דלאו בני דעה הם וכשוטים הם אלא ודאי למעוטי נשים גדולות:

וכ"ת אשה לאו אורחא משום כל כבודה בת מלך פנימה מכאן דן הרב ן' מיגאש ז"ל דנשים יקרות דתבעי להו דינא לא מזלזלין בהו למיתי לבי דינא אלא משדרי' להו ע"י שלוחי ב"ד ודביתהו דרב הונא דאתאי לבי דינא לא רצתה שימנו לה שליח וכתב שכן הי' דן רבו רבינו אלפאסי ז"ל ואין להם ראיה מכאן דתלמודא אשה לאו אורחא קאמר שהעולם נוהגים להם כבוד אבל מי יימר שאם לא רצה התובע לא נכוף אותה לבא ועוד נראה להרא"ם ורבו ז"ל שאין ממנין אנטלר לנתבע אלא הוא עצמו בא לב"ד אלא אם כי הוא חולה או אשה יקרה ששולחין להם שלוחי ב"ד אבל אנטלר לא וטעם דבריהם התובע הוא שיכול למנות מורשה משום דהא אמר ליה זיל דון וזכי וכו' והו"ל כתובע עצמו ובעל דבר הוא אבל בנתבע דליכא למימר הכי צריך הוא לבא לב"ד או שישמעו שלוחיהם טענותיהם לקיים מ"ש ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני י"י ויש נותנין עוד טעם אחר שמא האנטלר יוסיף טענה מעצמו של שקר או ישנה מעצמו וגם הנתבע מעיז פניו שלא בפני בעל דינו לשנות מן האמת וכן דעת קצת הראשונים ז"ל וגם הרמב"ן ז"ל מבעלי סברא זו לפי לשון פירושיו אבל רבים מן האחרונים ז"ל כתבו דכל דנתבע ממנה אנטלר ושלוחו כמותו ולפני י"י קרינא ביה ולשנות בשקר לא חיישינן שהאנטלר לא ישנה להיות חוטא ולא לו ובעל דבר נמי כבר הוא יודע דבשעת השבוע' יצטרך לבא לב"ד שאין אנטלר לשבוע' וכן נראה בירושלמי דגרסינן בפרק כ"ג על מה ששנינו כ"ג דן ודנין אותו ניחא דן דנין אותו אמאי וימנה אלטלר הגע עצמך שיש שבוע' עליו אנטלר לשב ע' ע"כ ופירוש וכי יש אנטלר לשבוע' דאלמא ממנין אנטלר חוץ מלשבוע' בלבד ויש דוחין דההוא דוקא בכ"ג שאין כבודו לבא לב"ד ולא אפשר לשלוח לו שלוחי ב"ד ואינו נכון חדא דפריך בהדיא ויעמיד אנטלר ועוד דלמא אין כבודו שילכו לו שלוחי ב"ד אלא ודאי דכל אדם רשאי לימנות אנטלר משא"כ באנשים דרובה באין לב"ד ואין רוצים

למנות אנטלר וכן היה עושה מורי הרא"ה ז"ל הלכ' למעשה בכל יום וכן אמר לי מורי הרשב"א ז"ל וליכא למינדא מינה והרמב"ם ז"ל לא דבר בזה כלום בחיבורו:

הדר אמר למישרא בתגרי' פירוש וה"ק ודינו יפה לשמים דלא לחנופי ליה ויפה לו למשרייה תגריה ברישא והקשו בתוס' דהכא משמע דמשום דשרי תגריה ברישא לא מסתתמן טענתיה דבעל דיניה וכן בדין דהא לדידי' נמי איכא הנאה בהא ואלו בפרק ב' דייני גזילות אמרינן ההוא גברא דאתי לדינא לקמיה דרב ענן ואייתי ליה כנתא דכוור' א"ל פסילנא ליך בדינא שדרי' לקמי' דרב נחמן א"ל לידייניה מר דאנא פסילנא ליה לדינא הות דינא דיתמי קמיה דרב נחמן אמר מדקאמר פסילנא ליה לדינה ש"מ קריביה הוא ואע"פ דהאי עשה עשה דכבוד תורה עדיף סלקוה לדינא ליתמי ואחתיה להאי אסתתמן טענתיה דחבריה ותירצו דהתם הוא לגבי קרובו של חכם אינו כבודו אלא מדרבנן בעלמא דהשתא לא ידיע לכל דאיכא עשה וסבר בעל דיניה דלחנופי ליה עביד אבל משום כבודו של חכם עצמו שהוא מן התור' הא ידע אידך דמצוה דידיה (עדיף) עביד ולאו לחנופי ונכון הוא עי"ל דשאני התם דההוא גברא לא הוה קריביה דרב ענן וידע הכי בעל דיניה ולהכי סבור דלחנופי ליה שרי תגריה ודעת רבינו ר"מ הלוי ז"ל דלצורבא מרבנן דשרינן ליה תגריה ברישא היינו אפי' פתחו בדינא אחרינא וכדאמרינן בההוא עובדא דהוה דינא קמיה וסלקיה ורבותי אומרים שזה אינו דמי עסיק בדינא דאחריני עסיק במצוה הוא שפטור מכל מצוה ואפי' היא מצוה רבה ולא אמרו לישרי תגריה ברישא אלא שאע"פ שבאו לפניו קודם לזה בעלי דינים אחרים וק"ל כקטון כגדול תשמעון לפטור אותם א' א' מסלקין להו משום עשה דכבוד תורה ועובדא דהתם נמי ה"פ דהוה דינא דיתמי למידן אבל לא פתח ביה וכן דעת רבותינו ז"ל א"נ לשודא דדייני ומכאן נלמוד דשודא דדייני הוא מה שירצה דיין לעשות וכבר ביארתי זה בב"מ ובכתובות בס"ד:

דף ל:

אבל בעדים דברי הכל בעמידה פי' בעמידת עדים ובעלי דינים והיינו דאמרינן בפ' כ"ג בעובדא דינאי מלכא עמוד על רגליך ויעידו בך והכי מוכח מהא דאמרינן בסמוך דהא בבעלי דינים נמי כתיב ועמדו ואי בגמר דין לא מוקים ליה ר"י לקרא במאי מוקים ליה אלא ודאי משום דאפשר דמוקים ליה בשעת עדות בלחוד מש"ה איצטרך למיהב טעמא לאוקמה נמי בשעת גמר דין מטעמא דשעת עדות כגמר הדין דבעלי דינין דמו לענין עדות מיהת ואמר רחמנא ועמדו אלמא קים להו דבשעת עדות אפילו בעלי דינין בעמידה דהא

בתרווייהו כתיב ועמדו ב' האנשים אשר להם הריב כך פי' בתוס' ומיהו הא דאמרינן בעדים ד"ה בעמידה ה"מ לכתחלה כל היכא דאפשר אבל כל היכא דלא אפשר אפילו לכתחלה בישיבה דהא אמרינן בפרק הגוזל שאם היו העדים חולים מקבלים העדים שלא בפני בעל דין שלא ימותו וסתם חולים אינם יכולים לעמוד ועוד מדאמרינן בפ' מי שאחזו קורדייקוס כשם שבודקין אותו לגיטין כך בודקין אותו לעדות וכן דקדק שם בירושלמי הדא אמרה מקבלים עדות מיושב לא מפסיל דאי ס"ד דמפסיל גבי ת"ח היכי שרינן לכתחלה כדאיתא לקמן אי משום כבודו לא ליזיל כלל כדאמרי' היכא דבי דינא זוטר מיניה אלא ודאי דלא מפסיל בעלמא בדיעבד וגבי צורבא מרבנן עשאוהו כדיעבד וכן אנו מוצאים מהא דאמרינן שהדיין בישיבה שאינו מעכב בדיעבד מדאמרינן בסנהדרין גבי עדי מגדף והדיינים בשעת עדות עומדים על רגליה' וקורעים ואמרי' עלה בירושלמי מכאן לדיינים שקבלו עדות עומדים דינם דין והא דאמרי' בזבחים מה ליושב שכן פסול לעדות התם פסול לכתחלה קאמר וכן פסקו רבינו הרמב"ן ורבותי ז"ל ועכשיו יש טעם למה שנהגו (בעלי דינין להושיב אכל) [הכל להושיב בעלי דינין] ואפילו בשעת עדות ובשעת גמר דין שעשו כן מפני המחלוקת שלא יהיו עשירים עומדים ועניים יושבים דכיון שאין זה מעכב עשאום כדיעבד וכן כתבו הגאונים והרמב"ם ז"ל:

דביתהו דרב הונא וכו' עד והאמר מר וכו' אבל בשעת גמר דין ד"ה דיינים בישיבה בעלי דינין בעמידה ואע"ג דהשתא לא הוה גמר דין פירש"י ז"ל כי שאלה היא ששואל הש"ס מה יעשה בשעת גמר דין ולשון והאמר מר קושיא משמע לכן הנכון כמו שפי' רבינו מאיר הלוי ז"ל מה הועיל לה הכבוד הזה שסופו לבא לידי קלון דבשעת גמר דין יצטרך להעמידה ויהא הוא בישיבה. וא"ת והא אמרינן לקמן דצורכא מרבנן מותבינן ליה משום כבוד וי"ל דההוא דצורבא מרבנן גופיה אבל כבוד אשתו וקרוביו אינו אלא מדרבנן ונהי דשרייה תגריה ברישא דאיכא רווחא לחבריה כדמוכח ההיא דפ' שני דייני גזילות עמידה דגמר דין לא דחינן אמטו להא ורש"י ז"ל פי' דהאי עובדא הוא לאחר מיתה ולפ"ז י"ל שאין בזיון לחבר שתהא אלמנתו עומדת בשע' גמ"ד דהא דאמרי' דאפרח בר אווזא דוקא באשת חבר או בקרוביו אבל בת"ח עצמו א"צ לזה אלא שעומד לפני שניהם (ואי אניסא זילא הוא קמיה) [ואי אינש זילא הוא אידך קאים] מקמיה חבר לחוד וליכא משום מסתם טענתיה דכ"ע ידעי והדרת פני זקן. לא ליקדום צורבא מרבנן וליתיב וכו' גירסת רש"י ז"ל ולא אמרן אלא דלא קביע ליה עידנא אבל קביע ליה עידנא לית לן בה פי' שאם יש לו זמן קבוע לתורתו עמו ליכא חשדא דהא ידעי דלעידנא אתא ויש גורסים דלא פתח ליה בעידנא אבל פתח ליה בעידנא לית לן בה ופי' בו שלא פתח בדינו כלל

אפילו להזמינו לדין לפניו על תרעומות זו אבל פתח להזמינו לדין ליכא חשדא דהא ידע דלעידנא אתא ואקדים ולא עוד אלא שבעל דין יודע דכיון שהרב יודע שיש לו דין עמו לא יסבול לזה לסדר טענותיו לפניו ואגב אורחין שמעינן מהכא דהרב דן לתלמידו ואף על פי שחשוב עליו כבנו כדאי' בירושלמי:

האי צורבא מרבנן דידע סהדותא וזילא בי' מלתא למיזל גבי דינא דזוטר מיניה לאסהודי קמיה לא ליזיל פי' לישנא דלא ליזיל משמע שאפי' רצה לילך אין לו לילך ואין לו למחול כבודו בכך לבזות תורתו ואע"ג דאיכא פסידא דהאי דידע ליה בסהדות' דהא מתנית' דמצא שק או קופה פסיד' דאבידה איכא ואפ"ה פטור מאותה מצוה משום כבודו ואע"ג דהתם אם רצה להשיב משיב שאני התם דאיכ' כמה ת"ח שעושים כן בשלהם אבל להתבזות לפני דינא דזוטר מיניה לא (כ"ש) [כבוד תורתו] ודעת רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל דה"ה לצורב' מרבנן דזילא ביה מילתא למיזל לדינא בהדי עם הארץ או למיזל לגבי דיינא דבציר מיניה דלא ליזיל אלא משלחין לו שלוחי ב"ד או מוקי' אנטלר למאן דסבר דנתבע ממנה אנטלר או אזיל לפני ב"ד חשוב ולא אמרינן בהא עבד לוה לאיש מלוה דעשה כבוד תורה עדיף וכן היה דן מורי ותלמידו מ"ו הרא"ה ז"ל ולפ"ז הא דנקט הכא דידע סהדות' לרבותא הוא דאע"ג דלא שייך בה אנטלר ודאיכ' פסידא להאי דליכ' ב"ד חשוב לא ליזיל:

אף אנן נמי תנינא מצא שק או קופה וכו' ושמעי' מהכא דזקן ואינו לפי כבודו האמור גבי השבת אבידה היינו צורבא מרבנן ומשום כבוד תורתו ולא באינש דעלמא משום כבוד עושרו דעשה של מצוה עדיף או שיתן מי שיעשה במקומו דהכא לגבי סהדות' לא אמרו לא ליזיל אלא לצורבא מרבנן. אבל באיסור' אין חכמה וגו' לנגד ה' ודוקא במילת' דמקבלין סהדות' כגון דאיכא אחרינא בהדיה או במקום שעושים ע"פ אחד לעשות סייג לתורה הא לא"ה הוא אסור להעיד יחידי כדאית' בעובד' דזיגוד וטוביה במסכת מכות דף ל"א:

רב יימר הוה ידע לי' סהדות' אותבינהו לכוליה ופי' בין לעדים ובין לבעל דין דכיון דרב יימר ומר זוטרא דהוו צורבי מרבנן הוה מותיב להו משום עשה דכבוד תורה אך לאידך הוה מותיב מפני כבודם שלא יהא א' יושב וא' עומד אמר האי עשה והאי עשה עשה דכבוד תורה עדיף. והקשו בתו' א"כ למה העמידו לינאי המלך דהא איכא עשה דמורא מלכות וכבודו דעדיף מעשה דכבוד תורה דאילו הרב שמחל על כבודו כבודו מחול ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ותירץ דלגבי מילי דידן עשה דמלכות עדיף כדי שתהא מוראתו על העם אבל לגבי שכינה מחמירין טפי לגבי מלך להכניע לבו לפני השי"ת

וכדכתיב לבלתי רום לבבו וזהו שא"ל לינאי עמוד על רגליך ויעידו בך שלא מלפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם ובמקומה בפ' כ"ג יש לי בזה תירוץ אחר: שלא יעשה סניגרון לדבריו עיקר הפירוש מלשון סניגור שהוא מליץ שלא יאמר בדבריו לשון שיהא בו שום מליצה לבעל הדין לטענותיו שיהא כעורני הדיינין:

אחתכנו פי' ואפילו אחר הדרישה וחקירה דאי לא פשיטא דהא ק"ל דאפילו בדיני ממונות בעינן דרישה וחקירה בדין מרומה כדאית' בפרק דיני ממונות בתרא:

דף לא.

ויחלקו ביניהם פי' [דאי] בשסלקו נפשייהו כראוי הא קי"ל דשותפין מעידין זה לזה ומיהו אפי' בשסלקו עצמן כראוי צריך להודיע כן משום חשד דמדבר שקר תרחק. כדי שלא אתחייב לו שבועה ולא יגלגל עלי שבועה וכו' לרבותא נקטינהו דאפי' משום מפטר נפשיה משתי שבועות לית לן למעבד הכי: או הלבישהו כמותך פי' לאו כמותך ממש שזה דבר רחוק הוא אלא לאפוקי שלא יהא הוא לבוד איצטלית וחברו סמרטוט. זה הבא בהרשאה אומר היה מורי הרב ז"ל דבמקום דאיכא חשש קטטא בבע"ד זה עם זה דמצוה נמי עביד מפני דרכי שלום והיינו דתקון רבנן אורכתא למי שהתובע בעיר [אחרת] זה הלוקח שדה שיש עליו עסיקין פי' עוררין דוקא לוקח אבל אם נותן לו במתנה מותר לו לקבל למאן דדחיקא ליה שעתא ואינו בכלל שונא מתנות דלא מיחזי בהא כמאן דזבין דיני. למעוטי מלך נראין דברי רבותינו בעלי התוס' ז"ל האומרים דמסתמא קאמר בכל מלך ואפי' מלכי בית דוד ואע"ג דהא דתנן בפרק כ"ג מלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו אוקימנא מאי דקתני לא דן ולא דנין אותו במלכי ישראל דוקא אבל לא למלכי בית דוד דהא כתיב בהו דינו לבקר משפט וכיון דכן דיינינן להו משום התקוששו וקושו היינו דוקא לגבי דן ודנין אותו ומטעמא דכתיבנא אבל לגבי מה שאינו מעיד משום כבודו בכל מלך דהא מדאוריי' הוא ודומיא דצורבא מרבנן דלא אזיל לקמיה דיינא דבציר מיניה לאסהודי והכי משמע בסוגיין דמלך שאינו מעיד מדאורייתא וכדאמרינן מלך (דאין) [אבל] משחק בקובייא מדאורייתא מיחזא חזי דאלמא מלך אפילו מדאורייתא לא חזי למיזל לאסהודי והא דלא אמרינן הכא למעוטי כ"ג שאינו מעיד כדאיתא התם משום דלא פסיק' מילתא דהא מעיד לבן מלך כדאיתא התם למעוטי משחק בקובייא פי' נקט חדא מינייהו וה"ה לכל שאר פסולי עדות דרבנן:

דף לא:

אלא היינו טעמא דרבנן דמייתי לה מק"ו וכו' פי' וכיון שכן דיו לבא מן הדין להיות כנדון כשם שמפי אחרים בב"ד כך מפי עצמו בב"ד מנא להו וכו' דגמרי לה מעדות פי' דהא ליכא למימר בהא ח"ו דאדרבא נשבע מפי עצמו חמור יותר ומש"ה חייב שלא בב"ד אבל מושבע מאחרים בב"ד ודו"ק. בדון מינה ומינה פליגי פי' דר"מ סבר דון מינה ומינה מה התם בב"ד אף ה"נ בב"ד ורבנן סברי אוקי באתרא מה נשבע דכתיב בגופי' אפי' שלא בב"ד אף מושבע מאחרים דגמר מעדות אפי' שלא בב"ד. מההיא אין מהא וכו' וכיון דבההיא מודו כולהו דבדון מינה ומינה פליגי וק"ל כרבנן ילפינן מינה לעלמא דאמרינן דון מינה ואוקי באתרא. ה"ד שגגת שבועה דעם זדון העדות דחייב ה"ד דחייב קרבן דאלו בלא חיוב קרבן שפיר משכחת לה באומר מותר להאי דפרישית לעיל בפי' רש"י ז"ל דאומר מותר בשבועה מותר ופטור ולהכי נקט האי לישנא דחייב ודוק. באומר איני יודע ששבועה זו אסורה ואיני יודע אם חייבים עליה קרבן פי' ואתייא אפי' לרבנן דפליגי עליה דמונבז וכדאמר רב נחמן גבי שבועת ביטוי בפ' דלעיל ועל ההיא דהתם סמך התלמוד שלא לפרשן כאן. לימא תנינא לדרב כהנא ור"א פי' רש"י ז"ל ומאי מספקא להו התם לרב כהנא ור"א מעיקרא. אבל בעלמא דכתב רחמנא ונעלם הו"א דמחייב קרבן פי' דהא אין לך גדול ונעלם מזה קמ"ל דאפ"ה פטור משום האדם בשבועה:

שבועת העדות כיצד אמר לשנים וכו' עד או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן חייבין איכא למידק דהא מדקתני באידך בבא השביע עליהם חוץ לב"ד מכלל דהאי רישא בב"ד וא"כ ק"ל כיון דא"ל בב"ד אין אנו יודעין לך עדות כי הדר א"ל משביע אני עליכם וענו אמן למה חייבין קרבן שהרי כיון שכפרו בב"ד פ"א שום אינם יכולים לחזור ולהודות וכל שאינם יכולים לחזור ולהודות שבועת דברים הוא ופטור מקרבן וכ"ת דמיירי שהשביעם תוך כדי דבור של כפירה והא בגמ' לא דייקינן תוך כדי דבור של כפירה כדבור אלא מסיפא וי"ל דלעולם תוך כדי דבור ובגמ' לא איצטריכי למידק אלא תוך כדי דבור של חבירו דאלו הוא תוך כדי דבור שלו פשיטא שהוא כדבור [עוד] י"ל דהא רישא כפירה דאין אנו יודעים לך עדות חוץ לב"ד שבועה בב"ד ולאו כסיפא דקתני שהשביעם חוץ לב"ד ומיהו אכתי איכא למידק על מתני' כיון דשבועה בב"ד היא למ"ל וענו אמן דהא לכ"ע כל שבב"ד אפי' מושבע מפי אחרים חייב שהרי כופרים עתה בב"ד ובשלמא לרש"י ז"ל שהוא סובר דכל מושבע מפי אחרים ושתק לאו כפירה היא י"ל דהיינו דקתני וענו אמן ולא להיות נשבעין מפי עצמם אלא כעין אמנת דברים ודלא ליהוי כשתיקה שהיא כהודאה אבל לפי' הרמב"ן ז"ל דס"ל דשתיקה דבתר

מושבע מאחרים כפירה היא למ"ל למימר וענו אמן לאו דוקא אלא כלפי דנקטה לרישא בנשבע מפי עצמו כדקתני שבועה שאין אנו יודעים לך עדות נקט הכא וענו אמן לסיים תרי גווני דנשבע מפי עצמו ולשון רש"י ז"ל נוח יותר דהא בכולהו בבי נקיט כפירה לחיובא ולא אישתמיט בחדא מינייהו למיתני חיובא בשתיקה וכן דעת מורי הרשב"א ז"ל. השביע עליהם חמשה פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד והודו פטורין הא ודאי מתני' לפום פשטא בין ר"מ ובין רבנן היא ומיהו לא משמע דהוייא האי בבא לתרווייהו בחדא גוונא דאלו לרבנן אתייא אף כשענו אמן אבל לא לר"מ שאם ענו אמן נשבעים מעצמם שהוא חייב חוץ לב"ד אע"פ שחזר והודו בב"ד חייב אבל רבינו הרמב"ן ז"ל וכן בתוס' פי' דאף לר"מ אתייא נמי אף כשענו אמן דלא מחייב ר"מ בנשבע מפי עצמו חוץ לב"ד אלא כשעמד בכפירתו ולא בא לב"ד אבל בא לב"ד והודה פטור ולא אמרינן בהא דון מפקדון דשאני פקדון דכפירתו בכ"מ שוה וחוץ לב"ד כב"ד הוא וכל שכפר חוץ לב"ד כפירת ממון הוא אע"פ שאם חזר והודה לו חייב לו ממון משום דאי בעי ליה השתא לאיחיוביה ליה מחייב ואפי' חזר והוד' לו שלא בב"ד נמי חיי' אבל לענין קרבן שהוא בב"ד כפירה גמורה הוא אבל לגבי עדות דכפירה שלא בב"ד אינה כלום שהרי אינה מקום הודאת עדות כל שחזרו והעידו בב"ד שהרי היא מקום הודאת כפירתם שעשו חוץ לב"ד לא חשיבא כלום וכמאן דליתיה דמייא הילכך כשחזרו והודו פטורין אבל אם כפרו הרי קיימו שבועתם שחוץ לב"ד וכיון שנשבע שם חייבים וא"ת וכי חוזרים ומעידים בב"ד מאי הוי דהא לא מהנייא סהדותייהו שהרי נשבעו חוץ לב"ד שלא יודעין לו עדות ואין בידם לחזור ולומר שנשבעו לשקר שהם משימים עצמם רשעים ואין אדם נאמן לשום עצמו רשע וי"ל דלאו ברשעי עסקינן שיאמרו עתה בב"ד שנשבעו לשקר אלא שיאמרו שהיו שכוחים באותה שעה ונזכרו דבהא ודאי נאמנין ועי"ל דאפי' אומרים עכשיו בשקר נשבענו פלגינן דבורא ומהימנינן להו בגופה של עדות ואין נאמנין לומר שנשבענו על שקר דהא תרי ענייני הוא ובתריגופי פלגינן דבורא וכההיא דעד שהעיד באשה שהרג את בעלה דפלגינן דבורא ונאמן שנהרג להשיא את אשתו ואינו נאמן לומר שהוא הרגו לשים עצמו רשע וכדתנן הרגתיו תנשא אשתו. מעתה עד שכפר חוץ לב"ד עדותו ונשבע על כך אם חזר והודה בב"ד מקבלים עדותו ואם כפר בב"ד אע"פ שחזר והודה ונשבע חוץ לב"ד אינו נאמן דכיון שהגיד בב"ד אינו חוזר ומגיד:

אמר שמואל ראוהו מטייל לאו דוקא דא"כ היכי אמרינן בסמוך דס"ד דלהוי הא כמאן דאמר להו אלא כלפי מ"ש חוץ לב"ד שיודעין לו עדות הוא דרך שינוייא קרי ליה מטייל וכולה פשוטה היא:

דף לב.

אמר קרא אם לא יגיד ונשא עונו לא אמרתי לך אלא במקום שאלו מגיד זה מתחייב זה ממון פי' רש"י ז"ל דכיון דקפיד קרא בחיוב קרבן זה אהגדה מסתמא אהגדה חשובה קפיד דהיינו בב"ד ויותר נ"ל דאמר קרא אם לא יגיד ונשא עונו מכלל דהגדה בב"ד היא שיש בה חיוב ממון ואינו יכול לחזור ולהגיד דאי לא נשיאות עון למה. גי' כל הספרים שלא הוגהו א"ה שבועה גופה בב"ד היא ויש שמחקו והגיהו ואימ' שבועה גופה בב"ד ושאלה בעלמא היא ויש לקיים הגי' הישנה וה"פ דבשלמא לדידי הא דבעו רבנן כפירה בב"ד לאו מקרא הוא דאדרבא קרא סתמא כתיב בכל מקום וגזירת הכתוב הוא לחייבו קרבן בכך אלא סברא הוא דבמקום דמהנייא הודאה דעדים לחייב בכפירה והיינו בב"ד אבל שבועה איתא אפי' חוץ לב"ד אבל לדידך דמייתית לה מקרא שבועה נמי דמנא לך לחלק המקרא מקצתו בב"ד ומקצתו חוץ לב"ד ומהדר דקרא גופיה מכריע דשבועה חוץ לב"ד מדכתיב אחת לחייב על כל א' וא' ולא משכחת חלוק חטאות אלא בשבועה חוץ לב"ד שיכול לחזור ולהודות וכדמפרש ואזיל:

ואי ס"ד בב"ד מי מחייב והתנן וכו' לאו ממתני' דייקינן לה דאנן הכרחא מקרא בעינן מנלן אלא מקרא דלאחת דייקינן לה כדפרישית:

השביע עליהם ה"פ בב"ד וכפרו אין חייבין אלא א' וכו' מכאן דקדק רבינו מאיר הלוי ז"ל דהא דקתני כפרו לאו סוף דבר כפרו בין כל א' וא' אלא אפי' שתקו בין כל א' וא' וכפרו כפירה איק חייבין אלא א' דכיון דשתקו בתחל' לא היו יכולים לחזור ולהודות דאי לא הא מצינן למימר דלעולם אין חיוב קרבן אלא בשבוע' בב"ד וכי כתיב לא' ליחייב על כל א' וא' בשהשביעם ה"פ או יותר ושתקו בין כל שבוע' ושבוע' ומעת' נלמוד מכאן לפ"ז כדברי הרמב"ן ז"ל דשתיקה בב"ד כפירה היא אבל יש לי לדחות דהא דמשמע מהכא שאפי' שתקו אינן חייבין אלא א' לאו משום דשתיק' כפיר' אלא דאתייא עלה ממ"נ דאי כפיר' היא אינן יכולין לחזור ולהודות ואי הודאה היא אינן יכולין לחזור ולכפור שכבר הודו וכיון שהגידו שוב אינן חוזרין ומגידין ומיהו הא ק"ל טובא דלעולם אימא לך שבועה בב"ד נמי חייב על כל א' וא' בשחוזר ומשביעם תוך כדי דבור שיכולין לחזור ולהודות וי"ל דהא ליתא דסתם שבוע' היינו שבוע' שאין אתם יודעין לי עדות והא טפי מכדי דבור כדאיתא לקמן וא"כ בשעת גמר השבוע' לא היו יכולין לחזור ולהודות כנ"ל. והא דתנן כפרו שניהם כא' חייבים פרכינן עלה בגמ' והא א"א לצמצם פי' רש"י ז"ל דהא דר"י הגלילי אומר שניהם לכהן ואיכא למידק דשאני הא דאיכא למימר דהתם הוו בידי שמים אבל בידי אדם א"א לצמצם ושתמצא לומר דרבי יוסי הגלילי סבר דוקא בידי שמים הויא

מתני' דאידך תנא ונקטה רבי יוסי הגלילי דהוא עיקר תנא בהאי עניינא התם וידיעה מתניתיה דוקא ודכוותה בב"ק אמרינן הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר וכדפרישית בדוכת' ונראה דסוגיין קשיא על הרמב"ן ז"ל שסובר דשתיקת עדים דבתר שבוע' בב"ד ככפיר' דא"כ למאי דס"ד דמתני' כפרו ממש בבת אחת היא וכדקבלה רב חסדא מאי ק"ל ומאי דחיק רב חסדא נפשיה לאוקומיה כר"י הגלילי ולא כרבנן נימא דמתני' מיירי בששתקו דחשיבא כפירה דבשלמא לאוקומה כשענו אמן לא ניחא דבאמן נמי א"א לצמצם לרבנן אבל בשתיקה א"ש ובשלמא לתירוצא דר"י דבסמוך לא ק"ל מידי בהא דאיהו לא קבלה לקושיא דש"ס וניחא ליה טפי לאשמועינן דאפי' בזה אחר זה משכחת לה (לא) [הא] דחשיב כא' והוי רבותא טפי אבל לקושיא דש"ס ופירוקא דר"ח ק"ל וכ"ת דש"ס ורב חסדא משמע להו דקתני כפרו דלישנא משמע דכפרו בדבור ולא בשתיק' א"כ תיקשי לן על מרן ז"ל דהא בכוליה פרקין לא קתני תנא בחיוב שבועת העדות אלא כפירה דמשמע כפיר' היכי לא אישתמיט למיתני הכי בשום דוכתה לכך נ"ל יותר כדברי רש"י ז"ל:

ר"י אמר אפי' תימא רבנן כגון שכפרו בתוך כדי דבור פירוש ר"י אתא לאשמועינן דלאו כא' ממש בדבור אלא כא' בענין שכפרו בקירוב (כר') [כא'] שדינו כדין כפרו בדבור א' וכגון שכפרו תוך כדי דבור וכל תוך כדי דבור כדבור דמי:

א"ל רב אחא מדפתי לרבינא תוך כדי דבור כמה הוי עד שבועה שאין אנו יודעין לך עדות טובא הוי פי' דקס"ד דרב אחא בתוך כדי דבור דאר"י היינו שלא היה מסוף כפירתו של א' עד סוף כפירתו של ב' אלא כדי דבור ולהכי פריך דהא שבוע' שאין אנו יודעים לך עדות שאמר האחרון יותר מכדי דבור הוא ויפה פירוש הרמב"ן ז"ל דהא דרב אחא לאו קושיא גמורה היא אלא שאלה בדרך קושיא לעשות לו רב להסתלק מן הספק דהא מנ"ל שכפרו לגמרי זה אחר זה עד שיהא כל ההפסק הזה בין א' לב' דהא ודאי משום דא"א לצמצם דק"ל דיינו שתהא סוף כפירתו של זה מאוחרת מעט לסוף כפירתו של זה והוי סוף כפירתם תוך כדי דבור אלא דבעי למידע בדרך קושיא אם אפשר להעמידה אפי' כשכפרו זה (את) [אחר] זה ורבינא ג"כ פירש לו דאה"נ דכל א' וא' תוך כדי דבורו של חבירו כלומר שהתחילה כפירתו של אחרון תוך כדי דבור דסוף כפירתו של א' ובכי הא חשיב כאלו כפרו כא' וכפירוש רש"י ז"ל וטעם הדבר משום דכל שהתחיל הב' תוך כדי דבור דכפירת הא' כדבור דא' חשיב דב' עדים פתיכא סהדותייהו דחד בדחבריה וכעדות א' חשביה קרא וכדכתיב ע"פ ב' עדים ואחרים פירשו דטעמא דמלתא משום שהא' היה יכול לחזור ולהודות תוך כדי דבור שלו וא"כ בשהתחיל חבירו לכפור תוך כדי דבור

שלו והוא עמד בכפירתו דייניין ליה לראשון כאלו עתה נשלמה כפירתו עם כפירת הב' ותדע שאל"כ למה הב' חייב לימא כיון שכבר כפר הא' אין בעדותו עדות ממון וכפירת דברים הוא אלא ודאי כדאמרן ולפי זה אפשר להתיישב לשון הגמר' שאומר כל א' מהם תוך כדי דבור של חבירו דקש' מאי כל א' מהם דקאמר שהרי הב' הוא לבדו שכפר תיך כדי דבורו של חבירו אבל לפי זה ניחא שאף הא' חשוב כופר תיך כדי דבור של ב' לפי שאלו היה רוצה לחזור ולהודות היה מודה כנ"ל:

מתני' דלא כהאי תנא פירוש רש"י ז"ל דלא כר"א ברבי שמעון דמחייב ולישנא דגמר' דנקט לאו כי האי תנא (קאמר) [קשה] דה"ל למימר דלאו כר"א בר"ש וי"ל מתני' דתני לה בלא פלוגתא. ולאו דתהוי מתניתא משבשתא דהא שקלינן וטרינן עלה במאי פליגי אלא דמתניתא פריש לן טפי דאשמעינן דמתני' לאו לד"ם סתמא אלא כת"ק דר"א בר"ש. לימא בהא קמפלגי דת"ק סבר עד א' בשבועה אתי ור"א בר"ש סבר דלממונא אתי פי וקרא דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת היינו למלקות ושאר עונשי הגוף ובכל דוכתא דתנינן דעד א' מחייב שבועה דלא כר"א בר"ש. ותסברא והאמר אביי הכל מודים וכו' ומחלוקת בעידי סוטה ופרישנא לקמן דהיינו בעידי סתירה דהוי גורם ומייתי לה לשבועת האלה בעלמא ושמא תודה ותתחייב ממון אלמא פלוגתא דעד א' דאפליגו אינו אלא משום דעד א' גורם לממון דדלמא לא ניבעי נתבע אלא לשלם. ת"ק סבר דבר הגורם וכו' פי' דבהא מיהת דשבועת העדות גורם לממון כממון דמי ואע"ג דבעלמא אפשר דאמר כל חד מינייהו איפכא ולהכי לא מייתי' ליה מתניתא דאפליגו בדבר הגורם לממון בב"ק ודנימא דהני תנאי כי הני תנאי. גופא אמר אביי וכו' גירס' דיוקא דבקמא גרסינן בעד ובאידך גרסינן בעידי וכדמפרש ואזיל ומאן דגריס בכולהו בעידי אגב שיטפא קמא נקטיה וכלישנא דקרא דכל מקום שאמרה תורה עד הרי כאן שנים. הכל מודים בעד סוטה דחייב בעד טומאה ואפי' בעד א' דרחמנא אמר ועד אין בה כל שיש בה פי' דכל שיש בה אפי' בעד א' דטומאה אסורה לו וחייב להוציאה ואינה שותה דלהכי כתיב ועד אין בה כלומר ועד טומאה אין בה כלל דאע"ג דבעלמא כל מקום שאמרה תורה עד הרי כאן שנים עד שיכתוב עד א' כדכתיב לא יקום עד א' באיש שאני הכא דלהכי כתיב לשון ועד אין בה לומר עיין עליה שאפי' עד א' אין בה שאלו היה בה עד א' דטומאה לא היתה שותה והכי מפ' בדוכת' בריש מס' סוטה ומיהו דוקא בעד סוטה שרגלים לדבר כיון שקינא לה ולכך אוסרה הכתוב בעד א' של טומאה אבל בעלמא אין האשה נאסרת על בעלה אלא בב' עדים וכדאיתא בפ"ק דכתובות וכדאית' נמי בפ' כיצד דיבמות בעדים הוא דמפקן וכדפרישנא התם בס"ד:

דף לב:

הכל מודים בעד א' דר' **אבא וכו'** פירשתיה במקומה בארוכה בפ' חזקת עיין שם ומהכא שמעינן דמחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם חבירו נוטל ממנו בלא שבועה דאי לא הכא אמאי חייב קרבן לימא ליה מי יימר דקא משתבעת כדאמרינן בסמוך גבי חשוד אלא ודאי כדאמרן. שאין על חבירו שום שבועה ומיהו חרם סתם יש כמו שנוהגין הגאונים ז"ל ובכל הישיבות כי מי יוכל למנוע מזה שלא יאמר ארור סתם וכן קבלנו שאפי' בשטר חוב שיש בו נאמנות בפי' מחרים סתם דלא מהני ליה למנוע מזה שלא יחרים סתם על מי שגובה ממנו שלא כדין. יש כאן בקצת הנוסחאות כיון דאמר מחטפי חטפה הו"ל כגזלן כלומר דאע"ג דלא הוי גזלן ממש שאפי' הוא עצמו אינו אומר שגזל דהא אמר דדידיה חטף מ"מ הוי דונו כגזלן שלא ליפטר בשבועה ואין גי' זו נכונ' וליתא בנוסחי דיוקני דהא לאו דיניה כגזלן דאילו גזלן דעלמא שכנגדו נשבע ונוטל והכא חבירו נוטל בלא שבועה כלל וכדכתיבנא וטעם הדבר משום דגזלן יכול הוא להשבע אלא שאין אנו רוצים לקבל שבועתו מפני שהוא חשוד אלינו וזה אינו יכול להשבע כלל והדבר ידוע שאין דין זה אלא במחוייב שבוע' של תורה בשבועת עד א' או דמודה במקצת או בשבועת השומרים ולא במחויב שבועה דרבנן וכן אין זה אלא במקום ששנים מחייבין ממון שאז עד א' מחייבו שבועה ולאפוקי מי שמביא עד א' על חבירו שהלוהו והוא טוען לויתי ופרעתי שהוא פטור בשבועת היסת דרבנן שאפי' שהיו ב' עדים ג"כ נפטר בשבועת היסת וזה פשוט אלא שיש משתבשים בזה בהרבה דינים. אלא ששניהם חשודים פי' והא דקאמר הכל מודים בעד שכנגדו חשוד על השבוע' לא דק ורישא דמתני' דלקמן פ' שבועת הדיינים הוא דנקט. דאמר מר חזרה שבועה למחויב לה פירוש ומתוך שאינו יכול לישבע משלם בלא שום שבועה ולפיכך חייב העד הזה שכפר בעדותו קרבן דכפירת ממון ומדלא אוקמה כמ"ד יחלוקו דאיכא נמי כפירת ממון בפלגא מיהת יש למדין דהלכתא כמ"ד חזרה שבועה למחויב לה אבל בתוס' דחו ראיה זו משום דכי אמר הכל מודים שחייב בה לרבותא שמודה בזה ת"ק דר"א בר"ש וההוא תנא היינו סתם מתני' וסתם מתני' ר"מ דס"ל לקמן בדוכתה חזרה שבועה למחויב לה:

הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דא"ל לדידה פי' שמת בעלה ולא אמר להו לב"ד פירוש כי כשהביאו לב"ד כפר ותנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא פי' רש"י ז"ל והעד פטור לפי שיכולה האשה לילך לב"ד אחר ולומר מת בעלי ותנשא וכפירה זו כפירת דברים הוא ונראה מלשונו ז"ל דבב"ד א' [אין] מתירין אות' לינשא כיון שהכחיש' העד שתלתה בו וכן כתב הרמב"ן ז"ל שקבל דין זה דכל שתולה דין זה באחר כגון זו וכגון עד

מפי עד ובא אותו העד ומכחישו אין זה שנתלה בו נאמן והביא ראי' מההיא דאמרינן במס' כתובות גבי מאכילתו שאינו מעושר דאוקימנא בשאמרה פלוני תקן לי את הכרי ואזיל ושייליה ואשתכח שקרא ולא מצית למימר אישתכח שקרא ע"פ עדי' דהא קאמר ואזיל ושייליה פי' לדבריו ז"ל דאע"ג דאמרינן עלה בירושלמי וכולהון בעדים היינו דאיכא עדים שכך א"ל ושכפר אותו פלוני שתלתה בו אבל אותו פלוני עצמו אינו צריך עדים וכמו שפי' שם רבינו ז"ל ומיהו ק"ל על פי' רש"י ז"ל כיון שהעד נאמן יותר ממנה היאך תלך לב"ד אחר ותאמר מת בעלי שתנשא דא"כ שלא כדין תנשא שהרי הכחישה העד ואינה נאמנת כלל שאפי' היא נאמנת שכך א"ל חוץ לב"ד אינו מועיל כיון שכבר כפר בב"ד שהוא מקום עדות שכן הדין בכל עדות דעלמא וכדכתיבנא לעיל וי"ל דשאני הכא דרבנן התירוה להנשא ע"פ ע"א שאמרה לו כן חוץ לב"ד מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה ומעת' הרי האשה כב"ד בענין זה ואילו היתה היא נאמנת אלינו לגמרי אין כפירה בב"ד כלום כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וגם ראוי היה להאמינה מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה אלא שא"א לומר כן כיון שהעד בא ומכחישה לפנינו אבל ב"ד שלא שמעו הכחשת העד כי שרו לה בדין שרו לה וגם היא יכולה ללך שם בהיתר שיתירוהו כנ"ל לפרש לפי דברי רש"י ז"ל ומיהו עדיין ק"ל על פי' למה נפטר העד בכך דהא לאו טענה היא לומר שתלך לב"ד אחר דהא מירתתא דאזל סהדא ומכחישה התם או שידע אותו ב"ד בהכחשתו או סבורה היא שלא תהא נאמנת שם דנשי לאו דינא גמירי לכך הנכון כמו שפי' אחרים דטעם פטורו של עד בדא"ל לדידה ולא אמר לב"ד משום דשלא לצורך השביעתו כלל שאלו רצתה אמרה סתם מת בעלי והיתה נשאת וכן פירש רבינו הרמב"ן ז"ל אלא שתמהני על מ"ש ז"ל כי בב"ד זה אינה נאמנת במקום הכחשת העד ומכאן נלמוד שהאשה שא"ל ע"א שמת כעלה יכולה היא ללכת לב"ד ולומר מת בעלי סתם ותנשא וה"ה אם פירשה ואמרה שא"ל ע"א שמת בעלה אלא שהדבר מסופק כשאמרה כן והעד מצוי אם חייבין ב"ד לשאול את פי העד דבשמעתין לא פטרו עד אף לפי זה אלא לפי שהית' יכולה לומר סתם מת בעלי ומיהו כי ליתיה לעד פשיט' דמהימנ' אע"פ שפירשה מגו דאי בעייא אמרה סתם מת בעלי אלא דכי איתי מספקי' אם יש לב"ד לבדוק הדבר כיון דאיפשר והיה נראה לומר דחייבין וכן נראה מלשון רבינו הרמב"ן ז"ל שכתב שאילו רצתה אמרה סתם מת בעלי:

ש"מ משביע עדי קרקע חייב פי' דכתוב' דמפסדא בכפירתו של עד אינה גובה מן המטלטלים אלא מן הקרקע ואפי' בחייה משא"כ בחוב דעלמא דנהי דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח דמיניה אפי' מגלימ' דעל כתפיה אם גירשה מחייב וכדבירנא

בכתובות בס"ד ויש מקשין למ"ד כתובה דרבנן למה העד חייב קרבן על כפירתו ואי משום שארה כסותה הא באלמנה מיהת מדרבנן היא לד"ה משום תנאי כתובה ולאו קושיא היא דרחמנא בכל כפירת ממון חייב קרבן והכא כיון דתקון רבנן והבעל מחויב לה מדרבנן כפירת ממון גמור הוא וזה פשוט. דלמא דאתפסי מטלטלי פי' רש"י ז"ל שתפסה בהם מחיים דתפיסה דלאחר מיתה לא מהנייא כדאיתא בפ' הכותב ונראין דברים דאתפסא לאו דוקא אלא ה"ה שתפסה מעצמה דהכי מוכח סוגיין בפ' הכותב כדאיתא התם והוא שתפס מחיים ואמרינן נמי ההיא אתתא דתפסא כסא דכספא ואמרינן אית לך סהדי דתפסת מחיים והא דנקטינן הכא דאתפסה אורחא דתלמודא הוא לארווחי בתי' לאפוקי מדעתיה דמ"ד שמעת מינה וכדכתיבנ' בכמ' דוכתי ותד' דהא מצית למידחי הכא דמיירי בדייחד לה מטלטלי או בדשעבד לה מטלטלי לכתובתא א"נ באשלי דקמחוניא וארנקי דמחוזא וגמלי דערביי' ודכוותה דאשה גובה פורנא מהם כדאיתא בפ' (האשה שנפלו לה נכסים) [מציאת האשה דף ס"ז ע"א] אלא דלרווחא דמלתא נקט דאתפסא לאו ממש אלא משום דתפיסה מחיים לא מהנייא אלא היכא דידע בעלה בתפיסתן וכדכתיבנא התם בפ' הכותב כנ"ל וכן נ"ל מפי' רש"י ז"ל כאן וכן דעת כל המפרשים ז"ל אלא דחזינא ליה לר"מ הלוי ז"ל שפי' כאן דדוקא נקט הכא דאתפסה בעלה מחיים ולא שתפסה מעצמה:

השתא בזה אחר זה וכו' אמרת א' חייב וב' פטור כפר א' והודה א' מבעיא פי' קושיין מדקתני כפר א' והודה א' שהכופר חייב דהא פשיטא דחייב דכיון שכפרו שניהם א' חייב ואע"ג דהוה משמע שיוכל הא' לומר לא אפסדתיך מידי דסוף סוף כבר כפר חבירי ולא היית זוכה ממון בעדותו כ"ש כשהוד' א' ופרקי' הב"ע כגון שכפרו שניהם והודה א' מהם תכ"ד והא קמ"ל תכ"ד כדבור דמי זו היא גי' רש"י ז"ל וכל הספרים שלנו ופירש"י ז"ל דמתני' לאו חיובא דכופר אתא לאשמעי' אלא פטור' דמוד' דאע"ג שכבר התחיל הב' חבירו להעיד יכול הא' לחזור ולהודות תכ"ד שלו ולעיל בדר"י אשמועי' בתכ"ד בכפירה וכפירה והכא אשמועינן לה בכפירה והודאה וכדמפרש ואזיל ואיכא למידק דהאי לפום חד פי' דפרישנא לעיל בדר"י אהתם נמי שמעינן אפילו בכפירה והודאה דהא פרישנא דכי כפרו שניהם וכפר כל א' מהם תוך כדי דבורו של חבירו אינו אלא לפי שהא' היה יכול לחזור ולהודות תכ"ד שלו וא"ת להההוא פי' מאי קמ"ל הך סיפא וכבר כתבנו לעיל שהוא הפי' המכוון מדקאמר כל א' מהם תכ"ד של חבירו לכך הנכון דה"פ שכפרו שניהם בזה אחר זה תכ"ד כלומר דהב' התחיל לכפור תכ"ד לתשלום כפירתו של א' כההיא דר"י דלעיל ואחר שהשלים הב' כפירתו של א' חזר הא' והודה תכ"ד של

שני והשתא קמ"ל טובא דאפילו בכהא יכול א' לחזור ולהודות כאלו הודה תכ"ד של עצמו דכיון דכפירתו של א' תכ"ד של שני כולה כחדא כפירה חשיבה וכן נראה מגירסת רבינו אלפאסי ז"ל שהוא גורס וקדם א' מהם והודה תכ"ד של חבירו:

בשלמא שניה תתחייב דכפרה לה א' אלא א' אמאי דהא קיימא שניה לקמן בריש פרק שבועת הפקדון מוכח בהדיא דקושיין אליבא דרבה דס"ל שהכופר בפקדון שיש עליו עדים שפטור דהתם פרכי' ליה מהא מתני' כי הכא ומתרצין כדמתרצינן הכא אבל לר"י דאמר התם הכופר בפקדון שיש עליו עדים חייב מתני' דהכא בפשוטה ולא צרכינן לתי' דמתרץ ש"ס הכא והלכתא נמי כדבעינן למימר התם בס"ד והא דמקשינן ומתרצינן הכא סתם אורחא דתלמודא למיעבד הכי כדכתיבנא בכמה דוכתי:

דף לג.

אמר רבינא הב"ע כגון שהיתה שנייה בשעת כפירת ראשונה קרובין בנשותיהן וכו' דוקא נקט בשעת כפירת ראשונה לומר דבשעת ראיית העדות רחוקים וכשרים היו דאי בשעת ראייה היו קרובין כי מתו נשותיהן ונתרחקו מאי הוי דהא הוי תחלתן בפסלות וסופן בכשרות ואע"ג דאמצעתן בפסלות לית לן בה כדקי"ל פקח ונשטתה וחזר ונתפקח כשר. והא דאמרינן שהיו קרובים בנשותיהם פי' רש"י ז"ל שהיו העדים קרובים זה לזה מחמת נשותיהן שהיו בעלי אחיות ולפי זה כשמתה א' מהם היו שניהם כשרים וכשתהא א' מהם גוססת הוה סגי לן לעיל אלא דנקט שהיו שתיהם גוססות לרבותא דהוה ס"ד דכיון דרוב גוססין למיתה הדבר היה קרוב שתמות אחת מהם לכל הפחות ויהיו כשרים ותוכל כת א' לומר הא קיימא ב' ואפ"ה אשמעינן תנא דכיון דהשתא מיהת שתיהן בחיים לא מצי אמרי הא קיימי שנייה דהשתא מיהת שנייה פסולה היא דגוססת הרי הוא כחי לכל דבריו ור"ח ז"ל פי' שהיתה כת שנייה קרובין בנשותיהן לא' מבעלי דבר ולהכי נקט שתיהן גוססות דעד דמיתן תרווייהו לא מתכשרא ולשון הגמ' נוח יותר לפי' רש"י ז"ל דקאמר דלישנא דקאמר שהיו קרובין בנשותיהן שהיו הם עצמם קרובים זה לזה משמע טפי ולפר"ח ז"ל אם א' מהם גוססת עדיין הי"ל שיהא הב' מכת ראשונה חייב והא' פטור דהא איכא תרי סהדי בעידן כפירתו וכיון דבשעת כפירתו פטור אין לחייבו לפי שלא חזר והודה כשכפר חבירו וכ"כ הרמב"ן ז"ל:

משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעדוני שיש לי ביד פ' פקדון ותשומת יד אינן חייבין אלא א' פי' שאע"פ שהיו תביעות חלוקות הרבה אין כאן אלא שבועה א' לכולם אבל בסיפא דאמרי שבועה שאין אנו יודעים לך עדות פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה חייבין

על כל א' וא' דשבועה אכל חדא מינייהו קיימא וי"א דסיפא אע"ג דמשביע לא פריט דתובע פרטי טובא אלא דאמר משביע אני עליכם שאין אתם יודעים לי עדות חייבין על כל א' וא' דלמה להו למיפרט אלא ודאי לחייב שבועה על כל א' וא' אבל יש מפרשים דדוקא משום דפרטינהו תובע נמי דהשתא לא צריכים למיהדר ולמיפרט [אבל] היכא דלא פרטינהו תובע ופרטינהו עדים אינן חייבין אלא א' דדילמא להכי פרטינהו עדים משום דדילמא ידעי ליה עדות בפרטי אחריני וכן נראה עיקר ודכולי עלמא רישא לא צריכא למיתני אלא דתנייה משום סיפא ואידך דקתני בחטין וכוסמין ושעורים וכו' מרישא שמעינן להבין לרישא בין לסיפא אלא דניחא ליה למיתני כולהו אנפי דאפשר דהוו תביעו' חליק' במין א' או במינים הרבה כמין תביעה א' שכולן מלוה או פקדון או גזל או אבידה וכדפי' רש"י ז"ל והא דקתני שאנס איש פלוני ופתה את בתו פי' רש"י בשם רבותיו ז"ל דבתו דנפשיה קאמר והוא תובע לאבי הבת קנס בתו ופטור משום דקים ליה בדרבה מיניה ודומיא דהדליק גדישו בשבת והקשה עליהם רש"י ז"ל דלמ"ל מהאי טעמא תיפוק לי דאפי' בא עליה אחר קנסא לאביה וזה תימה שהרי שנינו בפ' אלו נערות ואלו שאין להם קנס הבא על בתו ועל בת בתו וכו' אלא שיש בהם מיתת ב"ד אבל זו כבר שאלו עליה בירושלמי אילו אחר בא עליה קנסה לאו דאביה היא ופריקו תיפתר ביתומה בחיי האב ואליבא דר"י דאמר יש לה קנס וקנסא לעצמה וא"ת ניחא באנוסה אבל במפותה מאי קנסה שלה מאי קנס איכא הרי מחלה לו וי"ל בקטנה דפיתוי קטנה אונס הוא ובמקומה כבר כתיבנא בס"ד ורש"י ז"ל פי' דאנס פלוני ופתה בתו של פלוני אחר קאמר ופטור משום דליכא תובע דאע"ג דעבד ליה הרשאה אינו כלום דלא כתבי' אדרכתא אמאי דלא אתא ליה מעולם ונראה מדבריו ז"ל דדוקא אהני לא כתבי הרשאה ואפילו על בושת ופגם דהוי ממונא משום דלא אתא לידיה מעולם שאין אדם זוכה בהם אלא לאחר העמדה בדין אבל במלוה ע"פ ודכוותה דאתו לידיה כבר אע"ג דהשתא בשעת הרשאה לא יכול לאקדושינהו אלא לאקנוייהו כתבי' עליה הרשאה כדעת הגאונים וכ"ש לפי' רבותיו ז"ל דאפי' בקנס ובושת ופגם כתבינן הרשאה וא"ת וללישנא קמא דנהרדעי דס"ל דלא כתבינן אדרכתא אמטלטלי למ"ל למיתני אנס ופתה דהא אפי' יש לפלוני מלוה אצל פלוני נמי פטורין י"ל דלדידהו מוקמינן מתני' בשהיתה שם הבת ומנייה אנטלר דהא ודאי מפי תובע הוא ופטורין משום דקים ליה בדרבה מיניה כפי' רבותיו ז"ל והכי ודאי משמע מדקתני בהדיה הדליק את הגדיש בשבת:

משביע עדי קנס מהו אליבא דר"א בר"ש לא תיבעי לך דאמר יבואו עדים ויעידו פי' בב"ק גבי מודה בקנס שיש עליו עדים שהוא חייב כי תיבעי לך אליבא דמ"ד התם פטור

(וה"ק) וה"נ דמצי לומר דלא מבעי' ליה אליבא דר"י הגלילי דאמרי' לקמן בהדי' משביע עדי קנס פטור ומשום דבעי למנקטיה באידך דבסמוך משום האי דקתני לעיל בדבר הגורם לממון:

בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא פי' דהלכתא גמירי לה דהוי חצי נזק אבל בלאו גמ' ידעינן דממונא הוא ולא קנסא דהא אורחא הוא ותולדה דרגל ולא איצטרכא גמ' אלא לפוטרה בחצי נזק אע"ג דכל תולדות דרגל נזק שלם וזה ברור וכן פי' רש"י ז"ל:

משום בושת ופגם דממונא הוא האי לישנא מוכח דאיהו סתמא תבעיה שאנס או פתה אלא דמשמע לן שיש בכלל תביעה סתם אף בושת ופגם ואפילו למ"ד התם גבי שבועת הפקדון דכי תבע סתם קנסא בלחוד תבע וכדאיתא בפרק אלו נערות י"ל דהתם הוא גבי תביעת אונס ומפתה גופייהו אבל לגבי עדים לא בעינן לאטרחינהו תרי זימני וכי תבע סתם שיבואו ויעידו בין אקנסא ובין אבושת ופגם משביע להו כנ"ל:

דף לג:

הא מני ראב"רש היא גירסת הספרים אי ראב"רש הודה מפי עצמו אמאי פטור הא קתני יבואו עדים ויעידו ויש נוסחאות דגרסי בה טפי אתאן לרבנן ויש לפרשה באתמיהא וכי נימא דסיפא אתאן לרבנן וכולהו כראבר"ש והכל דרך א'. טעמא דאיש פלוני כהן איש פלוני לוי פירוש דליכא תביעת ממון הא מנה לפ' ביד פלוני חייבין פירוש דאי לא ליתני מנה וכ"ש איש פלוני כהן דאיכא תרתי לגריעותא שאין בה תביעת ממון וכי הוא תובע בשביל אמרים והא אמרת עד שישמעו מפי התובע פירוש בבבא דסיפא:

אמר שמואל בבא בהרשאה וק"ל לגבי איש פלוני כהן מאי הרשאה שייך דהא בעי סב לנפשך והנפק לגרמך דכל מה דלא כתיב בה הכי לאו אורכתא היא כדאיתא בפרק מרובה וי"ל דשמואל אדיוקא דמתני' קאי לומר דבמנה לפלוני ביד פלוני שפיר משכחת חייבין בבא בהרשאה. עי"ל דאפי' מתני' מוקים שמואל בבא בהרשאה לתבוע מנה לאיש פלוני כהן והוא טוען לו בב"ד שאינו כהן ושאין החוב עליו ועמד והשביע עדיו שיודעין שהוא כהן ופטורין דעל דבר של ממון השביעם כנ"ל והקשה הראב"ד ז"ל וכי בא בהרשאה למה חייבין אפילו במנה לפלוני אצל פלוני דהא קי"ל בפרק מרובה דהלכתא שליחא שוייה ותנן בסיפא שלח ביד שלוחו פטורין עד שישמעו מפי התובע ותירץ דהכא במ"ע בשעשאו שותף למחצה לשליש ולרביע דהשתא לכ"ע שותפא שוייא ומיגו דמישתעי דינא אחולקיה משתעי אכולה וכדאיתא התם בפרק מרובה בהדיא א"נ דכי

תנן שלח ביד שלוחו פטורין בשעשאו שליח לשבועה בלחוד אבל עשאו שליח לתביעת ממון מפי תובע קרינא ביה ואין תירוצין אלו מחוורין דאלו לתירוץ קמא קשיא דא"כ הו"ל לשמואל לפרושי בהדיא שותף דלשון בא בהרשאה סתם הרשאה משמע ולאידך תירוץ קשייא חדא דמתני' דשלח ביד שלוחו אפילו שליח לממון משמע ועוד דלמ"ל לשמואל לומר בבא בהרשאה ודתיקשי ליה ההיא דנהרדעי לוקמה בשעשאו שליח לממון ותו ל"ק דנהרדעי וליכא למימר דלרווחא דמילתא ארווח בתי' דנגד המקשה דשאני הכא דלא פשיטא לן דבשליחא דממון סגי וצריך היה לפרש ועוד מאי ק"ל הכא מההיא דנהרדעי דשאני הכא דסגי לן אפילו בשליח ממון גרידא ולא גריעא אורכתא משליח גרידא והנכון בתי' קושיא דיליה ז"ל דלא אמרינן בפ' מרובה דשליח שוייא אלא לענין מאי דתפס דסבר אמימר דלא מפקינן מיניה מכיון דכתב ליה זיל דון וזכי וסב לנפשך ואתא רב אשי ואמר דלגבי הא שליחא שוייה מכיון דכתב ליה כל דמתענית מן דינא עלי הדר ולא א"ל סב לנפשך וכו' למיתפסיה לגמרי אלא דלהוי ליה בשותף לאפוקי בתורת מלוה לפום מאי דפריקנא התם לדעת רמ"ה ז"ל עד ל' יום אבל לענין לאפוקי מנתבע לאו שליחא גרידא אלא תובע גמר וזה גמר וכדברירנא התם בס"ד:

והא אמרי נהרדעי לא כתבי' אורכתא אמטלטלי פי' לא מהנייא אורכתא אמטלטלי ואפי' דיעבד והיינו דמקשינן מינה הכא ופרקינן ה"מ היכא דכפריה משום דמחזי כשקרא כדאיתא התם אבל הכא דלא כפריה כתבינן ומתני' בדלא כפריה וכתב רבינו אלפאסי ז"ל בתשובת שאלה דה"ה דאי בתר דכתיבא אורכתא כפריה בב"ד דבטילא אורכתא למפרע והקשו עליו דא"כ לא יהיו עדים חייבין קרבן על כפירתן ממ"נ דאי תבע ליה מודה ליה ותבע הא לא אפסיד בכפירת עדים כלום והו"ל כפירת דברים ופטורים ואי כפר ליה בטילא אורכתא למפרע ובעינן מפי תובע וליכא ותירץ הרמב"ן ז"ל לדבריו ז"ל שלא אמר רבינו אלפאסי ז"ל אלא בתביעה שאין עליה עדים אבל יש עליה עדים לא מיבטילא משום כפירה דלבתר כתיבה דלפי' עדים חייבין בשכפר הנתבע לבסוף דהשתא לפי שכפרו עדותם הו"ל תביעה בלא עדים ובטילא אורכתא ונפטר התובע ג"כ ואי לא העידו לו לא מבטלא אורכתא והיה הנתבע חייב לשלם עי"ל דמשכחת לה לעדים שהם חייבים כגון שלא כפר נתבע אלא שטען באמת אני חייב אבל יש לי כנגדם אצל תובע ומשום דליכא עדים נאמן במיגו ואלו העידו לו לא הי"ל מיגו והיה חייב ויש בעדים כפירת ממון כנ"ל ומיהו בעיקר הדין אין דבריו של רבינו אלפאסי ז"ל מחוורים משום דלישנא דגמרא לא משמע הכי דכל היכא דלא כפריה כתבינן ומהנייא כתיבה לגמרי ואע"פ שכפר בסוף ותדע דהא טעמא דלא כתבינן היינו משום דמחזי כשיקרא כדאיתא

התם והא ליכא למימר אלא בדכפריה קודם כתיבה דהשתא מיחזיא כתיבא דאורכתא כשקרא וזה דעת רבותינו ז"ל וגם דעת הרמב"ן ז"ל ואע"ג דמשכן נפשיה לפרושא לדמר הרב אלפאסי ז"ל כדרכו וכן דעת הרמב"ם ז"ל כדברינו ואיכא למידק אשמעתין ללישנא קמא דנהרדעי דפרק מרובה מתני' היכי מיתרצא דהא אמרינן דלא כתבינן אורכתא אמטלטלי כלל ואפי' היכא דלא כפריה לימא תהוי מתני' תיובתא דההוא לישנא וא"כ הוא הו"ל למיגמר לאותוביה ולאסוקי בתיובתא תירצו בתוס' וכן הרמב"ן ז"ל דעד כאן לא אמרי נהרדעי בלישנא קמא דלא כתבינן אלא במטלטלין דמלוה ודכוותה דל"מ תובע לאקדושיה דהא ליתא ברשותיה וכן בכל דכוותה אבל בפקדון דלא כפריה מודו דכתבינן עליה אורכתא דהא מצי לאקדושיה כדאמרינן בב"ק כגון שהקדישוהו בעלים בבית שומר וכדמוכח נמי בפרק הספינה בעובדא דההוא דאתי קרי לזבוניה לפום נהרא אתו כולי עלמא חטפו חדא חדא מינייהו קם אקדישנהו וקדשו משום דלאו לגזילה נתכוונו והו"ל כפקדון דלא כפריה דיכול מריה לאקדושיה ותדע דהא אמרינן התם דטעמא דלישנא קמא דנהרדעי מדר"י דאמר גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש אלמא בדבר שיכול תובע להקדיש מודו דכתבינן אורכתא וזה תירוץ נכון ומוכרח דליכא בר מינה ומעתה יש לדקדק מכאן לדברי הגאונים ז"ל שכתבו דללישנא בתרא דנהרדעי כתבינן אורכתא אפי אמטלטלי דמלוה ע"פ דלא כפריה ואע"ג דל"מ לאקדושיה דאי לא מאי איכא בין לישנא בתרא ללישנא קמא דנהרדעי ואנן הא קי"ל כלישנא בתרא דנהרדעי דהכא ובמסכת בכורות לא מיישינן למישקל ולתרוצי אלא אליבא דידהו בלחוד וכמו שפסקו כל הפוסקים ז"ל וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שאין כותבין הרשאה על מלוה ע"פ ועל דבר שאינו יכול ליתנו או להקדישו ויש מביאין ראיה עוד לדברי הגאונים ז"ל דאי כדברי הרמב"ם ז"ל למ"ל לתנא דידן למתנייה באיש פלוני כהן שהן פטורין לתנייה במנה של מלוה יש לפלוני אצל פלוני שהם פטורים משום דא"א בהרשאה ואין זו ראיה כ"כ דא"נ ללישנא קמא דנהרדעי הא (לדה') [לד"ה] אלא י"ל דתנא נקט איש פלוני כהן דפסיקא ליה מילתא להדיא וה"ה לכל דכוותה דלא שייך בו הרשאה אבל הראשונה היא ראיה ברורה אבל מורי הרשב"א ז"ל סובר כדברי הרמב"ן ז"ל וטעם דבריו ז"ל דבמלוה ע"פ ודכוותה דל"מ למיתנה במתנה הכי שייך למיכתב בה זיל דון וזכי וסב לנפשך ועוד אמאי לא א"ל נתבע לאו בעל דברים דידי את כדעביד בשליח דעלמא וכי משום דכתב ליה האי לישנא דזיל דון וזכי וסב לנפשך לא יכיל לדחוייה והא אמאי כיון דלית ליה שום זכייה בתביעה זו הוו מילי דרבנן כי חוכא ובלא טעמא ועוד עדי' אמאי חייבין קרבן על כפירתן למורשה זה דהא ליכא בעל

דבר ולא תובע ורחמנא אמר אם לא יגיד ונשא עונו אלא ודאי לא כתבינן הרשאה אלא על מידי דיכיל לאקנוייה והראיה שהבאנו לעיל דחה אותה דהיינו דאיכא בין לישנא קמא דנהרדעי ללישנא בתרא דעביד אורכתא אמטלטלי דמלוה בשטר מקויים או שיכול להתקיים דללישנא בתרא כתבינן עליה דהא מצי לאקנוייה לשטרא באגב או בכתיבה ומסירה וללישנא קמא לא כתבינן משום דלא יכיל לאקדושיה מדר"י לפי שאין הממון ברשותו ובעינן דביתו קדש דאיתיה ברשותיה והכא ליתיה לממון ברשותיה דמלוה להוצאה ניתנה עוד הביאו ראיה לדברי הגאונים ז"ל ממתני' דבכורות פרק יש בכור דתנן שתי נשים של ב' אנשים שלא בכרו וילדו ב' זכרים ונתערבו זה בזה נותן ה' סלעים לכהן מתא' מהם בתוך שלשים יום אם לב' כהנים נתנו אין מחזירין להם כלום ואם לכהן א' נתנו נותן הם ה' סלעים והוינן בה בגמרא מ"ש לב' כהנים דאין מחזירים בכל חד וחד מהני כהנים מדחו ליה וכהן אחר אזיל להאי מדחי ליה ואזיל להאי מדחי ליה פירוש דאיהו אבי הבן חייב ופרקינן אמר שמואל בבא הרשאה ופרכינן והאמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי ופרקינן כי הכא ה"מ כי כפריה אבל היכא דלא כפריה כתבינן ע"כ והא ה' סלעים דפדיון הבן מלוה ע"פ נינהו אצל הכהן דהא אית ליה רשותא לאנפוקינון ואפ"ה כתבינן עליה הרשאה ללישנא בתרא דנהרדעי והרשב"א ז"ל דחה ראיה זו דהתם שמואל הוא דאוקמא בבא בהרשאה ללישנא בתרא דנהרדעי והרשב"א ז"ל דחה ראיה זו דהתם שמואל הוא דאוקמה בבא בהרשאה ואיהו ס"ל התם שהפודה את בנו בתוך שלשים יום אינו פדוי עד שיעברו עליו שלשים וכיון דכן כל שפדאו תוך שלשים יום לית ליה רשותא לכהן לאנפוקיה עד שיעברו שלשים יום ובפקדון הם אצלו ומש"ה כתבינן עלייהו הרשאה ואפילו ללישנא קמא דנהרדעי עוד הביאו ראיה לדברי הגאונים ז"ל מדאשכחן בפרק יש נוחלין לר"פ משמיה דרבא דס"ל דאין לו לבכור קודם חלוקה ול"מ מקני ולא מקדיש בכורתו ואיהו גופיה אמר התם בהדיא דשמעתא בכור ופשוט שנתערבו שכותבין הרשאה זת לזה כל היכא דהוכרו ולבסוף נתערבו מיהת והא חתם דאין הבכור יכול להקנות אותה בכורה ולא להקדישה ואפילו הכי קאמר דמהני עליה הרשאה ומורי הרשב"א ז"ל דחה דמאי דאמר התם מעיקרא ר"פ משמיה דרבא דאין לו לבכור קודם חלוקה לאו בפי' שמעה מיניה אלא מכללא דההוא עובדא דאיתמר התם דההוא בכור אזל וזבין נכסי דידיה ובנכסי פשוט אחוהי ואזול יתמי בני פשוט לאכול תמרי ומחונהו לקוחות ואתו לקמיה דר"פ א"ל לא עשה ולא כלום וסבר ר"פ דלא עשה ולא כלום בכולהו קאמר ואפילו בנכסי דידיה אבל בתר דשמע מרבא דאמר כותבין הרשאה זה לזה הכיר ר"פ שטעה בדברי רבא דודאי יש לו לבכור קודם

חלוקה והא דאמר בעובדא לא עשה ולא כלום [באידך] לא עשה ולא כלום (דאורכתא) [ואורכתא] אליבא דלישנא בתרא תקנתא דרבנן הות מפני תקנת השוק מפני שלא תנעול דלת בפני השוק ואורכתא (בשעת) נתינת רשות והשלטה שמשליטהו להיותו כמותו ממש בתביעה זו וא"ל זיל דון וזכי וסב לנפשך והנפק לגרמך דליזכי במאי דאתי לידיה מדינא למסביה לנפשיה או לאמימר למתפס לגמרי או לדרב אשי ואליבא דהלכתא למשקליה בתורת מלוה והא חשיבא ליה זכייא קצת מהשתא ואשכחן דכוותה במוכר פירות שלא באו לעולם שאם לא חזר בו מוכר ותפס בהם לוקח לכי אתו לעולם דזכי בהו משא"כ באיניש דעלמא דמפיק מינה מאריה דארעא וזכי ביה לוקח מדין הקנאתו של זה וכיון דאשליטיה תובע למורשה בכל מאי דאית ליה השתא בהאי תביעה ואהנייא ליה האי השלטה להיכא דאתי לידיה דסמוך רבנן למעבדיה תובע וכבעל דבר דל"מ נתבע לומר ליה לאו בעל דברים דידי את והפקר בית דין הפקר אבל בשליח גרידא לא רצו להפקיר כלום כיון דאפשר באורכתא דאית ליה טעם בעיקר שאמרתי ומעתה אף לענין שבועת העדות דאורייתא כיון דלרבנן עבדוהו כתובע ויכול מורשה להוציא ממון בעדות העדים אם לא יגיד קרינא ביה ואפילו מדאורייתא להתחייב קרבן וכדאשכחן לעיל לגבי כתובה דאפילו למ"ד כתובה דרבנן כדקי"ל מחייבי עדים קרבן וכדפרישנא לעיל וכדאי יש בטעם הזה לסמוך על דין הרשאה דמלוה ע"פ (כ"ש) דהא אשכחן (דאין) למלוה ע"פ הקנאה במעמד שלשתן מיהת דמההוא טעמא אמור רבנן בשכיב מרע דמצי יהיב אפילו מלוה ע"פ משום דאיתא בבריא במעמד שלשתן כדאיתא בפרק מי שמת וכ"ש לענין הרשאה דמכי לתקוני הכי ואתיין כולהו שמעתין כפשטינהו בלא שום דוחק וכן המנהג פשוט בעולם לעשות הרשאה אפי' למלוה ע"פ ויש בה תיקון גדול לעולם וא"ת עובדא דאיסור גיורא אמאי לא עביד בה איסור גיורא הרשאה לדרב מרי בריה דהא פקדון דלא כפריה הוא והתם כולי עלמא מודו ואפילו ללישנא קמא דנהרדעי כדבירנא לעיל וי"ל דהתם לא קאמר רבא אלא היכי קני להו רב מרי להנהו זוזי כי היכי דליתבעינהו מיניה דרבא לאחר מיתה ולא יוכל לתפוס בהם מדין מחזיר חוב לחבירו לבני גר שאין הורתם בקדושה כרב מרי דאלו מחיים דאסור לא הוה תבע רב מרי מידי ואורכתא דאסור לא מהנייא לרב מרי לאחר מיתה כי שכיב מאי דמוריש לה בטילא כדאיתא בפרק הגוזל וזה נ"ל ברור וזו היא השיטה שישרה בעיני וכבר העמדתי על דברים אלו לגדולי מורינו האחרונים ז"ל והסכימו ע"י והאל ברחמיו ישלח לנו מורה צדק אמן:

ראיה בלא ידיעה כיצד מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני יבואו פלוני ופלוני ויעידו פירוש רש"י ז"ל שאמר הנתבע יבואו פלוני ופלוני ויעידו ואני נותן ולפי פשוטו נראה שחייב

הנתבע עצמו בב"ד שאם יעידו כן בבית דין כוונתו לומר שיתחייב לשלם והקשו עליו בתוס' א"כ אין זה מקום חיוב לעדות ראיה אלא מפני תנאו שנתחייב בכך וכן בכל תנאי שאין בו משום עדות היה מתחייב כגון אם תצא חמה או אם יאמר פלוני כך וכך ועוד דכי האי גוונא אפי' בענין קנס נמי הוא חייב אם אמר תובע אנסת ופתית את בתי בפני פלוני ופלוני וא"ל לא אנסתי אשה מעולם ואם יבואו פ"ופ ויעידו אני אתן כך הוא מתחייב ואילו לקמן אמרינן דבעדות קנס לא משכחת ראיה בלא ידיעה לכך פי' דהאי יבואו פלוני ופלוני ויעידו לשון התנא הוא לומר שהתובע לחבירו מנה לי בידך והלה אומר להד"מ וא"ל והלא פלוני ופלוני ראו שמניתיך מנה ואמר לו להד"מ ואומר התנא שיבואו העדים שמנה לפניהם והלה חייב ואעפ"י שלא ידעו הם אם היו מלוה או מתנה או פירעון לפי שהוחזק כפרן ול"ד למאי דאמרינן לקמן בפ' שבועת הדיינים הב לי מנה שאוזפיתך וא"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני ואתו פ' ופ' ואמרו להד"מ ואמר רבא דלא הוחזק כפרן דמלתא דלא רמייא עליה דאינישׁ אמר להו ולאו אדעתיה דהתם הוא דלא רמי אנפשיה לפני מי הוא פורע והוא פרע בפני עדים וסבור שהיו אותם פלוני ופלוני אבל שפיר אית ליה למירמי אנפשיה אם מנה לו מעות אם לאו וכשאמר שלא היו ד"מ ובאו עדים שמנה לו מעות בפניהם הוחזק כפרן והשתא לא משכחת לה בקנס שאם אמר לא אנסתי אשה מעולם ובאו עדים שאנס אשה בפניהם אעפ"י שהוחזק כפרן אינו משלם קנס שזה בכלל אשר ירשיעון אלהים הוא פרט למרשיע את עצמו דכיון דבהודאת קנס ממש פטור ה"ה דפטור בהודאה הבאה מתוך כפירה והדין הזה אמת הוא ומיהו בירושלמי נראה כפי' רש"י ז"ל דגרסינן התם ידיעה בלא ראייה היך עבידא תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי כלום ולא הודית לי בפני פלוני ופלוני ואמרת ואני נותן אתון אמרין אין דאודי ליה ואין דגזליה לית לן ידעין ואין דאוזפיה ליתנן ידעין זו ידיעה בלא ראייה ע"כ וזה כלשון רש"י ז"ל אלא ששם אמרו כן לגביה קנס אנסת ופתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי מימי ועדים מעידין אותו שאנס או פתה ולית לן ידעין אם ברתיה או איתתא אוחרי וי"ל כדפי' הרמב"ן ז"ל דהא דחייב באומר ואני נותן דלשון רש"י ז"ל והירושלמי לא שבא לחייב עצמו ע"פ ושלא מחיוב עדותם אלא שאומר כשיבואו עדים ויעידו אז אתן כדין דכיון שבאו עדים חייב מדין הוחזק כפרן וכאידך פי' אלא שהירושלמי חולק על גמרא שלנו לענין קנס לומר שאף הוא חייב בדרך זה ואם מדין הוחזק כפרן בא לחייבו פליג אגמרא דילן דפטר ליה כהאי וכדפרישית. נמצינו למדין אליבא דהלכתא דכל שהוא חייב עצמו בב"ד כראוי שאם יבואו עדים שאף בקנס

הוא חייב ואפי' בשלא הוחזק כפרן כלל אבל כל שלא חייב עצמו אלא שהוא חייב מטעם דהוחזק כפרן בממון חייב ובקנס פטור:

דף לד.

הנך נפישן ואידך סבר דעברי' לא חשיבא כיון שאף בשבועת ביטוי איכא לשעבר לר"ע מיהת דהלכתא כוותיה לכך היה אומר דאדרבא מביטוי הו"ל למילף משום דדמי ליה בגופי דקרבן:

איכא בנייהו עדי קנס לר"א חייבין לר"ע פטורין פירש"י ז"ל דלר"א חייבין משום דאשמעינן ליה לקמן דדריש בפ' שבועת הפקדון ברבויי ומיעוטי והא דאמרינן בפרק נערה שנתפתתה יצאו אלו שהן קנס דלא כר"א ואיכא דק"ל דהא ר"ע בכל התורה כולה דריש רבויי ומיעוטי וכדאיתא בפ"ק וי"ל דאה"נ ומיהו הכא אתא קרא דמאלה ומיעט עדי קרקע או עדי קנס ומאי דכתב רש"י ז"ל דההיא דפרק נערה שנתפתתה דלא כר"א נקט ר"א משום דמפרש הכא לחיובא אבל ה"ה דאתיא דלא כר"ע דאיהו לגבי פקדון דריש ריבויי ומיעוטי ולא פטר אלא בעדות דכתיב מאלה וההיא דהתם ליתא אלא לרבנן דדרשי כללי ופרטי:

לימא ר"י הגלילי לית ליה דרב אחא פי' דמאומד לא חשיב ליה ידיעה דאי אית ליה כלומר דחשיב ליה מאומד כי הא ידיעה בלא ראייה נמי כדרשב"ש ואיכא דק"ל אמאי דהא אפשר דבדיני ממונות חשבינן מאומד ידיעה לחיוביה עליה בלא ראייה ולא בדיני נפשות דחמירי וה"נ אמרינן לה בפרק דיני ממונות בתרא גבי הא דתנן כיצד מאיימין וכו' על עידי נפשות וכו' שמא תאמרו מאומד עד מפי עד משמועה וכו' ואמרינן עלה בגמרא מאומד בדיני נפשות הוא דלא אמרינן דמאומד לאו עדות הוא בדיני ממונות אמרינן כמאן כר' אחא דאמר גמל האוחר בין הגמלים ול"ק הא כלל דהתם מעיקרא הוא דהוה אמרינן הכי כדס"ד דמתניתין דקתני דבדיני נפשות דוקא מאיימים לומר שמא מאומד ראיתם ולא בדיני ממונות מש"ה הוי צרכינן לדחוקי נפשין בדר' אחא ולומר דרב אחא בדיני ממונות דוקא קאמר דאי לא מתני' אמאן תרמייה וכדאמרינן כי האי גוונא בדוכתי אחריני טובא אבל כיון דשנינן התם ואסקינן דמתני' ל"ד בדיני נפשות דה"ה בדיני ממונות וכדקתני נמי משמועה ועד מפי עד דאתנהו אפילו בדיני נפשות ודיני ממונות ואי איתיה בתרמייהו איתיה ועל המסקנא ההיא אמרו בשמועתינו והא דאמר ר"ש בן שטח אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה על פי שנים אי ר"ש בן שטח איתי ליה דרב אחא אתייא מתני' כפשוטה ואי ליתי ליה דרב אחא וס"ל

כרבנן דהתם דלית להו אומד צריכינן לשנויי דחדא ועוד קאמר אבל מה אעשה חדא דלא חזיתיך ממש ועוד דאפילו חזיתיך התורה אמרה על פי שנים עדים יקום דבר והכי מיתפרשא התם בדוכתה בפרק דיני ממונות והתם נמי אמרינן דלא זז משם עד דהשיכו נחש לא משום עבירה זו בלבד נשכו דאילו עבירה דרציחה דינא בידי שמים כדין ד' מיתות שלא בטלו ליסטים או חיה רעה דורסתו שזה כעין סייף דרוצח אלא אחריתי הוא בהדיה דחמירא טפי ואמרי' מי שנתחייב ב' מיתות נידון בחמורה וא"ת ואפילו היו שם עדים שראוהו היאך יהא נידון במיתת ב"ד דהא בעי התראה וי"ל דר"ש מתרה והולך ורץ אחריו היה א"נ חבר היה וכו' יוסי ס"ל לר"ש בן שטח דאמר חבר אינו צריך התראה:

אפילו תימא אית להו דר' אחא גם בדיני נפשות וכפשוטא דמתני' דרשב"ש ואפ"ה ליכא קרבן שבועת העדות בדיני דנפשות דנהי דמשכחת בדיני נפשות עדות דמתקיימת בידיעה בלא ראייה ראייה בלא ידיעה לא משכחת לה דמי לא בעו סהדי למידע אם ישראל הרג או עכו"ם ואם טריפה הרג או שלם הרג וא"ת והא לטריפה לא חיישינן דבתר רובא וחזקה אזלינן י"ל דההיא בטריפות דמבפנים אבל בטריפות דמבחוץ אשכחן לר"ע דדייק עדים בהא כדאיתא במסכת מכות ושם פירשתיה בס"ד:

נהי דידיעה בלא ראייה אשכחן לה פירוש כגון שנכנס אחריה לחורבא כשהיא בתולה ונמצאת בעולה ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה כגון שנכנס אחריה מי לא בעי מידע וכו':

דף לד:

מחכו עלה במערבא פי' מחכו על ברייתא לומר דבשיבושא אתנייה ולא אר"ש דאילו אר"ש ח"ו דמחכו. ומאי חוכא דילמא מזיד דלאו כשוגג בפקדון ממעילה גמר לה דנקט בלישנא דהא במעילה מזיד פטור מקרבן ואינו בשוגג ור"ש נמי כך אמר דבפקדון לא עשה שוגג כמזיד אלא ה"פ מזיד כשוגג שלא אמר ר"ש בפקדון כמו בעדות ממעילה גמר לה. והא דאמר דגמר ממעיל' פירש"י ז"ל דגמר לה בגזרה שוה דמעילה מעילה ואינו נכון דא"כ היכי מהדרינן עלה דליגמר מעדות לחייב שוגג כמזיד דהא בעדות לא כתיבא מעילה ואי בחטא חטא אין אדם דן ג"ש מעצמו ודילמא ר"ש מעילה מעילה גמר חטא חטא לא גמר לכך פי' התוס' דהא דאמרינן דגמר ממעילה דבמ"מ הוא מה אשם מעילות לא הוי מזיד כשוגג אף באשם גזילות כן והיינו דמהדרינן דהיינו חוכא דהא דגמר במ"מ ממעילה ליגמר מעדות במ"מ מקרבן שבועה לקרבן שבועה והרמב"ן ז"ל פי' דהא דאמרינן דממעילה גמר בגזרה שוה דחטא חטא דכתיב הכא נפש כי תחטא

וכתיב במעילה וחטאה בשגגה והיינו דמהדרינן לחוכא דליגמר מעדות בחטא חטא דהכי עדיפא דדמי לי' טפי דכתיב בתרווייהו תחטא:

הנך נפישין פי' דתבעיה וכפריה חדא הוא:

מיכדי ר"ש ג"ש גמיר פי' בתחטא תחטא כדקתני סיפא והאי ג"ש לאו השתא הוא דאתייא ליה בסוף דבריו כדאיתא בברייתא דהא ג"ש מרבו גמר לה שאין אדם דן ג"ש מעצמו אלא א"כ קבלה מרבו וכיון דהא ידע לג"ש מעיקרא היכי פריך בראש דבריו מאי לפקדון וכו' פי' והיינו ודאי חוכא ומהדרינן דליכא חוכא דכי פריך הכי בראש דבריו מקמי דתיתוק' לי' ג"ש פי' מקמי דתיתוק' בדעתיה למדרשא אבל לבתר דקמא ליה למדרשיה בסוף דבריו ודאי לא פריך ליה ושפיר גמרי פקדון ועדות בג"ש ופרקינן דהא ודאי איכא חוכא דהא אשכחן דאפילו בתר דקמא ליה ג"ש ס"ל כדמעיקרא אין מזיד כשוגג מדאמרי' מאן תנא וכו' עד ר"ש היא ומעתה היינו חוכא ומהדרינן דליתא בהא חוכא דכי לא פריך ר"ש בתר דקמא ליה ג"ש היינו לענין מושבע ונשבע אבל לענין זדון ושוגג ודאי פריך ומשום דיליף ממעילה בהא דעדיפא מג"ש דחטא משום הנך דמעילה נפישין כדלעיל ופרכינן דאכתי איכא חוכא דא"כ בעדות נמי לא להוי מזיד כשוגג דתהדר עדות ותילף מפקדון לענין זה דאע"ג דפקדון למד הוא ממעילה ואין למדין למד מלמד בקדשים שאני הכא דתרוויהו בג"ש דפקדון יליף ממעילה בג"ש דמעילה מעילה וחוזר ומלמד על עדות בג"ש דתחטא תחטא ודבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בג"ש וכ"ש בהא דלאו מילף גמור ובגלויי מילתא בעלמא סגי כיון דכולהו קרבנות בר ממיעוטא דמיעוטא כולם בשוגג ולא במזיד ומעתה היינו חוכא ומהדרינן דליכא חוכא דהא איכא למימר דלהכי כתביה רחמנא לשביעת העדות גבי שבועת ביטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו ולא כתביה בתר פקדון דהוי באשם וחומש כוותיה לדרוש שבכולם נאמר ונעלם וכאן לא נאמר ונעלם לחייב על המזיד כשוגג וכי היכי דלא לילף מפקדון בג"ש ומעתה קמא לן דליכא חוכא והיינו דעדיפא האי מסקנא ממסקנ' דלעיל דשיילינן עלה מאי הוי עלה דחוכא דאילו בסוגיא דלעיל דמקמי דאתו ר"פ ור"ה בריה דר"י חוכא דהוו מפרשי לא הוה בה טעמא כלל ובאדרבא דחינן לה וא"א דמחכו עליה במערבא הכי בלא טעם כעיקר ולהכי שיילינן מאי הוי עלה דחוכא אבל השתא אשכחן צד טעמא לחוכא במאי דאמרינן דתיהדר עדות וחילף מפקדון אלא דלאו חוכא גמורה היא כיון דאי' למדחייה דטעמא דכתב' לעדות גבי שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו:

דף לה.

פשיטא פי' דאי כשאין עדיו ביניהם היכי ס"ד דלחייבו בשבועה כלל. גירסת הספרים לא צריכא דקאי גבייהו ואי' דגריס דקאי עלייהו ומיעוטא דנוסחי גרסי דאחוי עלייהו והכל דרך א' דאחוי עלייהו לא בעי לומר דאחוי בידיה עלייהו דא"כ הרי ייחד עדיו אלא לומר שעמד כנגדם. תניא כוותיה דשמואל פי' דקתני בהדיא ועדיו ביניהם כדפי' שמואל אמתניתין ואע"ג דפשוטה מקמיה מתניתא ע"כ בדקאי דהא הוא דאיצטריכינן לומר דתניא כוותיה דהא לפשוטה הא אמרי' אדשמואל גופא פשיטא. ה"ג יכול אפילו אמר כל העומדים כאן כלומר שיהיו פטורין ת"ל והוא עד. והרי ייחד עדיו והא דתנן במתני' ותניא בברייתא והם יודעים לו עדות עד מפי עד או שיהיה א' מהם קרוב או פסול איכא למידק דהא ברישא דפרקין דקתני שאינה נוהגת בקרובים ופסולים ולא בשאינן ראוין להעיד עד מפי עד אינו ראוי להעיד כדתנן לה בסנהדרין ובכל שא' מהם קרוב או פסול הא תנן במס' מכות דאפי' שניהם פסולין וכ"ש למאי דתנן לעיל דמשביע ע"א פטור וי"ל שלא נצרכה משום זו אלא לשקבל עליו בעל דבר עד מפי עד או קרוב או פסול ואשמעי' דאע"ג דאיכא כפירת ממון אפ"ה פטורין דכי כתיב ביה והוא עד או ראה בראוין להעיד לחייב ממון בכח עדותן משמע וכן פי' בירושלמי והוא עד להוציא א' שא"ל הרי את מקובל עלינו כב' עדים:

משביע אני עליכם בשבועה פי' ואי מתני' ר' חייא בר אידי צריך שיזכיר בה את השם ואי רבנן היא אע"פ שלא הזכיר בה שם ולא כינוי ואביי לא נחית להא פלוגתא הכא ונקטיה סתם ומיהו לר"י דמפ' ה"ק משביע אני עליכם בשבועה האמורה בתורה אפשר אפי' לר"ת לא בעי טפי דכיון דאמר האמורה בתורה כמי שהזכיר את השם דמי וכדפרישית בריש מסכת נדרים בס"ד:

דף לה:

כיון דליכא מידי אחרינא דאיקרי חנון ורחום וא"ת והא אמרינן מה הוא רחום אף אתה היה רחום וי"ל דאפ"ה לא מיקרי אינש רחום וחנון סתם אלא משום והלכת בדרכיו שחייב להיות רחום וחנון כלומר נוהג עם הבריות בחמלה וחנינה ומכאן קשה למה שהיה אומר ה"ר יונה ז"ל דמאי דכתיב זרח בחושך אור לישרים חנון ורחום וצדיק דעל האיש ירא ה' דמיירי לעיל קאי וא"כ הא אשכחן מידי דאיקרי בתורה רחום וחנון וי"ל דלפי דבריו דמ"מ לא מיקרי כן בלשון בני אדם בסתם. אינו נמחק לפי שכבר קדשוהו שמים והלכתא כאחרים בלפניו אפילו אחרים מודו שהוא נמחק ונראין דבריו דנמחק

אפילו שנכתב כל השם דאי קודם לכן אפי' צ"ב מצבאות וש"ד משדי וא' מאלהים נמי ואין לומר כיון שנכתב כל השם קדשוהו שמים לשלפניו דלא מקרי קדשוהו שמים אלא בשקדשוהו בשעת כתיבה שכבר היה נכתב השם. צ"ב מצבאות וה"ה טפי כל שלא נכתב כולו אלא איידי דנקט משדי ש"ד נקט נמי הכא צ"ב. שלא נקרא צבאות אלא ע"ש ישראל ומיהו מצינו שנקרא כן ע"ש שהוא אות בצבא שלו כדאיתא בחגיגה. כל שמות האמורי' בלוט חול חוץ מזה וכו' הא ודאי ליכא חוץ מזה אלא א' שהוא חול דכתיב הנה וגו' סורו נא והא דנקט כל שמות אגב ריהטא דאידך נקט הכי. ויאמר לוט אליהם אל נא אדני וגו' עד מי שיש בידו להמית ולהחיות אלמא לקב"ה קאמר אל נא אדני וגו' והא דכתיב ויאמר אליהם פי' בפניהם והא דאמרינן גבי שמות האמורים במיכה יש מהם קדש יו"ד ה"א וא"ו ה"א פשיטא שזה השם המיוחד בכל מקום הוא קדש אלא דאגב ריהטא משום דבעי לומר ואידך חול:

כל שלמה האמור בשיר השירים קדש נראין דברי רבינו הרמב"ן ז"ל שפי' דלאו לענין שאינו נמחק קאמר שהרי אין זה כינוי אלא למלך שהשלום שלו אלא שבא ללמדנו שהוא קודש לדרשא דקראי או אפשר לענין הנשבע בשלמה האמור בשיר השירים שהוא הנשבע בא' מהכנויים וכן אתה למד ממ"ש לקמן למלך מלכייא האמור בדניאל דודאי נמחק דלא עדיף מהמלך הקדוש וכיוצא בו האמור בהקב"ה שלא שמענו בו איסור מחק וגם לא נהגו בו איסור אלא ודאי פירוש' דקראי קמ"ל או לענין הנשבע בו שהוא כנשבע ברחום וחנון וכ"נ מל' הרמב"ן ז"ל:

האלף לך שלמה לדידיה פי' לאנפוקינון בקובא ולמעבד בהו אנגרייא ומאתיים לנוטרים את פריו רבנן וכו' פי' למתעסק בתורה שאין עליו עול מלכות ואידך דאמר כל מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מענשא דכתיב האלף לך שלמה פי' דהאלף דהיינו ה' חולקי דעלמא מתים בדרך כל הארץ או ע"פ סנהדרין ששכינה עליהם ואין רשות למלך לדונם להרגם בדיני המלכות וכדכתיב האלף לך שלמה דסבר שמואל שהוא קודש ומאתים לנוטרים את פריו מלכותא דארעא שיכול להרגן בדיני המלכות והוא חלק חד משיתא וכן פי' רמ"ה ז"ל. אלא ה"ק אף זה קודש ואידך חול פי' דהא דקאמר י"א אף זה אף זה קודש קאמרי ואשאר שלמה דספרא קאי שהן קודש ולומר שאף זה האלף לך שלמה קודש כמותן וחול הנה מטתו שלשלמה. מה השבע בשם פי' רש"י ז"ל השבע שבועת י"י תהיה בין שניהם ואינו נכון דהא לרבנן שבועת הדיינין לא בעייא שם כדאיתא בהדייא בריש פ' שבועת הדיינים דתנן ומשביעין אותו השבועה האמורה בתורה דהיינו שם מיוחד ואמרינן כמאן כר"ח בר אידי דאלמא לרבנן לאו בשם הוא וא"כ היכי נקיט

עליה הכא בפשיטותא כר"ח לכך הנכון כמו שפר"ח ז"ל להשבע בשם היינו שבועת סוטה דכתיב בהדייא שם יתן ה' אותך וגו' אבל שבועת ה' תהיה וגו' לא משמע בהכרח שיש בה שם אלא דשבועה גרידא נקרא שבועת ה' אליבא דרבנן:

דף לו.

ושמעה קול אלה ושמעה אלה ושמעה קול לפום פשטא משמע דמיתורא דקול דריש ליה דמסתייה דליכתוב ושמעה אלה אלא דרבי כל דהוא ואפי' לשבועה גרידתא שאין בה אלה אבל בירושלמי לא כך דרש אלא מדכתיב ושמעה קול אלה למדנו לאלה שאין עמה שבועה ומעתה ה"ה לשבועה שאין עמה אלה דשקולים הם ויבואו שניהם כיון דלא אפיקתיה דלא בעינן שבועה ואלה וכן אמרו שם ושמעה אלה ושמעה קול לעשות אלה שאין עמה שבועה כאלה שיש בה שבועה ומנין לשבועה בלא אלה ר"י בשם ר' יוחנן לא שנייא היא אלה שאין עמה שב עה היא שבועה שאין עמה אלה ע"כ הגי' הנכונה בירושלמי ואעפ"י שיש גורסין אותה בהפך ומ"מ למדנו מירושלמי מה שפירוש ומעתה י"ל שאף בגמ' דילן לכך נתכוונו והלכתא כרבנן בפלוגתא דלעיל דלא בעינן שם ולא כינוי לא לבל יחל ולא לקרבן ואפשר דאף למלקות אבל הראב"ד ז"ל כתב דלענין מלקות צריך שם או כינוי דהא בכל אזהרותיו כתיב כן לא תשא את שם ה' אלהיך לא תשבעו בשמי לשקר ומעתה אין לדונו במקבלי התראה למלקות אלא בשנשבע בשם או בכינוי וכ"נ דעת רבינו הרמב"ן ז"ל ובמס' נדרים כתבתיה בס"ד:

תנא ארור בו קללה בו נדוי בו שבועה פירוש לשון ארור משמש בכל א' מאלו ג' ענינים לאותו ענין שמתכוין האומר או המקבלו עליו ואם נתכוין והוכיח להתחייב בו בכולם כולם בו ובכל א' מג' ענינים אלו יש חילוק בין כל א' מהם לחבירו להקל או להחמיר או להקל ולהחמיר שאם בא לקבל עליו בשבועה שיעשה או שלא יעשה ואמר בארור לעשות דבר פלוני או שלא לעשות או שעשיתי או שלא עשיתי כאלו אמר בשבועה שלא אעשה ונראה כי מכאן למדו בישיבות הגאונים ז"ל כמ"ש רבינו סעדי' ז"ל וכן נהגו היום ברוב גליותינו להוציא שבועת היסת בלשון ארור לחלק בזה ג"כ בין שבועה דאורייתא או כעין דאורייתא לשבועת היסת שהיתה תקנת אחרוני התלמוד וכן הדין והוא הנוהג יותר במושבע מפי אחרים בלשון ארור לעשות ושלא לעשות כדינו בשבוע' אלא שדעת הרמב"ן ז"ל שכל המושבע מפי אחרים אינו חייב אפילו בלשון שבועה ממש (וה"ק) [וה"נ] בלשון ארור אלא שענה אמן שלא אמרו דמושבע מפי אחרים בב"ד חייב אע"פי שלא ענה אמן אלא בשבועת העדות ושבועת הפקדון אבל לא בשבועת ביטוי ואין זה

דעת הראב"ד ז"ל אלא דאף שבועת ביטוי אם עמד שם ושתק כנשבע מענמו ולד"ה כל שמיחה אינו חייב וכ"ש אם לא היה שם שאין שבועה חלה על האדם אלא מדעתו ושיהא האדם בשבועה וזהו קולא בארור שנתכוונו בו לשבועה ויש בו חומר שהמועל בו כמועל בשבועה לכל דבר ולכל פיסול ושאין בו פיטור אלא ע"פ חכם או ג' כדין כל שבועה שבעולם ואותו שהשביעי אינו יכול לפוטרו מן הארור אלא א"כ היה חייב הארור להנאתו בדבר שיוכל לומר הריני כאלו התקבלתי שזה חשוב קיום שבועתו הא לא"ה לא אמנם דעת רבינו הרמב"ן ז"ל בתשובותיו שהאומר ע"ד פלוני אני נשבע או נודר הוא ע"מ שלא ימחה אלא שישתוק לפיכך אם שתק בשעת שמועה נתקיימה השבועה או הנדר ואם מיחה בשעת שמועה לא נתקיימו וכעין מה שארז"ל שטעם הפרת בעל הוא מפני שהאשה ע"ד בעלה נודרת כלומר על רצון בעלה אלא שנתנה תורה זמן לבעל לשתיקה יום א' וגזירת הכתוב הוא לתת לו זמן זה להמלך משום שלום הבית אבל באדם אחר הכל הולך אחר שעת שמיעה וכעין מ"ש בקידושין באומר ע"מ שלא ימחה אבא וכל שנתקיי' הנדר והשבועה שוב אין לו היתר אלא בהיתר נדרים ואם נשבע בפני חבירו להנאתו ע"ד הכונה לאפוקי מהערמת לשון כמו קנייא דרבא וכיוצא בו לא שיהא בידו להתירו בלא היתר נדרים ובלא טעם כאלו נתקבל והנשבע ע"ד רבים כבר דינו ידוע וכן ע"ד המקום כמו שכבר פירשתי וכן הדין במתחייב בלשון ארור לדעת שבועה וז"ש כאן ארור בו שבועה ומ"ש ארור בו נדוי הוא שכל שמחוייב נדוי או שבאו עליו לגזור אחרים נדוי או שהיא עצמו רצה לגזור על עצמו נדוי והוציאו בלשון ארור לדעת כן הרי הוא כאלו אמרו בלשון נדוי בפירוש הן למנודה הן למוחרם שהוא מתולדות הנידוי אלא שהחרם שבו חמור מנדוי גרידא כמו שמפורש הלכותיהן במסכת מועד קטן ולשון ארור יותר נופל במנודה מבמוחרם אמנם ג"כ נופל במנודה גרידא שכל נדוי ארורה יש בו ונכנס בגופו של אדם וכאמרם ז"ל מאי שמתא שם מיתה ואמרו שדי שמתא אכלבא ואכלה גנובתי' והרבה כיוצא בזה הלכך כל שאמרו פלוני ארור לדעת נדוי או מוחרם דינו כן לנהוג הוא אחרים עמו כל הלכות נדוי או מוחרם ויש חומר בארור זה מארור דשבועה שמארירין אותו שלא בפניו ובע"כ אה חייב בכך ויש להקל שאין צריך בהתרתו לפתחי היתר נדרים אלא בשעשה תשובה מתירין אותו ואפילו שלא בפניו אותם שאררוהו או ששקולין כמותם ואם היו רבים או צבור המאררים צריך דעת כולם או דעת העומדים במקום כולם ואם מתו מקצתם מתירין הנשארים כדין כל ענייני צבור שבניהם קמים תחתי' ואם נדה לעצמו מתיר לעצמו בענייני עצמו ובענייני חבירו חבירו מתירו ועוד יש חומר בארור של נדוי שהוא נגזר אפילו על אותם שאינם בעולם אם הוא של צבור

ופירוש שגזרו זה על בני העיר ועל זרעם שבזה אין צריך לענות אמן שאפילו שלא בפניו וע"כ הוא ומ"ש בו קללה הוא שאם לא נתכוונו לשבוע' ולא לנדוי אלא לקללה בלבד הרי בו קללה שנכנסת ברמ"ח איברים שבו ומ"מ אין לו לנהוג בדרכי נדוי כלל וגם אינו מועיל בשבועה להפסיל או ליענש כמו על השבועה ומיהו גם זה לא חמיר מנדוי ר"ל שאם הסכימו המקללין להתירו לדעת כולם או העומדים במקומם הותר הארור ואין עליו עונש ואינו חל אלא לדעתו בשענה אמן וכמ"ש ואמר כל העם אמן כשהוא לדבר הרשות שעכשיו מתקבל עליו אא"כ בענייני ארור של מצוה (ותיהי') [ותיקוני] העיר והוא בהסכמת כולם או רובם או העומדים במקומם שאם הטילו קללה בארור שהיא חלה על כל שהוא מבני עירם ותקנותיהם ואפילו שלא מדעתם בשעשו בדין וכשורה ובגזירה שיכולין לעמוד בה וב"ד ג"כ מקללין בו למי שראוי לקללו וכדאמרינן התם מנ"ל דלייטינן דכתיב ואריב עמם ואקללם ומיהו אין ארור זה קל ע"כ אלא או בב"ד או בצבו' שיש בו עשרה וזה מכלל מ"ש בהגדה בענין בני יעקב כשהחרימו שלא יגלו שאין חרם בפחות מעשרה ולכך שיתפו עמהם שכינה ואף ראובן שלא היה שם נתחייב בקללתן ואף שכינה חששה להם אע"פ שהכתוב מגיד דבריו ליעקב זה לא הגיד עד שהסכימו והתירו החרם כשנכנסו למצרים וכדאיתא באותה הגדה מעתה נתבררה הלכה זו בס"ד וכל שאמרו ארור סתם ולא הוכיחו לאיזה דבר מאלו הג' דברים נתכוונו אם הורגלו קודם לכן בארור זה ולענין ידוע סתמם כפירושם ואם לאו סתמו קללה ויש ענין אחר בלשון אחר שלא הוזכר כאן והוא לשון חרם וכבר ידוע דין חרם המוזכר בתורה בחרמי כהנים או בחרמי בד"ה והלכותיו במסכת ערכין גם במסכת נדרים יש ענין חרם שהוא מנדרי איסר שהאומר דבר פלוני עלי חרם או כינוי חרם המוזכרים שם דינו כאומר שהוא עליו אסור כשנתכוין לנדר אבל המקבל עליו או שאחרים גוזרין עליו בלשון חרם אם יעשה אם לא יעשה כמו שנוהגין עתה צבור להחרים נראה שזה משמש בלשון ארור וכן נוהגין כשרוצים להחרים כי הרבה פעמים אין מזכירין אלא בלשון ארור ופעמים שמזכירין לשון חרם שאומרים אנו מחרימין לכך הוא נדון בארור ובו נדוי בו שבועה בו קללה כפי מה שנתכוונו או שהוכפלו כמו שכתבנו לעיל ולשונו כולל לשלשתן נדוי פשיטא כי המוחרם הוא החשוד בשמתא וקללה ג"כ כבר אמרו חז"ל שלכך נקרא חרם שהוא נכנס ברמ"ח איברים ובילמדנו אמרו על אנשי יבש גלעד בענין פלגש בגבעה דשלא עלו למלחמה שנאמר שם כי השבועה הגדולה היתה שם לאשר לא יעלה אל י"י המצפה תניא בשם ר"ע וכי שבועה היתה שם אלא שהחרם היא השבועה והשבועה היא החרם מעתה הכל הולך כפי הכוונה או ההרגל בדיני ארור וכל שנתכוונו לשבועה

התרתו כהתרת שבועה ע"פ חכם או שלשה הדיוטות שאין הנשבע מתיר עצמו ולכך כתב הראב"ד ז"ל בתשובה שלו כי חרם שיש עמו שבועה ורצו צבור להתירו בוררין מהם שלשה הראויין להתיר נדר ושבועה וכולם מתחרטין בפניהם ומתירין להם וכל שלא נתכוונו אלו לנדוי אלא לקללה א"צ פתח וחרטה אלא הם עצמם מתירין בהם כדין נדוי וקללה ומעתה יש לנו לומר כי מה שנהגו בגליותינו להתיר הם עצמיהם חרמותיהם בלא חכם אחר ולא פתחי היתר שבועה כי הוא מפני שלא היה תחילת מנהגם בחרם זה ולא הורגלו בו לדעת שבועה אלא לדעת קללה דלענין נדוי ג"כ לא היה דעתם שהרי אנו רואים שהעובר על החרם ולא הורגלו בו שיהא הוא נוהג הלכות מנודה או מוחרם וגם הם לא נוהגין עמו בכך וא"כ נשאר החרם לקללה דנכנסת ברמ"ח איברים ואם ראו לפוסלו לשבועה כעובר על השבועה הרשות בידם שאף בכל קנס שיראו צבור לקונסו הרשות בידם מלבד עונש שמים שבו וכן כתוב בתשובת הגאונים בשם רבינו האיי גאון ז"ל מה ששאלת על רבים שקבלו על עצמן שיעשו תעניות או תקונים ואח"כ ראו כי הטוב והיפה לשנות או לבטל את הדבר הרשות בידם לבטל או להוסיף או לפחות (ואם רשאין בדבר) [ואם רמאין בדבר] רשאין להתיר את החרם ואין בכך כלום ובלבד שיראה להם כי ההיתר והשינוי הוא הטוב והישר ועוד כתיב בתשובותיו כל צבורא דמקבלין עליהן מלתא וגזרין גזירתא בס"ת ובשמתא וחרמות ונהגו בו איסורא ובתר הכי מתחרטין וחזו דלא יכלו צבורא למיקם חזינן דיכלין לבטולי ובטילא מכמה טעמים וכו' עד וליתה עליהון עונש בגווה ומ"מ כל שהוציאו החרם בלשון שבועה כגון שאומרים אנו מחרמין ומשביעים אין לנו טעם ברור שיוכלו לבטלה אלא בהיתר חכם על דרך שכתבנו לעיל בשם הראב"ד ז"ל אלא אם כן התנו בפירוש ובזה יתקיימו דברי רבינו הגדול ז"ל שהיה מתריס על הנוהגין להתיר חרמותיהם מעצמם והוא דחולק על תשובות הגאונים ז"ל ועם מה שבירתי נתקיימו כל דבריהם ושמתי שלום ביניהם דאיתא להא ואיתא להא וגם נתתי מקום לקיום המנהג והנ' יצאתי בשמוע' זו חוץ למחיצת' קצת לברר דברי' שנתקשו לגדולים מן הראשונים והאחרונים ז"ל ונתחבטו בהם ודבר זה נפתח בגדולים ונסתיים בקטנים והאלהים יכפר בעדי ויורנו דרך האמת. והא דאמרינן הן הן שבועה ולאו לאו שבועה בשלא הזכיר לשון שבועה כלל ולא שם ולא כנוי הוא וכפשטא דשמעתא דאי באומר לא אוכל היום באלהים למה לי לאו לאו או הן הן היינו עיקר שבועה כדאמרינן התם במסכת ע"ז באלהא רישא לא מגלינא ואמרינן התם נמי במסכת נדרים מארי כולה לא אכילנא וכדכתיבנא במסכת נדרים בס"ד אלא הא מדין ידות שבועה תופסין אותו והוא שיהא דעתו לשבועה וכן פירוש רבינו הרמב"ן ז"ל ורבותי ז"ל:

מנין לרבות את הכנויי' (ודאין) [נראין] דברי האומרין דאף שם אלף דלת בכלל הכינויין הן כדאמרינן לענין ברכת כהנים במקדש היו אומרים את השם ככתבו ובמדינה בכינוייו ואמרינן כה תברכו בשם המיוחד או אינו אלא אפי' בכינוי כשהוא אומר ושמו את שמי שמי המיוחד לי דאלמא יו"ד ה"א וא"ו ה"א לבדו נקרא שם מיוחד ואידך כינוי וכן דעת רבינו מאיר הלוי והרמב"ן ז"ל:

א"ר ינאי ודברי הכל פי' דהא דקתני סיפא שהמקלל עצמו וחבירו בכל הכינויין עובר בל"ת ד"ה היא ואפילו לר' מנחם בר' יוסי דלא אמר (אינו) בנקבו שם לרבות (על אחרים) שאינו חייב אלא בשם המיוחד אלא למקלל אביו ואמו דוקא לפי שהם במיתה כמברך את השם. עצמו דכתיב פי' לאו משום ד"ה נקט לה אלא משום דבעו לפרושי פשטא דמתני' מנלן דאיכא במקלל עצמו או חבירו ל"ת ואמרינן עצמו דכתיב השמר לך וא"ת א"כ היאך לוקה דהא דרשינן כמה מילי מהאי קרא שלא יעמוד במקום סכנה ושלא יאכל ושלא ישתה דברים הרעי' וה"ל לאו שבכללות שאין לוקין עליו ולאו מילתא היא דהא לאו לאו שבכללות הוא כיון שכל האזהרות מענין אחד הם לשמור את עצמו ולא הוי לאו שבכללות אלא לא תאכלו על הדם שנדרש להרבה ענייינים חלוקים כדאיתא בפ' בן סורר ומורה וכדכתיבנא התם בס"ד:

חבירו דכתיב לא תקלל חרש פי' לאו מיניה בלחוד אלא מיניה ומקללת נשיא דאתייא מבינייא כדאיתא בסנהדרין אלא שקיצר כאן:

תרתי למ"ל ק"ל מאי קושייא דהא תרי עובדי הוון דהא אמרה ר"י לרב כהנא ואידך א"ל רב כהנא להההוא מרבנן וי"ל דתלמודא הוא דשייליה למ"ל לאתויי תרוייהו ואיתא דכוותה בפ"ק דב"ב ומשני מהו דתימא וכו' כלומר דאצטריך ש"ס לאתויי תרתי עובדי דמהו דתימא דה"מ דמתני בלישנא דמתני' אבל לא בלישנא דקראי קמ"ל פי' דאפילו בקראי ודוקא קרא דאייתו ליה לדרשא בעלמא אבל כשקורין אותו בקריאתו אין מכנין ואפילו לתנוקות וכ"ש בשום קריא' שהיא לחובת קריא' בצבור וזה פשוט:

והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן פי' דהא להכי בעי בכל דוכתא תנאי כפול וכדיליף מתנאי בני גד ובני ראובן אפילו בגיטין וקידושין וקונמות נמי וא"ת ואמאי לא מקשי ופרכינן בכול' סוגיין אלא דר' מאיר אדר' מאיר דהא מדרבנן אדרבנן נמי קשייא דהכא פטרי רבנן משום דלא הוי כפול ובעלמא לא בעי תנאי כפול תירץ הרמב"ן ז"ל דמדרבנן אדרבנן נמי לא קשיא דאע"ג דבעלמא אית להו מכלל לאו אתה שומע הן ומכלל הן אתה שומע לאו שאני הכא דבעי קרא כדכתיב ושמעה קול אלה ולא ששמעה אלה אלא מכלל ברכה ולא ירדנו לסוף דעתו דאי משום פשטא דקרא דהא בקונמות כתיב

לאסור אסר על נפשו ככל היוצא מפיו יעשה ולמ"ד מכלל הן אתה שומע לאו מיתסר מכלל היתר כגון מה שלא אוכל לך מותר דדייקינן הא מה שאוכל אסור כדאיתא התם ואי מיתורא דכתיב קול אלה הא דרשינן ליה לעיל לאלה שאין עמה שבועה ויותר היה נ"ל דשאני הכא שאין ללמו' קללה ממש מכלל ברכה דהא איתא לעיל אם תעיד יברכך ואם לא תעיד לא יברכך ולא יקללך והותס' הוציאנו מן הספק הזה שהם תירצו דליכא לאקשויי דרבנן אדרבנן דהא דרבנן בעלמא דפליגי אר"מ דלא בעו תנאי כפול היינו רחב"ג בלחוד דשמעינן ליה בהדיא דפליג כדאיתא במסכת קידושין ואלו רבנן דהכא הוא ר' יוסי או ר"ש או ר"י בני מחלקתו של ר"מ בכל מקום ומיהו כי מפכינן מתני' דהכא עבדינן ליה כמתני' דהתם ואין הש"ס צריך לפי זה דממילא אתי וזה עיקר. הרי סוטה דאיסורא היא ואמר תנחום וכו' הנקי כתיב וכו' פי' דהתם מקשינן לר"מ מסוטה דכתיב בה אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית טומאה תחת אישך הנקי ולא כתיב בה ואם שכב תמותי או לא הנקי ואפ"ה קרו לה שבועת האלה אלמא אמרינן מכלל הן לאו ואיצטריך ר"נ ולפרוקי הנקי כתיב דאיכא אלה דאלמא לר"מ אפי' באיסורא בעי תנאי כפול ואע"ג דאיהו מתנאי בני גד יליף דהוי ממונא ובכל דוכתה אמרינן דאיסורא מממונא לא ילפינן (ה"נ דמילי דעלמא) [הני מילי במילי דעלמא] אבל לומר דלשון בני אדם או לשון תורה הוא לומר מכלל לאו הן או שלא לומר כן שוה היא בין בממונא בין באיסורא וא"ת למ"ל לר"מ לומר הנקי כתיב ואנן מאי ק"ל התם מעיקרא דהא איכא התם קללה מפו' בתת ה' את יריכך נופלת ואת בטנך צבה וי"ל דהא אמרינן במסכת סוטה כי שתי שבועות הן א' קודם השקאה וא' לאחר השקאה ואין ענין לפ' זה אצל זה כן תירצו בתוס' ופשוט הוא והא דגרסינן חנקי כתיב ר"ת ז"ל גורס הנקי כתיב לשון יצא פלוני נקי מנכסיו או מלשון ונקתה לארץ תשב שהוא לשון ברייתא ובמקומה פירשתיה בס"ד ולכולהו גירסאות כל היכא דדרשינן חנקי או הנקי כר"ת ז"ל דאדלקמיה קאי ואת כי שטית כאלו אמר אם לא שכב היי נקייה או חנקי או הכרתי אם שטית ולר"מ בהוכחה כל דהו סגי ללישנא דקראי מיהת לגלות על הדין דאלו בתנאין ממש ובכל דבר תנאי כפול מפורש בעי ותנאי קודם למעשה בין בהן בין בלאו משא"כ בזה דחנקי שהוא המעשה קודם לתנאי דאם שטית אלא ודאי כדאמרן דכיון דבממונא כתב הכי בהדייא קרא בתנאי בני גד בגלוי כל דהו סגי ליה גבי סוטה כנ"ל:

דף לו:

אלא מעתה שתויי יין וכו' פי' דנפקא לן שהן במיתה מדכתיב יין ושכר אל תשת ולא תמותי הא אם תשתי תמותי ופרועי ראש ילפי משתויי יין מדאיתקש בדברי יחזקאל ופרע לא ישלחו ויין לא ישתו:

ה"ג (והתנן) [והתניא] אלו שבמית' דלא אשכחן מתני' בשום דוכתא וא"ת א"כ מנ"ל דמודה בה ר"מ כיון דלאו סתם מתני' היא וי"ל דקי"ל דההיא ד"ה היא ולהכי אסקינן מינה תיובתא לרב ששת פ' הנחנקין. ה"ג אלא לעולם לא תיפוך ואיסורא לית ליה ושאני סוטה דאיסורא דאית ביה ממונא פי' משום כתובה ותנאי כתובה והיינו טעמא נמי דבעי ר"מ בגיטין וקידושין תנאי כפול ובקונמות נמי הא איכא הפסד ממון דמיתסר בההוא קונם וא"ת עדות נמי דמתני' יש בו ממון וי"ל דכיון דאין הממון לעדים הנשבעים לא חשיב אלא איסורא בלא ממונא כך פי' גי' זו אבל רש"י ז"ל הקשה דא"כ תיקשי אדרבנן ממתני' אמתני' דשתויי יין ופרועי ראש דאלו במתני' פטרי רבנן ואע"ג דהוי איסורא ולא ממונא וכן כתב רבי' יהודאי גאון ז"ל לא מיתמר לא תיפוך משום דקשייא שתויי יין ופרועי ראש לרבנן ונראה שאין למחוק הגי' בכך שהרי י"ל דרבנן דהכא בשיטת ר"מ הם דבעו תנאי כפול בממונא או באיסורא דאית ביה ממונא מיהת וס"ל דעדות נמי איסורא דאית ביה ממונא הוא כיון שעל תביעת ממון היא באה לשבועה אע"פ שאינה ממון אבל בשתויי יין דליכא ממונא באה לשבועה ואע"פ שאין הממון לעדים אבל בשתויי יין דליכא ממונא כלל מודו ורש"י ז"ל גרס וכן הגאונים ז"ל לעולם איפוך וכי לית ליה לר"מ בממונא אבל באיסורא דלית ליה ממונא אית ליה ושאני סוטה ועדים דאיסורא דאית ביה ממונא הוא ע"כ פי' ורבנן דמחייבי במתני' משום דס"ל דאפי' בממונא ממש לא בעי תנאי כפול וכר"ח ב"ג דהתם ואין צורך למחוק הגי' לפי מה שכתבתי ולענין פסק היא ודאי לית ליה הלכתא כר"מ אפילו בממונא וכ"ש באיסורא דלית ביה ממונא והא דאתקין רב בגיטא דש"מ תנאי כפול אם מתי ואם לא מתי לרווחא דמילתא תקין לחוש לדברי ר"מ לכתחלה בדבר שבערוה וכדכתיבנא בדוכתא בס"ד וז"ש רבי' אלפאסי ז"ל בתשובותיו דכי בעינן תנאי כפול ה"מ בגיטין וקידושין אבל בדיני ממונות לא בעינן וכוונתו למ"ש דבממונא לא חיישינן לדר"מ ואף על גב דעיקר ראייתו מתנאי בני גד אבל בגיטין וקידושין חוששין לדבריו וכן תי' דבריו הרמב"ן ז"ל וכענין ההוא כתב רבינו שמואל בפרק יש נוחלין:

פרק חמישי

שבועת הפקדון נוהגת וכו' כולה מתני' מיפרשא ממאי דכתיבנא בפרקין דלעיל והא

דקתני סיפא ומהו חייב על זדונו אשם בכסף שקלים בספרא גמר לה בג"ש דערכך ערכך מאשם מעילות דכתיב בה כסף שקלים בשקל הקדש לאשם והתם נמי איכא מאן דגמר כן בג"ש לאשם תלוי דעלמא דאע"ג דודאי חטאת בת דנקא ספיקו כסף שקלים והחמיר הכתוב בספיקו יותר מודאי כדי שישמר אדם בהם והתם איכא מאן דלא גמר ג"ש ואין אדם דן ג"ש מעצמו ומייתי לה לאשם של פקדון שהוא כסף שקלים באשם של מעילות מדכתיב וזאת תורת האשם תורה אחת לכל האשמות ומיהו לא מייתי אשם תלוי מהתם דאיכא למימ' דשאני אשם תלוי שלא יהא ספיקו חמור מן ודאו ואין תורה האשם בא אלא לכל אשמות ודאין ומייתי אשם תלוי מדכתיב ביה ואם נפש וילמד תחתון מן העליון והכי איתא בהדיא בכריתות פ' דם שחיטה וכן כתב רבינו הרמב"ם ז"ל כאן:

דף לז.

הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו והא דלא בעי לה בשבועת העדות שלד"ה חייב בו הכתוב מזיד בשוגג כדאיתא לעיל משום דהתם א"א לאחרים להתרות בו בוודאי דמנא ידעי שהעדים מזידין בכפירה זו אי משום דהוו בהדייהו באותו עדות דלמא אישתלו אבל בפקדון שראו כשהפקיד לו והוא בא לישבע שלא הפקיד בו כלל יכולין הם לומר לו שלא ישבע דבשקרא ודאי משתבע או דלמא הא והא עבדינן פירוש לגבי קרבן שהוא לגבוה לא דרשינן ואי אתה מחייבו שתי רשעיות. תנינא פירוש בברייתא וכדאמר רב כהנא בסמוך אנא תנינא לה ולא אשכחן לה בשום דוכתא במתני'. חמורה הימנה שבועת הפקדון פירוש חמורה משבועת העדות דאיירי בה ברישא דהא מתניתא. ה"ג חמורה ממנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים וא"ל רבא בר איתי לרבנן מאן תנא שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה ר"ש היא ומאי חומרא דניחא ליה לאיניש דליתי קרבן ולא לילקי א"נ התם חטאת בת דנקא הכא אשם בכסף שקלים. א"ל רב כהנא בר מינה דההיא דאנא תנינא לה והכי תנינא לה א' זדונה וא' שגגה אשם בכסף שקלים ותיפשוט מינה דלמא בדלא אתרו ביה ע"כ הגירסא הישנה שבספרים ופירוש דמעיקרא פשטינן מינה דמדקתני שחייבין על זדונה מכות בכי אתרו ביה מלקות איכא ודחי רבא בר איתי דהא פשיטותא לר"ש היא דהא מתני' כוותיה היא ומשום דס"ל דבשום מזיד דפקדון ליכא כפירה בקרבן דלא יליף מעדות אלא ממעילה שהמזיד פטור בה אלא לרבנן דמחייבי קרבן למזיד כשוגג דילפי מעדות אכתי תיבעי לן היכא דאתרו ביה מאי דיניה כדלעיל דשייל ש"ס ומאי חומרא וכו' ולכאורה אין שאלה זו אלא על מאי דאוקמה רבא בר איתי כר"ש. וקשה דכי הוה ס"ל דרבנן היא

תיקשי נמי מאי חומרא דשבועת הפקדון שזדונה מכות משבועת העדות שזדונה קרבן דההוא לאו בר מלקות הוא ויש מתרצין דכי אוקימנא כרבנן דאית להו כפרה בקרבן בזדון שבועת הפקדון היכא דלא אתרו ביה לכל הפחות משמע לן דהא דתנן שחייבין על זדונה מכות דהיינו היכא דאתרו ביה שאין מלקות בלא התראה דאף מכות קתני לומר דהא והא עבדינן ליה והיינו פשיטותא דידן וא"כ שפיר קתני חמור' דאלו בזדון שבועת העדות אפילו אתרו בו ליכא אלא קרבן והכא איכא קרבן ומלקות אבל השתא דמוקים לה כר"ש ולדידיה אין קרבן בזדון פקדון כי קתני זדונה מכות מכות בלחוד קתני ולהכי ק"ל מאי חומרא משבועה בעדות דבעדות נמי איכא חדא דהיינו קרבן ולא ניחא לתרץ כן דהא מנ"ל דלמא לרבנן נמי מכות בלחוד הוא דס"ל דכי אמר רחמנא זדון פקדון לכפרה בקרבן ה"מ היכא דלא אתרו ביה אבל אתרו ביה דבר מלקות הוא מלקא לקי בלחוד לכך יש מוחקין גירסא זו וגורסי' כגירסת רש"י ז"ל ולי נראה כפי ג"ה דהא דבעינן ומאי חומרא בין לרבנן ובין לר"ש שיילי' ומפרשינן לה והכניס הש"ס עצמו בין דברי ר"א לדברי רב כהנא לברר הפשיטות דהוה עבדינן לבעיין לרבנן ולר"ש והדר אהדרינן דאהדר להו רב כהנא וכן דרך הש"ס בכמה מקומות אבל רש"י ז"ל יש לו גירסא אחרת וזו היא חמורה ממנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים מדקאמר על זדונה מכות מכלל דאתרו ביה וש"מ מכות אין קרבן לא ומאי חומרא ניחא ליה לאיניש דליתי קרבן ולא לילקי וא"ל רב איתי לרבנן מאן תנא שבועת הפקדון דלא ניתנה שגגתה לכפרה ר"ש הוא דא"ל רב כהנא בר מינה דההיא דאנא תנינא לה וכו' עד שקלים ע"כ ולגירסא זו אתינן למיפשט מעיקרא דכי אתרו ביה מלקות איכא קרבן ליכא דמשמע לן דמכות דוקא ומפרשינן דמאי חומרא דשבועת העדות משום דהתם בשבועת העדות חטאת בת דנקא ובאשם זה איכא מלקות בלחוד וניחא ליה לאיניש דלייתי קרבן ולא לילקי וכי א"ל רבא בר איתי דהא ר"ש היא לא אצטריכינן למשאל מאי חומרא דהא פרישנא אליבא דרבנן א"נ דהתם חטאת בת דנקא והכא אשם בכסף שקלים והוא התירץ בעצמו לר"ש ודחי להו רב כהנא דאיהו תני לה לברייתא ולא תנינא בה לעולם אלא דאח' שגגתה וא' זדונה יש להם כפרה לקרבן ולהכי אצטריכנן לשייולי מאי חומרא דהא חומרא דא דכרינן לעיל דהכא מלקות והתם קרבן אזדא לה דה"נ ליכא אלא קרבן אבל לגירסא הא' לא אצטרכינן לפרושי לרב כהר מאי חומר' משום דהא פרישנא בה לעיל תרי חומרי ונהי דהשתא ליתיה לחדא חומרא דהא לתרוייהו כי אתרו ביה ליכא אלא קרבן לחוד אכתי אשתיירא אידך חומרא דפרישא דניחא בחטאת בת דנקא מאשם בכסף שקלים וזה ברור:

ת"ש וכו' תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה וכו' רישא דהא מתניתא איתא בספרי בפרשת נשא בענין נזיר טמא והכי איתא התם וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וכו' עד וכפר עליו ותניא בפתע זה אונס פתאום זה שוגג פי' לומר שמביא קרבן על כל א' מהם ואמרינן והדין נותן ומה במקום שלא חייב קרבן את המזיד חייב את השוגג כאן שחייב קרבן על המזיד אינו דין שיחייב על השוגג ומנין שחייב כאן את המזיד ק"ו ומה שבועת הפקדון שלא חייב בה את השוגג חייב את המזיד כאן שחייב את השוגג אינו דין שיחייב את המזיד לא אם אמרת בשבועת הפקדון שאינו לוקה תאמר בנזיר טמא שהוא לוקה ע"כ לשון הברייתא בספרי ויש נוסחאות שגורסים שם שבוע' בעדות וטעות הוא דא"כ היכי אמרינן בסמוך בה"ג אם אמרת בשבועת העדות שאינו לוקה דבעי לומר שאינו נפטר במלקות דהא בשבועת העדות לא שייך בה מלקות ועוד דהכא לשבועת הפקדון דאיירי בה מייתינן לה פשיטותא לבעיין אלא ודאי דגירסא כמ"ש ומיהו גם לגירסא זו קשה עד מאד דשבועת הפקדון לא חייב קרבן את השוגג דהא ליכא מ"ד לה ועוד היכי קאמר בסיפא כאן שחייב את השוגג אינו דין שחייב את המזיד והלא כל הקרבנות הן בשוגג ולא חייב את המזיד והנכון בתירוץ קושיות אלו דשוגג דאמרינן הכא משום שגגת אונס נקטינן ליה ולכלול בין שוגג ממש בין שוגג אנוס ששניהם חייבין קרבן בנזיר וכדקתני בפתע זה אונס פתאום זה שוגג והיינו דקתני דשבועת הפקדון לא חייב כל שוגג ואפילו אנוס דאנוס פטור בו כדתנן ואין חייבין על שגגתו דהיינו מדרב כהנא ור"א ומעתה ליכא למימר כל התורה תוכיח שבכל התורה אנוס פטור מקרבן וכדדרשינן התם ואמרינן לא אם אמרת בשבועת הפקדון שאינו לוקה וכו' והשתא קס"ד דמתני' כפשוטה דבשבועת הפקדון אינו חייב מלקות אע"ג דאתרו ביה ובנזיר טמא לוקה וא"ת וא"כ מאי פירכא דבנזיר טמא חייב את המזיד לפי שהוא חמור וי"ל דלמאי דקס"ד השתא אין תשובה זו שהתנא משיב מפקדון לנזיר טמא לחייב את הנזיר (בנזיר) [במזיד] קרבן אינו ק"ו דאתינן עלה דבתורת טעמא דבשבועת הפקדון שאין בה מלקות חייב וקרבן (אחר) [תחת] מלקות אבל בנזיר טמא שחייב מלקות אינו מתחייב קרבן דתרתי לא עבדין ליה אבל כי הדר ש"ס ודחי דה"ק אם אמרת בשבועת הפקדון שאינו נפטר במלקות תאמר בנזיר שנפטר במלקות הויא תשובת הברייתא כפשוטה מתורת ק"ו אם בשבועת פקדון שחייב בה קרבן את המזיד בשלא אתרו ביה שהוא חמור אינו נפטר במלקות היכא דאתרו ביה תאמר בנזיר טמא שהוא קל שהרי נפטר במלקות היכא דאתרו ביה וא"כ אף קל שאינו חייב קרבן היכא דלא אתרו ביה שאין דנין קל מחמור להחמיר עליו ופרכינן מכלל דנזיר טמא נפטר ממלקות פירוש דאתרו ביה דלא נחייביה

קרבן והא קרבן כתיב בה וכפר עליו וכו' וכבר ריבה אותו התנא אפילו למזיד ופרקינן דקרבן דידיה אינו מכפר על טומאתו אלא למיחל עליה נזירות בטהרה שאינו יכול לחזור ולמנות ימי נזירות טהרה עד שיביא קרבן טומאה:

אמרוה רבנן פי' תלמידי דרבא דלעיל להאי בעיי' דבעא מינייהו רב כהנא לעיל קמיה דרבא. א"ל מכלל דכי לא אתרו ביה ואיכא עדים מחייב קרבן כפירת דברים בעלמא הוא כלומר דבעייא זו בשבוש נאמרה ונשאלה דהא כל היכא דאיכא עדים דידעי שהוא חייב לו פקדון זה אין בו חיוב קרבן על כפירתו דכפירת דברים הוא שהרי יבואו עדים ויעידו שהוא חייב לו וכל מזיד בפקדון שאמרו שהוא חייב קרבן על שבועתו אינו אלא בזדון עצמו שהודה בכך שנשבע במזיד בשקר ולא בשידעו עדים והתראה לא שייכא אלא היכא דידעי המתרים בו שהוא חוטא ועובר במזיד וכגון דידעי בפקדון שהפקידו אצלו בפניהם וזה שכפר בו שלא הד"מ ונשבע לו על הדבר בשקר נשבע ומעתה אע"ג דלא אתרי ביה למלקות אינו בר קרבן וכ"ש היכא דאתרו והויא לה בעייא דרב כהנא משובשת והקשה הרב אב ב"ד ז"ל מאי קאמר רבא דהא אפילו לסברתו של רבא משכחת לה שפיר דלא הויא כפירת דברים ואע"ג דידעי עדים שהוא חייב לו ואתרו ביה למלקות כגון שהיו אלו שיודעין בדבר קרובים לתובע ורחוקים לנתבע דממונא לא מחייבי לי' אבל מלקו' מחייבי לי' ויש מי שתירצו דודאי אף קרבן ומלקות לא מחייבי ליה דהויא לה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דכי אמרינן דבתרי גופי פלגינן דבורא וסהדותא ואע"ג דלא מהימן אאידך ה"מ היכא דההוא מידי דמסהיד ולא מהימן ביה הוה מילתא דמסהיד לחיובי נפשיה כההוא דאמר שרבעו לחבירו לרצונו דמסהיד אנפשיה לא מקרייא עדות אלא הודאה ולא שייך לומר בה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה אבל כל שב' הדברים שאמר בעדותו הם עדות שמעיד על אחרים אע"ג דתרי גופי נינהו לא פלגינן דבורא כלל דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וכאותה שאמרו בירושלמי בשטר שהיו עדים חתומים בו שנתן נכסיו לב' בני אדם והעדים קרובים לזה ורחוקים לזה דאר"י מתוך שפסולה עדותן לזה פסולה לזה אבל י"א שזה אינו דאפילו בעדים פלגינן דבורא ושאני ההיא דירושלמי דעל קרקע א' מעידין שאילו היה כתוב בו שנתן קרקע מסויים לזה וקרקע מסויים לזה פלגינן דבורא וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואחרים עמו (ועוד י"ל דשאני התם שהיא עדות בשטר והחתימה דעדות א' הוא נדון ולא פלגינן לה אבל בעדות ע"פ ותרי גופי פלגי' אף בעדים ונראה דבר מכל דין אין כאן טעם לומר שתבטל כל עדות זו ומטעם עדו' שבטלה מקצתה בטלה כולה חדא דאפי' אלה המתרי' בו התרו בו בב"ד וא"ל לא תשבע כדי שלא תלקה כי אנו יודעים שאתה חייב לפלוני דפקדון הזה שהוא תובע אין

כאן עדות לחיוב ממון כי הם לא באו להעיד עליו לחייבו ממון שיתן לאותו פלוני קרובם אלא להתרות בו על העבירו' ולסלקו מן השבועה וא"כ ליכא למימר בהא מתוך שבטל' עדותן בחיוב הממון מפני הקורבה שתתבטל לענין ההתרא' וכ"ש אם לא אמרו לו חייב אתה להחזיר הפקדון אלא שא"ל יודעים אנו שאם תשבע לשקר תשבע ותלקה וכ"ש אם ההתראה היתה חוץ לב"ד שאנו מקום עדות לחיוב ממון כלל וא"כ הדרא קושיא דמרן הרב אב ב"ד ז"ל דהא שפיר משכחת לה התראה למלקות וכפירת ממון ולחייבו קרבן אם היו קרובין לתובע ורחוקים לנתבע) אבל הנכון בתי' קושיא דרבא שפיר ידע דמשכחת לה חייב קרבן בעדים קרובין לתובע וכדאמרן ולא קאמר איהו דהויא שיבושא בבעייא דרב כהנא אלא משום דאיהו סתמא בעי לה ואפילו בעדים כשרים בין לתובע בין לנתבע שיכולין לבא ולהעיד בב"ד להעיד על הנתבע ולחייבו ממון דסבר רבא דכל פקדון שיש עליו עדים אין חיוב קרבן לנפקד על כפירתו בשבועה דכפירת דברים חשיבה והא קי"ל דכפירת דברים פטור מקרבן ומיהו רב כהנא סבר כר"י דלקמן שהכופר ונשבע בפקדין שיש עליו עדים חייב קרבן וכפירת ממון חשיבא דהא ממון גמור שאילו הודה בו לא הי' חייב גם בלא עדי' הוא כופר לו ולא אמרו כפיר' דברים פטור אלא בדבר שאפילו הודה בו לא היה חייב א"כ כשמודה בחיובו וכופר בד"א כגון הא דאמרי' לקמן בסמוך שאומר לויתי ולא לויתי בשטר או לויתי ולא לויתי בעדים וכגון אידך דאתו תרי ואמרי מתרווינן יזפת מנה וא"ל לא יזפתיה אלא מחד מינייהו שאין כאן כפירת הפסד ממון לגבי תובע כיון דתרווייהו מודו אהדדי דמתרווייהו יזיף ולאפוקי היכא דשמעון א"ל ממני ומראובן זה יזפת וראובן אומר ממני לחוד יזף והנתבע ג"כ אומר מראובן יזיפנא דהשתא אע"ג דגבי נתבע ליכא כפירת ממון כיון דלגבי שמעון אית כפירת ממון מחייב קרבן על כפירתו ולהכי לא נקטיה בגמ' אלא כדאמרי תרווייהו מתרווינן יזפת כנ"ל ובכך מתפרשת כל ההלכה:

ת"ש היו שם שתי כתי עדים וכו' ואמאי והא קיימא שניה וקושיא לרבא אבל לא לר"י דלקמן דאמר דכופר בפקדון שיש עליו עדים חייב מתני' כפשיט' דאע"ג דקיימא שניה מחייבי עדים על כפירתם וכולהו אוקימתיה דעבדינן דרבא נינהו וכיון דאיתותב רב' הדר' מתני' כפשוט' וכדכתיבנא לעיל בפ' שבועת העדות:

דף לז:

ה"ג נשבע והודה ובאו עדים ול"ג ואח"כ דהא מפרש ואזיל דאי משבאו עדים הודה אבל כי גרסינן נשבע והודה ובאו עדים אפשר לאומרה כשהודה תחילה או כשבאו עדים

תחלה אלא דמהדר מאי דהוי התם שבועה והודאה ועדים וזה פשוט. אם עד שלא באו עדים הודה משלם קרן וחומש ואשם פי' אבל אינו משלם כפל ורבנן הוא דסברי מודה בקנס ואח"כ באו עדי' פטור ואם משבאו עדים הודה פטור מן החומש דאמרינן התם בפ' מרובה דממון שאינו משתלם בראש אינו מוסיף חומש:

הכא נמי כדרבינא פי' שבשעה שכפר ונשבע היו עדים אלו קרובים בנשותיהם ונשותיהן גוססו' ואח"כ מתו. ת"ש לא אם אמרת וכו' תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה ממש ובין שנפרש שאינו לוקה פי' נפטר במלקות יש במשמע שיש עדים בדבר שיודעים שהפקיד אצלו:

היינו טעמא דר"י משום דה"ל שטר שעבוד קרקעות ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעו' ולפ"ז דוקא שטר מלוה ושעדים חתומין בו דהיינו סתם שטר. אבל מלוה בכתב ידו חייב ולא הוי שעבוד קרקעות דתנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין וכן שטר של פקדון אפילו בעדים שהרי אינו גובה בו מנכסים משועבדים דמגו דאי בעי אמר נאנסו יכול לומר החזרתיו ועוד שאין חיובו ושעבודו אלא בשעת פשיעת האונס ולית ליה קלא דליזדהרו לקוחות וכדפרישנא בפ' המוכר על שטר היוצא על היתומי' רבינו ז"ל ואיכא למידק אי משום כפירת שעבוד קרקעות אפילו מלוה בעדים נמי ליפטר לר"י דהא אית ליה לר"י שעבודא דאורייתא כדאיתא בב"ב וכל דאית ליה שעבודא דאוריית' אית ליה דבר תורה אפילו מלוה בעדים גובה מנכסים משועבדים אלא שאמרו חכמים אינו גובה משום תקנת לקוחות דלית ליה קלא וכיון דמדאורייתא איכא שעבוד קרקעות והוא פטור מקרבן היאך יהא חייב קרבן משום תקנה דרבנן שאין בה שעבוד קרקעות דהא חולין לעזרה קא מייתי וי"ל דכיון דמדרבנן ליכא שעבוד קרקעו' והפקר ב"ד הפקר הא הויא לה בשעת כפירה מטלטלין והתורה חייבו קרבן על כל שבשעת כפירה הוא כפירה ומדאוריי' נמי מחייב השתא וזה ברור וזה התשובה יש למה ששאלו רבים דהא ק"ל שעבודא דאורייתא וק"ל שאין נשבעין שום שבועה דאורייתא על כפירת שעבוד קרקעות כדאית' בפ' שנים אוחזין וא"כ היאך אנו נוהגין לחייב שבועה למודה במקצת על מלוה שהיו עליה עדים וכן בדר' חייא קמייתא דתני מנה לי בידך אין לך בידי כלום והעדים מעידים שיש לו בידו חמשים ישלם חמשים וישבע על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו וא"כ הו"ל כהודה בקרקעות וכפר במטלטלין שהוא פטור כדאיתא התם וה"ה כשהעדים עדותן בשעבוד קרקעות וזו היתה קושיא חזקה אבל פי' עם מה שאמרנו דכיון שכבר אחז"ל דמלוה בעדים אינו גובה אלא מבני חרי אין כאן שעבוד קרקעות עכשיו בעדים והכל הולך אחר שעתו דהפקר ב"ד

הפקר עוד תירצו רבותי' ז"ל ומכללם הרמב"ן ז"ל והיא שיטת רבותינו ז"ל שלא אמרו דמלוה בעדים יש בה שעבוד קרקעות למ"ד שעבודא דאורייתא אלא כשהעדים מעידין שהוא חייב לו עדיין שיודעין שלוה ולא פרע אבל כל שאין יודעין אלא מן ההלואה אלא מפני שאמר לא לויתי הוחזק כפרן ואינו נאמן לומר פרעתי אין זה שעבוד קרקעות שזה עיקר חיובו מפי עצמו שאלו אמר מתחלה לויתי ופרעתי היה פטור וכשם שבמלוה שאין עליו עדים אלא שהודה בחיובו אינו גובה מנכסים משועבדים. כך אינו גובה בהודאה הבאה עליו מחמת כפירתו וזה גם כן טעם ברור ונכון:

חייב להעמיד לו שדה דר"א פי' דקסבר קרקע נגזלת וכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה אבל רבנן סברי קרקע אינה נגזלת וכששטפה ברשותה דמאריה הוה קיימא והלכתא כוותייהו:

בהא אפי' ר"א מודה פי' דכתיב מכל אשר ישבע עליו מכל ולא כל פירוש רש"י ז"ל ולא איתרבו קרקעות מדרשה דריבה ומיעט וריבה אלא לענין חיוב השבה בשעת הגזילה כדלעיל אבל לא לענין חיוב חומש ואשם דמחמת כפיר' כלומ' דרבוי' דעבדינן לעיל היינו מקר' דמיירי בהשבה (וא"כ) [וא"ת] נימא נמי מכל ולא כל וי"ל דלר"א מכל רבויא הוא ולא ממעיט מידי אלא דהכא לענין שבועה כעין ייתורא היא דלישתוק קרא ואנא ידענא דבכל מאי דאית ביה חיוב השבה איכא חיוב חומש ואשם על הכפירה בשבועה דכוליה חד ענייא הוא אלא ודאי להכי אהדריה קרא לומר דלענין שבועה ריבויא אלא כעין הפרט ולמעוטי קרקעית ועבדים נמי:

במתניתין שבועת הפקדון כיצד וכו' ר"א אומר עד שיאמר שבועה באחרונה פי' רש"י ז"ל כגון דאמר אין לך בידי כלום ולא לך ולא לך בשבועה דהשתא קיימא שבועה אכל חד מינייהו אבל בירושלמי אמרו דאף באחרונה קאמר כגון דאמר שבועה לא לך ולא לך ולא לך שבועה דהואיל ואמר שבועה יתירא אפרטי קאי ולשון הברייתא שהיא בגמרא בלשונו של ר"א דייקא טפי כפרש"י ז"ל:

דף לח.

ת"ר וכו' ה"ג ר' יהודה אומר לא לך ולא לך ולא לך בוי"ן דאיהו ס"ל דכי איכא ווי"ן הוי פרטא ובלא ווי"ן כללא וכדמפרש בסמוך בין לשמואל ובין לר"י ולא נחלקו אלא לפרטו של ר"מ דשמואל סבר דפרטו של ר' יהודה כללא של ר"מ ופרטו של ר"מ כללו של ר"י דלר"מ בווי"ן כללא ובלא ווי"ן פרטא ור"י סבר בתרווייהו לר"מ פרטא אבל בדר"י הכל מודים דווי"ן פרטא ובלא ווי"ן כללא והוי יודע דבין לר"מ ובין לר"י אית להו מאי

דאמרינן בעלמא וא"ו מוסיף על ענין א' אלא דהכא פליגי בהאי תוספות הוא"ו אי קאי אשבועה כאלו אמר ושבועה והוי פרטא או קאי אגבריה בלחוד לרבות תובעין בכפירתו אבל בשבועה לא הוסיף כלום וכן אתה אומר במה שנחלקו במסכת זבחים על כזית וכזית וטעמא דשמואל פי' רש"י ז"ל דכיון דאר"י דווי"ן פרטא מכלל דשמעיה לר"מ דעביד ליה כללא וכיון דבוו"ין כללא בלא ווי"ן פרטא דאי לא איזהו פרטו של ר"מ וי"מ בדרך אחרת אבל טעמו של ר"מ נכון הוא וא"צ להאריך בזה כמו שהאריכו רבים. גי' רש"י ז"ל תנן לא לך ולא לך ולא לך פירוש וקשיא לשמואל דאמר דלר"מ בווי"ן כללא דא"כ הו"ל הא דלא כר"מ אלא כר' יהוד' ואנן קי"ל דסתם מתני' ר"מ היא ופרקינן תני לא לך לא לך לא לך בלא ווי"ן ויש נוסחי דגרסי תנן לא לך לא לך ולא לך פירוש אלמא בין בוא"ו בין בלא וא"ו פרט ולר"י אתיא כר"מ אבל לשמואל אינה לא ר"י ולא ר"מ ופרקינן תני בכולהו לא לך לא לך לא לך בלא ואוי"ן ואתייא כר"מ ולהאי גירסא אתיא שפיר מסקנא דאמרינן הא מני ר' היא דאמר ל"ש כזית כזית ול"ש כזית וכזית פרטי הוי ושבקינן מתניתין דהכא כדתנינן לה מעקרא לא לך לא לך ולא לך דבתרווייהו פרטא דאי בכולהו ג"כ בווי"ן כדמעיקרא או בלא ווי"ן כדשנינן לעיל מנ"ל דס"ל כרבי ואי מתרצין לה השתא דניתני בה לא לך לא לך ולא לך הו"ל לפרושי אלא ודאי כדאמרן כנ"ל:

ל"ש כזית וכזית וכו' פי' הא איתא בזבחים לענין מאי דקי"ל דמחשבת פגול חוץ לזמנו פגול ויש בו כרת אבל חוץ למקומו פסול ואין בו כרת וכל שהיו שם שתי מחשבות כזית חוץ למקומו וכזית חוץ לזמנו כל היכא דהוי אותן שתי מחשבות בלשון כללא פסול ואין בו כרת אבל כי הוו פרטא אמרינן שאם מחשבות חוץ לזמנו קדמה פיגול ויש בו כרת ואם של מקום קדמה אין בו כרת דבתחילת דבריו מתפיס וכולה כשאומר שתיהן תוך כדי דבור ושם נחלקו אי כזית וכזית בלא ווי"ן פרטא ובווי"ן כללא או איפכא ור' אמר בשניהם פרטא והכל הולך אחר הא' ובמקומה בזבחים ביררתיה בס"ד:

ומאי אפילו פי' דבשלמא לר"י דגריס לה בווי"ן איכא למימר דעדיפותא הוא לר"מ לאשמעינן דאפי' בווי"ן פרטא דנימא דווי"ן על שבועה מוסיף ולא על גבריה וכ"ש בלא ווי"ן. אפי' חטה בכלל חטין וכו' פי' רש"י ז"ל הא קמ"ל וכו' דטוענו חטה כטוענו חטין ושעורה כשעורים וכדכתיב והחטה והכוסמת לא נכו ולשונו סתום אבל פי' בו דה"ק שאם תבע ראובן לחבירו תן לי חטה שעורה וכוסמת שיש לי בידך והלה אומר שבועה שאין לך בידי חטין שעורין וכוסמין לא אמרינן שלא יהא חייב כלל לפי שבאמת נשבע לו כי הוא תבעו חטה א' או שעורה א' וזה נשבע שאין בידו ב' הא א חייב לו שזה אינו כי תובע חטה כתובע חטין וכפירת תביעה היא דחטה ושעורה לשון המין הוא כדכתיב

והחטה והכוסמת לא נכו ואם תאמר כיון דאיכא קרא פשיטא מאי קמ"ל ועוד היכי לא אדכר ליה ש"ס לקרא וי"ל משום די"ל דלשון תורה לחוד ול' בני אדם לחוד ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם ואשמעינן דלשון בני אדם שוה ללשון תורה והה"ר יוסף הלוי בן מיגאש ז"ל פי' הא קמ"ל דחטה בכלל חטין וכו' שאם תבע' ראובן לחבירו חטין שעורין וכוסמין והלה נשבע שאין בידו חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל א' וא' דסד"א דלאו משום כוונת פרטי פרטן הנשבע אלא לדקדק לו שבועתו שאפי' חטה א' ושעורה א' אין לו בידו קמ"ל שזה אינו דהא פשיטא שאין הפרש בין שיאמר לו חטה אין לי בידך או חטין שאף כשאומר חטה לשון רבים לשון פרטי הוא הילכך לפרטי נתכוין:

פליגי בה רב אחא ורבינא פי' פליגי ומינה נמי פליגי בדר"י וכבר פירשתיה לעיל בפ' שבועות שתים בתרא. והא תני ר"ח הרי כאן עשרים חטאות פי' ותיקשי לתרווייהו דאפילו תימא דתנא אכללי מחייב הא אמרת דר"ח לא חשיב להו ופרקינן דאדרבא ניחא לתרווייהו דאפקדון ותשומת יד וגזל ואבידה תנייה בהא ברייתא דהוו להו ה' אנשים בד' דברים דאינון עשרים ולמ"ד דאכללא לא מחייב הא אמרינן דלא חשיב להו וטעמא דלא חשיב להו דלא בעי למימני אלא מאי דפסיק בהדיא במתניתין ולית בה פלוגתא כנ"ל:

דף לח:

עיקר קנס הוא תובע פי' דודאי יש בלשון תביעתו אף בושת ופגם בכלל אנסת ופיתית אבל אין עיקר תביעתו אלא על הקנס כי הוא הבא מחמת האונס והפיתוי והוא הכתוב בתורה עליהם דאלו בושת ופגם ממדרש אתי דהוי בכלל תחת אשר ענה מכלל דאיכא בושת ופגם ומדין חובל בחבירו דאפילו בלא אונס ופתוי מחייב עליה:

אמר רבא משל דר"ש וכו' ואהדר ליה אביי שאין זה משלו של ר"ש לפי סברא זו דהא ודאי אם יש בכלל לשון התביעה בושת ופגם כשזה אומר שלא אנס ולא פיתה על הכל הוא כופר ואף בושת ופגם שהוא ממקומו מן הדין שיהא חייב דלא דמי אלא לאומר וכו' ואלו ר"ש פוטר. כי אתא רבין אמר לדברי ר"ש קנס תובע ולא בושת ופגם פירוש שאין במשמעות אנסת או פתית אלא תביעת הקנס לבדו שהוא בא מחמת שם אונס ושם פתוי ואף זה שאמר לו לא אנסתי ולא פתיתי אע"ג דלא סגייא דלא לישמע ממילא שאינו חייב לו כלום ואפילו בושת ופגם ובשבועת הפקדון קיימינן דכל דכפר ליה ממונא ונשבע אע"ג דאידך לא הוה תבע ליה חייב על שבועתו לשקר הכא ל"ק דמסתמא אין הלה ג"כ כופר אלא במה שתבעו חבירו בלבד וכן פירוש הרמב"ן ז"ל:

לדברי חכמים אף בושת ופגם הוא תובע לפום פשטא בושת ופגם בלבד ולא קנס כלל והיינו דמפרש טעמייהו דלא שביק מידי דכי מודה ליה מחייב ותבע מידי דכי מודה ליה מיפטר ומיהו תמיהה מילתא היאך אפשר לומר כן והרי אמר לו אנסת ופיתית את בתי ועיקר אונס ופיתוי ומה שחייב לו מן השם הזה קנס הוא דאידך מדין חובל בחבירו הוא לכך פירשו לדברי חכמים בושת ופגם ג"כ הוא תובע ומפ' טעמיינהו דאי לא בעי למיתבע אלא חד מנייהו הו"ל למיתבע בושת ופגם דכי מודו ביה מחייב וא"כ הוא עושה לא שייך לומר אנסת ופתית את בתי הילכך ע"כ אית ליה למיתבע תרווייהו וק"ל לר"ש דמפרש טעמא משום דלא שביק מידי דקיץ לתבעינהו לתרווייהו והוי הכל בכלל ולא מיטרח תרי זימני וי"ל דלא בעי למיתבע תביעה גדולה בחדא זימנא שלא יכבד על הנתבע ויקפוץ לכפור ולהשבע כנ"ל ואגב אורחין שמעינן מכולה שמעתא דבושת ופגם ממונא הוא ולא קנסא ואי מודה ביה מחייב והא דאמרינן התם בפ' כיצד על רב חסדא דמגבי בושת בבבל ושלחו ליה חסדא חסדא קנסי קא מגבית בבבל ל"ק דההיא שנייה דאין מגבין בבבל בשת אע"פ שהוא ממון לענין הודאה משום דהוו מידי דלית ביה חסרון כיס וכאלו הוי קנסא והיינו דחשבי מאי דמגבי בשת כאלו מגבי קנסות ובמקומה פירשתיה בס"ד. גרסינן בירושלמי בפרקין וכחש בעמיתו לכשיצא ווידויו בשבועה פרט למכחש בא' מן השותפין פרט למכחיש בעדים ובשטר אר"י הדא אמרה שנים שלוו מא' אע"ג דלא כתבינן אחראין וערבאין זה לזה אחראין וערבאין זה לזה ולא עבדין כן שנים שהפקידו אצל א' ובא זה ליטול את שלו אין שומעין לו ויעשה ככופר בחלקו ויהא חייב א' שהפקיד לב' כפר בו זה חייב הפקיד להם שוה פרוטה לא נמצא מביא קרבן על חצי פרוטה וכו' תמן כל שבועה חלה על שוה פרוטה ברם הכא שבועה חלה על חצי פרוטה ע"כ ורבינו אלפאסי ז"ל הביאו בהלכותיו תחלת הירוש' בכל דברי ר' יוסי ופסק הלכה כן ומיהו כבר כתבתי בפ' המפקיד בב"מ דאחראין וערבאין זה לזה דאמר ר' יוסי היינו שכל א' חייב בחלקו וערב סתם בחלק חבירו וכדברירנא התם מגמ' דילן ולענין מה שהזכירו בירושלמי זה בשנים שהפקידו אצל א' ראיתי מחלוקת גדולה בין הפוסקים ז"ל כשהאחד בא לתבוע החוב וליתיה לחבריה במתא מה דינו דאילו היכא דאיתיה לחבריה במתא הא אמרינן בגמרא דילן בפרק מי שהיה נשוי שיכול לתבוע הכל דמסתמא שליחותיה דחבריה עבד כיון דלא מיחה היכא דליתיה לחבריה במתא בהא איפליגו רבוואתא ז"ל ורבינו הרמב"ן ז"ל מביא ראיה מזה הירושלמי שאפילו חצי החוב אינו יכול לתבוע בשליחות חבירו ופי' הירושלמי כך וכחש לכשיצא ווידויו בשבועה שיצא ונפטר מהודאתו באותה שבועה שאילו הודה היה חייב לשלם לזה פרט למכחש

בא' מן השותפין פי' שבא א' מן הב' שהפקידו שניהם אצלו ותבעו והוא כפר בו ונשבע ואחר זה הודה פטור לפי שלא היה חייב לו ולא רשאי ליתן לא' מהם כלום עד שיבוא חבירו עמו ויתן לשניהם ואע"פ שהיתה הודאתו מחייבתו ממון לכשיבא חבירו עמו דאית ליה להאי פקדון גביה וגבי שבועת הפקדון וכחש כל דהו אמר רחמנא אפ"ה כיון דתבע ממנו תן לי מנה שיש לי בידך והוא נשבע שאין לו בידו כלום פטור דהשתא לית ליה בידו כלום עד שיבא חבירו עמו דממון זה דתרווייהו חשיב ולית לחד מנייהו לחודיה בגויה כלום ועל זה אמר ר' יוסי הדא אמרה כיון דאמרת בשנים שהפקידו אצל א' אין המפקיד הא' יכול לתבוע אפילו חלקו ואין יכול לטעון לכל א' ממנו (ותחייבו) [נתחייבת] בחלקו אלא אמר לו לא נשתעבדתי אלא לשניכם אפי' ב' שלוו או קבלו פקדון מא' יכול בעל הממון לומ' לכל חד וחד מכם הלויתי או הפקדתי וכל חד מכם חייב לי בכל ולא עבדין כן כי נהגו לכתוב בשטרות שיהו אחראין וערבאין זה לזה ולא היו צריכין לכתוב כן אלא שכותבין כן ע"ד שופרא דשטרא והדר מפ' לברייתא מהיכן שמעינן הכי וקאמר שנים שהפקידו לא' ובא זה ליטול את שלו אין שומעין לו והאי אין בחירי"ק הוא כמו אם כלומר [אם] אתה אומר ששומעין לו ליטול את חלקו מיהת הילי"ל שיעשה הנתבע מיהת ככופר על חלקו ויהא חייב קרבן על כפירתו דהא כפירת ממון הוא בחלקו מיהת שהרי אין לחבירו בחלקו כלום ושלו הוא תובע ומדקא פטר ליה בברייתא ש"מ אין שומעין לו ע"כ תורף דברי רבינו ז"ל לפי שטה זו נראה דמ"ש שנים שהפקידו וס' מדברי ר"י הוא ותשלום הדא אמרה הוא לברר דינו ומשום דרישא דברייתא דקתני פרט למכחש לא' מן השותפין מיירי בשא' מהם תובע כל החוב והייתי סובר דשמא אם תבע חלקו לבדו [גובה] חלקו לכך בא ר"י לומר שזה אינו דא"כ למה פטור זה כשאמר אין לך בידי כלום והלא תובע לו המחצה בכלל הכל והוא כופר בחלקו מיהת אלא ודאי שאף בחלקו אינו חייב לו עכשיו עד שיבא חבירו עמו שיעשנו שליח נראה לפי זה שדינו של רבי' ז"ל כן הוא לפי הירושלמי ומיהו כתב הוא ז"ל כי הרב ר' אפרים ז"ל תלמידו שלה"ר אלפאסי ז"ל היה אומר שאין הלכה כירושלמי זה כי חולק הוא על גמרא שלנו דהא בגמרא דילן לא אשכחן כופר בא' מן השותפין דפטור אלא בדאתו תרווייהו ותבעי ליה ואמר מתרוינן יזפת והוא אומר (מיהת) [מחד] מינייכי יזפי והגיה עליו רבינו ז"ל וז"ל יפה דקדק אלא שנ"ל דבגמרא דילן תניא פרט למודה דאלמא משום הודאתו פטור הילכך לא משכחת לה אלא בדאתו תרווייהו ותבעוהו והודה הכל לא' וכפר לא' התם בירושלמי תניא פרט למכחיש לא' ולחבירו אינו מודה עכשיו כלום ותרתי מתניינתא איתנהו פי' דתרתי מתניינתא נינהו חדא אמרה חדא וחדא אמרה חדא

ולא פליגי אבל הרב ר' אברהם אב"ד ז"ל דקדק מן הירושלמי הפך ופי' הדא אמרה מדקאמר פרט למכחיש בא' מן השותפין דהו"ל כפירת דברים שהרי חבירו הב' יכול לתובעו החוב אשתכח דכי היכי דב' שהלוו א' מהם יכול לתבוע כל החוב ה"נ שנים שלוו ונמצא א' מהם פורע את הכל והקשה עליו הרמב"ן ז"ל חדא שאין סוף הירושלמי מתפרש לו יפה ועוד דאם א' מהם יכול לתבוע כל החוב כיון שקדם א' מהם ותבע והלה כפר לו ונשבע הרי פטור משניהם בשבועה זו ואינו חוזר ונשבע לחבירו דשבועה לא' שבועה למאה כדאיתא בפרק מי שהיה נשוי בתרי אחי או תרי שותפי דאזל חד מנייהו ותבע ודן אלא דשליחותא דחברי עבד אלא בדאיתיה לחבריה במת ולפי' הירוש' אפי' ליתיה נמי אלא ודאי דהא פשיטא שאינו יכול לתבוע כל החוב בלא שליחותא דחבריה אבל היכא דאיתיה לחברים במתא דמסתמא ידע ושליחותיה עבד ויש מן הפוסקים ז"ל והרמב"ם ז"ל מכללם שסוברים שיכול הוא לתבוע חלקו מיהת וכן היה נראה מההיא דפרק מי שהיה נשוי דלפום פשטא משמע התם שלא הוצרכו לומר דהוי חבריה במתא אלא היכא דדן על הכל והכי מסתברא שאל"כ אם הלך א' מהם למדינת הים או שאינו רוצה לתבוע נמצא חבירו מפסיד את חלקו והא לא מסתבר דלאו אדעתאו דהכי אוזיפו מסתמא אבל מה אעשה מן הירושלמי ואולי נדחוק לפ' אותו בדרך אחרת לפי' הרמב"ם ז"ל ואשר עמו ז"ל וכן פי' הירושלמי וכחש בעמיתו לכשיוצא וידויו בשבועה פי' דאימתי חייב קרבן על כפירתו בשיצא התובע בשבועה זו מידי דהוי וידויו של נתבע כלומר שאין שם תובע אחר שיוכל להודות לו הנתבע דמעתה הפסיד דבלי תביעתו פרט למכחש בא' מן השותפין שתבעו א' מהם פנה לי בידך שלוית ממני ומפלו' וא"ל לאו מדידך יזפי אלא מחברך שאם חוזר והודה לו פטור מקרבן דכפירתו הא לא חשיבא כפירה שאעפ"י שנשבע לו לוה לא הפסיד שהרי ילך חבירו ויתבע לו הכל שהוא מודה לו והודאה שיודה לחבירו כאלו הודה לו דתרווייהו כחד גופא נינהו ולכך אמר ר"י דהדא אמרה בשנים שלוו מא' ערבאין זה לזה דתרווייהו הוו כחד גופא כשם שב' שהלוו או הפקידו הוא כחד גופא לענין הודאה בהודה לא' וכפר לא' הדה אמר משום דקאמר הדה אמרה דודאי מהכא הכי דשמעינן לה ומגזירת הכתוב דכתב לעמיתו איכא למפטריה להאי מקרבן דאלו מסברא אינו כן דהא שנים שהפקידו מנה אצל א' ובא א' מהם ליטול את שלו אין שומעין לו פי' בתמיהה כלום אין שומעין לו הא ודאי (אין) שומעין לו שאל"כ חבירו יכול להפסיד לו חלקו וכיון דשומעין לו במחצה הדין היה נותן שכשכפר לו יהא חייב קרבן אם חזר והודה דהא ממונא מעליא כפר ליה אלא שאמר הכתוב וכחש בעמיתו פרט למכחש בא' מן השותפין דערבינהו קרא לענין זה כאלו הם גוף א' וכן חזר ושאל

הספר על מ"ש ר"י שנים שלוו מא' אחראין זה לזה דא"כ אח' שהפקיד לב' וכפר בו זה חייב כפר בו זה חייב דהא ל"מ למימר ליה כל חד וחד אינך יכול לתבוע לשנינו דאדרבא כל א' מהם חייב בחלקו וערבאין בחלק חבירו ומעתה תיקשי לן כמו שהוא חייב על כפירתו נמצאת מחייבו קרבן על חצי פרוטה שהרי אינו חייב בו עתה יותר דבאידך ערב בעלמא הוא ואלו אנן קי"ל שאין נשבעין על פחות משוה פרוטה ופריק דל"ק דתמן בשנים שלוו כל שבועה חלה על שוה פרוטה כיון דבפרוטה אוזיף להו כל אחד מהם ערב גם בחלק חבירו אבל התם שאין נשבעין על חצי פרוטה שבועה על חצי פרוטה בלחוד היא חלה ואין נשבעין עליה כנ"ל לפי' דברי הרמב"ם ז"ל וכן היה פוסק מורי הרב ר' אהרן הלוי זצ"ל:

פרק ששי

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה פירוש רש"י ז"ל שבוע' שהדיינין משביעין על ידי כפירה והודאה שלמדנוה מאשר יאמר כי הוא זה וכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים דהיינו שבוע' ע"כ ויש לשאול למה קרא התנא השבועה מודה במקצת שבועת הדיינין ולא שנה לשון פרטי שבועת מודה במקצת כמו שפרט לעיל שבועת הפקדון שבועת העדות דהא אף שבועת השומרים ושבועת עד א' שבועת הדיינין היא והנכון דתנא משמע ליה דשבועת הדיינין פרטי היא למודה במקצת דהא משום שבועת השומרין ההיא בכלל שבועת הפקדון נכללת דשבועת הפקדון כוללת היא כל שבא בעסק פקדון בין שכופר בו בין שאומר נאנסו בשקר ואלו שבועת עד א' לא כתיב בה ונקרב בעל הבית אל האלהים דהיינו דיינים דמדרשא דקרא אחרינא נפקא לן מלא יקום עד א' באיש לכל עון ולכל חטאת אבל קם הוא לשבועה וא"כ לא מקרייא שבועת הדיינין נמצא שם זה נופל פרטי על שבוע' מודה במקצת. והדתנן הטענה שתי כסף וההודא' שוה פרוט' איפליגו בה רב ושמואל בגמרא על לשון הטענ' דרב סבר כפירת הטענה שתי כסף ושמואל סבר דכולה תביעה שתי כסף והלכתא כרב וק"ל דבגמרא אמרינן דדי קא מתני' כוותיה דרב משום דלא קתני וכפירה שוה פרוט' ואדרבא הוה משמע דדייקא כשמואל מדלא קתני כפירת הטענ' ב' כסף וי"ל דהא לא הויא דיוקתא דרב א"ל דטענה היינו ערעור דהיא כפיר' דמדקפרטינן בהודא' פרוט' ולא פריט מידי בכפיר' מכלל דב' כסף דקתני לכפירה הם וטענה היינו כפיר'. והני ב' כסף פירוש שתי מעין של כסף שהוא סוף מטבע צורי כדאיתא בקידושין וכדמתרגימינן עשרים גרה מעין ולפיכך סתם כסף של תורה הוא מעה כי הוא מטבע של כסף שבימי משה ותפסת מועט תפסת וכן אמרו בפרק הזהב האונא' ארבעה כסף מכ"ד כסף לסלע שתות מקח והטענ'

שתי כסף ומדקתני מכ"ד כסף לסלע הא ודאי מעין נינהו שהסלע ארבע דינרין והדינרין ששה מעין ודכוותה קתני הטענ' שתי כסף שתי מעין וכן אמרו בירושלמי בפירוש הטענ' ב"ש אומרים מעה כסף וב"ה אומרים שתי מעין וסתמא כב"ה דהלכתא כוותייהו דב"ש לא דרשי כסף דומיא דכלים מה כלים שנים אף כסף שנים ושיעור הפרוט' והמעה כבר עמדו עליהם הגאונים ז"ל ואמרו כי הפרוט' חצי חציה שהיא חצי שעורה של כסף וקצ"ב פרוטות יש בדינר כדתניא במסכת קדושין והדינר ששה מעין נמצאו בב' מעין שהם שליש דינר ס"ד פרוטות שהם ל"ב שעורות של כסף נקי נמצא אליבא דרב דהלכתא כוותיה טענה כולה לכל הפחות ל"ב שעורין וחצי שעורה של כסף ושיודה בחצי שעורה ויכפור בל"ב שעורות:

היכי משביעים ליה א"ר יהוד' אמר רב וכו' בשבוע' האמור' בתור' ואסיקנא דבעי לומר שישבע בנקיטת חפץ של מצוה כשבועת אליעזר עבד אברהם שנשבע בברית מילה שהיתה להם חפץ של מצוה והא פשיטא דבכולהו דתנן אף בלא נקיטת חפץ שבוע' חמור' היא לכל דבר וכדכתיבנא לעיל ובריש מסכת נדרי' ולא הוזכר נקיטת חפץ אלא בשבועת הדיינין שתקנו כן חז"ל כדי לאיים עליו שתהא חמורה בעיניו ואע"פ שיש בה נקיטת חפץ של תורה לא בתור' הוא נשבע אלא שנשבע בשם או בכינוי וחפץ של מצוה בידו להחמיר כמ"ש וכעין שהיה באליעזר שנאמר בו ואשביעך בי"י אלהי השמים דאע"ג דקי"ל במסכת נדרים שהנשבע בתור' ונקיט ליה בידיה שבוע' גמורה היא דדעתיה אשמות דכתיבי בה וכמ"ד במה שכתוב בה הכא לא הוי איום אלא בשנשבע בשם או בכינוי כרבנן דפליגי עליה דר"ח בר אידי דהלכתא כוותייהו ותהא תורה מיותרת לנקיטת חפץ וכ"כ הרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל ואף שבועת היסת דרבנן בתראי בשם או בכינוי אלא דלית ליה נקיטת חפץ כקבלת הגאונים ז"ל ואף הרמב"ם ז"ל כן כתב וקרוב היה הדבר לומר דכל שלא נשבע שבועת התור' בשם או בכינוי שיהא חוזר כאלו נשבע בלא נקיטת חפץ אלא שאין בידינו כח לומר כיון שלא הוזכר כן בגמרא אבל לכתחלה צריך שם או כינוי ועכשיו נהגו בגלילינו בשבועת היסת לאומרה בלשון ארור שהמשביע תופס תורה בידו וסמכו בזה משום דהא קי"ל דארור בו שבוע' ואין מזכירין בה שם וכינוי אלא שאומרין ארור בזאת התור' וכיון דנקט ליה המחרים במ"ש בה קאמר וחשבי לה כאלו אמר בשמות הכתובים בה והמדקדקים אומרים ארור לי"י אלהי ישראל וכן ראוי לומר אלא שאין מחזירין אותו ומיהו בשבועת התור' אין אנו נוהגין אלא בלשון שבועה לא בלשון ארור כדי לחלק בין שבועה של תורה לשבועת היסת אבל רש"י ז"ל כתב ובדורותינו בטלו שבועה דאורייתא לפי שעונשה מרובה וגזרו לקלל בחרם בארור

בי' וכדאמרינן לעיל ארור בו שבועה ע"כ ובתשובות הגאונים וכן נמי בספר הערוך ז"ל שהיו נוהגין להביא ס"ת ונאדות נפוחים ונרות דולקין ומטה שנושאים בה מתים ומקללין בחרם בית דין העליון וחרם ב"ד התחתון וכו' וסימן יש למנהגם בויקרא רבה א"ר סימון מפני מה מביאין נאדות נפוחין וכו' כדאיתא התם ומ"מ נראה דכל שאין בה עשרה כמנהג רש"י ז"ל או שאר החומרות של גאונים ז"ל אין להשבע שבועת התורה בארור לכתחלה אלא בשבועה ממש דחמירא טפי לאינשי והרמב"ם ז"ל לא הזכיר כלום מכל אותם המנהגות אלא אלא דין התלמוד פשוט כמ"ש לעיל:

דאמר רבא האי דיינא דאשבע בי"י אלהי ישראל טועה בדבר משנה הוא וחוזר פירוש קלילא נקט דהא עיקר שבעה בי"י אלהי ישראל היא אלא הכי קאמר דאשבע בי"י אלהי ישראל לבדו בלא נקיטת חפץ וכדפריש ואזיל דחוזר משום דלא נקט מידעם בידיה ואע"ג דנקיטת חפץ אינה במשנה כיון שהלכה פסוקה היא דבר משנה מקרי לענין חוזר כדאיתא בפרק זה בורר בהדיא אפילו אדידי ודידך ומכאן דן רבינו אלפאסי ז"ל בתשוב' כי התובע לחבירו בב"ד בלא עד וכפר על הכל ונשבע לו היסת בלא נקיטת חפץ ואח"כ הי"ל עד שמחייבו שבועת התור' בנקיטת חפץ חוזר הוא ונשבע ולא מיפטר בקמיית' שלא היתה בה נקיטת חפץ ומדבריו ז"ל למדנו דמאן דתבע לחבריה בלא עדים ומשתבע ליה דלא אמרינן כבר יצא מב"ד זכאי אלא כל שיש לו עד א' חוזר ומשביעו וכ"ש שאם יש ב' עדים שמשלם דלית הלכתא כמ"ד בפרק הגוזל ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו בעלים שבועה נפטר מן הממון וכדאיתא התם בהדיא ואם א"ל הנתבע שימחול לו כדי שלא יוכל להביא עליו עדים ונמצא נשבע ומשלם כבר דנתי לפני מורי הרא"ה ז"ל והודה לדברי שאין שומעין לו ואע"פ שהגאונים והרמב"ם ז"ל דנו במי שתבע לחבירו מלוה שהיתה בשטר אלא שטען שאבד שטרו והלה טען פרעתי שהוא נפטר בשבוע' שאם אמר לתיבע שימחול לו שאומרים לתובע שימחול לו שאני התם (שאין) [שאם] השטר יוצא למחר דכחשה לשבועתו שפרע הא אלו טען להד"מ אין מוחל לו כלל שאם נשבע באמת ליכא למיחש לשטר ולא לעדים ואם בשקר הוא נשבע יבאו עדים ויפסלוהו ויחייבוהו וטעם נכון הוא ואסיקנ' דדיינ' דאשבע בתפילין אינו חוזר דהא נקיט מידעם בידיה וי"א דה"ה אם נשבע בציצית וליתא דהא דנקיט בעינן דכתב קדוש' משא"כ בציצית דלא הוי אלא תשמיש מצוה וכן עיקר והא דאמרי שבוע' מעומד למצוה היא לכתחל' אבל בדיעב' אינו חוזר אבל בת"ח מיושב אפי' לכתחל' משום כבודו עשאוהו כדיעב' והא דאמרי שבוע' בס"ת לא סוף דבר ס"ת ממש אלא אפי' בכתוב חומשין כמנהגנו בקינדר סין ובלבד שיהא שלם כולו לאיים עליו ואם נשבע בי' הדברות אינו חוזר דהא נקיט מידעם

דקדושה בידיה אבל בנביאים וכתובים חוזר ומיהו לחיוב שבועת ביטוי כתבו הגאונים ז"ל שאפי' נשבע בסידור תפלות ונקיט להו בידיה שבוע' חמור' היא שהרי יש בו שמות ובמה שכתוב בהן נשבע ועוד נפרש דין שבועת היסת וחרם סתם במקומו בע"ה ומי שמחייב לחבירו שבועת היסת אע"פ שהחרימו בבה"כ חרם עדות אינה נפטר משבועתו שאין חרם סתם פוטר משבועת היסת כשם שאין שבועת היסת פוטרת משבועת התור' ופשוט הוא. ג"ה שלנו ות"ח לכתחל' בתפילין ורמ"ה הז"ל גורס ות"ח בתחל' בתפילין ופירוש ז"ל בפעם א' בלבד לומר שאם שנה הוא להביא עצמו לידי שבועת ב"ד כשאר בני אדם הוא ודון בזה שלא לחוש לכבודו:

דף לט.

מאי אף היא בלשונה נאמרה כדתנן ואלו נאמרין בכל לשון וכו' וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה זה מוכיח כפי' רש"י ז"ל שפי' בכל לשון נאמרה דהא מייתי לה על אלו נאמרין בכל לשון ודקתני בלשונה של שבועת העדות ושבועת הפקדון והרא"ם ז"ל פי' בלשונה שבתורה כלומ' בלשון הקודש והא דמייתי (ואל) מתני' דואלו נאמרין בכל לשון רישא דמתני' נקט ואסיפא דידיה סמך דקתני ואלו נאמרין בלשון הקודש וכו' ועלה קאמר אף היא בלשונה נאמרה ולא גמירא לי דבריו שיש לטעות ולא הי"ל לתנא לקצר אלא שיביא סיפא דהתם לחוד וכן הגיה עליו הרמב"ן ז"ל ואמר בכאן טעה הרב הלוי ז"ל שהרי בתוס' שנינו במס' סוטה בפירוש שבועת העדות ושבוע' הדיינין נאמרה בכל לשון: ומי חמירא טפי מכל התורה וכו' והתנן פי' אלמא לא חמירי מכריתות ומיתות ב"ד אלא הא דקתני שנזדעזע כל העולם כדקתני טעמא דבכולהו כתיב ונקה וכאן כתיב לא ינקה ופרישנא דאע"ג דבעלמא כתיב בי"ג מדות ונקה ההוא שמנקה לשבים משא"כ בזו שאפילו לשבים אינו מנקה ופי' הרמב"ן ז"ל דבהא נמי כל עבירות שבתורה ל"ד דהא לא חמירא מכריתות ומיתות בית דין וכדקתני לעיל חמורות כריתו' ומיתות ב"ד ולא תשא עמהן ותדע דבכריתות ומיתות ב"ד אין להם כפרה בתשובה וגם ביוה"כ עד דאיכא יסורין או מיתה כדאיתא בפרק בתרא דיומא ועוד תניא התם לפי שנאמר ונקה יכול אף לא תשא כן ת"ל לא ינקה יכול אף שאר חייבי לאוין כן דאינו מנקה ת"ל את שמי שמי הוא דאינו מנקה אבל מנקה הוא שאר חייבי לאוין ע"כ אלמא כל עבירות שבתורה דקתני הכא לאו דוקא אלא כל עבירות דכוותה שהם חייבי לאוין דהנהו אית להו כפרה בתשובה ויוה"כ כדאית' התם ומה שאין כן בלא תשא ומיהו בעונש דאחרים חמירא מכולהו ואפילו מכריתות ומיתות ב"ד דהא לא קילא מנייהו

לענין תשובה אלא דכוותייהו היא. אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד פי' רש"י ז"ל ואין משהין אותו כאן כדי שלא יחזור בו ולפי שיטת הרמב"ן ז"ל שכתבנו בפ' המפקיד ופ' חזקת הבתים ובסנהדרין דכל שקבל עליו בב"ד אע"פ שלא קנו מידו אינו יכול לחזור בו החזרה שבכאן אינו אלא בתוך כדי דבור או שעסוקין באותו ענין דמכאן ואילך ע"כ ישלם משקבל עליו ולדברי הרמב"ם ז"ל שסובר דכל זמן שלא קנו מידו יכול לחזור בו ואפילו יצא מב"ד פוטרין אותו כשיאמרו לו שישלם כדי שלא יוכל לחזור בו:

דף לט:

מלמד שחלה שבועה על שניהם פי' רש"י ז"ל אף התובע נכשל בה לפי שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן ובאין לידי חלול השם ור"ת ז"ל פי' חלה על שניהם דרך כלל כלומר על א' מהם והיינו דכתיב בין שניהם שאם נשבע שלא כדין עונש השבועה חלה עליו ואם חבירו משביעו שלא כדין העונש חל על חבירו ומסתברא דמשכחת לה דזימנין על שניהם ממש כשחבירו מהפך עליו שבועה ויודע שנשבע שלא כדין:

אמר רב כפירת טענה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף אפילו לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה פי' ותרין מלין איכא בינייהו דהוי רב לקולא לנתבע ושמואל לחומרא דלרב לא מחייב שבועה עד דאיכא כולה שתי כסף לכל הפחות ושמואל מכיון דאיכא כולה שתי כסף וכפר בפרוטה והודה בפרוטה תייב שבועה והלכתא כרב כדלקמן ופלוגתייהו בדרשא דקרא כדמפרש ואזיל דשמואל משמע ליה דכסף או כלים דכתב קרא לכולה תביעה היא ואשר יאמר כי הוא זה דאתא להודאה חוץ מכסף או כלים דלעיל הוא. וא"ת והיכי לא מייתו ראיה לשמואל מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וי"ל דההיא לדין השומרים אתא וללמד שאין נתינת קטן כלום כדאיתא לקמן בפרקין דכל תחילת הפ' בדיני שומרין היא וכדכתיב וגונב מבית האיש אלא שעירוב פרשיות כתוב כאן למודה במקצת כדכתיב על כל דבר פשע וכו' אשר יאמר כי הוא זה ומילתא דפשיטא היא דמודה במקצת לא תלי בשעת נתינה אלא בשעת תביעה בב"ד בין שנתן לו במתנה מעט או הרבה ולהכי לא דייקינן מידי לשמואל מדכתיב כי יתן וזה ברור:

אמר רבא דייקא מתני' כוותיה דרב וקראי כוותיה דשמואל פי' דלפום פשטיה הא דייקא כרב והא דייקא כשמואל ומיהו כל חד וחד יכול לתרוצינהו תרווייהו לנפשיה וכדתירץ רב לדעתיה לקמן בשמעתי' קרא דכי יתן כסף או כלים אשעת כפירה קאי וה"ה לשמואל

נמי יכול לתרוצי מתני' אליבא דידיה ותדע דהא בעי ש"ס לאוכוחי מסיפא דאתיא כרב וטרח לתרוצא לשמואל ולמ"ל כולי האי דהא אמרי' דמתני' כרב דייק א"ו כדאמרן:

דייקא מתני' כוותיה דרב דקתני הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה ואלו כפירת טענה פרוטה לא קתני פי' והא לפום פשטא פליגי במאי דאמר שמואל דכפירה אפי' בפרוטה ומינה דפליגי עליה במאי דאמר דטלה תביעה שתי כסף דהא כשתמצא לומר דלא סגי בכפירה פרוטה ולא פריש לן כמה ע"כ תוקמה בשתי כסף וס"ל כרב דכי כתיב כסף או כלים אכפירה קאי ולא אכוליה תביעה כדאמר שמואל להכי אמרינן דדייקא מתני' כוותיה דרב דמשמע בכל מימריה דרב וזה ברור. וא"ת ומה יכול שמואל לומר בזו י"ל דא"ל דתנא חדא מנייהו נקט ונקט הודאה בפרוטה וה"ה לכפירה שהוא בפרוטה ומשום דההודאה גרמה שבועה זו דהא כופר בכל פטור נקט דסגי בהודאה בפרוטה וכ"ש דאי טפית להודאה ובצרת לכפירה דמחייב שבועה ומיהו לא סגיא בפחות מפרוטה דחשיבא ממונא כנ"ל:

ותנן נמי וכו' פי' דהתם פ' הזהב תנן ה' פרוטו' הן וכו' ההודאה בפרוטה כפירה בפרוטה לא קתני ואם איתא כפירה בפרוטה כיון דלמנין פרוטות נחית ליתני שש וליתני כפירה דהכי אורחא דתנא לטפויי במניני' כל מאי דאפשר וכדפי' התם בפ' הזהב ומיהו שמואל אמר לך דהא לאו ריבוי מנין הוא דכפירה והודאה כחדא חשיבא כיון שע"י שתיהם הוא נשבע. יוליכנו אחריו למדי גזירה הוא כן להחמיר בגזלן ואין זה בשום חוב ואפי' יש עליו שבועה כדכתי' בדוכתה בפ' הגוזל בשם רבותי ז"ל. ג"ה מה כלים שנים אף כסף ב' ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב וק"ל לרש"י ז"ל דהא שמואל גופי' אמר לקמן שיצאו כלים למה שהן ואפילו ב' מחטין לכך מחק והגיה אף כל דבר חשוב כלומר אף כל דבר חשוב כגון פירות ומטלטלין בר מכלים שיצאו למה שהן ואין צורך למחוק הגירסא וה"פ מה כסף כל שהוא חשוב במינו ואף על פי שהוא סוף מטבעות של כסף נקי דהיינו מעין וכדכתיבנא במשנתינו [אף כלים] שהוא דבר חשוב למלאכתו ואפילו מחטין ולא בעינן שיהו חשובות ממון ובמס' קידושין גרסי' בדוכתה ברובא דנוסחי מה כלים ב' אף כסף ב' ומה כלים דבר חשוב אף כסף דבר חשוב ולאותה גי' תרווייהו נפקי מכלים וכסף למד הוא ואינו מלמד ונרא' שהגי' ההיא אתיא כרב דפריק לקמן בשמעתין אליבא דידיה דכסף מיותר הוא לדרשא ליתני מנין לכפירה ומשום דהלכתא כרב נקטיה התם כוותיה ופי' ומה כלים כל שהוא חשוב למלאכתו ואפילו מחטין אף כסף כל שהוא חשוב במינו ואפי' מעין שהם סוף מטבע דבימי משה ולמדנו לפי הגי' ההיא דאתא כרב (על נכסין) [על כרחין] דרב נמי סובר שיצאו כלים למה שהן כשמואל דלא (מקרייא) [משווייה]

פלוגתא בכדי ביניהו טפי ממאי דפריש ש"ס והיינו דקי"ל כרב (ובכדי קים לי' קראי) וקיימא [לן] כשמואל בענין מחטין כדאיתא לקמן ולא סתרי פסקי אהדדי וזה דעת גדולי רבותינו ז"ל והיא האמת והראיה שהבאתי לדבריהם מסוגיא דקידושין נ"ל ברורה. וא"ת בין לרב בין לשמואל היאך נלמוד מכלים כל דרשות (כלי) [אלו] דהא לשמואל מלמדין על כסף כי הוא ב' וכן מלמדין שיצאו למה שהן ולרב מוסיף עוד ללמוד על כסף שהוא דבר חשוב וי"ל דשקולין הן ויבואו שניהם ועוד דאי לא אייתו כלים אלא ללמד על כסף שהם ב' ליכתוב כלי וליכתוב כספי' וכן אי לא אתא אלא ללמד על כלי שהוא דבר חשוב בל' כלי סגי דמשמע כל שהוא כלי א"ו להכי כתב כלים ללמד על שניהם שהם מה שהם דללמד על כסף שהם ב' ולרב מלמד עוד ממילא דכסף דבר חשוב דומיא דכלים דאין היקש למחצה כ"ש דגלויי מילתא בעלמא הוא מסתמא כיון דכתב כסף סתם אין לנו לתפוס אלא מיעט שבו דהיינו מעין וקאמר רחמנא כי הוא זה פי' דמשמע שזו ההודאה דכי הוא מכלל כסף האמור למעלה היא וכסף האמור למעלה לא בא לכפירה לחוד אלא לכול' תביעה דומיא דכלים דילפי מיניה דהוו כולה תביעה והיינו כשמואל. ואמרינן ורב ההוא מבעיא ליה להודאה במקצת פי' ולעולם אימא לך דכסף האמור לעיל כולו כפירה ושמואל אמר כתיב הוא וכתיב זה חד דלא בעינן כפירת הטענה שתי כסף וחד להודאה ממין הטענה וק"ל [כיון] דכתיב חד דלא בעינן לכפירת הטענה שתי כסף ממילא משמע דאיכא הודאה במקצת ולמ"ל תו אידך להודאה וי"ל דאפ"ה [אי] לא כתיב אלא חד מנייהו הוה מוקמינן ליה להודאה בלחוד אייתר לן אידך ללמד דלא נבעי כפירת הטענה כתי כסף ודכוותה אית לן לומר במאי דאמרינן לרב חד להודאה במקצת הטענה וחד להודאה ממין הטענה דודאי כיון דנימא הודאה ממין הטענה ממילא נפקא לן דבעינן הודאה במקצת אלא דכל היכא דלא כתיבא אלא חד הוה מוקמינן ליה בלחוד ואע"פי שאינו ממין הטענה ומה שהתלמוד מקדים כאן אותו שהוא למד מאוחר דבעי' למינקט (מעיקרא דהכא) [הכא מעיקרא] דהוי רבותא ודאית בה פלוגתא הכא או בעלמ' דאפליגו מדמין הטענה ר"ג ורבנן כנ"ל ומיהו אכתי קשיא מאי עדיפותא דדיוקתא דאיכא בהא לשמואל טפי מדרב דהא רב אמת שפיר דרש הני תרי חד להודאה וחד למין הטענה דאליבא דרב ליכא למימר ממילא שמעת מינה דלשמואל הוא דאמרינן לה וכדנפרש בסמוך בס"ד. וי"ל דדיוקתא משום דאשר יאמר כי הוא זה משמע דעל כסף דלעיל קאי ומכללו הוא דלא ממין אחד כדאמר רב ומעתה תרוויהו איצטריכו לשמואל ואפילו כתב ללמד דלא בעינן כפירת הטענה שתי כסף לא שמעינן מינה הודאה במקצת שאני אומר לא בא אלא ללמד שכל התביעה היתה כסף בין שיהא כי הוא להודאה זו שיודה לכפירה

לומר שכפר לו בכולו דכופר בכל חייב כתב זה ללמד על מודה במקצת שאשר יאמר כי הוא זה הודאה היא ולא כפירה דכופר בכל פטור וליכא למימר שהודה בכולו דא"כ ליכא שבועה אלא לומר שהודה במקצתו ולא פי' למה סתם פרוטה שהוא משום ממון ומעתה יבוא לשונו של שמואל בדוקא אבל מ"ש לרב חד למין הטענה וחד להודאה אין לפרש אלא כמ"ש לעיל וזה נ"ל יותר נכון ומפולפל:

ושמואל לאו ממילא שמעת מינה פי' לדידי לא בעינן יתורא למין הטענה דכיון דס"ל דאשר יאמר כי הוא על כסף האמור לעיל קאי ומכללו הוא ממילא משמע דממין הטענה הוא דמגופה חסרה לה:

ושמואל אי כתב רחמנא כלים ולא כתב כסף הו"א וכו' נראה לומר דה"פ דאי לא כתב בהדיא כסף גבי כלים אלא דאתי כסף מכללא ופרטא דעל כל דבר פשע כדאתו כל שאר מטלטלין הו"א שפיר מה כלים ב' אף כסף ושאר דברים ב' אבל דבר חשוב כלל לא בעינן להכי כתב רחמנא כסף לומר דבעינן דבר חשוב ומיהו מסתייה דלהוי כל שהוא חשוב במינו דתפסת מועט תפסת וילמד הוא על כלים שהם חשובים במינם וכגירס' דגרסי' לעיל לשמואל מה כסף דבר חשוב ומיהו רב א"ל דכי היכי דשמעינן מכלים ללמד על כסף ב' כך הוה שמעינן לדבר חשוב וממילא אייתר כסף ללמד על כפירת הטענה ואתיא סוגיא דקידושין כוותיה כדכתיבנא לעיל ובכל זה לא פי' הש"ס כלים שיצאו למה שהן כמה יהו שוין לכל הפחות ונראין דברי האומרין דבעינן שוה ב' פרוטות דלא מבעי' דליכא למימר כל מה שהן ואפילו פחות משוה פרוטה דהא אין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה אלא אפילו לומר דליסגי בששניהם שויי פרוטה ליכא למימר דהא מסתמא אין כפירה ואין הודאה חשובות כפירה והודאה בפחות משוה פרוטה דכל חד וחד וכל שהוא פחות מפרוטה כמאן דליתא דמי וכאלו לא כפר כלום או לא הודה כלום דמי הלכך בעי' ב' פרוטות וקרי לי' למה שהן כלפי כסף דבעינן ב' כסף או ב' כסף ופרוטה וכן הכריע רבינו הרמב"ן ז"ל מן הירושלמי שאמרו שם אמר שמואל טענו ב' מחטין והודה לו בא' מהן חייב שבועה אר"ח והן יפות ב' פרוטות שיהא כפירה פרוטה והודאה פרוטה ע"כ ובגמ' דילן שלא פי' הדבר משום דפשיטא להו דהכרחא הוא דלא סגיא בפחות מיכן כדכתיבנא:

תנן **שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוט' פטור מאי לאו משום דמיחסרא כפיר'** פירוש ולא משום דלא הוי ממין הטענ' דמשמע ליה דמתני' שוה קתני ופשיט' דכל התובע שוה הוא תובע כל מה שיודה לו נתבע אפי' בדוקא ממין הטענ' הוא שהכל בכלל שוה וכל מה שנשאו ונתנו בשמועתינו בשוה קתני אינו אלא על תביעת התובע. א"ל

שמואל מי סברת שוה קתני דוקא קתני יש שהיו מפרשים בכל מה דאמרינן בשמעתין שוה קתני בעי לומר דקתני תנא שוה בפי' דאלו לא קתני שוה בהדיא הא ודאי דוקא ואין זה כלום דא"כ מנא אתייא ליה לרב לומר דמתני' חסרה היא ושוה קתני בה (והא כולהו מייתר לה למתני') [והא כולהו מתני' מייתי לה] דלא שוה בכולי' שקלא וטרייא ותדע דאמרינן לקמן טעמא דא"ל דינר זהב זהוב הא סתמא שוה משמע אלמא במשמעותא פליגי אלא ה"פ דשוה קתני לומר דסתמא דלישנא משמע שוה ולא דוקא. אי הכי אימא סיפא וכו' עד מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו לא נאמר הלשון הזה בדקדוק דהאי לישנא לא מיתמר אלא במי שאינו מודה מן הטענה כההיא דשמואל שטענו שתי כסף דוקא והודה לו פרוטה של נחושת וכמין טענו חטים והודה לו בשעורים אבל בכאן כבר הודה לו מן החטים והשעורים שתבעו א' מהם אלא ודאי באשגרת לישן דלעיל תפסינן ליה לומר כי מה שכופר לו אינו מודה לו ומה שמוד' לו אינו כופר לו שאין הכפיר' שהיא נקראת טענה לפעמים ממין ההודאה דאיכא דכוותיה כהאי לישנא בפרק השואל ע"ש ותמצא:

לימא תיהוי תיובתא דרב ק"ל טובא היכא הויא תיובתא לרב והא לשמואל לא הויא אלא בה"נ מסתברא בלחוד והול"ל תהוי קשיא לרב ושמא לא דק וקשיא בעי לומר א"נ דכיון דקראי דייקי כשמואל דייוקתא לרב אלא מרישא דמתני' וההיא נמי לאו הכרחא כדפירש לעיל כל היכא דתיקשי סיפא לרב הדרינן לן (שיוהא) [לדיוקא] דקראי וס"ל דמתני' נמי כשמואל והו"ל מתני' תיובתא ממש לרב עם קראי דדייקי דלא כוותי' כנ"ל. וליטרא פי' דלשון ליטרא כיון דשם משקל הוא וכשאומר על סך ידוע ליטרא מפני שהוא משקלו הוא שפיר י"ל דדוקא קתני:

דף מ.

גירסת רש"י הב"ע בטוענו דינר מוטבעת ופירש הוא ז"ל דטבועה במטבע צורה ולא שטענו משקל זה וזה הודה לו ג"כ מוטבע וכיון שכן ממין הטענ' הוא אפי' שהן משתי מתכות ומשתי צורות דומיא דדינר זהב בהדי דינר כסף ואידך ומשום דכל שם צורה מין א' הוא זה ענין פירושו אלא שלשונו קצר כמנהגו ומכאן למדו (לפי) [למי] שהתובע לחברו מטבע ידוע ומסוים והודה לו מקצת מטבע א' מסוים ואפי' ממלכות אחרת חייב שבועה אבל לא הודו לפי' זה בתוס' ובחידושין וכמה תשובות בדבר חדא (דמהא זה) [דמאיזה] טעם יהיו שתי מטבעות חלוקות במין חלוקות בצורה מין אחר ועוד דא"כ לשמואל גופיה דמוכרח לעיל מדסיפא דוקא אידך דוקא לא אתייא מתני' בחדא גוונא

דהא רישא דקתני שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוט' לא אתייא בטוענו שתי כסף מוטבעים א"כ חייב הוא שבוע' לשמואל אית ליה לאוקמי במשקל וכדמפרש רבינו ז"ל בשמעתין וא"כ רישא בטוענו משקל וסיפא בטוענו מוטבע ממש ועוד מאי הב"ע דאר"א כמאן דמחדית מידי דהא פשטא דינר זהב יש לי בידך מוטבע ממש משמע יותר ממשקל דינר זהב ועוד מאי האי דקאמר והא קמ"ל דפריט' בכלל מטבעות אפי' לא הוי תני פרוטה כלל אשמעינן טובא לומר שכל המטבעות שבעולם מין א' הם לכך הנכון כגירסת הספרים והיא גירסת ר"ח ז"ל הב"ע בטוענו בדינר מטבעות פי' דשמואל א"ל דלעולם לא שוה קתני אלא דוקא ומיהו לא שתובעו ליתן לו עתה דינר זהב אלא שיתן לו מטבעות בדינר והא דוקא שנתן לו בשביל מטבעות וחבירו משיבו אין לך בידי אלא כסף או טריסית או פונדאן או פרוט' ודתני חייב דמטבעות תובעו עתה אבל זה בכלל מטבע הוא והא פשיטא אלא דפרוטה אתא לאשמועינן שהיא בכלל מטבע אע"פ שאין לה צורה קיימת ונפחתת והולכת בכל יום לפי שהיא של נחושת ודייקא נמי דקתני למיתן טעמא למלתיה שהכל מין מטבע א' אלמא היינו עיקר טעמי:

ורב שהכל דין מטבע הוא. פירוש דלרב דמפרש דמתני' שוה קתני וכי א"ל דינר זהב יש לי אחת בידך שוה דינר קאמר קשיא לישנא דמתני' דקתני שהכל דין מטבע א' דלמה לי האי טעמא אפי' לא יהא מין מטבע מה שהודה לו שוה הוא מ"מ וממין הטענה הוא ואפי' הודה לו בסובין להכי מיצטריך תלמודא לומר דרב הכי מתרץ מתני' שהכלמין מטבע א' הוא ופירוש רש"י ז"ל כל המטבעות השנויין כאן שהודה לו דין א' יש להן שאף בקטנה שבהם יש כדי הודאה לחייבו שבועה עכ"ל ואינו נכון חדא שאין הלשון האמור בגמרא סובל פירוש' ועוד פשיטא דהא הגרוע שבכל מאי דקתני היא פרוטה וכבר שנינו שההודאה פרוטה ועוד מי תלה שיעור הודאה במטבע עד שיאמר מפני ההודא' דין מטבע א' להם ללמד שכולם יש בהם שיעור הודא' והרב אב ב"ד ז"ל פי' דין מטבע הוא דסד"א דכיון דאיהו תבעיה שוה בשוה הודה לו שתי כסף וטריסית ואידך אין כאן הודא' ממין הטענה דבעינן שיודה לו באותו לשון שתבעו כגון שוה חצי דינר זהב וכיוצא בו קמ"ל דכיון דשוה הוא הכל דין מטבע א' הוא ואין פירוש זה נכון כלל דהא לא הוה ס"ד כלל דהא פשיטא שאין לך דבר שלא יהא בכלל שוה ורבינו הרמב"ן ז"ל פי' דמשום דתנא לא נקט צד שוה אליבא דרב דרישא קתני שתי כסף וקאמר דשוה הוא והדר תנא ליטרא זהב ואמר דדוקא הוא והדר תנא דינר זהב דשוה הוא להי"ק דל"ק דמ"מ כל דין מטבע דקתני א' הוא דבכולהו קתני שוה ובשאינו מטבע כגון ליטרא לעולם דוקא בין של כסף בין של זהב ולא ירדו תלמידיו לסוף דעתו בפירוש זה דהא דקתני תנא בהאי

בבא דדינר זהב שהכל מטבע א' למיתן טעמא למאי דקתני חייב משמע ולא לתרוצי דמטבעות דקתני בכולהו בבי דין א' להם דקתני שוה והנכון מכל מ"ש בזה דאע"ג דרב מפרש דמתני' דקתני דינר זהב יש לי בידך שוה קאמר מ"מ כך הוא אומר לו דינר זהב יש לי בידך שקבלת ממני לתת לי שוה אותו דינר זהב והלה אומר דינר כסף או טריסית הוא שיש לך בידי שקבלתי ממך והנה ס"ד דכיון דאינו מודה לו בגורם החיוב אין זה ממין הטענה אע"פ שמה שיש לו לקבל הוא ממין הטענ' קמ"ל דלא קפדינן הגורם כיון דסוף סוף מה שתובע עתה ומה שמודה לו מין מטבע הוא והוא נפטר מתביעתו אף לדברי התובע ממין מטבע ולמדנו מכאן שהתובע על חבירו מנה של מלוה והוא מודה לו חמשים של פקדון או מקח וכיוצא בו מודה במקצת גמור הוא שאין הגורם מעלה ומוריד בזה וכן כתבנו בפרק השואל בס"ד וכן דעת הרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל ומורי הרא"ה והרשב"א ז"ל. ג"ה מצינו אנו בתוספתא ת"ש דינר זהב זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף פטור ומשום דלפירוש רש"י ז"ל קשה כי הוא אומר ז"ל שכל המטבעות דין מטבע א' יש להם וללמדנו זה נקט דינר זהב זהוב שהכל יודעים דדוק' הוא ומוטבע בעא מיניה הא אלו נקט תנא דינר זהב סתם לא הוה משמע מוטבע דהוה אמרי' שוה קאמר ולהכי חייב וש"מ דכל היכא דקתני תנא מטבע שוה קתני וקשיא לשמואל:

א"ר אשי ה"ק וכו' וא"ת ואמאי לא שאל תלמודא הכא בדרב אשי כדשייל לעיל בדר"א לימא כשמואל ס"ל וי"ל דכמה תשובות בדבר חדא דכיון דהא שיילה לר"א ופרוקא ניהלי' לאו כרוכלא לשייל וליזיל לשיוליה לרב אשי ועוד דתירוצא דר"א הוה משמע לן דחיקא לאוקומה בדינר מטבעות או דינר מוטבעת לגירסת רש"י ז"ל ובדאיצטריך לומר הכי במאי עסקינן ולהכי הוה משמע לן דאי לאו דסבר לה כשמואל לא דחיק נפשיה בהכי אבל דרב אשי לאו דחיקא הוא דאורחא דתנא למיתני שכל האומר כך כאומר כך ועוד דהא פשיטא דר"א לאו לתרוצי אליבא דשמואל הוא דא"ל הכי ולאו דסביר' ליה כוותיה:

תני ר"ח לסיועיה לרב פי' דכיון דקתני חסר מעה פטור דליכא שיעור כפירה אפי' במעה מכלל דליה דשמואל דאמר כפירה בפרוטה ומינה דכרב ס"ל דבעי ב' מעין לכפירה שא"א לומר בכפירה דעת ג' אלא או כרב או כשמואל ודעת כל הפוסקים ז"ל והוא דעת רבינו הרמב"ן ז"ל ותלמידו מורי הרא"ה ז"ל דכיון דק"ל בהא כרב דקתני ר"ח כוותיה ממילא הוייא הלכתא כוותיה בפירושא דמתני' דסתם מטבע שוה הוא אבל מורי הרשב"א ז"ל אומר שאין זה הכרח דכי מעיינת שפיר בסוגיין משכחת לה שאע"פ שהיינו מעמידין המשניות בדוקא כשמואל לא קשו עליה דרב במאי דקאמר כפירת

הטענה שתי כסף אלא דרב סברא דנפשיה הוא דקאמר דשוה קתני ובעי לפרושי בהא קשייא על שמואל והיינו דלא חשיב רבא לעיל הני מתניתא לדיוקתא דחד מנייהו משום דהני שפיר אתי בין לרב בין לשמואל וכיון דאפשר לומר דתהוי הלכתא כרב בענין כפירת הטענה שתי כסף ואפשר לפרושי הני מתנייתא דדוקא קתני ולא סתרן אהדדי לא מבטלין דברי שמואל אלא במאי דתני ר"ח כוותיה בלחוד ובאידך הדרינן לכללין דרב ושמואל הלכתא כשמואל בדיני ועוד דלפום פשטא רב אשי כשמואל ס"ל בהא דמתרץ אליביה וכן מצאתי לקצת מן הפוסקים ז"ל אבל אין לנו אלא הכרעת רבינו הרמב"ן ז"ל ופשטא דשמעתא דשבקוה הכי ולא פרישו האי היפרישה דהני תרי פסקי ומעתה קי"ל דשוה משמע ומיהו אומר רבינו הרמב"ן ז"ל דדוקא במוציא בלשונו לשון מטבע דכיון דדרך מטבע לשום בהם כל דבר אמרו בדרך שוה אבל תובע חיטין או שאר מטלטלין ודאי דוקא טעין לי' מן הסתם ובעי' הודאה ממין הטענה ואפילו במטבעות דוקא בתורת תביעת מלוה או מקח ודכוותה אבל בא בטענת פקדון דוקא שאין לוזה פקדונו ממש כמות שהוא ואילו שלח בו יד הלה הו"ל גזל והוסיף עוד מורי הרא"ה ז"ל תלמידו משמו ז"ל דאפילו במטבע של הלואה כשטוענו מטבע היוצא בעיר ההיא כי הוא נשום להם לכל דבר אבל בטוענו מטבע שאינו יוצא בעיר ההיא אין שמין בו דוקא קאמר ומעתה אלו שכותבין במתנות דנשואין שקנו בכך וכך מטבע בלא אגב לדברי הרמב"ן ז"ל קנתה כשכתבו לה בשם אחריות חוב כדפרישנ' בפרק אף על פי דאע"ג דאין מטבע נקנה בחליפין הכא (שקאמר) [שוה קאמר] וכל שוה נקנה בחליפין אבל הרשב"א ז"ל כתב בתשובה דדוקא הוא כשמואל ובעינן דלכתוב ליה אגב קרקע וכן אנו נוהגין בזה:

ל"ש אלא וכו' אבל טענת מלוה והעדאת ע"א אפילו לא טענו אלא בפרוטה חייב יש שפירשו דדוקא כשהתובע בא בטענת ברי אבל בטענת שמא כגון שטוען א"ל עד א' שנטל' משלי כ"כ והרי ע"א והלה טוען להד"מ פטור משבועת התורה שאין שבועת ע"א אלא בטוענו בריא וכדאמרינן (התם) הכא טענת מלוה והעדאת ע"א ולא מקרייא טענת סתם אלא טענת בריא וכדתנן לקמן אלו נשבעין שלא בטענה ופרישנא שלא בטענת בריא ואמרינן נמי בשמעתא דר"ח קמייתא בב"מ בפ"ק הצד השוה שבהן שע"י טענה וכפירה הן באין ואמרינן לה על שבועת מודה במקצת ועד א' אלמא אף בשבועה ע"א טענת בריא בעינן דומיא דשבועת מודה במקצת וזה דעת הרא"ם ז"ל והר"ר אפרים ז"ל תלמיד רבינו אלפאסי ז"ל אבל רבם ז"ל הנזכר כתב בהלכות שבועות בעובדא דההיא כיתנא דא"ל לחבריה א"ל ע"א דעיילת לביתאי ופתחת ליה דלאו באנפאי ושקלת מיניה חד טוענה דכיתנא וא"ל אין שקלי ודידי שקלי דאמרת לי דואשקליה בחושבנא דידי

וכ"כ רבינו אלפאסי ז"ל דה"ל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע והכריע רבינו הרמב"ן ז"ל כדבריו ז"ל דקאמר ומתני' מסייע ליה כסתמא כתיב לא יקום ע"א באיש וגו' אבל קם הוא לשבועה וסתמא משמע לעולם ואפי' בטענת שמא הב' בממון ובורייתא דכייל ותני כל מקום שב' מחייבין אותו ממון א' מחייבו שבועה ופשיטא דב' מחייבין אותו ממון ואפילו בטענת שמא ומי שאומר בזו אין למדין מן הכללות אלא היכא דמוכחא מילתא במתני' או במתניתא או בגמרא אבל בלא הוכחה לא אמרינן הכי שאל"כ בטלת כל הכללות שמסרו לנו חכמים בש"ס הערוך שבידינו שרובו כללות ועוד דבירושלמי דקו טובא בהאי כללא דאקשו עליה והרי קרקעות שב' מחייבין ממון וע"א אינו מחייבו שבועה ופריק שנייא היא שאין נשבעין על הקרקעות כלומר שאין הכלל מדבר אלא בממון שהוא בר שבועה והרי קנס שאני היא שאין נשבעין על הקנס פי' דהרי אי מודה ביה נפטר וא"כ לאו בר שבועה הוא כלל ואקשינן תו והרי ב' מחייבין אותו פרוטה וכאן היא שבועת הדיינין ב' כסף פי' דקס"ד דמקשה דבכל שבועת הדיינין הוי הכי דינא ופריק כשנשבע מפיו מה כמר שמואל כשנשבע מפי אחרים פי' דמתני' דוקא במודה במקצת אבל שבועת ע"א אפילו בפרוטה וכדפי' בגמרא מכל מקום למדנו מן הירושלמי דק"ל דהאי כללא דוקא הוא מדפריך והדר פריך והרי והרי ועכ"ז לא הקשה והרי ב' מחייבין ממון בשמא ואין ע"א מחייבו שבועה בשמא והא דקאמר הכא טענת מלוה והעדאת ע"א לתביעה קרי טענה ואפילו בשמא וכן טענו דקאמר תבעו בעי לומר והתם נמי פרישנא אלו נשבעין שלא בטענת בריא אלא בטענת שמא וההוא דב"מ הא לפום פי' (דנקנה) [דייקנא] דהתם מגלגל שבועה דע"א ומודה במקצת הוא דאמרנן וגלגול שבועה איתא אפי' בטענת שמא ואם כן הא דקאמר שעל ידי טענה וכפירה הן באין תביעה וכפירה בעי למימר וכן עיקר ולז ה הסכימו רבותי נוחי נפש ולענין שבועת השומרין הכריעה רבינו הרמב"ן ז"ל כדברי האומר דהתם ודאי לא מחייבינן שבועה עד דאיכא שתי כסף דהא עיקר כסף או כלים דכתיב בקרא על טענת השומרין כתיבי ואי משום דאמרינן עירוב פרשיות כתוב כאן ההיא לענין אשר יאמר כי הוא זה בלחוד הוא דכי כתיב כי הוא זה להצריך הודאה במקצת הטענת מלוה הוא דכתיב אבל בטענת פקדון אפילו אמר כולם נאנסו חייב אבל לענין כסף או כלים לא אמרו עירוב פרשיות לומר דהמלוה בלחוד כתיב שזה לא נאמר בשום מקום תדע דשמואל לא הוציא מב' כסף אלא העדאת ע"א דלא כתיב בהאי פ' כלל ואפילו בההיא נמי איצטריך למיתן טעמא כדמפרש ואזיל מ"ט דאמר קרא אלמא אף בע"א אי לאו קרא דמחייב ליה בפרוטה הוה יליף במה מצינו משבועת מודה במקצת דניבעי שתי כסף וא"כ לענין שבועת השומרין דכתיבא בהאי פרשה דכסף או

כלים וליכא נמי טעמא דשום קרא למעוטי פשיטא דבעי שתי כסף דומיא דמודה במקצת וכן נראה עיקר. ומיהו הראיה שהביא רבינו ז"ל מפרק כל הנשבעין אינה ראיה ברורה כדבעינן למיכתב בדוכתה בס"ד אלא שהדבר מוכרח כאן במקומו:
להודיעך כוחו דר"ג וא"ת אדרבא ליתני טענו חטין ושעורין להודיעך כוחן דרבנן דפטרי י"ל דההיא לא חשיב להו כח כיון דבעי הודאה ממין כל הטענה:

דף מ:

תנינא זוקקין את הנכסים פי' רש"י ז"ל שהמטלטלין זוקקין את הקרקעות ואין לשון המשנה הולם פי' זה מדקתני עם הנכסים שאין להם אחריות והנכון דזוקקין ב"ד קאמר וכן הוא בתוספתא:
תלמוד ערוך הוא בפיו של ר"י הא מני אדמון הוא פי' הא דקאמרי ר"ג היא לא ר"ג ממש אלא אדמון דאזיל קצת בשיטת ר"ג לחייב בטוענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהם מיהת ואנא דאמרי כרבנן דפליגי עליה דאדמון דפטר ואפשר דמשום דאמרינן התם אר"ג רואה אני את דברי אדמון הוא דהוה אמר מעיקרא ר"ג היא וש"ס סבר דמשום דר"ג דטענו חטין והודה לו בשעורין קאמר ופריך ליה א"ה רישא נמי ופרקינן אלא הא מני אדמון היא וכר"ג דאמר הלכה כאדמון ולפום הא לית ליה לר"י ההוא כללא דאמר התם דכל מקום שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו דהיינו דאדמון רבנן היינו מה ששנינו לקמן ואיתא נמי בפ' ב' דייני גזילות הטוען כדי שמן לחבירו והודה לו בקנקנים ר"ג מחייב וחכמים פוטרין ולפום מאי דקאמר ר"ח בר אבא הכא הא מני אדמון היא ורבנן פליגי עליה משמע דס"ל דלכ"ע הטוען כדי שמן לחבירו יש בלשונו לשון קנקנים וכאלו תובעו קנקנים ושמן דהו"ל טוענו חטים ושעורים והודה לו בא' מהם אדמון מחייב דסבר טענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהם חייב ורבנן פטרי והיינו דקם ליה ר"י כרבנן וא"כ הך סוגייא דהכא דר"ח בר אבא פליגא אסוגייא דר"ח בר אבא גופיה דהתם בפרק שני דייני גזילות דאמר דלכ"ע כל שטוענו כדים ושמן דלכ"ע חייב ובהא פליגי דרבנן סברי שאין בלשון הזה לשון קנקנים ושמן בלחוד טעין ליה והו"ל טענו חטים והודה לו שעורים שהוא פטור ואדמון סבר יש בלשון הזה לשון קנקנים וה"ל טענו חטי' ושעורים דחייב ותהיה זאת מן הסוגיות המתחלפות בתלמוד ולענין פסק הלכתא כשמואל דמחייב דהא ר' יצחק אמר יישר ואסהיד משמא דר"י דאמר ישר ור"פ דהא בתרא נמי הכי אית ליה כדאיתא לקמן בסוף שמעתין ור"ח בר אבא משמא דר"י דאמר

פטור יחידאה הוא וכ"ש דסוגייא דפ' שני דייני גזילות אזלא כר"י דהכא ואסוגייא דהתם אית לן למיסמך אי משום דהוייא בדוכתה אי משום דאזלא כר"י משמא דר' יוחנן:

אם במערים חייב אם במתכוין פטור פי' דאנן בעינן שתהא תביעה קודמת לכפירה והודאה הילכך אם במערים קדם וקפץ להודות קודם שישלים חבירו תביעתו כגון שקפץ באמצע קודם שישתוק לא אהני ליה והו"ל כאלו תביעה קודם להודאה וחייב שבועה מודה במקצת אבל אם במתכוין הודאתו לומר כדרכה ולא להערים שמניחו לדבר עד שישתוק וא"ל שעורים אני חייב לך וחזר הלה וא"ל וגם חטין אני תובעך פטור וכן הלכה:

הודה בפרוטה וכפר בכלי חייב פי' ואעפ"י שאין הכל שוה שתי כסף ולרב דאוקימנא הא כוותיה בעי כפירת שתי כסף הא אחשביה רחמנא לכלי במקום שתי כסף שלכך יצאו כלי' למה שהן כדשמואל דרב נמי מודה בהא וכדאמרנא לעיל והא נמי מוכחא הכי וכן הלכה:

מנה לי בידך וכו' מנה לי בידך א"ל הן פירוש שהודה בב"ד א"צ חוץ לב"ד בפני עדים וכמוסר דבריו שאינו יכול לומר משטה הייתי בך והכי משמע בגמ' דהא כעדים הוה מדאמרינן והא הכא כיון דתבעיה בעדים כמאן דאוזפיה בעדים דמי:

למחר א"ל תנהו לי א"ל נתתיו לך אחר ההודאה שהודיתי לך ולפיכך פטור והכי מוכח בגמרא דמדמינא לה למלוה את חבירו בעדים וא"ל פרעתיך הא אלו א"ל נתתיו לך קודם דהודיתי חייב דהו"ל סותר הודאתו שהודה בב"ד או בפני עדים ואע"ג דאית ליה מיגו דאיבעי אמר שפרעו אחרי כן אין אדם נאמן לסתור הודאה שהודה בב"ד או בפני עדים בשום מיגו וכדמוכח נמי מסיפא דכי אמר אין לך בידי חייב ולא מהימן במיגו דנתתיו לך וזה פשוט. ומכאן לשליש שעשה הודאה על שלישותו ואח"כ סותר אותה שאינו נאמן ואע"ג דאית ליה מגו דאע"ג דשליש בעלמא מהימן בלא שום מגו התם משום דהימניה והכא לא הימניה כיון דלא האמינהו בלא הודאה ועוד דבשום מגו אין אדם נאמן לסתור הודאתו וכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד אבל אם אינו סותר הודאתו נאמן:

במתניתין אין לך בידי חייב פי' אסקה רב אשי בפ"ק דב"ב אין לך בידי דאמ' להד"מ ולפיכך חייב שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וק"ל לרבנן ז"ל למ"ל לרב אשי טעמא דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דההו' טעמ' לא אמר אלא כדלקמן בפלוגתא דאביי ורבא דהוו סהדי דאוזיף ופרע דלא להנו ליה עדי פרעון כדאמר רב אבל הכא אין כאן טענת פרעון ולא עידי פרעון אלא שהוא טוען שלא לוה מעולם ובאו עדים שלוה שהוא חייב כטוען להד"מ ובאו עדים שלוה שהוא חייב ותירץ הרב אב ב"ד ז"ל דהא דטעין להד"מ היה חוץ לב"ד אילו לא היינו אומרים דכל האומר לא לויתי הוא

כאומר לא פרעתי כיון דאית להו מיגו מסרסינן דבוריה או איהו נמי מפרט ליה ואמר הא דאמרי להד"מ פרעתיו בעי למיטען אלא משום דהוה תבע לי מאי דלא הוה ליה גבי קפצתי ואמרתי להד"מ עביד אינש דלא מגלי כוליה טענתא אלא בבי דינא אבל השתא דטענת לא לויתי הוא כאומר לא פרעתי א"א לסרס לשונו ולומר פרעתי בעא למימר דהא אמר מעיקרא שלא פרע ונכון הוא עוד י"ל דרב אשי התם לרווחא דמילתא נקט דהוא טעמא למימרא דקתני חייב חייב לעולם ואפילו יש לו עדים שלוה ופרע וכדרבא לקמן ול"ק לאביי דלקמן דאיהו מפרש מתניתין כפשט' חייב השת' דלית ליה עידי פרעון ואיכא דק"ל דמ"מ שמעינן ממתניתין שהאדם מוחזק כפרן ע"פ הודאתו ואלו בפ' שנים אוחזין בשמעתא דר"ח קמייתא אמרינן משום פיו ועד א' מה להצד השוה שבהן שכן אינו מוחזק כפרן תאמר בעדים שהוחזק כפרן וי"ל דאנן לא אמרינן אלא שאינו מוחזק כפרן ע"פ עצמו לב"ד בלא הכחשת עדים כגון שבתחלה טען וחזר וטען כנגד הטענה הא' אבל ע"פ עדי הודאה מוחזק הוא בכפרן ולכך למדין מכאן שהטוען בב"ד לא לויתי וחזר וטען פרעתי טוען וחוזר וטוען כל זמן שלא הוכחש בעדים מן הא' דהא מפטור לפטור חוזר וטוען ומוחזק כפרן ליכא ע"פ עצמו וכן נראה דעת החסיד ז"ל בפ' חזקת וכן שמעתי מפי מורי הרשב"א ז"ל אבל מורי הרא"ה ז"ל היה אומר שאינו טוען וחוזר וטוען דקי"ל כרבא וכרב אשי שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי הו"ל כשחוזר וטוען פרעתי כחוזר בו מחיוב לפטור שהרי בכלל טענתו הא' יש שלא פרע וכן נראין הדברים וזכורני שהרבה דנתי על זה לפני מורי הרשב"א ז"ל עוד י"ל דאיכא בין המוכחש ע"פ עדי הודאה למוכחש בעידי הלואה דאלו מוכחש בעידי הלואה שטען שלא לויתי הוחזק כפרן לאותו ממון לעולם וכדאמרינן בפ"ק דמציעא הוחזקת כפרן לאותה איצטלא שלא אמרו הכופר במלוה בעדים כשר לעדות או לעדות או לדינין דעלמא אבל באותו ממון אינו נאמן ואלו במוכחש בעידי הודאתו לא שמענו שיהא מוחזק כפרן ומעתה גם בזו י"ל דאמרינן התם בשמעתא דר"ח שאין חדם מוחזק כפרן על פיו וזו מן הדברים שדנתי בפני רבותי:

מנה לי בידך וא"ל הן א"ל אל תתנהו לי אלא בפני עדים וכו' עד חייב מפני שצריך להחזיר לו בעדים ושמעי' ממתני' דכי א"ל אל תפרעני אלא בעדים תנאיה תנאה אע"פ שא"ל לאחר הלואה דהא מתני' לאחר שהלוהו מיירי מדקתני מנה לי בידך ומיהו אומר רבינו הרמב"ן ז"ל דמסתברא דהא מיירי בשקבל עליו הלה או ששתק דשתיקה כקבלה דמייא אבל אם אמר לו שאינו רוצה לקבל עליו הדין עמו ואין צריך להחזיר לו בעדים ולא אמרינן לאכפוריה מכוין ולא יהא נאמן לומר פרעתיך דאדרבה אידך שמחדש עתה

ואומר לו אל תפרעני אלא בעדים מתכוין לכפור בו אם יפרעהו שלא בעדים וכתב שכן נראה דעת רבינו שמואל ז"ל בבבא בתרא גבי הא דאמרינן בפ' חזקת הבתים הודא' בפני ב' וצ"ל כתובו שפירוש רבנו שמואל ז"ל טעם הדבר מפני שהכתיבה חוב לזה ואין חבין לאדם שלא מדעתו דאי לא כתב הודאתו הו"ל מלוה ע"פ ויכול לומר פרעתי וכי כתבינן שטרא לא מהימן לומר פרעתי ואע"ג דאי' לן התם טעמא אחרינא שאין כותבין משום דהשתא גבי מנכסים משועבדים מ"מ למדנו שהרב ז"ל סובר דבהודאה ע"פ יכול לומר בלא עדים אפרעך שלא אהיה צריך להביא עדי עמי ע"כ פי' לפי' שאל"כ למ"ל להאי למעבד שטרא לימא ליה בפני עדים אל תפרעני אלא בעדים ומשמע דסתמא קאמר צריך לומר כתובו ולא סגי ליה כשיאמר לו כן בשעת הודאה ואין הראיה הזאת כ"כ מדברי רבינו שמואל ז"ל אלא דבלא"ה הדברים נראין כדברי רבי' ז"ל אבל הרא"ם ז"ל סובר שבע"כ יכול לומר שלא יפרעהו אלא בעדים שהרי עבד לוה לאיש מלוה ושאלתי למורי הרשב"א ז"ל ואמר דבמלוה נראין דברי הרא"ם ז"ל מההיא טעמא דעבד לוה לאיש מלוה אבל בפקדון נראין דברי הרמב"ן ותמיה לי מילתא מטעמא דעבד לוה היאך יוכל לשעבדו עתה למה שלא נשתעבד לו בשעת הלואה ולהוסיף עבדות על עבדותו הא ודאי אפילו בשקבל עליו תמיה מילתא במה נשתעבד לו לאחר מתן מעות אלא שבזה י"ל דבההיא הנאה דקא מרויח ליה זמניה השתא או דלא דחיק ליה גמר ומשעבד נפשיה דבהנאה אדם גומר ומשתעבד כדאמרינן גבי ערב וגבי מתנה שומר חנם להיות כשואל ואחריני טובא אבל לשעבדו זה בעל כרחו לעשות מלוה על פה כמלוה בשטר מהיכא אתייא לן להא ודאי בעניות דעתי אין לי אלא דברי רבינו הרמב"ן ז"ל וכן הסכים מורי הרא"ה ז"ל והרמב"ם ז"ל לא פי' בזה כלום:

אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת פירוש בדורו של רב נחמן תקנו כן ונקרא שבועת היסת לשון המלכה כדמתרגמינן כי יסיתך אחיך בן אמך ארי ימלכינך שלא יהא קופץ וכופר בלא שום המלכה כמו שהיו רגילים ע"ה לעשות קודם תקנה זו לפי שהיו יודעין שהיו פטורין אף משבועה פירושים רבים נאמרו בלשון היסת אבל זה נרא' לי נכון יותר מכולם. אישתמוטי אשתמיט ואע"ג דכ"מ אמרינן להדיא דלא תלינן בהשמטה בכופר בכל אלא במודה במקצת זהו לדין תורה אבל אחרונים סמכו לומר דאף בכופר בכל תלינן דעביד לאישתמוטי:

תדע דאמר רב אידי בר אבין אר"ח הכופר במלוה כשר לעדות דטעמא משום דאמרינן דלהשמטה כפר וק"ל טובא מאי תדע דהא בב"מ דהוה סברין דבכופר בכל ליכא השמטה בכל הדורות שהיו לפני רב נחמן הוו סברין להא דר"ח ומשום דס"ל דכשר

לעדות שאני דלגבי שלא נפסלם לעדות כל מאי דאפשר למיתלי בהשמטה תלינן אבל לחייבו שבועה לא תלינן ואם כן מאי תדע דאמרינן השתא ומתוך הדוחק י"ל דלאו לראיה גמורה מייתינן לה אלא לעשות סמך לתקנה זו כשתקנו האחרונים ז"ל ולמיסמך תקנתיהו (אהדדי) [אמידי] דאורייתא ולומר שיש מקום לתלות כופר בכל להשמטה לתיקון שבועה זו דהא אשכחן ליה מדינא דכופר בכל לענין דכשר לעדו' ועשאוה לנו כמותה מפני תיקון העולם שלא יקפוץ אדם לכפור בכל ומעכב של חבירו אצלו שלא כדין ואולי גם כן תנעול דלת בפני לווין דלא אכשר דרי כנ"ל:

אמר ר"ח הכופר במלוה כשר והא דהכופר במלוה כשר לעדות אוקימנא אפי' בשכפר בדבר שהיה עמו בב"ד דאי לא אף בפקדון כשר וטעמא דמילתא משום דתלינן דלהשמטה בעלמא כפר כי הוא היה חייב במקום אחר והוא דוחק לפרוע מה שבידו עתה בב"ד אבל בפקדון שיש בידו בב"ד אין לומר כן שהרי אסור לשלוח יד בפקדון במקום אחר וכבר פירשתיה במקומה בס"ד:

רב חביבא מתני אסיפא וכו' ופסק רבינו אלפסי וכל הגאונים ז"ל הלכה כלישנא קמא דאפילו באומר להד"מ משביעין אותו שבועת היסת והביאו ראיה מעובדא דפ"ק דמציעא בההוא רעיא דהוו מפקדי ליה בסהדי ההוא יומא אפקידו ליה בלא סהדי ואמר להד"מ ואתו סהדי דאכל תרי מנייהו ואמרי' דאם איתא לדר"ח קמייתא משתבע אשארא ופרכינן ונחייביה שבועה מדר"נ אלמא הלכתא כלישנא קמא אפי' באומר להד"מ ור"ת ז"ל כתב דכיון דתרי לישנא בגמרא [אזלינן בתר המיקל] ועובדא דההוא רעיא שאני דכיון דאתו סהדי דאכל תרתי מנייהו וגם כל יומא מפקדי לי' כמאן דאיכא דרר' דממונ' דמי ואין זה נכון דסוף סוף גמ' אייתי התם בהדיא לישנא דגמ' קמא ולא פריש בה מידי והו"ל לאתויי לישנא בתרא דהכא או דלמא יהא כדררא דממונא דמי וכן דחה הראיה הזאת הרמ"ה ז"ל ועוד אומר רבינו הרמב"ן ז"ל דכיון דלישנא קמא לישנא דגמ' ולישנא בתרא לישנא דרב חביבא לא שבקינן לישנא דגמ' משום לישנא דיחידאה וכיוצא בזה כתב רבינו אלפאסי ז"ל בפרק ערבי פסחים לענין הבדל' וכן פסק כאן הרמב"ם ז"ל וכן עמא דבר ומיהו אין שבועת היסת אלא בבא בטענת ברי וכדאמרי' חזק' אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כלומר שיודע האמת כמוהו והני טעמי לא שייכי אלא בטענת ברי אבל בטענת ספק ליכא אלא חרם סתם:

דף מא.

איכא בינייהו מיפך שבועה ומכאן למד ר"ת ז"ל דאף שבועת היסת בנק"ח דאי לא בכל האי שקלא וטריא לימא דאיכא בינייהו נק"ח ועוד הביא ראיה מעובדא דקנייא דרבא דכופר בכל הוה לומר יהביתנהו ניהלך וא"ל שקול קנייא ואשתבע לך ושקל ס"ת ואשתבע ליה אבל הגאונים והרמב"ם ז"ל כתבו דבשבועת היסת ליכא נק"ח ואף ע"ג דאיתיה בשבועת המשנה דלקמן במכילתין דהוו דרבנן התם כעין של תורה תקנוהו אבל שבועת היסת שתקנו האמוראים בדורו של ר"נ לא החמירו בה כזה והא דהכא אינה ראיה דהכא לא שקיל וטרי תלמודא אלא במאי דאיכ' בינייהו לשום חיוב נשבע אלא לענין תכסיס השבוע' שכבר היו יודעין שאין תכסיסן שוה ואותה ראיה דקנייא דרבא יש דוחים דהתם מודה במקצת הוה אלא שקיצר הש"ס ואין זה נכון אבל הנכון בעיני לתרץ דהתם לא חייבי' רבא למשקל ס"ת אלא דנתבע עביד הכי מנפשיה מההיא מהערמתו שעשה כן כדי שיהא לו סבה למיתן קנייא דיליה ביד התובע כדי שישבע דיהבינהו נהליה (וגבי) [וגם] לוותר עליו חומר שבועה כדי שיקבלנה אידך ולא יתן אל לבו הלכך אין לנו אלא דברי הגאונים ז"ל שמנהגם תורה ויש מביאין ראיה לדברי ר"ת ז"ל מדאמרי' בעובד' דההוא רעייא דפרכינן ונחייביה שבועה מדרב נחמן ואם איתא מאי קושיא דהא טפי עדיף לן מדר"ח דהויא שבועה דאורייתא דאית בה נק"ח ולאו ראיה היא כלל דהתם לאו אטכסיסיה דשבועה קפדינן אלא דכיון דהוה אמר אם איתא לדר"ח משתבע משמע דאי ליתא לדר"ח לא משתבע כלל ומש"ה פרכינן דהא בלאו דר"ח איכא עליה שבועה מדר"נ וזה נראה ברור ולענין לשון שבועה כבר כתבתיו לעיל בריש פרקין. הא דאמרינן בדרבנן מפכינן שבועה פי' רש"י ז"ל דה"ק כל שבועת דרבנן כגון שבועת המשנה דלקמן פ' כל הנשבעין וכל הגאונים ז"ל קבלו דהתם ודאי לא מפכינן ולא אמרו כאן אלא בשבוע' היסת דהכא שהוא נשבע ונפטר אבל כל הנשבעין ונוטלים דרבנן לא מפכינן שבועה על הנתבע לישבע וליפטר וכ"כ רבינו אלפאסי ז"ל בפ' הכותב ונתן טעם לדבריו דמנתבע לגבי תובע הוא דמפכינן שבועה כרבנן משום דא"ל נתבע לתובע את לית לך גבאי ולא מידי אי ניחא לך אשתבע ושקול אבל כשהתובע מפיך לנתבע יכול נתבע למימר ליה את מדינא לית לך ורבנן תקון לך בשבועה אי ניחא לך אשתבע ושקול כדתקון לך רבנן ודקא בעית לאפוכי עלי אע"ג דטבא הוא לדידי לא בעינא בהך תקנתא ודמיא למאי דאמרינן כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו וכן פסק הרמב"ם ז"ל ורבינו הרמב"ן ז"ל הכריע עוד כדברי הגאונים ז"ל ונתן טעם לדבריו שאפילו שבועה שהיא מוטלת על הנתבע מן הדין כשרוצה אומר לתובע השבע וטול ואם אמר תובע

איני מקבל אין שומעין לו אלא אומר לו אם אתה רוצה להוציא ממני ממון השבע וטול וא"ל שתוק הימנו כ"ש כשהשבועה אינה מוטלת מן הדין על התובע שאם רצה לסלקה מעליו שאין שומעין לו אלא אם רצה לישבע יטול וא"ל אומרין לו שתוק הימנו:

ומר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן שבועה וכתבו הגאונים ז"ל דלית הלכתא כמר בר רב אשי דהא אמרינן בפ' בהמה המקשה הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה וחיוורי [ויש גורסין ולית הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה וחיוורי] ומביאין ראיה לאותה גי' משום דבפ' יש נוחלין לענין עדות ג' בראשון אמר לית הלכתא כמר בר רב אשי וכן בפרק אלו נערות לענין מזונות אלמנה וא"כ היכי אמרי' דהלכת' כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה וחיוורי דהא בהנהו תרי נמי לית הלכתא כוותיה ואין ראיה אדרבא משם קושיא על גירסתם דכיון שכבר נתן הש"ס כלל דלית הלכתא כמר בר רב אשי [למה להו לאשמעינן] בהנהו דפ' יש נוחלין והאלמנה אבל לגי' הגאוני' ז"ל ל"ק דאדרב' לפי שהכלל היה דהלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה וחיוורי וההיא דעדות ודאלמנה יוצאות מן הכלל ההוא הוצרכו לומר בכל חדא מנייהו דלית הלכתא כוותיה ואע"פ שנתנו כלל למר בר רב אשי הדבר ידוע שלא נאמרו הכללות אלא על הסתומות שאין בהם פסק הלכה ולא סוגיא דגמ' וזה ברור:

אמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם פירשתיו במקומה בע"ה:

ותקנתא לתקנתא לא עבדינן פי' וכיון שכן חוזר לדין תורה שהוא פטור אפי' משבועה נמצא משתכר מפני שהוא חשוד דלא סגיא בלא"ה ומיהו דוקא בחשוד ע"פ עדים אבל בחשוד על [פי] טענת תובע שאומר לו גזלתני והוא אומר להד"מ נשבע היסת ולא אמרינן אי גזלן הוא כדברי התובע לא נרמי עליה שבועה ויפטרוהו וכ"כ כל הגאונים ז"ל ודעת מורי הרשב"א ז"ל דה"ה בשתובעו שנטל ממנו מנה של רבית והלה כופר דמשתבע היסת דדלמא כי רמית עליה שבועה מודה דפרשי אינשי מספק שבוע' ולא פרשי אינשי מספק ממונא אבל מורי הרא"ה ז"ל היה אומר דדוקא בטענת גזל משום דמתקן לאויה בחזרה אבל ברבית דלא מתקן לאויה בחזרה כדכתיב בר"פ איזהו נשך לדעת רבינו הרמב"ן ז"ל לא משתבע היסת וכבר כתבתיה במקום אחר והשתא ודאי [אין] נראין לי דברי הרשב"א ז"ל וכמו שכתבתי עתה באחרונה בנמקי בב"מ וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל דלא משתבע היסת וכן כתבתיה. האי מאן דמפיק שטרא על חבריה פי' סתם שטר שאין בו נאמנות דאלו יש בו נאמנות ודאי לא משתבע כלל ואפילו בפוגם כי מה שמודה לו משיב אבידה הוא דפטור משבועה מדין מיגו דאי בעי אמר לא גביתי כלל וזה פשוט:

ומה בין זה לפוגם שטרו פי' דקס"ד דההוא נמי לא משתבע עד דלימא ליה אידך אישתבע לי ופרקינן דהתם אע"ג דלא אמר ליה משבעינן ליה ובדלא אמרינן דהתם משתבע בנק"ח כדעת הגאונים ז"ל משא"כ בזו שמעינן דבהאי נמי בנק"ח משתבע ואין זו ראיה גמורה דדילמא הכא לא פרכינן מידי אטכסיס שבועה אלא שכבר קבלנו שכל הנשבעין ונוטלין הם בנק"ח חוץ הנשבע על המשכון דאית ליה עליה כך וכך שנפטר בהיסת משום דאית ליה מיגו דלהד"מ או החזרתי וגם אינו חשוב נשבע ונוטל כיון שיש משכון בידו כדעת קצת הפוסקים ז"ל והוא דעת מורי הרא"ה ז"ל (ואף) [אבל] דעת הרמב"ם ז"ל שאף הוא נשבע בנק"ח וכן דעת מורי הרשב"א ז"ל ועוד נאריך בזו יותר לקמן בס"ד:

ואם א"ל אישתבע לי אמרינן ליה אישתבע ליה כתבו הרא"ם והרמב"ם ז"ל וכן הסכימו כל בעלי הוראה ז"ל דדוקא בטענת פרעון שאינו נותן דופי בגופו של שטר ושטרא לפרעון קאי אבל בטוען עליו אמנה הוא או ריבית יש בו וכיוצא בו כאלו לא משתבע ליה כלל השתא אלא אומר לו שיפרענו ואח"כ אם ירצה יתבענו שנטל ממנו שלא כדין ויביאנו לידי שבועה אם טוענו ברי ומי שהוציא על חבירו כתב ידו שהוא חייב לו וזה טוען שפרעו כבר כתבתיה במקומה בארוכה כי דעת הגאונים והרמב"ם ז"ל דמשתבע ומיפטר כדין מלוה ע"פ דלא אמרינן שטרך בידי מאי בעי אלא בשטר בעדי' שגובה מנכסים משועבדי' ולא בכתב ידו שאינו גובה אלא מנכסים בני חורין כמו ששנינו בפי' אבל בתוס' כתבו והיא דעת רבותי ז"ל דבכתב ידי משתבע נמי אידך וגבי מבני חרי מיהת כדין מלוה בשטר והרשב"א ז"ל הביא ראיה משטר פקדון בעדים שאינו גובה מנכסים משועבדים ואפ"ה אם טען החזרתי אינו נאמן אלא הבא בטענה דיכול לומר נאנסו משום מיגו כדאיתא בב"ב פרק המוכר את הספינה וכן נראה עיקר אלא שכבר פשט המנהג בזה בכל גלילינו כדברי הרמב"ם ז"ל:

אר"י אר"א המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים פי' צריך לברר פרעונו בעדים ולא סגי לומר פרעתי בעדים פלוני ופלוני והכי מוכח מהא דאמר שמואל עלה יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים ובודאי דלהאי לישנא קמא לרווחא דמלתא נקט האי לישנא ולהוציא מלבו של רב אסי דאילו לדידיה אפי' לא אמר אלא פרעתיך ביני לבינך נאמן בשבוע' היסת דהא טעמ' דשמואל משום דהמלו' את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים כלל וכדאמר רב אסי בלישנא בתרא וכ"ש אם אמר פרעתיך בפני עדים ומתו או איני זכור מהם וכן הלכתא וטעמא דר"א בלישנא קמא משום דס"ל דכיון שהקפיד להלוות לו בעדים הא גלי אדעתיה דלא מהימן ביה וכמאן דא"ל שלא יהא נאמן עליו אלא בעדים דמי ולית הלכתא כוותיה. תיובתא דרב אסי

אבל לשמואל ל"ק ואע"ג דסתם נתתיו לך ביני לבינך משמע דהא פרישנא דלשמואל אף בטענה זו פטור:

דף מא:

רב יוסף מתני הכי וכו' ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים פי' ולברר את פרעונו בעדים כדכת' לעיל:

כי אמריתא קמיה דשמואל א"ל יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים ולהאי לישנא ודאי כל שאמר פרעתיך ביני לבינך ואפילו בע"א אינו נפטר דהא לא קיים תנאו כלל שאמר אל תפרעני אלא בעדים אבל באומר פרעתיך בפני עדים אלא שאיני זכור מ' הם או שאמר שמתו אותם עדים בזה נחלקו המפרשים ז"ל שי"א דבהא אינו נאמן אע"פ שבא בטענת עדים וכביני לבינך דמי ומסתמא כי אתני אל תפרעני אלא בעדים לאו משום הא אתני דמ"ל שפרעו בינו לבינו או שיטעון שמתו או שאינו יודע מי הם אין בהם שום הוכחת עדות של אמת ודוקא נקט פלוני ופלוני שהלכו להם למדינת הים שמסיים אותם שהם חיים דאיפשר לאגלויי וא"ת א"כ כי אותבינהו ממתני' לשמואל אמאי אסקוה בתיובתא נימא דמתני' באומר שפרע בעדים שמתו או שאינו זוכרה וי"ל דש"ס משמע ליה דאי משום הא פשיטא דחייב אלא ודאי להכי אוריך למיתני חייב מפני שצריך לפורעו בעדים לאפוקי מהא דשמואל ונוסחי איכא דגרסי לה הכי בהדיא תנן מנה לי בידך וכו' עד חייב מפני שצריך לפורעו בעדים ה"ד אילימא דלא א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני צריכא למימר אלא לאו דא"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני וקתני חייב ואחרים כתבו דהאי לישנא דשמואל לאו דוקא דה"ה באומר בעדים שמתו או שאינו זוכרן דסוף סוף הרי בא בטענה שקיים שנאו שפרעו בפני עדם ויד התובע בתנאו על התחתונה ולהוציא מלבו של רב אשי הוא דנקט פלוני ופלוני ולא אהני תנאה אלא שלא נוכל לפורעו בינו לבינו בשום מיגו והא' יותר נכון:

פריך רב אחא ממאי דבשעת הלואה לאו דוקא דה"ה לאחר הלואה מהני תנאה (וכדדמינן) [וכדתנינן] מתני' להדיא או בדרך הרא"ם ז"ל או בדרך רבי' הר"ם ז"ל אלא הכא כל שהתנה אל תפרעני אלא בעדים קורא שעת הלואה וכל שלא התנה כלום קורא שעת תביעה ומשום דלאו אורחא לאתנויי אלא בשעת הלואה נקט הכי והכי דחינן ממאי דהא ברייתא על שעת הלואה או דכוותה קאי ושהתנה שלא יפרעהו אלא בעדים דילמא בשעת תביעה קאי שתובעו מה שהלוהו כבר ובשלא התרה כלום אלא (שהתנה) [שהלוה] סתם ופלוגתייהו במלוה את חבירו בעדים סתם דת"ק סבר המלוה את חבירו

בעדים צריך לפורעו בעדים וה"ק ליה לאו בעדים הלויתיך הי"ל לפורעני בעדים ופרע לי בעדים דקתני פי' ברר לי פרעונך בעדים ור"י סבר דא"צ לפורעו בעדים ויכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני אבל בשעת הלואה דלר"מ שהתנה עמו בשעת הלואה או אחרי כן שלא יפרעהו אלא כעדים דכ"ע צריך לפורעו בעדים ודלא כשמואל ויש גורסין כאן ותו לא מידי ובנוסחא דידן ליתא ולא בגירסת הרמב"ם ז"ל לפי מה שפסק כדבעי' לומר בסמוך:

א"ר פפי וכו' עד ר"פ משמיה דרבא אמר א"צ לפורעו בעדים ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים אינו נאמן כך הגירסא בספרים שלנו והיא גירסת רבינו אלפאסי והגאונים ז"ל ולפי גירסא זו אתייא הא דרבא כדרב אשי דלישנא בתרא והא דלא פסק הלכתא כרב אשי משום דאיכא תרי לישני ואיכא דמפכי להו ללישני ולהכי לא סגי ליה למימר הלכתא כר"א כלישנא בתרא אבל בעל הלכות ז"ל גורס נאמן וזו גירסת הר"ם ז"ל ופסק הלכה שלו וכתב שחקר בנוסחאות ישנות ומדויקות שבאו לו למצרים שהיו כתובים קודם לזמן ההוא חמש מאות שנה והיה כתוב בהן נאמן וקשה מאד לגי' זו מאי איכא בין הא למימרא דשמואל דלעיל בלישנא בתרא דאסקיה ש"ס בתיובת' ממתני ואע"ג דאמרי' (מאי) [תנאי] היא הא אידחי' לה וי"ל כי לפי' האחרון שכתבנו לעיל בדשמואל הוסיף רבא עכשיו דדוקא שאמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים דמילתא דעבידא לאיגלויי הוא אבל אם אמר פרעתיך בעדים ואיני זוכרם או עדים שמתו אינו נאמן דלהכי ודאי אהני ליה תנאיה למלוה ואע"פ שלא הוסיף רבא בלשונו עתה כלום על לשונו של שמואל אפילו הכי מדלא אמר הלכתא כשמואל ומדאסקינן ליה לעיל בתיובתא שמעינן דחדית לן רבא הא ולא הוצרך לפרש ולפירוש הראשון יש לפרש דלעיל אסקוה בתיובתא ממתני' משום דמשמע להו דמתני' דקתני חייב סתמא משמע לעולם ואפילו באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים ורבא בא וחידש דהא איכא לאוקמה למתני' שפיר באומר פרעתיך בעדים סתם או מתו אבל באומר בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים מודה דמתני' דפטור וסתם רבא לשונו בזה משום דהא ידיעה לן מסתמא מכיון דלא אמר הלכתא כדשמואל וכדפרישנ' וכל זה דוחק והנכון כגירסת הספרי' שלנו ועליה סמך הרמב"ן ושאר כל המפרשים ז"ל והוא דעת רבותי נוחי נפש:

נמצא פסק הלכה שהמלוה את חבירו אפילו בעדים ואמר פרעתיך ביני לבינך נאמן אמר ליה אל תפרעני אלא בעדים וא"ל פרעתיך ביני לבינך או בפני עדים ומתו או איני זוכרם

דכ"ע אינו נאמן אבל אם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים לדעת הרמב"ם ז"ל נאמן ולשאר הפוסקים ולשיטתנו אינו נאמן וכל היכא דאמרי' נאמן היינו שנאמן בשבועת היסת:

ההוא דא"ל לחבריה פרען באנפי ראובן ושמעון ואית דגרסי לא תפרען אלא באנפי ראובן ושמעון והכל דרך א'. גירסת הספרים שלנו והיא גירסת רש"י ז"ל והיא גירסת רב אלפאסי ז"ל אזל ופרעיה באנפי סהדי אחריני אמר אביי באנפי סהדי א"ל באנפי סהדי פרעיה כלומר שלא נתכוון הלוה לסיים בעדים בדרך קפידא אלא לפי שנראה שהיו מצויים לו יותר ולאפוקי שלא יפרענו שלא בעדים רבא אמר להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה וכן בעובדא דבסמוך גרסינן אזל פרעיה באפי סהדי ואיתנוס ובדברי רבא נחלקו המפרשים ז"ל כי ר"ח ז"ל פירוש דדוקא דטעין פרעתיך בפני פלוני פלוני והלכו להם למדינת הים דלהכי אמר עדים מסויימים דלא לדחוייה בהאי טענה כלל אבל אם באו העדים לפנים והעידו כן פטור בהא לא אפסילו סהדי דעלמא עליה ויש מסייעין פירוש זה מדלא אמר רבא דהא פסלינהו אלא דנקט לישנא דלא לידחייה וגם הרמב"ם ז"ל פסק וזה עולה לפום מאי דפסק הרמב"ם ז"ל באומר אל תפרעני אלא בעדים שאם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן דאהני ליה כי אמר בפני פלוני ופלוני פרען דלא מהימן עד שיביא עידיו אבל לפום גירסא דגרסינן לעיל אינו נאמן כי אמר ליה פרעו בפני פלוני ופלוני לא אהני ליה מידי טפי מן האומר אל תפרעני אלא בעדים וזה אינו במשמע ויש מתרצים דלעיל אע"ג דאימ נאמן נטרינן ליה זמן קרוב לפי ראות ב"ד עד דנחזי אי מייתי להו אבל בהא לא נטרינן ליה כלל דלהכי אמר ראובן ושמעון דלא לידחייה כלל אפי' שעה וקשה לשיטה זו דהא מדקאמר אזל ופרעי' באנפי סהדי אחריני ואמר אביי נמי באנפי סהדי א"ל באנפי סהדי פרעיה משמע לן דקים ליה דפרעיה בסהדי וכגון שבאו לפנינו אלא שהרמב"ם ז"ל כתב שמצא כתוב בגויליים הנזכר לעיל וכן בהלכות גדולות אזל ופרעיה בין דיליה לדיליה ואף לגירסא זו צריכין אנו לפרש שגורס כן לומר שהוא כאלו הוה בין דיליה לדיליה לומר שלא באו עדים לפנינו שאילו באו לפנינו היה פטור ולא בשפרעו ממש בינו לבינו דא"כ ודאי לא מהימן כלל שאף באומר אל תפרעני אלא בעדים אינו נאמן וכ"ש כשסיים לו עדים אבל רבינו אלפאסי ז"ל כתב שאם באו לפנינו עדים שפרעו אינם נאמנים ורבא ה"ק דלהכי א"ל ראובן ושמעון דלא לידחייה כלל בסהדי אחריני ואע"ג דמייתו להו וכאלו פסלינהו לכ"ע עליה להאי מילתא ולפי שלא פסלה בפי' לא נקט רבא דפסלינהו וכן נראה עיקר לפום הגירסא הראשונה שיש בספרים אזל פרעיה באנפי סהדי אחריני ועוד הביא ראיה הוא

ז"ל מעובדא דבסמוך דא"ל לא תפרעין אלא באפי סהדי דתנו הלכתא אזל ופרעיה באנפי סהדי אחרינ ואיתנוס וכו' עד דאמר ליה כיון דקא מודית דקבילתנהו מינאי פרעון הוי דמשמע דוקא משום דקבלינהו הא לא"ה לא הוי פרעון ואע"ג דאזל ופרעיה באנפי סהדי דמשמע דודאי פרעיה באנפינהו כדכתיבנא וזו ראיה היא לפי הגירסא הזו אבל לדברי ר"ח והרמב"ם ז"ל י"ל דל"ק משום דאינהו לא גרסי בהאי עובדה אלא פרעיה סתם או פרעיה בין דיליה לדיליה וכפום פירושא דפרישנא לה לעיל אבל הגירסא הראשונ' היא הנמצאת לנו בכל הספרים ולפי אותה הגירסא הפסק הנכון כרבינו אלפאסי ז"ל וכן עיקר:

רבא אמר כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי איכא דק"ל כיון דסהדי לא מהימניה מכלל דפסולי עדות הן וא"כ היאך הלוה מוחזק כפרן על פיהם ולאו מילתא היא דודאי העדים כשרים הם אלא דכיון שהוא כמודה על עצמו שלא פרע הוא נזוק בנכסיו ופוסלם עליו לפי שהודאת בעל דין לחובתו חשיבא לחיוביה כנגד מאה עדים שיעידו לזכותו כדאמרי' הודאת בעל דין כמאה עדים דמי וזה פשוט:

ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל ולאו פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני ואמרו לא היו דברים מעולם אמר רב ששת הוחזק כפרן רב אמר כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה פר"ח ז"ל דהא לעדות העדים קאי שאין הכחשתם חשובה הכחשה דכיון דלא רמייא עלייהו שלא הזמינם לעדים אמרי להד"מ ולאו אדעתייהו ואינו נכון דהא אמרינן האי לישנא בעובדא דבסמוך דאמרו עדים בארבעה ארבעה הוו קיימי והתם ליכא למימר גבי עדים דאמרי ולאו אדעתייהו כיון שנתנו לבם לומר בבריא בכך וכך הוו קיימי לכך הנכון כדפירוש רש"י ז"ל דאנתבע קאי דכיון דלא רמייא עליה לפרוע בעדים וגם לא היה צריך עתה לומר כן א"ל ולאו אדעתיה ודכוותה הוה ס"ד לומר לקמן דכיון דלא רמייא עליה לומר בעפצים פרעתיך יכול הוא לומר עתה דאמר לה ולאו אדעתיה שהיה סבור שפרעו בעפצים ואם לא פרעו בעפצים פרעו בדבר אחר ופסקי כולהי רבוותא ז"ל הלכתא כרבא וק"ל מההיא דאמרינן בפרק גט פשוט רב יצחק בר יוסף הוה מסיק זוזי בר' אבא אתא לקמיה דר"י נפחא א"ל פרעתיך בפני פ' ופ' א"ל יבא פ' ופ' ויעידו א"ל ואי לא אתו לא מהימנינא והא קי"ל המלוה את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים א"ל כי הא ס"ל דאמר ר' אבא אמר רבי האומר לחבירו פרעתיך בפני פ' ופ' יבאו פ' ופ' ויעידו א"ל והא אמר רב גידל אמר רב הלכ' כרבי ואף רב לא אמר אלא לברר א"ל אנא לברר נמי קאמינא ופירוש שם רש"י ז"ל וכל המפרשים הראשונים ז"ל דה"פ לברר קאמינא לברר הדבר אם יאמרו כדבריך

שאם יאמרו להד"מ תהיה חייב אבל אם לא תמצאם או שיאמרו אין אנו זוכרים הרי אתה פטור וכן נראה מדלא א"ר אבא מעיקרא [אלא] ואי לא אתו לא מהימנינא דאלמא לא הויא קשיא לי' אלא אי לא אתו אמאי לא מהימן הא אי אתו ומכחשי ליה דינא הוא דלא הוי מהימן וא"כ קשיא להא דהכא ונראה כי רבינו אלפאסי ז"ל סובר דודאי פליגא הא דהכא אההיא ולכך לא הביא שם אותו מעשה ופסק כאן כרבא ויש שהיו מחלקין משום דהתם אמר בניחותא פרעתיך בפני פ' ופ' משא"כ בזו דאמר בתמיהה ולאו פרעתיך בפני פלוני ופלוני דמשמע דבמסתפק קאמר ואינו נכון דאדרבא כל שהתלמוד אומר בלשון אתמהה בדבר שהוא ברור לו אומר כן כדאמרינן בעלמא ולאו מי אתמר הכי ואמרינן לקמן ולאו אתורי יהבת להו ור"ת ז"ל פירש ההיא דפרק גט פשוט בדרך אחרת דה"פ אנא נמי לברר קאמינא דאע"ג דאפילו אתו עדים ואמרו להד"מ לא הויא הכחשה מ"מ חייב הדיין לברר הדבר כל היכא דאפשר שיבואו עדים ויעידו לברר הדבר ולהוציא דין אמת לאמיתו ושלא יצטרך הלה להשביעו שפרעו וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל ובירושלמי יש סיוע לדבריהם שאמרו שם לא אמר רב אלא לעמוד על אמיתת הדבר ולפ"ז יש לפרש לשון הגמרא שלנו דהתם ה"ק וכי לא אתו ומסהדי כדקאמינא לא מהימנייה והא לא אמר רב אלא לברר אמיתת הדבר לרווחא דמילתא וא"ל אנא נמי לברר קאמינא וכדי שלא תצטרך להשבע אבל הרמב"ן ז"ל פירוש שם כלשון רש"י ז"ל משום לישנא דגמרא כדאמרן ותירץ דההיא דפרק גט פשוט מיירי כי גם לאחר שבאו העדים ואמרו לא היו דברים מעולם הוא מחזיק בדבריו הראשונים כי בוודאי פרעו בפניהם ובהא אינו נאמן והא דהכא כשחוזר ואומר סבור הייתי שפרעתיך בפניהם ואם לא היה בפניהם היה בפני אחרים להכי אמר רבא שהוא נאמן בשבועת היסת דמילתא דלא ראייא עליה דאיניש א"ל ולאו אדעתיה ובמסכת בבא בתרא במקומה כתבתי תירץ אחר שהוא נכון יותר מן הכל ע"ש:

דף מב.

ההוא דאמר לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל פרעתיך א"ל הנהו סיטראי נינהו כלומר מצד אמר קבלתים בשביל חוב אחר שאתה חייב לי אמר רב נחמן איתרע שטרא ויש שפי' וכן דעת ר"ח ז"ל דלהכי קאמר איתרע ולא אמר איבטיל למימרא דלא איבטיל לגמרי אלא שנחלש כחו קצת שאינו גובה אלא מבני חרי וגם אם יש בו נאמנות אינו גובה אלא בשבועה אבל רבינו האי ורב שרירא ז"ל פי' דאיבטיל לגמרי וכן פירש רבינו אלפאסי ז"ל איבטיל שטרא ומשתבע לוה שבועת היסת ומיפטר ומביאין

ראיה לדבריהם מעובדא דתורי דבסמוך דאמר כי האי לישנא איתרע שטרא והתם ודאי רגלים לדבר דאיבטיל לגמרי כיון דקא מודו דאתורי יהב ומתורי שקל כדאמרינן לקמן בסמוך וא"כ ה"ה לאיתרע שטרא דאמרינן הכא ואין זו ראיה ברורה דהתם נמי איכא למימ' דאיתרע ולא איבטל קאמר דנהי דאיכא לקמן הוכח' יותר לומר ביה איתרע טפי מהא דהכא ורב מתרץ כדר"פ אינו הוכחה גמורה לומר דאיבטיל לגמרי ומ"מ נראין דברי רבינו אלפאסי ז"ל משום דמהיכא תיתי לעשות פשרה זו לאורועי שטרא לחצאין אי חיישי' לסטראי למה יגבה אפי' מבני חרי ואי לא חיישינן לסטראי יגבה אפילו ממשעבדי ולישנא דאיתרע שטרא לא מוכח כפי' דר"ח ז"ל שהלשון הזה נאמר בתלמוד אפילו היכא דלא מגבינין כדאמרי' האי שטרא ריעא לא מגבינין ביה ואמרינן בפ' הכותב כגון אבא מארי קרענא שטרא אפומיה קרענא ס"ד אלא מרענא שטרא אפומיה למימר דלאו אגבויי מגבינין ביה ולאו מיקרע קרעינן ליה ואי תפס לא מפקינן מינה הכא נמי להכי אמר אתרע שטרא למימרא דלא מגבינן ביה ולא קרעינן ליה ומיהו כיון דלא קרעינן ליה ואי תפס אפי' בעדים לא מגבינן ביה לא אמרינן ללוה דלשתבע היסת דפרעיה כדכתב רבינו אלפאסי ז"ל דהיכי משתבע האי ואידך נקיט שטרא עליה אי בעי דלישתבע ליה ליהדר ליה שטרא וכן דעת רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל וכן דעת תלמידיו רבותי ז"ל:

הכי השתא התם כיון דקאמר ליה דאתורי יהב ליה ואתורי שקל איתרע שטרא פי' דכיון דאידר א"ל לאו אתורי יהבת לי ומתורי שקלת ושתק ליה אלא דאמר סיטראי נינהו מכלל דמודה ליה וכיון שכן רגלים לדבר קצת דכיון דזוזי דהאי שטרא אוזפיה לצורך תורי ומתורי גופייהו שקל הני זוזי דמאותה הלואה דתורי פרע ליה. והנ"מ דפרעיה באנפי סהדי גירסת הספרים אבל ליכא סהדי דפרעיה מגו דיכול לומר וכו' ויש גורסין אבל פרעיה בין דיליה לדיליה מגו דיכול לומר מגו וכו' כתב הרא"ם ז"ל דדוקא נקט ש"ס דאיכא סהדי דפרעיה כלומר שמעידים שנתנם לו בתורת פרעון אלא דלא אדכר שטרא דהשתא ליכא משום מגו אבל לא מסהדי אפרעון אלא שראו שמנה לו מעות עדיין הוא יכול לומר סיטראי נינהו אף דלא יכול לומר להד"מ הוה יכול לומר במתנה נתנם לי ומגו דיכול לומר נתתם לי יכול לומר סיטראי נינהו וכדאשכחן בפ' שבועת העדות גבי ראייה בלא ידעה שאם אמר מנה הלויתיך ובאו עדים שנתן לו מנה ואמר במתנה נתתם לי שהוא פטור אע"ג דההיא הויא לאוקמא ממונא והכא הוא לאפוקי ממונא ולגבות שטרא מן הלוה למלוה הא נמי כי מעיינת ביה לאוקמי ממונא הוא דהני סהדי לאו אגופא דשטרא מסהדי דפרוע הוא אלא שטר במקומו עומד ועדותן לגבי השטר לא מעלה ולא מוריד דאינהו לא מסהדי אלא אהני זוזי דיהיב ליה באנפייהו וכי דחי ליה להאי

גובייגא דאמרי סהדי לומר דמתנה הוה ממילא קם ליה שטרא (בחיי לוה) [בחיוביה] וגבי ליה ולא בהאי טענה גבי אלא בשטרא גופיה ורבינו ז"ל השיב עליו דמנא ליה דאי אמר במתנה נתנם לי הוה נאמן עד דנעביד מינה מגו ואי מההיא דפ' שבועת העדות דלא מחייבינן ליה התם אלא משום שהוחזק כפרן ואילו אמר במתנה נתנם לי היה נאמן שאין עדות נתינה עדות וכדקרי לה סתם ראייה בלא ידיעה התם הוא בעיקר חיוב של לוה שזה טוען שהלואה היו וזה טוען לא היו אלא מתנה שהבא לחייב חבירו שהלוה לו עליו להביא ראיה דמהיכא תיתי לומר שיהיה הלואה יותר ממתנה אבל הכא ודאי ריעא טענתא לו ובא לומר שהיה חייב לו ושנתן לו במתנה ולא פרע חובו וגריעה טענה זו טפי מטענת סיטראי גופא ועוד דהאי לאוקומי ממונא והכא לאפוקי ממונא דמאי דקא' הרב ז"ל דלאוקומי ממונא הוא דלאו אשטרא מסהדי אלא אזוזי דיהיב הא לאו מילתא דכיון דקי"ל דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי ואי לאו דאמר במתנ' נתנם לו או במגו דידה לא הוה גבי והשתא גבי מיגו לאפוקי ממונא הוא וליתא להך ראיה כלל ועוד ק' לישנא דגמ' דאמרי אבל ליכא סהדי דפרעיה מגו דיכול לומר להד"מ אלא שבזה י"ל כי כלפי שסתם הש"ס לשונו תפס כן וכשתמצא לומר דאיכא עידי נתינה מעולם הא דקאמר להד"מ לאו שלא נתן כלום אלא שלא נתן לו פרעון כדטעין ליה פרעתיך שהטוען לחבירו הלויתיך או פרעתיך והלה לא לוה או לא פרעהו אע"פ שקבל מעות בתורת מתנה או ענין אחר יכול הוא לומר להד"מ וזה נ"ל ברור ומ"מ הראיה שלפ' שבועת העדות אינה דומה לזו מטעמא דכתב הרמב"ן ז"ל אלא שלשון הגמ' מסייע קצת לפירוש הרא"ם ז"ל מדנקיט תלמודא וה"מ דאיכא סהדי דפרעיה דמשמע דדוקא דאיכא עידי פרעון ואמרינן נמי לפום גי' הדה דלעיל אבל ליכא סהדי דפרעיה דמשמע דכל דליכא סהדי דפרעיה ממש יכול לומר סיטראי נינהו וכעובדא דאבימי דפ' הכותב דאדכר ש"ס הכא לסייעתא דהאי מסקנא הכי א"ל אבימי איכא סהדי דפרעתינהו ולא אמר איכא סהדי דיהבת להו והתם בודאי בדוחא א"ל איכא סהדי דפרעתינהו כי לא היה רוצה אבימי להפסיד ממונו מפני חסרון טענה לכנ"ל כדברי הרא"ם ז"ל. וכדאבימי בריה דר' אבהו פי' עובדא הוא בפ' הכותב ושם פירשתיה בארוכה בס"ד וכולה שמעתין בשאין הלוה מודה שהיה חייב לו סיטראי ואין למלוה ראיה בזו אבל היכא דאיכא ב' חובות ודאין עליו ונתן לו פרעון סתם והן חולקין על איזה מהן פרע והעדים אין יודעין לברר דעת רבינו הרא"ה ז"ל דמסתמא לדעתו של מלוה הוא פורע שיטלם מאותו חוב שירצה שהגיע זמן פרעונו כיון דיהב ליה סתם ולא פי' ומיהו אם הא' הוא חוב והא' הוא ערבות ואפילו בקבלנות סתמא על החוב הוא ודאי דלא שביק אינש למפרע חוביה ופרע ערבותיה מפי רבינו ז"ל:

ההוא דאמר ליה לחבריה מיהמנת עלי כל היכא דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי סהדי וכו' עד נהי דהימניה טפי מנפשיה טפי מסהדי מי מהימניה פי' דהא לא א"ל אלא מהימנת עלי ואהני ליה דכי ליכא סהדי דפרעיה אע"ג דאמר ליה אשתבע לי לא אשתבע ליה אבל טפי מסהדי לא המניה ונראים דברים דאפי' טפי מן חד סהדא לא הימניה ואם יש ע"א שפרעו נשבע לו דלישנא דמיהמנת עלי לא משמע אלא עליה בלחוד ומשום דבעובדא הוו סהדי נקט לה ר"פ טפי מן סהדי וכן דנתי לפני מורי הרא"ה ז"ל. ההוא דא"ל לחבריה מיהמנת עלי כבי תרי וכו' עד אר"פ כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה ואיכא דק"ל כי הימניה כבי תרי ולא אתו אלא תרי מאי מהני לי' דהא איכ' למימ' אוקי תרי לגבי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה ולאו קושיא הוא דודאי כי הימניה כבי תרי ה"ק שיהא נאמן כב' עדים גרידי דאורייתא וכאלו פסל על נפשיה בהא כל תרי סהדי דעלמא ומפשטא דסוגיין משמע דאע"ג דלא אמר כב' עדים כשרים אלא כב' עדים בהכי סגי דסתם בב' עדים כשרים בעי למימר וכדאמרינן הכא מהימנת עלי כבי תרי ואסיקנא דכי אמר כבי תרי אפילו אתו ק' סהדי מהימן עליה דתרי כק' ומאה כתרי אבל א"ל כתלתא ואזל פרעיה בפני ד' ביטל נאמנותו וכי אמרי' דכי אמר כבי תרי ואתו ג' דלא מהנו בדאתו בתורת עדים שאם עשאם ב"ד ופרע בפניהם מיד נפטר דנהי דמהניה טפי מסהדי טפי מבי דינא לא הימניה וזה דעת רבותי' נוחי נפש ועיקר. ואפי' היכי דהימניה כבי תרי דכי אתו תרי או ג' בתורת סהדותא לא מיהמניה כתב רבינו אלפאסי ז"ל בתשובת שאלה דדוקא דהוו עדי פרעון אבל אתו עדי הודאה דאודי קמיה דאיתפרע הרי הם נאמנים עליו וכן בההוא דלעיל דאמר אל תפרעני אלא בפני פ' ופ' דאמרי' דלרבא כי אתו תרי סהדי אחריני לא מהימני ה"מ עדי פרעון אבל עדי הודאה נאמנין דהא עליה מסהדי ולא אגופא דפרעתא ובהא לא פסלינהו והר"ז הלוי ז"ל סובר דאפי' עדי הודאה לא מהימני והביא ראיה מההוא עובדא דא"ל לא תפרעין אלא באפי תרי דתנו הלכתא ואתי סהדי אחריני דפרעיה וכו' וא"ל רב נחמן כיון דמודית דקבלתינהו מיניה פרעון הוי מאי אמרת לקיומי תנאה זיל אייתינהו אלמא אע"ג דאודי השתא בפרעון צריך היה לקיים תנאו שאומר לו אל תפרעני אלא באפי תרי דתנו הלכתא ואין זו ראיה דהתם לאו בדוקא א"ל הכי אלא מילתא בעלמא לפיוסי דעתיה ותדע דלמלוה גופי' א"ל זיל אייתינהו ואי בדוקא א"ל לאידך לזה הול"ל דלייתינהו דכל זמן שלא נתקיים התנאי לא מיפטר ועוד היכי מייתי להו לזוזי והא איתנס ועוד כי אין דרך החכם להשתבח בעצמו לומר הא אנן דגמרי' הלכתא ספרא וספרי וכו' אלא ודאי בדרך בדיחותא וגוזמא א"ל כן וכדברי רבי' הרמב"ן ז"ל עוד נתן טעם לדבריו ז"ל דויאי אי לא משכחת עדי פרעון

שיש בכללם עדות הודאה לא מהני כ"ש עדי הודאה גרידתא וגם זו יש לדחותה דהתם כיון דסוף לא נתכוון להודות ממש ולעדות פרעון באו ובו עיקר עדותם לא מהנו דהא להכי אמר אל תפרען אלא באנפי פ' ופ' אבל הכא שבאו להודאה בלבד ולמסור להם עדות על זה הודאתו כמחילתו וכאלו בטל נאמנתו ועדותם על הודאה זו כאלו העידו שנמחל וביטול כחו וכל זכות שיש לו בשטר ההוא ורבינו הרמב"ן ז"ל הכריע ואמר בודאי בההיא דלעיל דלא א"ל לא תפרעני אלא בפני פ' ופ' ומסתמא הוא דדיינינן פסולה אשאר עלמא לא משמע ההוא פסולה אלא אפרעון ולא אהודאה אבל הכא דעבד ליה נאמנות כל היכא דאמר לא פרענא אע"פ שיבואו עדי הודאה לא מהנו דסוף סוף הוא מכחיש להו ואמר להד"מ ולא פרענא מעולם דהא הימניה דלגבי מיניה כל היכא דאמר לא פרענא והרי הוא אומר דלא פרע וכן דעת רבותי הרא"ה והרשב"א ז"ל דבשטר שיש בו נאמנות כל היכא דאמר דלא פרעיה אין עדי הודאה מועילים לו ונראה דעדי מחילה מהנו דהא איהו לא פסיל סהדי לעדות מחילה הילכך אפי' יהא נאמן שלא נתפרע מ"מ בשטר שנמחל אינו גובה ומעתה זה הטעם לעדות הודאה לפי שהודאתו בשטר שהוא פרוע זו היא מחילתו כדכתיבנא בב"מ ועכ"ז אין לי אלא דברי רבותי ז"ל ואם האמינו בכל טענות שיטעון בחוב זה אפי' עדי מחילה אינם מועילים ולא עדי ביטול השטר חוב דהא מכחיש להו בכולהו ואיהו מהימן טפי מנייהו וא"כ מאי תקנתו של שטר שיש בו נאמנות בזו י"ל דליכתוב לו בכתב ידו שהוא פרע דכי נפיק כתב ידו בב"ד ומתקיים כמאן דמודה השתא בבי דינא והוייא ליה כההיא דאמרי' לעיל כיון דקא מודית דקבלתינהו פרעון הוי או יפרע בב"ד דטפי מבי דינא לא מהימני או יכתוב לו שהוא מתחייב לו בכדי הסך שנגבה ממנו בשטר זה כשיבוא עליו שובר אתי עליה ממ"נ דאי מודה בשובר ניחא ואי לא מודי ביה הרי הוא חייב לו כנגדו ובהא לא אמרי' זה גובה וזה גובה כדין ב' שהוציאו שטר חוב זה על זה מכיון דתפיס וכדאיתא התם בהדיא בההיא שמעתא בפרק שני דייני גזרות וכן תקנו רבותי' ז"ל והיכא דלא מהנו עדי פרעון י"א דנהי דלא מהנו השתא לעכב פרעונו מפני נאמנותו מ"מ לבתר דפרעיה השתא יכול לחזור בו ולגבות ממנו בעדי פרעון אלא מה שפרע בפניהם שהרי נתקיים תנאי נאמנותו וכן נראה בדברי הראב"ד ז"ל בתשובת שאלה שכתב דלהכי כתבי בנאמנותו של שטר שיהא נאמן לעולם וש"מ דאי לא כתב ביה לעולם חוזר וגובה באותן עדים אבל הרא"ם ז"ל כתב דלעולם לא מהימני אלא לגבי פרעון דההיא הלואה עדים פסולים הם וכן נראין הדברים היכא דאתו עליה בעדות פרעון דההיא הלואה דהא כי אמר מלוה דלא פרע בעוד שהשטר בידו הוחזק בנאמן כב' עדים ואפסילו אידך לעדות פרעון וכיון תו לא הדר מלוה לאיפסילי

ולאיכשורי אינהו שכבר הוחזק עדותו בב"ד אבל אם לוה פקח הוא מוקים להו להנהו סהדי דליחזי אידך פרעון בתרא והדר מסהדי עליה דמלוה שיש לוה מנה אצלו שלא כדין דהא ידעי אינהו דהאי מנה בתריה שלא כדין שקליה וגזל הוא בידו והשתא ודאי מהימני דלאו בעדות פרעון דשטרא אתו עליה דהא לא אתו למיסהד אפרעון קמא אלא דמסהדי על מנה בתרא שיודעים שהוא גזל אצלו וזה הדין שוה בין בהא דהכא ובין בההיא דאל תפרעני אלא בפני פ' ופ' כנ"ל וכן הודה לי מורי הרא"ה ז"ל וכן עיקר:

אין נשבעין על טענת וכו' פי' הרא"ם ז"ל דדוקא בשבועת מודה במקצת דאיירי בפרקין דליתא אלא בטענת ברי וכן בכל דוכתה דבעי טענת ברי משום דטענת חש"ק דשמא ואפי' כי טעני בברי אבל שבועת השומרים דאיתא בטענת שמא נשבע בטענת ברי קטן ואע"ג דכתיב כי יתן איש דדרשינן איש ולא קטן כדאיתא בגמ' בפ' שומרים שדינן ליה אמודה במקצת דכי הוא זה בלחוד דהא קי"ל דעירוב פרשיות שנו כאן והקשה עליו רבינו הרמב"ן ז"ל דודאי קרא דכי יתן עיקרו בשומרים הוא דכתיב וע"כ משבועת השומרים ממעט קטן דכי דרשי' עירוב פרשיות כתוב כאן אינו אלא לענין דבשבועת השומרים איתא אפי' כטוען בכל נגנב או נאנס ולא בעינן בה הודאה במקצת אבל לכולהו שאר דינין כולה פ' עיקרה בשומרים ועוד דאי הכי כי רמינן בגמ' רישא דמתניתין אסיפא נמי דרישא במודה במקצת וסיפא דקתני נשבעין בשבועת השומרים והא ניחא טפי מכולהו פירוקי דפרקינן בגמ' ואי משום דקתני סיפא נשבעין לקטן ולהקדש ובהקדש ליכא שבועת השומרין נהי דאין נשבעין עליהם מן התורה מדרבנן נשבעין כדאיתא בפרק הזהב בהדייא ועוד דבפ' הגוזל לענין טוען טענת גנב בפקדון דמשלם כפל מעעטינן מינה טוען טענת גנב לקמן משום דכתיב כי יתן איש ואין נתינת קטן כלום ותניא אין לי אלא כשנתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן תבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד אלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כא' וש"מ דכי יתן איש ואין נתינת קטן כלום בהני שומרין איתיה הילכך אין נשבעין לקטן בדיני שומרין כל שבא מחמת נתינתו ואפי' תבעו כשהוא גדול מגזירת הכתוב אבל בבא בטענת נתינת אביו ובטענת ברי והוא טוען נאנסו אפשר דלראב"י דחשיב ברי דידיה ברי גמור דלדידי' משתבע אפי' שבוע' נאנסו כי היכ' דמשתבע לאביו דהא גביה ליכא מיגו דכופר בכל כי היכי דליתיה גבי אבוה ונתינת גדול איכא וכי היכי דמשתבע ליה במודה לו במקצת אבל לרבנן דלא חשיב ברי דידי' ברי ואי בעי כפר ליה אף טענת נאנסו לא משתבע ליה ובשבועת השותפין והאריסין וחבריהם דתיקון רבנן ואיתנהו בטענת שמא נשבעין ג"כ לקטן משהגיע לעונת הפעוטו' וכן במקחו וממכרו דתקון רבנן לפעוטו' משום כדי חייו מסתברא דנשבעין

להם היסת דר"נ משום תקנתא דידהו דהא ודאי בכלל תקנתן שאל"כ תקנתן קלקלתן דאינהו לא ידעי לאזדהורי אבל אין משביעין את הקטן שהגיע לעונת הפעוטות אפי' במקחן וממכרן דשבועה דידהו לית בה ממשא ואית בה משום לפני עור לא תתן מכשול ולדאתי למיסרך כשהוא גדול וגדול דשקיל וטרי בהדי' ליזדהר מיני' שלא יצטרך לבוא לידי מקום שבועה דהוא גדול הוא דידע לחוש לעצמו וליכ' למיקשי (היכי) [אמאי] לא מוקמי' הסיפ' בהא דפעוטות דכתי' נשבעין להם דאי בשבועת היסת ליתא במתני' כלל דתקנת אחרוני' היא ואי שבועת השותפין והאריסין וחביריהם הבאים שלא בטענה לא אייריי מתני' בהא מסתמא דההיא פשוטה ואי בבא בטענת אביו וטענת בריא וכראב"י הא בכלל מאי דאוקימנא בגמרא כראב"י ובמודה במקצת וההיא עדיפא דאיירי בה תנא לעיל בפרקין:

והא אמרת רישא אין נשבעין וכו' א"ר בבא בטענת אביו וראב"י הוא דתניא וכו' וראב"י לית ליה משיב אבידה פטור פי' רש"י ז"ל והתנן המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם ואינו נכון חדא דאי מיניה מקשה תלמודא הו"ל לאדכורי בהדייא דהכי אורחא דש"ס ועוד דההיא לאו דינא הוא אלא תקנתא דרבנן כדקתני בהדייא מפני תיקון העולם ואפילו בגדול הבא בטענ' ברי ומחמ' עצמו שאמ' לו ב' (רישין) [כיסין] קשורין ודאי מצאת לי וכדאיתא בהדייא בדוכתה במסכת גיטין ועוד דהתם מוכח דראב"י לית ליה מתני' דהמוצא מציאה לא ישבע דר' יצחק אוקמנה דפליג אההיא מתני' ואמרי דאמר כראב"י ואפ"ה פרכינן התם כי הכא ור"א לית ליה משיב אבידה פטור לכך הנכון כמו שפי' בתוס' דכל דאית ליה מגו דאי בעי כפר בכל מקרי משיב אבידה (ופרקינן) [ופרכינן] הכי להדיא משום דמיגו דאורייתא הוא וסברא נמי הוא כדאיתא בפ' האשה שנתארמלה:

אמר רב בטוענו קטן פי' ובטענת ברי דהיינו כסתם טוענו ופרכינן וטענת קטן מידי ממשא אית ביה פי' ואפי' בא בברי והתנן אין נשבעין וכו' והא דנקיטיה האי לישנא ולא נקטי' והא קתני רישא אין נשבעין על טענת חש"ק משום דהא שקלא וטרייא על ברייתא דראב"י באנפי נפשה קיימא וכדשקליה וטרייא הכי בפ' האשה שנתארמלה ובפרק השולח וזה פשוט:

דף מב:

גי' הספרים והיא גי' רבינו אלפאסי ורש"י ז"ל אלא הכא בדרבה קמפלגי ופי' רש"י ז"ל לעולם בטוענו קטן בברי ודק"ל מדתנן אין נשבעין לקטן ל"ק דההיא בבא בטענת עצמו והא דראב"י בבא בטענת אביו והקשו בתוס' דא"כ עיקר התי' חסר מן הספר ובפי'

הו"ל לאדכורי האי תירוצא דמתרץ מתניתין דאין נשבעין לקטן כיון דמינה אקשינן ועוד דהא להדייא פריך ש"ס מעיקרא ובאתמהה טענת קטן מידי ממשא אית ביה אלמא פשיטא להו דלית בהו ממשא לאשתבועי עלה והיכי הדר השתא לתרוצי בניחותא דאית ביה ממשא לכך הנכון דהשתא נמי בטוענו גדול מוקמי' לה והא דאמרינן אלא היינו משום דהדריה מתירוצא דפרקי' קושיא דאקשי' טענת עצמו טענת אחרים והודאת עצמו דפרכי' עלה כולהו טענתא נמי הכי נינהו והדרינן מאי תירוצא ואמרינן דהא דקרי ליה טענת עצמו היא כדרבה וכדמפרש ואזיל דהוה ס"ד דבבנו מעיז ומעיז ואפ"ה משתבע על טענתו אליב' דר"א וכ"ת והא לראב"י אמרי' דבבנו נמי אינו מעיז וא"כ היכי קרי לה טענת עצמו וי"ל דאליבא דרבנן דס"ל דבבנו מעיז ומעיז קרי לה ראב"י טענת עצמו ויש נוסחאות דל"ג אלא ואין להלמה לפי' רש"י ז"ל דלדידיה הא אהדר ליה ש"ס מאוקמתא קמייתא דהוה מוקים לה בטוענו גדול אבל לפי זה אפשר להלמה דמשום דאכתי קיימי' בעיקר אוקמתא לאוקמת בטוענו גדול ולא אתינן השתא אלא לתרוצי תירוצא אחרינא במאי דאקשי' מטענת עצמו לא בעינן למימר בה אלא שהגירסא הראשונה ניחא יותר:

דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע האריכו בהא דרבה בתוס' וכן הרמב"ן ז"ל האריך בה הרבה ולפי שכבר הארכתי בה הרבה גם אני כאן במהדורא קמא ובכמה דוכתי אחריני דתרי מהדורי אקצר בה כאן שלא לכתוב אלא העיקרים ושיהא מועט מחזיק את המרובה וכן פירושא מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה דוקא ישבע כלומר כיון דכופר בכל פטור יהא הוא ג"כ פטור ואע"ג דמדין נפשיה איכא למימר דמשתבע כיון דמודה מקצת רגלים לדבר שאין חבירו תובעו בשקר אפילו הכי כיון דכופר בכל פטור יהא הוא ג"כ [פטור] במינו דמשיב אבידה דהא מגו דאורייתא הוא וסברא הוא כדאיתא בפרק האשה שנתארמלה וכ"ת ומנ"ל לרבה דכופר בכל פטור מן התורה דאי מדכתיב כי הוא זה דילמא לומר דאף כי הוא זה חייב שבועה ולא נימא לאידך גיסא דרגלים לדבר דקושטא קאמר כיון דמודה במקצת ואי משבועת עד א' דלא איצטריך אלא לכופר בכל וש"מ דכי ליכא אלא עד א' לא משתבע מדאורייתא הא ליתא דהא איכא למימר דאיצטריך למודה אע"ג דליכא כפירה אלא פרוטה וליכא נמי תביעת שתי כסף דבעי' במודה מקצת דעלמא והנכון בזה דליכא למימר לרבה מנ"ל דכופר בכל פטור משבועה דאורייתא שזו הלכה רווחת בש"ס וכמה משניות שניות בה בפרקין ודוכתי אחריני ועלייהו סמיך רבה דהוה אמורא:

חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו פירוש רש"י ז"ל בעל חובו דוקא שגמלו חסד ולאפוקי טענת פקדון שלא גמלו כלום אבל המפקיד אדרבא הוא גמלו חסד ובפקדון

יכול הוא להעיז לכפור בכל כמו במודה במקצת וכיון שכן אף בכופר בכל חייב שבועה מן התורה שאלו היה הוא פטור אף מודה מקצת היה פטור דמיגו גמור הוא ממעיז למעיז והיינו דאמרינן בעלמא עירוב פרשיות כתוב כאן דכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב אבל בפקדון מעיז ומעיז והקשה עליו דהא כל המשניות ששנינו בפרקין בענין מודה במקצת בפקדון הם כדקתני כך וכך מסרת לי והוא אומר לא מסרתי אלא כך ולשון מסרתי פקדון הוא וכן מוכיח בהדיא עובדא דרעייא דלא אשכחן בה שבועה דאורייתא אלא משום דר"ח קמייתא דאתי בק"ו ממודה במקצת לכך הנכון דבפקדון נמי כופר בכל פטור מדאורייתא ומודה במקצת חייב והא דאמרינן התם דכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב ולא בפקדון היינו בטענת פקדון דוקא דהיינו שבועת השומרין דנאנסו ודכוותא דהתם אפי' אמר שכל הפקדון נאנס חייב שבועה דבהא יכול הוא להעיז פניו לעולם שעל הרוב אין הבעלים יודעים אם נאנס דהיינו דאמרינן התם דהא דעירוב פרשיות כתב כאן פליגא לרמי בר חמא דאין שבועת השומרין עד שיודה במקצת ויכפור במקצת ויאמר בשאר נאנסו וכגון שטענו שלש פרות כדאמרינן בפרק שנים אוחזין וכדמוכח בהדיא בפרק הגוזל והא דמאמר הכא אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו שיודע האמת כמוהו כמה הלוה לו ואם פרעו ומעתה ה"ה לפקדון כל שטענתן בכפירה והודאה כדין מלוה ונקט בעל חובו משום דשכיח טפי. והאי בכוליה בעי לכפריה אי לאו דחזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ובכוליה בעי דלודי ליה עיקר הפי' וכ"ת א"כ אפי' כופר במקצת בלבד יהא נאמן מהאי חזקה הא ליתא דכיון דמודה במקצת לא חשיב נפשיה מעיז במה שכפר דהא תלו אינשי דאישתמוטי וכו' ואמר רחמנא רמו שבוע' עליה כי היכי דלודי ליה פירושכי היכי דלודי בעת שבוש מלהעיז פנים שאם יצא מב"ד זכאי אף משביע' עכשיו שוב לא יודה אישתכח דטעמא שאמרה מודה במקצת הטענה ישבע וכופר בכל פטור משום דליכא מיגו מעלייא דמיגו מעלייא הוא כשהוא ממעיז למעיז או משאינו מעיז לשאינו מעיז שאלו כפר בכל היה מעיז ועכשיו שמודה במקצת אינו מעיז לאו מיגו מעלייא הוא ובעי למירמא עליה שבוע' זו והלכתא כרב ומכאן אנו למדין למקומות אחרים דכל מיגו שהוא ממעיז לשאינו מעיז בעי שבוע' בנקיטת חפץ והיינו עובדא דהנהו עיזי שאכלן עיזי בנהרדעא חושל' דקי"ל שיכול לטעון עד כדי דמיהן מיגו דאי בעי טעין לקוחות הן בידי אלא דרמו רבוותא ז"ל עליה שבועה דנקיטת חפץ משא"כ בטענות לקוחות הן בידי דליכא אלא שבועת היסת משום דבטענת לקוחות הן בידי היה מעיז פנים בפני בעל העזים דאיהו לא ידע בהא מידי. ר"א סבר ל"ש בו ול"ש בבנו אינו מעיז להיות כופר בכל ולהתחייב במודה מקצת והוא שטוענו ברי דומיא דאביו

וכדמפרש בסמוך דמוקמינן לה דקאמר ברי לי הכא דקאמר ברי לי פירוש הראב"ד ז"ל שאמר אבי פקדני בשעת מותו דאלו כשטוען בפני הודית לאבי בשעת מותו או בפני הלווך ולא פרעתו אף רבנן מודו שאינו מעיז וכופר בכל פטור ומודה במקצת חייב ואין זה מחוור חדא דהיכי חשבינן טענת ברי מה שפקדיה אביו דליכא לא ראיה ולא ידיעה ועוד דאי רבנן מודו כשאמר בפני הודית לאבי אמאי אוקימנא לסיפא דמתני' כראב"י וכשאומר אבא פקדני דוקא נוקמה כרבנן ובטוען בפני הודית לי והא עדיף לן טפי דאתיא ככ"ע ועוד דכי אמרינן לרבנן בו הוא דאינו מעיז הא בבנו מעיז סתמא אמרינן ואפי' בנו דומיא דאב שטוען בפני הלווך או אתה הודית לי בפני לכך הנכון דהא דאמרינן באומר בריא לי שא"ל בפני הודית לאבי בשעת פטירתו או הלוך ולא פרעתו כי נפטר מיד ובהא הוא דסבר ראב"י שאינו מעיז בבנו ואפ"ה סברי רבנן דמעיז דכיון דענייני אביו הם אולי הימניה עשה אביו עמו שיודה לו בפני בנו כדי להעשירו בפניו וכן עיקר ומיהו אף כדברי כראב"ד דוקא שטוען אבי פקדני בשעת פטירתו כדאמרן אבל באומר כך מצאתי כתוב בפנקסו פשיטא דאין זה אלא טענת שמא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ובהא אפילו היסת אין נשבעין נמצאת למד דכל שטוען קטן פטור לגמרי ואין עליו אפילו חרם סתם משום דטענת קטן לית בה ממשא ובטוענו גדול לפי שמצא בפנקסו ליכא אלא חרם סתם וכן בטוענו אבי פקדני כך לפירושנו שהיא נכון בעיני הרמב"ן ז"ל ורבותי נ"ע אבל בטוענו גדול בפני הודית לאבא או הלוך בשעת פטירתו לראב"י חייב שבועה בדין כאביו ולרבנן אין כאן אלא טענת שמא וליכ' אלא חרם סתם ולעניh מחלוקת ראב"י ורבנן דעת רבינו אלפאסי והרמב"ם ז"ל והר"ם דהלכתא כראב"י שמשנתו קב ונקי ואפי' בברייתא כדאיתא ביבמות ודעת הגאונים ז"ל דהלכתא כרבנן דרבים נינהו ורבותי ז"ל הכריעו כרבינו אלפאסי ז"ל ואידך רבוותא ז"ל דפסקי כוותיה:

להקדש להפרע מנכסי הקדש פירוש שאין נפרעין ממנו אלא בשבועה וא"ת והאיך נפרעים ממנו ואפילו בשבועה דהא קי"ל הקדש מפקיע מידי שעבוד ל"ק דההיא בקדשי מזבח דקדשי קדושת הגוף אבל קדושת דמים דבד"ה אינו מפקיע וכדאיתא בערכין וברירנא לה בפרק אע"פ בס"ד:

ש"מ שהקדיש כל נכסיו וכו' פירשתיה יפה בפרק גט פשוט בס"ד:

הקדש רעהו כתיב פירוש בהקדש גבוה דוקא ולא בהקדש עניים כדכתיבנא בפרק הזהב בס"ד:

כי יתן איש אל רעהו כלל ואע"ג דבפרק מרובה איכא דדריש לה בריבה ומיעט וריבה לא דייקי' בהא הכא משום דלא נפקא לן מינה בין דרשא זו לדרשא זו במאי דבעינן לפרושי דטעמא דמתני' והכי אורחא דש"ס:

אלו דברים שאין נשבעין עליהם פי' שבועת מודה במקצת דאורייתא אבל שבועת היסת דתקון רבנן בתראי נשבעין וכן פסקו הגאונים ז"ל. שומר חנם אינו נשבע כבר כתבתי בפרק המפקיד דה"ה דאינו משלם אפילו על הפשיעה דמכל חיובי שומרין מעטינהו רחמנא לכל הני אלא דנקט תנא בכל חד וחד מן השומרין מאי דכתיב בהו בהדיא וגבי שומר חנם כתיבא שבועה וגבי שומר שכר כתיב תשלומין אבל ה"ה דשומר חנם אינו משלם ושומר שכר אינו נשבע על האונסים דהא תשלומי שומר התם גמרינן בפרק השואל ושבועת השומר שכר משבועת דשומר חנם וכולהו כתיבי בדיני שומרים וזה דעת רבינו הרמב"ן ז"ל אבל יש שסוברין דשומר חנם חייב על הפשיעה דמזיק הוא ולא פטר רחמנא מזיק בהדיוט וליתא דחיוב פשיעה אינו מזיק אלא גרמא בנזקין דפטור בעלמא והכא בדיני שומרים הוא דחייב מעתה פושע דשטרות פטור:

רמ"א יש דברים שהם כקרקע ואינם כקרקע וכו' ואוקימנא פלוגתייהו בענבי' העומדים ליבצר דר"מ סבר כבצורות דמיין ורבנן סברי לאו כבצורות דמיין ואיכא למידק דהא בעלמא אמרינן שכל העומד לגדור כגדור דמי וכדאמרינן להדיא בפרק נערה גבי ההוא דא"ל זילו הבו להו למזונות מתמרי דעלי בורייה ופרכי' לענין מזונות אלמנה דליתה אלא מטלטלין אילו ב"ח הוה כה"ג מי הוה יהיב ליה מר פי' מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח ומהדרינן דחזו לבורייה קאמינא ופרכינן סוף סוף כל העומד לגדור כגדור דמי והתם ודאי אליבא דהלכתא פרכי לה וכרבנן וי"ל דהתם מיירי שהיו עומדים לגדור לגמרי שאילו לא היו גודרין אותם היו נפסדין בקרקע אבל הכא שהיו ראוין ליבצר ומיהו אם לא היו בוצרין אותם לא היו נפסדין וכדפרישנא בפ' שנים אוחזין וכן בבבא בתרא גבי שכר המגיע לכתפים אבל הרמב"ן ז"ל כתב בתשובה דכי אמרינן כל העומד לגדור כגדור דמי בפירו' העומדים ברשות בעלים שבידו לבוצרן [אבל אין ברשות בעה"ב לבוצרן כגון דמסרן לשומר בהא] אמרי רבנן דלאו כבצורות דמיין וכן הסכים לפי' זה הרשב"א ז"ל:

ר"מ מחייב וא"ת ולמ"ד הילך פטור וקיי"ל נמי כוותיה כדבירנא בדוכתה היאך חייב וי"ל דמיירי באומר אינן אלא חמש ובצרתים וא"ת א"כ הו"ל הודאה במטלטלין גמורים וי"ל דלענין מודה במקצת בתר שעת נתינה אזלינן ובשעת נתינה מחוברין היו אלא שעומדים ליבצר וה"נ משמע בפ"ק דב"מ דאמרי' ולמ"ד הילך פטור למ"ל דמיעט רחמנא קרקע משבועה דהא כל קרקע הילך הוא ופרקי' כגון שחפר בה שיחין ומערות אע"ג

דהשתא נזק של חפירת הקרקע תבע ליה דהוי מטלטלין כיון דבשעת פקדון קרקע הוה מעטיה רחמנא משבועה וכ"כ הרמב"ם ז"ל וכן דעת רבינו הרמב"ן ז"ל אבל כראב"ד השיב עליו דהא קי"ל שהאומר שתים חבלת בי והוא אומר לא חבלתי אלא א' שהוא חייב שבועת מודה במקצת משום דהשתא נזק תבע ליה ואע"ג דאתי מכח (הדרש הוקש) [אדם דהוקש] לקרקעות וההיא דחפר בה שיחין ומערות דחשבי' לה קרקע מיירי שהיה תובעו למלאות החפירות והא דהכא יפרש לה הרב ז"ל כשטוענו עשר גפנים טעונות מסרתי לך שהיו עומדים ליבצר ה' שבכאן שהם עדיין טעונות וה' אחרות והלה אומר אינן אלא חמש והן אותן האחרות שהיו בצורות כי אלו החמש שלי הם נמצאת הודאה במטלטלין וכפירה בקרקעות לר"מ והילך ליכא ואין פי' זה נכון דלישנא אינן אלא ה' אהודאה משמע ולא אכפירה כסוגיין בכוליה תלמודא דכל היכא דאמרי' אינו אלא כך אהודאה הוא ועוד דההוא דחפר בה שיחין ומערות אינו יכול לטוענו מילוי החפירות כלל אלא נזק בעלמא ככל הנזקין שבעולם לכך הנכון כפי' הא' וההיא דחבלת בי שתים [לא קשיא דדוקא עבד הוקש לקרקע] וכדכתיב בהו לרשת אחוזה אבל לא בן חורין ואע"ג דאמרי' בסנהדרין גבי שומר הקדשות שהיא בעשר' וקתני ואדם כיוצא בהם לפי שדינו כקרקע וההיא באדם ישראל הוא שאמר דמי עלי התם שאני (לפום) [לפי] שנשום כעבד הלכך שומתו כקרקע וכדכתיבנא בדוכתה בס"ד:

אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין במכילתא מפיק לה מדכתיב על שור על חמור על שה על שלמה וכו' דכולהו דבר שבמנין או שבמד' ואע"ג דבין כסף ובין אידך פרטי לדרשא אתא כדאיתא לעיל בפרקין גבי כסף וכדדרשי' באידך פרטי בפ' מרובה מ"מ מפשטייהו נלמוד הא דמתני' והא דתנן זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון למ"ד הילך פטור מיירי בשאומר שהרקיבו בפשיעה וחייב לו לשלם הרקבון ביש ברקבון שוה פרוטה:

דף מג.

אמר אביי ל"ש פי' דברישא דקתני מה שהנחת אתה נוטל פטור אלא בשטוענו בית סתם אבל טוענו בית זה חייב ודבר שבמדה (פטור) הוא מ"ט מידע ידיע טענתיה פי' רש"י ז"ל אפי' טענתא דנתבע ידיעה חשיבא דבר שבמדה ואע"ג דהשתא בב"ד לא ידיע' כשנלך לבית הזה ונראה מה שיש שם ידיעה כפיר' והודא' דנתבע וסבר אביי דבהכי סגי לן ורבנן דפריך עליה סבר דבעי' דידיעה השתא בב"ד. א"ל רבא א"ה אדתני סיפא זה אומר עד הזיז וכו' ליפלוג וליתני בדידה וכו' והקשה הרמב"ן ז"ל למ"ל לרבא למיפרך

מהאי טעמא תיפוק ליה דהא רישא בבית סתם וסיפא נמי בבית סתם וכיון דכן כי אמר עד הזיז ועד החלון לא ידיעה טענתא דחד מנייהו דכיון דהבית ענמו אינו ידוע גם הזיז והחלון אין ידועים אלא ע"כ סיפא בבית זה וה"ה לרישא ותי' דאה"נ דיכול למיפרך הבי אלא דניחא ליה למיפרך טפי מהא דליפלוג וליתני בדידה דפשי' טפי אבל הר' רמ"ה ז"ל אומר דסיפ' אפילו בבית סתם חייב כיון שזה תובעו לשון מדה בהכי סגי ואע"פ שאין אות' מדה ידוע' ממש בב"ד והדבר ידוע דמאן דנקיט זיז וחלון למדה תפיס ליה ותדע דעשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה טוען אינן אלא ה' דבר שבמנין הוא דלא פטרי בה רבנן אלא משום דהוו כקרקע ואע"פי שלא הזכיר ולא ידענו כמה היו טעונות היינו שהזכיר לנו שם מנין ושנדע מן הסתם שיש ביניהם שתי כסף דבהכי הוי דומיא דכסף שדרכו לימנות ולישנא דמתני' דייקא וכן לישנא דברייתא וכן לישנא דגמ' הלכך סיפא אפי' בסתם בית אתיא כיון שהזכירו זיז וחלון למדה ולא נחלקו אלא בשזה טוענו בית זה שהיא מדה ידועה וה"ה לבית פ' וזה משיב דבר שאין בו זכר מדה כלל כגון מה שהנחת אתה נוטל אבייי סבר דהא ידיעה ורבא סבר דלא חשיבא תשובת נתבע ידיעה ונראה דאבייי לא חשיב לה להא דרבא פירכא והיינו דלא חשבי' לה תיובתא משום דא"ל אבייי דניחא לתנא טפי למיתני סיפא דזיז וחלון מדליפליג וליתני בדידה דהא חשיבא ליה רבותא טפי לאשמועי' דזיז וחלון חשיבי מדה ואפי' בסתם בית ורבא סבר דטפי הוי רבותא לאשמועי' למיתני בדידה בד"א וכו' אפילו באומר מה שהנחת אתה נוטל חייב וידיעה טענתיה לפי שחברו טוענו בבית [זה]:

תניא כוותיה דרבא עד כללו של דבר לאתויי מאי וכו' ויש נוסחאות שלנו כללו של דבר אינו חייב עד שיטעננו דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ואיכא דל"ג ושיודה לו בדבר וכו' משום דק"ל דא"כ למ"ל למידק מכללו של דבר תיפוק ליה דהא קתני בהדיא ויודה לו בדבר שבמדה ומ' אבל השתא דל"ג ליה איצטרך למידק מכללו של דבר שיש בכלל יטעננו דקתני אף טענתו של נתבע שתהא דבר שבמדה וכו' ואין למחוק הגי' דאי לא קתני כללו של דבר הא דקתני עד שיודה לו לא שיודה לו ממש אלא שיהא ידוע שהודה דבר שבמדה כגון שחבירו תובעו בית זה כי אע"פ שהוא לא משיב אלא מה שהנחת אתה נוטל ידוע הודאתו של זה באותו בית דשנלך שם ונראה מה שיש שם עכשיו אבל כי קתני כללו של דבר לסימנא הא ודאי בדוקא נקט עד שיודה לו בב"ד שיש בו שם מדה או מנין או משקל ולאפוקי מדאבייי:

א"ה אזורה גדולה ואזורה קטנה נמי ליתני בה חיובא ונוקמ' בדלייפי וכו' פירכא כל דהוא פריך ומשום דידע בה שנוייא דרויחא טפי בדר' אבא בר ממל דהא איכא למימר

דכיון דקתני סיפא מנורה גדולה וקטנ' לחיובא בשל חליות ממילא שמעינן לאזורה גדולה וקטנה בדלייפי וחדא מנייהו נקט ולא למיחשב ולמיזל כי רוכלא ודכוותה בש"ס טובא:

שאני מנורה הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על ה' ליטרין פי' דמנורת בת עשר ובת ה' ליטרין לחיובא דקתני לא מחמת דגדולות וקטנות במדה אלא לענין עוביה של מנורה שזה טוענו מנורה עבה וזה טוענו מנורה דקה ואשמעי' דכה"ג שאין ביניהם שינוי צורה אחרת ממין הטענה הוא הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על בת ה' ליטרין ותהא צורתה בגדלות וקטנות כמו בתחילה וכ"ש דשמעי' מינה למנורה של חליות ולאזורה דליפא דהא לא פריך תלמודא אלא דליפא לא קתני תנא אבל בעיקר הדין מודינא דחייב בה וכן כל כיוצא בו והא פשיטא דגדולה וקטנה דבר שבמדה הוא:

המלוה את חבירו על המשכון ואבדה משכון פי' והרי המלוה חייב בתשלומין מפני שדינו כשומר שכר וכדתנן כפרק השוכר ונקט אבד דשכיח טפי וה"ה לנגנב או נקט אבד משום דאתו מדרשא דגנבה כתיבא בקרא ולהכי חביבא ליה למינקט אבידה. א"ל סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה פי' ושקל הוא חצי סלע והסלע ד' דינרין והשקל ב' דינרין נמצא תובעו ב' דינרין הנותרין והלה אומר סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה ואיני חייב לך כלום כי אתה חייב באבידת המשכון פטור פי' משבועת מודה במקצת אבל המלוה חייב לישבע שאינה ברשותו כדאיתא בפרק המפקיד אלא דתנא לא מיירי בהא אלא בפטורא דלוה א"נ דמתני' במאמינו וכדאוקים לפטור דסיפא בפרק המפקיד. סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר סלע הלויתני עליו וג' דינרים היה שוה חייב פי' חייב לוה שבועת מודה במקצת דהא אודי ליה בדינר וכפר בדינר והקשה הרמב"ן ז"ל אמאי חייב דהא אם איתיה למשכון ברשותיה לא מחייב ליה לוה כלום עד דתיהדר ליה או עד שישבע לו עליו שבועת השומרין דחזרתו זו היא שבועתו הא כל כמה דלא מיהדר ולא מישתבע לא מחייב ליה כלום וא"כ אין כאן דין מודה במקצת דהו"ל כא"ל חמשין ודאי ידענא דלית לך וחמשין לא ידענא אי אית לך עלי או לא דפטור ואין לך לומר שתהא משנתינו במאמינו משום האי טעמא דאמרי' השתא ותירץ דאע"ג דהאי לא מחייב ליה בעודף שהוא מודה עד דמהדר ליה (משבועה) משכונא או משתבע כיון דסוף סוף מודה הוא שהוא חייב בו לכשישבע וזה נאמן בשבועה משום חסרון שבועה דאכתי לא אישתבע ליה לאנפיק מדין מודה במקצת דסוף סוף הא מודה בחיובן בין דאיתיה בין דאבד אבל באמת שאין אדם מודה במקצת הכופר בממון שחבירו נאמן עליו בשבועה כגון שטען עליו מנה לי בידך חמשין דמי הלואה וחמשין דמי נגזל ונחבל

והלה כופר אע"פ שזה נשבע עליו ונוטל מחצה כדין הנגזל והנחבל אין חבירו נשבע ולא משום על המחצה שהרי כפר וזה אין לו עליו כלום עד שישבע ואינו דומה לזו של משנתינו חדא דבמשנתינו כפר והודה לו בדינר ועוד דשאני התם שאין גובייגא שלו בשבועה אלא מן התקנה ועד שישבע לא תקנו כלום:

סלע הלויתני עליו וכו' פירוש האי סיפא היא תביעת הלוה למלוה שטוען לו סלע הלויתני עליו וב' היה שוה פי' ואתה חייב לי סלע העודף והמלוה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וה' דינרים היה שוה חייב (הלוה) המלוה שהרי הודה לו בדינר וכפר לו בג' דינרים והיכא שטענת (הלוה) המלוה מסופקת כגון דאמר איני יודע כמה שוה אם אמר בפי' יודע אני ששוה פרוטה יותר מסלע ומן השאר איני יודע א"נ יודע אני שהיה שוה ממון יותר מסלע אבל איני יודע כמה בהא ודאי חייב שבועה שהרי הודה לו בפרוטה שאף באומר שוה ממון אין ממון פחות מפרוטה ואע"פ שאין הודאתו וכפירתו (ודומה) ידועה לו דבר שבמנין חשיבי כיון שזה תובעו דבר ידוע ותדע דהא באומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא חייב שבועה ואע"פ דכיון דבחמשין לא ידע אין כפירתו וגם הודאתו מבוררין מ"מ כל שאלו היה כופר בברי חייב וחשיבא דבר שבמנין אף כשאומר איני יודע כן הוא מחויב שבועה כל שיש הודאה ברורה מיהת בשוה פרוטה אבל היכא דלוה אמר כך וכך היה שוה והמלוה אומר איני יודע בזה נחלקו המפרשים ז"ל שהרא"ם ז"ל כתב גם בזה חייב דסוף סוף הוי כאומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא דהא מודה ליה הלוה דמחייב ליה אלא שאינו יודע כמה הוא ואף הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות שאלה ופקדון בפרק ה' המפקיד פירות אצל חבירו שאינם מדודי' וערבם עם פירותיו ולא מדדן הרי זה פושע בעל הפקדון אומר כך וכך היו והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה שהרי חייב עצמו בתשלומין ואינו יודע כמה הוא מחויב ונמצא מחויב שבועה שאינו יכול להשבע וכן הודו רבותי ר' יהוסף הלוי ורבו ז"ל ע"כ והרא"ם ז"ל הביא ראיה לדינו מן הירשלמי שהביא רבו רבי אלפאסי ז"ל בב"ק דאמרי' התם חד בר נש אפקיד גבי חבריה חד שק צרור אירעו אונס האי אומר סיגין הוה מלא והאי אומר מטכסין הוה מלא אתא עובדא קמיה דרב אמר הרי זה נשבע ונוטל ע"כ וע"כ האי דאמר סיגין הוה מלא לאו בברי טעין הכי דא"כ הו"ל טענו חטין והודה לו בשעורין שהוא פטור אלא שמא סיגין הוה מלא קאמר והוא כאומר איני יודע כמה שוה ולפיכך חייב והקשה ז"ל לעצמו דא"כ למה הלה נשבע ונוטל דהא בחמשין לא ידענא וחמשין ידענא חבירו נוטל בלא שבועה ותי' דשאני התם דאמר שמא סיגין הוה מלא שאילו ודאי היה טוען כן היה פטור משא"כ בחמשין ידענא וחמשין לא ידענא שאם בודאי היה טוען כן וחמשין לית

לך היה חייב שבועה והקשה עוד ז"ל כיון שאינו מודה בשו' דבר ברור להוי כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע שהוא פטור אליבא דהלכתא ותירץ דהתם אינו מודה בשום דררא דממונא אבל הכא כבר הוא מודה בסיגין מיהת ויש מקשים עליו מהא דתנן בפרק השואל נטל ממנו שתי פרות אחת שכורה ואחת שאולה ומתה אחת מהם זה אומר שאולה מתה וזה אומר איני יודע חייב ואוקימנא כשיש עסק שבועה ביניהם דגלגול שבועה אודמודה במקצת הא לא"ה פטור למ"ד מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ואע"ג (דליכא) [דאיכא] התם דררא דממינא דחד פרה אצלו ונראה שאין זו קושיא דההיא לא חשיבא דררא דממונא כיון שאינו מודה שום חיוב לעצמו דהא קאמר שאינו יודע אם מתה שאולה שהוא חייב או שכורה שהוא פטור ואילו בודאי היתה שכורה פטור משא"כ בשק צרור שכבר מחייב עצמו בסיגין לכל הפחות והיינו דררא דממונא ומיהו עדיין אין ראיה של הירושלמי מחוורת לדינו של רבי' הלוי ן' מיגאש ז"ל מזה הטעם בעצמו דכי אמר שמא סיגין היה מלא וסתם סיגין שוה פרוטה כבר הודה בפרוטה מיהת ועל השאר אומר איני יודע וכן באומר על המשכון שוה פרוטה לבדו (היה שוה הרי יש בכלל והכי) [היה שוה יותר והשאר איני יודע אבל הכא באומר סלע היה שוה והשאר איני יודע] אולי לא היה שוה יותר מן הסלע שהלוה לו ואין כאן הודאה של כלום והוי כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע שהוא פטור גם דברי הרמב"ם ז"ל שכתב משמו ושם רבו אינם דומים לדינו של הרא"ם ז"ל דהתם כבר הודה שקבל ממנו פירות אלא שלא מדדן ולא סגייא שלא יהא בהן שוה פרוטה והוא כאומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא שמשלם בלא שום שבועה דחבריה אבל בירושלמי נראה סיוע לדינו שאמרו שם על משנתינו סלע הלויתני עליו והלה אומר איני יודע ר' בא בר' יונה בשם רב יאות לית את ידעת חברך ידע כלומר ונוטל בשבועה וחזרו והקשו שם תמן לית את ידע חברך ידע ובה איתמר הכי ופריקו תמן יש חילול שבועה ובה לית חילול שבועה ע"כ וכן פי' שהם הקשו מהא דאמרינן דכיון שהוא אינו יודע וחבירו יודע חייב לאידך דקי"ל שהאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור אלא שלא דקדקו בלשון תמן ולשון הכא דהול"ל איפכא הכא איתמר לית את ידע וכו' ותמן איתמר הכי וכן דרך הירושלמי שלא לדקדק בזה ואולי הקושיא על אותה של מנה לי בידך הוקשית במקומה ופריקו דל"ד דההיא מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אין בו חיוב שעל הכל אומר איני יודע אבל באידך יש חיוב וחילול שהשבועה חלה עליו שהוא כמודה במקצת נראה מן הירושלמי הזה דכל שזה טוענו שמשכונו הוא שוה שתים וזה אומר איני יודע דדייניין ליה כאילו מודה כי באמת שוה יותר אלא שאינו יודע כמה ולכך

דנו עליו שיש עליו חלות שבועה והוי מחוייב שבועה שאינו יכול להשבע שהוא חייב אלא א"כ נדחוק לומר דהא דירושלמי באומר שוה היה ממון יותר אלא שאינו יודע כמה אלא שלשון הירושלמי קצר כמנהגו ולענין הירושלמי דשק צרור אינו מענין זה כלל כפי מה שמוכרע ממקומן שהביאוהו על פלוגתא דטמון באש דסבר ר"י שעשו תקנת נגזל באשו שאם הדליק גדישו של חבירו והיו בו כלים שנשבע כמה היו שוים ויטול כמו שעשו בנגזל לקמן בפרק כל הנשבעין ועל אותה פלוגתא דר"י ורבנן אמרו בירושלמי א"ר הושעיא הדא דתימא בשאין שם עדים שהיו שם כלים אבל היו עדים כל עמא מודו על הדא דר"י פי' ולא נחלקו על דברי ר"י אלא לפי שהוא מחייב בשבועה בעל הגדיש אע"פ שלא היו שם עדים ואמרי' בהדא חד בר נש אפקיד גביה חבריה חד שק צרור ואירעו אונס כלומר אונס אשו שלא שמר אותו כראוי ודלקה בגדישו של חבירו והיה בו שק צרור זה שהופקד אצלו חד אמר סיגין הוה מלא וכו'. ואמר רב נשבע ונוטל דס"ל כר"י דאמר עשו תקנת נגזל באשו וכדס"ל לרב גופיה בהא שמעתא בגמ' דילן ומעתה אתי הירושלמי כפשוטו אפי' באומר ברי לי שסיגים הוה מלא כי אני ראיתיו והכרתי בו ואין בו עסק לדין משנתינו של מודה במקצת כלל ותמהני מאד מן הרא"ם ז"ל היאך נתעלם ממנו זה ושמא לא היה בנוסחת ירושלמי לו בהדא חד בר נש וכו' אלא שהיה גורס מימרא באנפי נפשה חד בר נש וכו' ומיהו אף לגי' ההיא יש לפרש דאדלעיל קאי אדר' אושעיה וכדפי' לגי' שלנו שהרי סמכו ענין זו שהביאוה שם ואפי' לא יאמר הספר בהדה ומעתה אנו צריכים לדין פקדון דעלמא שאומר שמא סיגין היה מלא אי אמרי' דכיון דסיגין שוו פרוטה דהוי כאומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא שחבירו נוטל בלא שבועה או אם נאמר שיהא כטוענו חטין והודה לו בשעורים שהרי הוא אינו מודה כלום או אם מודה שהוא חייב לו מחמת סיגין הוא וכיון דכן תביעת פקדון היא הוי כטוענו חטין והודה לו בשעורי' או כאומר שמא שעורים היו ופטור והדבר צריך תלמוד ובמקומה כתבתיה בס"ד:

אמר שמואל האי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחברי' ואוקים לי' קתא דמגלא עלייהו אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי פירוש רש"י ז"ל דהא סבר וקבול ולאו בדוקא נקט וה"ה נגנב ששומר שכר חייב בגניבה ואבידה ומלוה על המשכון שומר שכר הלכך סבר וקבל עליה שמירה דאי לא נטר ליה בדחזי לש"ש דלוביד זוזי דיליה אבל נאנס ודאי פטור ונשבע כדין שומר שכר וגובה כל חובו וכ"ש דכל היכא דאיתיה למשכון בעיניה שהוא גובה חובו בזימניה אי מלוה סתם שלשים יום ואי קבע זמן כפי מה שפירש ולא שאני למימר ליה סברת וקבילת דנהי דקבליה למשכון לפרעון לא קבליה דאי לא אפילו נאנס ג"כ

היה פטור ואין כאן משכון אלא זביני אלא ודאי כדאמרן ומיהו לית ליה ללוה למפרעיה עד דמהדר ליה משכוניה או דמשתבע עליה כדיני וכדכתיבנא לעיל:

דף מג:

אבל קתא ונסכא לא פירוש אלא כי היכי דנסכא לא קבליה אלא במאי דשוה קתא נמי במאי דשוו נהרדעי אמרי אפי' קתא ונסכא י"ג והיינו גירס' רש"י ז"ל אבד נסכא אבד מאי דשוי אבד קתא אבד כולהו פירוש דסתם נסכא כיון דמידי דחזי לפרעון הוא לא קבליה עליה אלא במאי דשוי וקשה דא"כ כי אקשי' ממתני' לוקמה בנסכא ודכוותה דהאי בר פרעון לכך הגירסא הנכונה אבד נסכא אבד פלגא אבד קתא אבד כולהו פירוש דקתא דנקט שמואל לאו דוקא אלא דלרווחא דמלתא נקטיה משום דרבותא דדמיו פחותין אבל ה"ה לנסכא וכל משכון והיינו דפרכינן עלה ממתני'. ג"ר הא בדפריש והא בדלא פריש ורש"י ז"ל פירוש דמתני' בדפריש שקבלו בשיויו ודשמואל בדלא פריש כשקבלו סתם והקשה ר"ת ז"ל וכי בשופטני עסקינן שיקבל אדם סתם קתא דמגלא על אלפא זוזי לכך פירוש ר"ת ז"ל ור"ח ז"ל דגריס להדיא דמתני' בדלא פריש וסתמא דשוויו מקבל ודשמואל כדפריש שהוא נוטלו כנגד הכל אם יאבד וא"ת א"כ פשיט' ומאי קמ"ל שמואל וי"ל דאנן ס"ד דכי הא דגזים ואמר מלתא יתירתא אסמכת' [הוא] ולא קניא וכדאמרינן בעלמא גבי דאמר אי מובידנא משלימנא אלפי זוזי דכיון דגזים אסמכתא ולא קניא קמ"ל דבכי הא שהדבר בידו לשומרו מגניבה ואבידה ולא גזים אלא בקבול אחריות לאו אסמכתא היא דהו"ל כעין שומר חנם שמתנה להיות השואל ומאן דאמרינן בסוגיין דלית ליה כשמואל יסבור בהא נמי אסמכתא היא כיון דגזים ואמר מלתא יתירתא וגירס' רש"י ז"ל נוחא יותר דאי שמואל בדפריש איירי הו"ל לאדכורי הכי בהדיא דאין דרך האמורא לסתום דבריו אלא לפרשו:

לימא כתנאי וכו' כל הסוגיא הזאת פירשתי בארוכה בפרק השוכר ולכך אני מקצר בה כאן:

דף מד.

מנין לבעל חוב שקונה משכון יש שפירוש להתחייב אפי' באונסין כדין לוקח ולא נהירא חדא דהא אמאי כיון שכל הנאה ללוה ועוד דהא אמרינן דר"ע כר' יצחק ואלו ר"ע לא קתני אלא אבד ובפרק השוכר נמי דתנן מלוה על המשכון ש"ש פרישנא טעמיה מדר"י אלא ודאי שאף ר"י לא אמר אלא להתחייב עליו בגניבה ואבידה כשומר שכר

ונקט קונה שיש בשעבוד זה קנין הגוף שיכול לקדש בו את האשה וכדמייתינן לה אהא במסכת קידושין ושלא יעשה מטלטלין אצל בני לוה כדמייתינן לה בב"מ ושאינו משמט כדאמרינן במסכת גיטין:

אם אינו קונה משכון צדקה מנין הפירוש הנכון דאע"ג דעושה לו טובה גדולה בהשבה זו וגם שיהא זה סבה שלא יכוף לבו לפורעו מ"מ זה ג"ח הוא ולא צדקה דלא הויא צדקה אלא מאי דעביד איניש מדיליה. מר אית ליה דר"י וכו' לימא דר' יצחק תנאי היא ואמרינן ותסברא אימר דאמר ר' יצחק וכו' ק"ל היכי שייך לאתמוהי כולי האי ולומר ותסברא במאי דעביד מיניה תלמודא אוקמתא דהא אמרינן מעיקרא דר"א ור"ע בדר"י קמפלגי וי"ל דהיינו דקא מתמה משום דאנן דר"י גופיה דהויא דמפכנו שלא בשעת הלואתו. לא אוקימנא כתנאי אלא דמתני' דקתני המלוה על המשכון דמשמע בשעת הלואתו כדאיתא בהדיא בפרק השוכר אוקימנא כתנאי למימרא דסבר ר"ע דהא נמי דיני כדר"י ור"א סבר דהא לא הויא כדר"י והיינו דאמרינן אימור דאמר ר"י משכנו שלא בשעת הלואתו פירוש דקרא ולך תהיה צדקה בהכי קאי משכנו בשעת הלואתו מי אמר וא"ת והלא בשעת הלואתו עדיפא טפי דממשכן ליה לוה למלוה מדעתיה ומקני ליה טפי וי"ל דנהי דממשכן ליה מדעתי' לשיעבודא בעלמא אבל אקנוייי לא מקני ליה אבל שלא בשער הלואתו דאמר רחמנא למשכוניה ע"י שליח ב"ד אקנייה ניהליה רחמנא בע"כ דלוה והא פרישנא בפרק השוכר ובכמה דוכתי כי דעת הגאונים ז"ל. והיא דעת הרמב"ן ז"ל דהא דחייה הוא דדחי תלמודא הכא ובפרק בשוכר אבל קושטא דמלתא דכ"ש בשעת הלואתו וכדמוכח בפרק כל שעה ובפרק השולח וכן בפ"ק דקידושין דאייתי תלמידא הא דר' יצחק על ברייתא דהמלוה על המשכון דמשמע בשעת הלואתו:

בשומר אבידה קמיפלגי פי' ומלוה על המשכון לשומר אבידה דמי שהוא עשה מצוה ואין לו בו הנאה:

דאתמר שומר אבידה וכו' כבר מפורש בנדרים דטעמא דר"י משום דמיפטר למיתן פרוטה לעני והתם פרישנא דברי ר"י הזקן ז"ל דהא מיירי כשבא העני בשעה שהוא טרוד באבידה וכל העוסק במצוה פטור מן המצוה והיינו דאמרינן עלה אליבא דרבה דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא וא"ת א"כ אפילו שומר חנם חייב לנערה ומיפטר מליתן פרוטה לעני וא"כ לרב יוסף יהא דינו כש"ש וי"ל דשאני שומר דכי מנערה לה לאו למצוה הוא אלא מדין שמירתו שקבל עליו בפירוש ולא חשוב עוסק במצוה לפוטרו מפרוטה לעני. והכא במלוה צריך למשכון קא מפלגי פירוש רש"י ז"ל שצריך אותו להשתמש בו ושיהא פוחת והולך מן החוב ובשהתנה כן בפירוש בשעת הלואה דאי לא אסור לנשתמש בו

דאפי' אבא שאול לא התיר בפרק השוכר אלא להשכירו לאחרים אבל לא לעצמו אלא ודאי כדאמרן ור"ח ז"ל פירוש במלוה צריך למשכון זה לאחריות כי הלוה דחוק וירד מנכסיו ולתרווייהו פירושי קשיא טובא דמ"ט דמ"ד דלאו מצוה קא עביד כשהלוה לעני בשעת דחקו שנאמר עליו אז תקרא וי"י יענה וי"ל דעל שעת ניעור קיימים דאיכא מ"ד דלאו מצוה ממש בשעת ניעורו כדי לפוטרו מלמיתן לעני דהא לא מנער ליה אלא לצרכו כדי שיוכל להשתמש בו לפירוש רש"י ז"ל או שיהיה לו מה לגבות לפי' ר"ח ז"ל ודינו בניעור זה כשומר חנם ומ"ס דאפי' האי מצוה עביד ופטור מלתת פרוטה לעני והוי שומר שכר כנ"ל:

דף מד:

לימא כתנאי וכו' עד לא לעולם כנגדו ור"י וכו' פירוש דכ"ע לית להו דשמואל באבד ובהא פליגי הכא פי' לפי שהמשכון בענין שמטה מ"ס כנגדו הוא קונה ומ"ס כנגד כולו הוא קונה פי' דמ"ס דכנגד שיוויו בלחוד תפיס לי' שלא להיות משמט ושיהיה בו הלוה נגוש ועומד ומ"ס כנגד כל החוב תפיס לי' לענין זה שלא יהא כל החוב משמט ולשון קונה ואינו קונה דנקטי' אשגרת לישן הוא דנקט ממאי דאיפליגו רב ור"י בפ' הזהב לענין הנותן ערבון על המקח דרב סבר כנגדו בלבד הוא קונה פי' בקרקעות קנין גמור ובמטלטלין לענין מה שפרע ור"י סבר כולו הוא קונה והתם אייתי' עלה הא מתניתא בשמיטה ואתינן לומר כי הכא כהני תנאי מ"ס כנגדו הוא קונה ומ"ס כנגד כולו הוא קונה ובאשגרת לישן דהתם נקטיה הכא האי לישנא ומשום דטעמא דמלוה על המשכון אינו משמט הוא כדאמרי' בספרי ואת אשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך ולא במה של אחיך בידך פרט למלוה על המשכון דהוי של אחיך בידך והוא כאלו קנוי לך שאינו משמט ואי בעית אימא דלעולם כדאמרי' מעיקרא דלא פליגי ר"ש ורבי אלא כנגד ההו' פלג חובו דשוה ודקשי' לך וכו'. ולענין פסק הלכה בדשמואל כבר הארכתי בפ' השוכר שהגאונים ז"ל פסקו דלית הלכתא כדשמואל משום דסוגיין דלא כוותיה דאמרי' לעיל בדלא שוי שיעור זוזי דכ"ע לית להו דשמואל והכא בדשוה שיעור זוזי קמפלגי ובדר' יצחק קמפלגי ובתוס' דחו ראיה זו דהא לא הוה יכיל תלמודא למימר דכ"ע (לית) [אית] להו דשמואל דהא עביד אוקימתא דפליגי בדשוה שיעור זוזי ואפ"ה סבר ר"א ישבע ויטול מעותיו דלא קביל עליה אחריות וכי אבד לא אבדו מעותיו וא"כ היאך יודה בדלא שוה שיעור זוזי שאבדו מעותיו אבל י"ל לדברי הגאונים ז"ל דשפיר ה"מ למימר דכ"ע אית להו דשמואל דאע"ג דכי שוה שעור זוזי לא מקבל עליה אחריות שאני התם דכיון שלא

רצה להלוות מעותיו אלא על משכון שוה שיעור מעותיו דאגלי אדעתיה דמצוה הוא דניחא ליה למיעבד אבל אינו רוצה שיפסיד משלו כלום ולא להיות ש"ש אבל בשמואל שהלוה אלף זוז על שו"פ הא גלי אדעתי' דלא קפיד אהפסד מעותיו כולי האי ומקבל עלי' נטירותא דקתא דאי לא נטר ליה כדחזי שיאבדו מעותיו והרמב"ן ז"ל תי' בענין אחר שם כמ"ש שם משמו ז"ל אבל תירוץ זה יותר נכון בעיני ושם הארכתי בענין זה כל הצורך ומ"מ דעת התוס' דהלכתא כדשמואל כיון דליכא אמורא דפליג עליה וסוגיא דגמ' לא מכרעא לדידהו דלא כשמואל וכן היה נראה אלא שרבינו הרמב"ן ז"ל הסכים לדעת הגאוני' והרמב"ם ז"ל. ובהכי סליק לן פ' שבועות הדיינין בס"ד:

פרק שביעי

כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין פירשו כל הגאוני' ז"ל דשבועה זו בנק"ח כעין דאורייתא תקנוה ואפילו למאי דס"ל דשבועת היסת היא שלא בנק"ח משים דהויא דרבנן ההיא בתקנת אחרוני' אבל זו שהיא תקנת חכמי המשנה כעין דאורייתא היא וכן נראה ודאי מפשטה דמתני' דמייתי לה על הנשבעין ולא משלמין דאורייתא דאלמא תרווייהו חד טכסיסי נינהו וכן נראה דמאי דנוטלין כעין ולא משלמין הוא שלא תקנו אלא בשיש שם כפירת שתי כסף דומיא דרוב שבועות של תורה דהיינו מודה במקצת ושבועת השומרים וכן דעת הרמב"ם ז"ל אבל בשם רבותיו ז"ל כתב דכולם נשבעין ונוטלין על כפירת פרוטה חשוב ממון והרב אב ב"ד ז"ל כתב שנראין דברי רבותיו והראיה משכיר כי מה יעשה השכיר העני הזה שהשכיר עצמו בפרוטה וכי ילך בפחי נפש אבל רבותי ז"ל הסכימו לדברי הרמב"ם ז"ל דכיון דמדאוריית' אינו נוטל כלום דיו לעני זה שיתקנו לו לישבע וליטול כשיש שם שתי כסף כעין דאורייתא וכן נראה עיקר. וק"ל לרבנן ז"ל דמדקתני אלו נשבעין ונוטלין משמע אלו דוקא ותו לא והא איכא הא דתנן אין נפרעין מנכסי יתומים ומנכסים משועבדים אלא בשבועה וכן הפוגם שטרו וע"א מעידו שהוא פרוע כדאיתא בכתובות ואיכא נמי המוציא הוצאות על נכסי אשתו ישבע כמה יוציא ויטול ותנן בפ' הגוזל המכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול והנכון בתירוץ קושיא זו דהכא לא קתני אלא קולי דשבועה כלומר דמדינא לא הי"ל ליטול ואפי' בשבועה וחכמים הקילו שיהיו גובין בשבועה וכולהו אידך חומרי דשבועה נינהו שהי"ל לגבות שלא בשבועה והחמירו חכמים עליהם שלא יהו גובין אלא בשבועה ואילו הנפרע מנכסי יתומים ומנכסים משועבדים והפוגם שטרו וע"א מעידו שהוא פרוע פשיטא מילתא דהו"ל למגבי בלא שבועה כיון דנקטי שטרא בידייהו וכן המוציא הוצאות על נכסי אשתו כיון דברשות ב"ד ורבנן עבד שעשאוהו

בנכסי אשתו כעין אפטרופוס בזה כדי שלא ישתבעו מכיון דלית ליה שירי בגווייהו דהיינו נכסי אשתו דקתני בכל דוכתא כמו ששנינו אין לאיש חזקה בנכסי אשתו כדאוקימנא בדוכתא בדלא אכיל פירי שורת הדין היה שיהא נאמן בלא שבועה כיון שהוא ברי ואידך שמא אלא דרבנן אחמור עליו בשבועה וכן המכיר כליו וספריו ביד אחר בדין הוא שאין לבעל הכלים עליו כלום שהרי ברשות לקח בשוק בכלים העשוים למכור ואי בעי למעבד ליה תקנתא לפי שיצא לו שם גניבה בעיר ילקח ללוקח הזה דמים שנתן בהם בלא שבועה או כדי שויים ואחמור רבנן על הלוקח שישבע ויטול מעותיו ומן הטעם שאמרו בירושלמי כדי שלא יהו בעלי בתים מוטפלים לגנבים דלאו עכברא גנב אלא חורה גנב אבל משנתינו כולה קולי דשבועה דאע"ג דאמרי' גבי שכיר טעמא משום דבעל הבית טרוד בפועליו הוא ונראית טענתו דטענת שמא וכאומר הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך זו היא תקנה לשכיר שאלו מן הדין הא טעין דברי שפרעו ודרמא אנפשיה ואדכר אלא דכיון דבעי למיעבד תקנתא לשכיר משוה כדי חייו ושיהא עסק שבועה כאן לא' מהם (שדינה) [שדינא] אשכיר דהוי ברי טפי כדבעי לפרושי בגמ' בס"ד וכן חנוני על פנקסו בדין הוא שלא יגבה אפי' בשבועה עד שיברר שנתן לפועליו ול"מ למ"ד מנה הלויתיך והלה אומר איני יודע פטור אלא אפי' למ"ד חייב שאני הכא דהא חנוני כשלוחו והו"ל למיתן בסהדי אלא דעבוד רבנן תקנתא לחנוני מפני שמקיף לבעלי בתים לגבות בשבועה מאי אמרת משום פועלים דהו"ל למגבי בלא שבועה דהוי בעל הבית לגבייהו כאומר הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך שהוא חייב כדאיתא בפ' הגוזל אה"נ ואנן לא מנינן הכא אלא החנוני דהא לא קתני רישא הכא החנוני והפועלים ואע"ג דלקמן גבי החנוני על פנקסו כיצד קתני בהדיא שבועה דפועלים משוה דבחדא אתקין שיהא חנוני ופועלים נשבעים ונוטלים מבע"הב ויפסיד בע"הב עם א' מהם דכיון דאיכא חנוני דטעין דפרעינהו והוי שלוחו של בע"הב אחמור על פועלי' שבוע' ועיקר התחנה דמנינן הכא לא היה אלא מפני החנוני שהקילו עליו והרי זה מבואר יפה. השכיר וכו' גרסינן בירושלמי דכל היכא דשכיר חי ומת בעל הבית דינו עם היתומים כדינו עם אביהם אבל אם מת השכיר לא תקנו ביתומיו כלום ואינו מוריש שבועתו לבניו שישבעו שפקדם אביהם שלא נפרע כי דיים שתקנו לשכיר עצמו בעודו חי והיינו דקתני תנא השכיר:

דף מה.

מנ"ל וכו' מסתברא דאסמכתא בעלמא הוא דשיילית בהא דשבועת השומרים בהדייא כתיב דמשתבע ומיפטר כדכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידי וכן במודה

במקצת וכן עד א' כל מקום ששנים מחייבין ממון עד א מחייבו שבועה והיינו דסגי לן בדחייה כל דהו דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם וכדמתרגמינן ויקבל מריה מיניה מומתא ולא ישלם ואם אינו ענין לשבועת השומרים תנהו ענין לאידך וכן פירוש הרא"ם ז"ל:

מ"ש שכיר תקינו ליה רבנן דמשתבע ושקיל האי לישנא משמע דמודה הוא דבעי למיעבד הכא שום תקנתא אלא דמסתיין דנרמי שבועה על בה"ב אפי' הוא כופר בכל דאע"ג דבימי חכמי המשנה לא תקנו עדיין שום שבועה בכופר בכל כי תקנת אחרונים היתה בדורו של רב נחמן (וכדכתיבנא לעיל וכדאמרינן במס' קידושין והשתא דתיקון רבנן שבועת היסת וכדכתב רש"י ז"ל) הכא גבי בעל הבית ושכיר דינא הוא דנעביד תקנת' שישבע ב"ה ולא ילך השכיר הזה בפחי נפש בלא ממון ובלא שבועה ול"ק לן אלא למה הפריזו חכמים בתקנתם כל כך שיהא שכיר נשבע ונוטל והיינו דמהדריה עקרוה רבנן לשבועה מצד הדין ושדיוה אשכיר כלומר דעקרוה רבנן לשבועה דבעו לתקוני על ב"ה אפילו כשהוא כופר בכל ושדיוה אשכיר והיינו דאמרינן לקמן בשילהי שמעתא בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן לומר דכי כופר ב"ה בכל הא דבעינן למרמי עליה שבועה תקנתא דרבנן היא דמדאורייתא כופר בכל פטור וכן כל שאר כופרים בכל פטורין אפילו מדרבנן בשעת המשנה אלא דבהא בלחוד הוו עבדי תקנתא שיהא נשבע בעל הבית ותקנתא לתקנתא לא עבדינן וזה מבואר:

תקנות קבועות שנו כאן פירוש קבועות גזולות ועקורות ממקומן מלשון היקבע אדם אלהים. עקרוה רבנן וכו' משום כדי חייו דשכיר ופרכינן דמשום כדי חייו דשכיר מפסדינן ליה לב"ה כולי האי שיהא שכיר נשבע ונוטל והלא די לו שנרמי שבועה על ב"ה ומהדרינן ב"ה גופיה וכו' ואמרינן אדרבא שכיר גופיה וכו' פירוש נקט ש"ס לשון דאדרבא משום דפסידא דשכיר חמירא טפי דהוי הפסד גופו דבעי דליתיה לכדי חייו דאלו פסידא דב"ה פסידא דממון בלחוד הוא:

אלא בע"ה טרוד בפועליו הוא פירוש ולא חלקו חכמים בדבר בין שכיר א' לפועלים מרובים שכן כל מדות חכמים ונראין דברים דהשתא לא עקרינן טעמא דכדי חייו לגמרי אלא דהדרינן לומר דלאו משום כדי חייו בלחוד הוא דשדינה אשכיר אלא משום דאיכא נמי הא דב"ה טרוד בפועליו הוא. טרוד בפועליו הוא פירוש וברי דידיה כשמא הוא וכאומר איני יודע אם פרעתיך ולאו דלהוי מדינא הכי אלא שבזה מצאו מקום למישרי שבועה אשכיר ופרכינן דאי מהאי טעמא הול"ל דלגבי שכיר בלא שבועה ולא תהוי תקנתא דרבת כי חוכא ומהדרינן כדי להפיס דעתו של ב"ה שהוא טוען לפי דעתו בברי

ופרכינן וליתן ליה בעדים פירוש דלעבוד רבנן האי תקנתא והא עדיפא לסלק שבועה מכאן שעונשה גדול ואי לא יהיב בעדים איהו דאפסיד אנפשיה:

דף מה:

א"ה אפילו קצץ נמי פירוש אא"ב טעמא משום כדי חייו בלחוד איכא למימר דדיו שתקנו לו כן היכא דפליגי אפרעון דהוי מילתא דשכיחא אבל כי פליגי בקציצה דלא שכיחא לא עביד ליה תקנתא אבל השתא דאמרת דאיכא טעמא נמי דבעל הבית טרוד בפועליו הוא וטענותיו שמא אפילו בקציצה נמי נחקין ועל הדרך הזה נתפרש אידך דפרכינן בסמוך א"ה עבר זמנו דבשלמא אי טעמא משום כדי חייו כיון דעבר זמנו ולא תבעו לא תקון ליה רבנן אבל אי טעמא משום דבעל הבית טרוד בפועליו הוא אפלו עבר זמנו נמי:

קציצה ודאי מידכר דכירי לה אינשי. פירוש דקציצה מקמי טרדת דפועלים הות ומשום טרדא דפועלים דהשתא לא מיתנישי ליה וכי רמי אנפשיה מאי דקצץ שחרית שפיר מדכר השתא משא"כ בפרעון דהשתא נולד ערעור זה וסבור שפרעו לזה ואולי לא פרע אלא לאחר. א"ה עבר זמנו נמי פירוש דאע"ג דלאחר זמנו אין לו טרדה דפועלים מ"מ קס"ד דכיון דטעה בזמנו לומר שפרעו שוב לא יהא נזכר ופרקינן דחזקה לא עבר משום בל תלין וכי מטי זמניה רמי אנפשיה ומידנר שפיר. גבי ב"ה איכא תרי חזקי וכו' ואיכא דק"ל דאמאי לא חשיב חזקה דממונא דאוקי ממינא בחזקת מריה דעדיפא בכל דוכתא וי"ל דההיא כבר אסתלקא לה (בזדונו) [בזמנו] משום כדי חייו ולא מצינן השתא אלא החזקות המסיעות את טענתו דכי מטי זמניה רמי אנפשיה ומידכר וקושטא קא טעין השתא תו איכא דק"ל דהא בב"ה איכא בשהיית שכרו שמות טובא וכדאמרינן בפרק המקבל שעובר משום ה' שמות ול"ק דכולהו לגבי האי עניינא דבעינן לאוכוחי דקושטא קא טעין חדא חזקה היא ועוד דבל תגזול דשכיר דהוי בקום ועשה חמיר מ"ה הללו שהן בשב ואל תעשה:

אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא ששכרו בעדים וכו' מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי שכרך ואיכא למידק דכיון דב"ה טרוד בפועליו הוא ואמר בדדמי היכי מהימנינן ליה במיגו וי"ל דה"ק דכיון דאית ליה מיגו ודאי רמי אנפשיה ומינכר דאי בעו למיטען שקרא מה לו לשקר בזו דלימרו אינשי טרוד בפועליו הוא לימא לא שכרתיך מעולם. ומיהו הא וודאי קשיא היכי אמרינן מיגו ממעיז לשאינו מעיז דאלו אמר לא שכרתיך היה מעיז פניו בפני השכיר הזה והשתא דאמר פרעתיך אינו מעיז פנים דמימר אמר שפיר משום דטרוד בפועליו הוא דאמר הכי ומורי

הרא"ה ז"ל כתב דכי אמרינן הכא דיכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך בשבועה הוא וממעיז לשאינו מעיז נאמן בשבועה כדגמר ממודה במקצת והיינו עובדא דעזי דאכלי חושלא בנהרדעי כדפי' בפרקין דלעיל והא דלא אדכירו הכא שבועה משום דהא פשיטא דתקון שבועה בשכיר בב"ה או בשכיר וה"ק ל"ש שהשכיר נשבע אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך וכו' יכול לומר שכרתיך ובשבועה דב"ה מיפטר וק"ל דהא כי קלסה רמי בר חמא להא ואמר כמה מעלייא הא שמעתא אהדר עליה רבא דא"כ שבועת השומרין דחייב רחמנא א"כ היכי משכחת לה דאלמא הכא בלא שבועה אמרינן מיגו וי"ל דרמי בר חמא מיטעא הוה טעי בהא וסבור דאמרינן מיגו אפילו ממעיז לשאינו מעיז בלא שבועה ומש"ה פרכיה רבא דאילו בשבועה מודה ליה רבא ואנן לא קי"ל כדרמי בר חמא זו שיטת מורי רבינו ז"ל ודוחק יש בה וכן כל הגאונים ז"ל פסקו דנאמן בשבועת היסת בלחוד ומתקנתא דרב נחמן וא"כ הדרן קושיין לדוכתה והרב רבינו יונה ז"ל תירץ דכיון דכי טעין שכרתיך ונתתי לך שכרך בברי איכא קצת העזה אע"ג דלא מעיז כולי האי כאלו אמר לא שכרתיך אפילו הכי אמרינן ביה מיגו דמאן דמעיז בקצת מעיז בהרבה ואינו מחוור ויותר נראין דברי רבינו האיי ז"ל דהכא כיון דכולה משום תקנתא דשכיר הוא היכא דאיכא מיגו כל דהו אוקמוה רבנן אדין תורה. איתמר נמי וכו' אמר רמי בר חמא כמה מעלייא האי שמעתא עיקר הפירוש דאלו הוי האי מיגו גמור לא הוה צריך רמי בר חמא לומר כמה מעלייא הא שמעתא ולא הוה פריך עלה רבא דהא פשיטא דמיגו דאורייתא הוא וסברא נמי הוא כדאיתא בפרק האשה שנתארמלה אלא משום דהוי מיגו דגריעא דאמרינן ליה בדדמי וממעיז לשאינו מעיז ואמרי ליה בלא שבועה דנקיטת חפץ הוה מקלס ליה רמי בר חמא ורבא פריך ליה דודאי לאו מעלייא היא דממעיז לשאינו מעיז לא אמרינן מיגו אלא בשבועה כדין מודה במקצת דאם איתא דאמרינן ליה בלא שבועה שומרים דחייבינהו רחמנא שבועה היכי משכחת לה דהא אית להו מיגו דלא היו דבר מעול' או החזרתי אלא ודאי משום דאלו טעין הכי הוי מעיז בפני בעל הבית שיודע האמת כמוהו וכי טעין שנגנבו או נאנסו אינו מעיז דהא לא ידע ב"ה במילתא חייביה רחמנא שבועה:

מכלל דתרווייהו ס"ל המפקיד אצל חבירו בעדים א"צ להחזיר לו בעדים בשטר צריך להחזיר לו בעדים פי' הא לאו הכי אינו נאמן אפי' בשבועה דהכי משמע ל' דצריך להחזיר לו בעדים ואיכא למידק דבפרק המוכר את הבית אמרי' שהמפקיד אצל חבירו בשטר וא"ל החזרתיו לך נאמן בשבועה מיגו דאי בעי אמר נאנסו ונאמן בשבועה וי"ל דמאי דאמרי' הכא הוא מקמי דחייב רחמנא שבועת השומרים ופטריה בשבועה דנאנסו

דאית ליה מיגו כן תירץ הרמ"ה ז"ל וא"ת וכי משום דהואי מעיקרא אמרי' בגמרא הכא מכלל דתרווייהו ס"ל וי"ל דהא נפקא לן מינה השתא שאם קבל אחריות הפקדון עליו דלא מצי טעין נאנסו דאינו יכול לומר החזרתי לך ואכתי איכא למידק דהכא אסקי' דלא חייב רחמנא שבועת השומרים אלא כשהיה פקדון בשטר דליכא מיגו וזה תימא דהא לא איתמר בשום דוכתא ואדרבא אמרינן בפ' הגוזל הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל דכתיב על כל אבידה וכמ"ד שומר אבידה כשומר חנם דמי וזה פשיטא דלעולם ליכא תשלומי כפל אלא בתר שבועת השומרים כדכתיב בפ' בהדיא וגבי אבידה ליכא שטרא שאם עשה לו שטר פקדון מן האבידה ההיא שוב אין לה דין אבידה אלא דין פקדון וא"כ ש"מ שחייב רחמנא שבועת השומרין אפי' בפקדון בלא עדים וכ"ש בפקדון בעדים בלא שטר וי"ל דאה"נ וסוגיין דהכא פליגא אסוגיין דעלמא וכן יש לתרץ בקושיא דלעיל דאקשי' מההיא דהמפקיד אצל חבירו בשטר שנאמן בשבועה אלא דקשיא טובא דא"כ מידחייה מימרא דרב ור"י ושמואל ור"י דאמרי שאם שכרו שלא בעדים יכול לומר שכרתיך ונתתי לך במיגו דכל עיקר לאוקומה ההיא סברא אלא במה דתירץ רמי בר חמא וקילסה דשבועת השומרים דחייב רחמנא היינו במפחיד בשטר דוקא וכיון דההיא ליתה לידחייה לה עיקר מימרא דהני אמוראי וי"ל דגבי שכיר דתקנתא דרבנן היא הכל מודים דאמרי' מיגו לאוקמיה אדינא דאורייתא וכדפריך לעיל ורמי ב"ח הוה טעי ומקלס ואמר כמה מעלייא הא שמעתא למימרא דדיינינן הכי בכל דוכתא לומר מיגו אפי' כי הא דהוי ממעיז לשאינו מעיז ועל הא פריך פירכא דלאו מעליותא היא לומר כן בעלמא דא"כ בהמפקיד בשטר ודחייה בעלמא היא ולית הלכתא כוותיה וכדאמרן ובעלמא לא אמרי' כי האי מיגו אלא בשבועה אבל בשכיר אמרי' ליה ואפי' בלא שבועה לדעת הגאונים ז"ל מטעמא דאמרן ועם הפי' הנכון והמוכרח הזה אידחייא לה הראיה שהביא מכאן הרא"ם ז"ל דלא אמרי' מיגו בשום דוכתא לאיפטורי משבועה ואדרבא הוא דע"כ לא פליג רבא הכא אלא משום דלא הוי מיגו מעלייא דהו"ל ממעיז לשאינו מעיז הא אילו הוי מיגו מעליי' מודה הוא דפטר ליה אפי' משבועה גם הראיה שהביא ממודה במקצת דלא אמרי' מיגו לאיפטורי משבועה דהא כופר בכל פטור משבועה ומודה במקצת חייב ולא מהני לה מיגו לפוטרו משבועה אדרבא היא דשאני התם משום דהוי ממעיז לשאינו מעיז והראיה שהביא מנסכא דר' אבא דלא הימנוה בשבועה לגמרי אין חטפי ודידי חטפי מיגו דאי בעי אמר לא חטפי דנאמן בשבועה הא מחינא לו אמוחא שדין תורה הוא בע"א שיכחשנו נתבע בשבועה או שיהא עומד במקום ב' גם הראיה שהביא ממשנת המכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול ולא אמרו שיהא נוטל בלא שבועה

בנק"ח מיגו דאי בעי אמר אתה מכרתם לי אינה ראיה כלל חדא שכבר אמרו בירושלמי דההיא אינו דין אלא תקנה שלא יהו בעלי בתים מוטפלים לגנבים ועוד דהתם מיגו ממעיז לשאינו מעיז הוא ידע בעל הכלים שלא מכרם לו ואינו יודע בכמה לקחם זה וזה ברור:

דף מו.

ראיה דלשלם קתני ראיה דלהשבע לא קתני פי' הראיה דקציצה שאם מצא עדים ששתים קצץ [לשלם] מיד קתני אבל ראיה דרישא שיביא עדים ששכרו כדי שיתחייב לו שכיר שבועה שיהא נשבע ונוטל לא קתני. שלחו מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר ב' קצצת לי והלה אומר לא קצצתי אלא א' מי נשבע ודאי לשון שאלה זו מוכיח דקי"ל לבי רב דלא סגייא הכא בלא שבועה או דב"ה או דשכיר אלא דלא ידעי מי נשבע אם יהא ב"ה נשבע ונפטר או שכיר נשבע ונוטל ואהדר להו שמואל דבזו ב"ה נשבע ונפטר ומעתה הא דאמרי' איני והתני רבה בר שמואל וכו' דבעי' לומר דאפי' בלא שבועה נפטר ב"ה לאו דבי רב פרכי לה דא"כ תיקשי אף לדידהו אלא תלמודא פריך לה והכי דייק לישנא דאיני דנקטי'. קציצה ודאי מידכר דכירי לה אינשי פי' מידכר דכירי לה בשבועה מיהת. ואי לא מייתי ראיה פקע פי' ופטור ב"ה בלא שבועה דהכי משמע לישנא דהמע"ה בכל דוכתא. לצדדין קתני פי' לשון משונה הוא משאר מקומות וה"פ דהמע"ה דאמרי' הכא אינו מילתא פסיקתא לגמרי אלא שיביא ראיה לחיוב ממון ולא יהא ב"ה נפטר בשבועה וא"ת ומעיקרא היכי ס"ד לומר שיהא ב"ה נפטר בלא שבועה והלא הוא מודה במקצת גמור ובשלמא למ"ד הילך פטור ניחא דמוקמינן לה באומר הילך אלא למ"ד חייב מאי איכא למימר וי"ל דמסתמא אין כאן מודה במקצת דהא מסתמא מיד פרע לי ב"ה הא' שקצץ לו לפי דעתו אלא שהלה א"ל שיתן לו אחרת כי שנים קצץ לו ומאי דקרינן דקציצה בכולה סוגייה דהויא שבועה דאורייתא כדאיתא בסוף שמעתין ואמרי' כר"י היא דאמר שכל זמן שהשבועה נוטה אצל ב"ה שכיר נשבע ונוטל לא שיהא דאורייתא ממש ככל מודה במקצת אלא שהיא כעין מודה במקצת והיינו לישנא דנקט שבועה אצל ב"ה וזה ברור. מתיבי הנותן טלית לאומן אומן אומר ב' קצצת לי והלה אומר לא קצצתי אלא א' כל זמן שהטלית ביד אומן על ב"ה להביא ראיה פי' ואי לא מייתי ב"ה ראיה אומן נאמן בלא שבועה דהכי משמע האי לישנא דכי לא מייתי ראיה פקע וכדקתני סיפא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל עבר זמנו המע"ה וש"מ דכל שלא נתנה לו ליכא שבועה כלל חדא דהא לא מפליג בהא אלא בסיפא שנתנה לו ועוד דכי קתני

עבר זמנו המע"ה היינו למימרא דפקע בלא שבועה ומסתמא ראיה דרישא כראיה דסיפא ומעתה יש ללמוד מכאן שהמלוה את חבירו על המשכון והמלוה אומר שתים הלויתיך והלוה אומר חדא הלויתני המלוה נאמן בלא שבועה בנק"ח ונוטל שתים וטעמא משום דאית ליה מיגו דאי בעי אמר להד"מ או לקוח הוא בידו שיהא נאמן בלא שבועה והאי מיגו מעלייא הוא ממעיז למעיז ויש עוד ראיה לדין זה ממ"ש בירושלמי על משנתינו גבי שכיר היה בידו משכון (דר"א) [בהא] נוטל בלא שבועה וכן כתב ה"ר אפרים ז"ל תלמידו של הרב רבינו אלפאסי ז"ל שהשיב על רבו ז"ל שכתב בתשובה שאינו גובה אלא בשבועה וכן כתב גם הרמב"ם ז"ל דכיון שאינו טוען כלום על גופו של משכון אלא שבא לגבות חובו מן הלוה לא מהני ליה מיגו דלקוח הוא בידו לפטרו משבועה והרי הוא ככל הנשבעין ונוטלין שנשבעין בנק"ח והראיות שכתבנו יש מרבותינו נ"נ דוחין אותם דשאני שכיר דכי היכי דעבוד ליה רבנן תקנתא כשאין בידו משכון שיהא נשבע ונוטל עבוד ליה תקנתא כשיש בידו משכון ליטול בלא שבועה והא דקצץ נמי הא אוקימנא כר"י דס"ל דתקון באומן דכל שהשבועה נוטה אצל ב"ה שכיר נשבע ונוטל ובכלל תקנה זו שיהא נוטל בלא שבועה כשיש בידו משכון אבל בעלמא אין אדם גובה אלא בשבועה ואין זה מתחוור דאי עביד תקנתא דשכיר להיות נשבע ונוטל במקום שהי' ב"ה נפטר לגמרי וכדי שלא ילך שכיר בפחי נפש למה לא יתקנו לו שלא יהא נוטל אל' בשבוע' כאיניש דעלמא ועוד דהא השתא מעיקרא דסוגיין לא הוה ידעינן דקצץ ר' יהודה היא ולקמן נמי פרכינן עלה כדאוקימנא כר"י ואפ"ה הוה ניחא לן מאי דקתני רישא על ב"ה להביא ראיה אלמא קי"ל דהאי דינא אף לרבנן ובכל דוכתא מעתה הדין הא' עיקר וכן הכריע הרמב"ן ז"ל וכן דעת מורי הרא"ם ז"ל אבל מורי הרשב"א ז"ל פסק כדברי הרמב"ם ז"ל לפי שכן כתבו הגאונים ז"ל וכן המנהג לדון בכל הגליל הזה. גירסת הספרים שלא נמחקו מתקיף לה רב ששת בריה דרב אידי אלא קצץ ר"י היא ולא רבנן השתא היכא דמחמיר ר"י מקילי רבנן היכא דמיקל ר"י מחמרי רבנן ואלא הא דתני רבה בר שמואל קצץ המע"ה מני לא ר"י ולא רבנן אלא לעולם מיפלג פליגי וכו' ופרישו לה רבנן דרב ששת תרתי פריך על אוקמתא דלעיל דתריצנא לשמואל מתניתא דקצץ לר"י ולכך נשבע ונוטל לפי שכל מקום שהשבועה נוטה אצל ב"ה שכיר נשבע ונוטל אבל לרבנן בקציצה בע"ה נשבע ונפטר ולהכי פריך רב ששת תרתי חדא דא"כ סברות ר"י ורבנן הפוכות לגמרי ובפרעון דכופר בכל דמקילי רבנן על השכיר מחמיר ר"י ובקציצה דמקל ר"י מחמרי רבנן ועוד ברייתא דתני רבה בר שמואל המע"ה דמשמע דכי לא מייתי ראיה פקע וב"ה נפטר בלא שביעה מני לא ר"י ולא רבנן ומתרץ לעולם מיפלג פליגי

וכו' ול"ג אלא והקשו על פי' זה דמאי מקשה מדתני רבה בר שמואל דהא לעיל תריצנא דלצדדין קתני ואתייא כרבנן וקבלה ש"ס להה"א שינוייא לכך יש מוחקין דל"ג ואלא הא דקתני רבה בר שמואל וכו' ולא פריך רב ששת אלא חדא בלחוד מהיפוך הסברות של ר"י ורבנן והיינו דכי אהדרי' אפירכא דרב ששת ואמרי' לעולם מיפליג פליגי וכו' לא משנינן מידי במתניתא דתני רבה בר שמואל אלא דיהבינן טעמא להיפוך הסברות דר"י ורבנן ואין זה נכון למחוק גירסת הספרים כולם ויותר יש לפרש לקיים הגי' דהא דפריך רב ששת מדתני רבה בר שמואל ולא מתרץ לה דלצדדין קתני כדתריץ תלמודא לעיל יש שני תשובות בדבר חדא דלעיל לאשמעינן כל הני מתנייתא דתנינן בקציצה המע"ה והוייא כפשטיה דאי לא מייתי ראיה פקע ולהכי קס"ד לתרוצי דדילמא לשון זה כשכיר משונה משום דפשיטא דאיכא שבועה גבי שכיר אבל השתא דחזינן כל הני מתנייתא דלאו לצדדין תנו לא ניחא לן לדחוקי הכי מתנייתא דתני רבה בר שמואל אלא דתהוי כפשוטא ומודו רבנן לר"י דכי לא מייתי ראיה פקע ודלא כשמואל ועוד דכל היכא דלא אשכחן בדשמואל אלא חדא דוחקא מקבלים ודחקינן כי היכי דתיקום דבי שמואל ודבי רב אבל השתא דאשכחן תרי דוחקי דוחקא בהיפוך הסברות ודוחקא דמתניתא לא ניחא לן לומר כן והיינו דלא פרקינן אלא קושיא קמייתא דהפוך הסברות ולא חיישינן לתרוצי אידך דתני רבה בר שמואל או משום דלא חיישינן להה"א פירכא דניחא לן במאי דתריצנא לעיל דלצדדין קתני או משום דאיתרצא דוחקא קמייתא תו לא חיישׁ אפי' רב ששת לאידך פירכא ומתרץ לה כדלעיל כך נראה לפרש לפי שיטת הראשונים ז"ל וגי' זו אלא דאכתי קשיא לי דבכולהו נוסחי דידן גרסי' אלא לעולם מפליג פליגי ועוד דכיון דרב ששת פריך הו"ל לפרושי ולמימר כן ותו הא דתני רבה בר שמואל ואמאי נקט לשון הא דתני לכך נראה לפרש לפי גי' זו דרב ששת לא אתקיף אלא פירכא דהפוך הסברות דהוי תמיהה רבה ובעי לאוכחי מכח האי תמיהה דברייתא דקצץ דשמעת מינה דשכיר נשבע ונוטל אף רבנן היא דכיון דהיכא דמחמיר ר"י ומקילי רבנן כ"ש דמיקל ר"י דמקילי נינהו וס"ל דקציצ' נמי לא דכירי אינשי אפי' בשבועה והשוו חכמים מדותיהם דבין בפרעון בין בקציצה שכיר נשבע ונוטל ותלמודא מהדר אדרב ששת דא"כ דמודו רבנן דר"י בקציצה דשכיר נשבע ונוטל הא דתני רבה בר שמואל המע"ה אפי' נפרש אותה כדלעיל דלצדדין קתני אינה לא ר"י ולא רבנן דהא פטר לב"ה בשבועה מיהת ואי אפשר לשבש ברייתא זו דהא מתרצתא היא ולעיל שקיל וטרי בה אלא ודאי דלעולם מפליג פליגי רבנן בקציצה על ר"י וס"ל דקציצה מדכיר דכיר בשבועה וכדאמר שמואל והפוך הסברות לא תיקשי לך דכל חד מנייהי יהיב טעמא למילתיה ר"י משנה מדותיו בפרעון

וקציצה דכל בדאורייתא דאיכא צד מודה במקצת ושבועה מטה אצל ב"ה עקרוה רבנן לשבועה ושדיוה אשכיר וכל בדרבנן דליכא אלא כופר בכל לא עביד בה שום תקנתא ורבנן משוו מדותיהן דכל שבפרעון דלא דכיר ב"ה אפילו בשבועה בין בדאורייתא בין בדרבנן שדיוה אשכיר שיהא נשבע ונוטל וכל שבקציצה ב"ה נאמן בשבועה ומדכר דכיר לה ב"ה בשבוע' וכדשמואל כנ"ל פי' שמועה זו וקמה לה מימרא דשמואל אליבא דהלכתא וכן הלכה ותו לא מידי:

הנגזל כיצד וכו' הנחבל כיצד וכו' עד כיצד א"ל חבלת בי שתים והוא אומר לא חבלתי אלא א' הקשה הרב הלוי בן מיגאש ז"ל דהא קנס הוא ואין אדם משלם קנס עפ"י עצמו וזו שגגה גדול' היא דהא כל חמשה דברים ממון הם לשלם על פי עצמו וכמו שמפו' בפ' החובל ובפ"ק דב"ק נמי תני ר' אושעיא בי"ג אבות נזיקין נזק וצער ורפוי ושבת ובושת ואמרינן התם עלה בהדייא דבקנס לא מיירי ולעיל בפ' שבועת העדות מפרש משלם בושת ופגם עפ"י עצמו וה"ה לחבירו כדמוכח התם וכן הוא פשוט בכל מקום ואולי שגה דההיא דאמרי' בפ' המניח בב"ק בההיא דרב חסדא דהוה אמר לפרעו לפדנא ולקופינ' דמרה ולסנקורת כך וכך והיינו דמי בושת ושלחו ליה חסדא חסדא קנסא קא מגבית בבבל ולא היא כי לפי שאין בושת נגבה בבבל כמו קנסות משום דלא עבדינן שליחותייהו אלא במידי דשכיח ואית ביה חסרון כיס כדאיתא בפרק החובל להכי שלחו ליה הכי וזה ברור מאד וכבר כתב עליו הרמב"ן ז"ל לומר שטעם הרב ז"ל בזו:

כתב רש"י ז"ל הכי גרסינן אר"י ראוהו שהטמין כלים וכו' כלומר דל"ג דאמר ר"י כדהוו גרסי בקצת נוסחי וטעמא דמילתא משום דהא דרב יהודה מימרא באנפי נפשה היא ולא קאי על תקנת נגזל השנוי במשנתינו דהתם כל שיש עדים שנכנס למשכנו שלא ברשות והוציא כלים תחת בגדיו הנגזל נשבע ונוטל ותו לא מפלגינן בין ב"ה לב"ה ולא בשום חלוק אחר מכל האמורין בדרב יהודה והא דרב יהודה באיניש דעלמא שלא אמר שנכנס למשכנו וכן עיקר כך גי' הספרים והיא גי' ר"ח והרמב"ן ז"ל וכן גורס רבינו אלפאסי ז"ל ילא אמרן אלא בב"ה שאינו עשוי למכור כליו אבל ב"ה העשוי למכור כליו נאמן. ובב"ה שאינו עשוי למכור כליו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין אבל בדברים שדרכם להטמין נאמן ושאין דרכן להטמין לא אמרן אלא באיניש דלא צניע אבל צניע היינו אורחיה ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל אומר גנובין לא דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקי' ובכולהו נמי לא אמרן פי' דנאמן אלא בכלים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר אבל עשויים להשאיל ולהשכיר אינו נאמן כדשלח ליה וכו' ולפי גי' זו הנכונה לעולם נאמן הוא לומר לקוחין הן בידי בשבועת היסת עד דאיכא

תלתא לגריעיתא דב"ה אינו עשוי למכור את כליו ושהן כלים שאין דרכן להטמין ושהוא איניש דצניע הא ליכא חדא מהני נאמן ואפי' איכא כל הני דגריעותא דוקא בשזה טוען שאולין או שכורין ודכוותה אבל טוען גנובין או גזולין וזה אומר לקוחין או נתונין נאמן דאחזוקי אינשי בגנבי או בגזלני לא מחזיקינן וכן פסק הרמב"ם ז"ל ויש קצת נוסחאות דמקדימין בבא דאיניש דלא צניע לבבא דדברים שאין דרכן להטמין ואין בזה קפידא כ"כ כי הכל יוצא לפסק אחד ויש גורס והיא גי' רבינו האיי גאון ז"ל ולא אמרן אלא בב"ה העשוי שאינו למכור את כליו אבל בב"ה העשוי למכור את כליו נאמן ולא אמרן אלא באיניש דלא צניע אבל באינוש דצניע היינו אורחיה ובאיניש דצניע נמי לא אמרן אלא בדברים שדרכן להטמין אבל בדברי' שאין דרכ' להטמין וכן איניש דלא צניע בדברי' שדרכן להטמין אינו נאמן ואינו מחוור ויש שמדקדקין גם לפי גרסתינו דמדקאמרי מעיקר' ולא אמרי' אלא שזה אומר שאולין וכו' והדר מחלקינן בין דברים העשויים להשאיל ולהשכיר לשאינן עשויים דבדברי' העשויי' להשאיל ולהשכיר אפי' הלה אומר גנובין וזה אומר לקוחין אינו נאמן וזה אינו נכון בעיני הרמב"ן ז"ל ועיני רבותי תלמידיו ז"ל כי כלל גדול אמרו לעיל דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזיקינן ומש"ה לא מהני לי' מגו דאי בעי אמר שאולין הן דכמיגו במקום עדים חשבינן ליה דבהנהו דלעיל נמי בכלים שאין עשויין להשאיל איכא האי מיגו ולא מהני ליה מהאי טעמא דאמרן וכ"ש טעמא למ"ד מרבנן ז"ל דמיגו לאפוקי ממונא בשום דוכתה לא אמרינן וכן פסק כאן הרמב"ם ז"ל דבטענת גנובין לעולם נאמן בלוקח בר ממתני' דהנגזל שיש עדים שנכנס למשכנו וכן עיקר והוי יודע דהא דאמרינן בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר שאינו נאמן דה"מ שהכלים האלו נראין אבל לא ראה מתוך שיכול לומר לקוחין הם בידי דהא לא עדיפי כלים העשויין להשאיל ולהשכיר משאר כלים בעידי שאלה או עידי פקדון דכי ליכא ראה נאמן לומר שחזר ולקחם מיגו שיכול לומר החזרתים לך וכן בדין דהא מיגו גמור הוא ממעיז למעיז ועובדא דזוגא דסרבלא וספרא דאגדתא דעבד רבא ראה הוה ביה שהכלים היו ביד ב"ד או ביד אפוטרופוס שלהם וכבר ביררתיה בפ' חזקת וכן בפ' השוכר דב"מ ומעתה מ"ש ר"ח ז"ל בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר שאינו נאמן דדוקא כשהוציאן טמונים אבל הוציאן מגולין נאמן זה אינו דהא ברירנא בדברים העשויי' להשאיל ולהשכיר שאינו נאמן כשראה היא והרי הוא כאלו איכא עידי פקדון וראה ואין על זה שום מיגו וכלים בחזקת בעלים עומדים וא"כ מ"ל הוציאן מגולין מ"ל טמונין ותדע דעובדא דרבא לא שייך בה כלים טמונין ואפ"ה לא טענינן ליתמי כלום ש"מ דבדברים העשויין להשאיל

ולהשכיר שאינו נאמן לומר לקוחין הם בידי בדאיכא ראה ל"ש בין טמונין למגולין וכן פסק רבינו אלפאסי והרמב"ם ז"ל וכן הכריע הרמב"ן ז"ל ובפי' הדברים העשויין להשאיל ולהשכיר כתב הרמב"ם ז"ל שאין זה אלא בדברים שתחלת עשייתן הוא לכך כגון היורות העשויות לכך וכלים של תכשיטי כלה שרגילים לכך וכן היה זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא אבל כל שאין עשויין מתחלתן לכך אע"פ שרגילין בהם להשאילם או להשכירם הרי הם כשאר כל הכלים והרב ז"ל חיזק מאד הסברא הזאת ואמר דליכא למינדא מינה ואין זה נכון בעיני שאר הפוסקים הבאים אחריו ובכללם הרמ"ה ז"ל והרמב"ן ז"ל אלא כל שרגילין בני אדם להשאיל ולהשכיר אותם וזה עשוי להשאיל לזה וזה עשוי לשאול מזה הוי דברים העשויים להשאיל ולהשכיר ואם זה הכלי אין דרך בני אדם להשאילו ולא להשכירו אע"פ שזה האיש עשוי להשאיל או להשכיר משאר כליו לזה דין דברים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר יש לו והיינו דאמרינן התם בב"מ בסכינא דאשכבתא משום דלאו אורחא דאינשי לאושאוליה משום דפגום שהוא נאמן וכדברירנא התם בס"ד וכן כתב רבינו אלפאסי ז"ל בתשובת שאלה וז"ל אם זו המקרא רגילין ב"א להשאיל ולשאול כמותה והיה מנהג שמעון זה להשאיל אותה אין ראובן נאמן ע"כ וא"ת א"כ מאי עדיפיתא דספרא דאגדתא וזוגא דסרבלא טפי משאר מילי שהכל לפי השואל והמשאיל וי"ל דהיינו עדיפותא דידהו דכיון שהן וכיוצא בהן רגילין בני אדם להשאילן ולהשכירם מן הסתם הרי הם בחזקת שאולין ואע"ג דלא ידעי' אם זה עשוי להשאיל לזה ואם לאו אל יקשה עליך לשון הגמרא שקורא אותם דברים העשויין להשאיל ולהשכיר שזה דמסייע לפי' הרמב"ם ז"ל דהמסייע הזה אין בו ממש וכדכתב רמ"ה ז"ל דה"נ אדם עשוי למכור את כליו ופירושו דרגיל הכא נמי ל"ש ולא תיקשי לן נמי הא דאמרינן הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאיל לאחרים דש"מ דסתם ספרים העשויים להשאיל ואילו הכא נקטינן ספרא דאגדתא דוקא ואמרינן נמי בפרק הגוזל המכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול וההיא נמי מן התקנ' דש"מ אין עשויין להשאיל שהרי כבר אמרנו כי הכל לפי מה שהוא השואל והמשאיל כי בודאי מצוה לאדם להשאיל ספרו כשאינו צריך לו לעצמו למי ששומרו כראוי אבל לא למי שמקלקלו וכמ"ש כאן רש"י ז"ל וכ"ש למי שאינו רגיל בלמוד דלא הוי עשוי להשאיל והכל לפי ב"א וזה ברור ואין בו בית מיחוש:

דף מו:

חזינן אי איניש דאמיד א"נ דמפקדי גבי' טענתיה טענה וש"מ שעשו תקנת נגזל לישבע וליטול אפי' ליטול כלים שהוא טוען שהיו פקדון אצלו אם הוא אמוד בכך ואפילו לא היה עליו אלא שומר חנם דהיינו סתם פקדון והיינו עובדא דירושלמי בשק צרור כדכתיב לעיל גבי תקנת נגזל באשו. בדליכא א' פי' דע"כ מתני' מיירי בהכי דאי הוה תמן א' כל חד וחד מצי מידחי ליה והיכא דחד מנייהו קטן או חולה או זקן או אשה הכל לפי ראות הדיינין. הא דתנן א' שבועת העדות ע"כ כולה מתני' בשעבר עליה במזיד ומשכחת לה לשבועת העדות כשאמר לו להד"מ ויש שם עדים שידעו שהיה כן והזכירוהו בדבר ואפ"ה קבלו עליהם שביעה והא דכתיבנא בריש פ' שבוע' הפקדון דלא משכחת מלקות בזדון שבועת העדות מלקות הוא דליתא משום דלאו בני התראה נינהו כדכתיבנא התם אבל מזיד איכא כדמוכח הכא אבל (איכא למימר) [אין לומר] דלא משכחת דליתברר שעברו במזיד אלא שאמר התנא (שלא) [שאילו] היה אפשר דמתברר הוי (חשוב) [חשוד] דכיון דלא משכחת לה דתתברר מילתא לא שייך למיתני עלה שכנגדו שנשבע ונוטל ודכ"ע לפי שהודה הוא על עצמו שעבר על השבועה במזיד אינו נפסל שאין אדם נאמן לשום עצמו רשע. אבל שבועת ביטוי איכא למימר דבקושטא משתבע לא קתני פי' רש"י ז"ל בקושטא אשתבע שדעתו לקיימה ואפ"ה עבר עליה במזיד שכפאו יצרו אינו חשוד בכך על השבועה לשעבר להוציא שקר מפיו וכ"כ רבינו רמ"ה ז"ל אבל בתוס' כתבו בשם ר"ת ז"ל דודאי נעשה חשוד בכך דהא מ"מ עבר בלאו דלא יחל דברו כמלוה ברבית ושאר העוברים בלאו שהוא חשוד ואע"ג דאיסור בא מעצמו ולא אמריתה אלא דתנא לא קתני ליה ורבינו הרמב"ן ז"ל כתב דלא נהירא האי סברא דר"ת ז"ל דאי חשוד היא בכך הו"ל למתנייה לאשמועינן האי רבותא אבל הרמב"ם ז"ל כתב כדברי ר"ת ז"ל דאפילו בשבועת ביטוי נעשה חשוד וכן נראה דעת הגאונים ז"ל וכן דעת מורי הרא"ה ז"ל ובעובר על החרם כבר כתבתי דינן לעיל במכילתין בארוכה בס"ד. הא דאמרינן לעיל ל"מ קאמר יתור לשון יש כאן דהא פשיטא דל"מ קאמר מדקתני אפי' אלא דלא הוה ידענא מאי רבותא דשבועת שוא. הא דתנן היו שניהם חשודים רמ"א חזרה שבועה למקומה ר"י אומר יחלוקו ואיפליגו אמוראי בדברי ר"מ דמר סבר חזרה שבועה לסיני ומר סבר חזרה שבועה למקומה למחויב לה אבל בדברי ר"י לא נתפרש בגמ' מ"ט אלא דאמרינן דעבד ר"נ עובדא כר' יוסי וכל הגאונים ז"ל הסכימו שאין הלכה כר"י ולא כר"נ אלא כר"מ וכר' אבא דאמרו חזרה שבועה למחויב לה דסוגיין כוותיה בכולה ש"ס ומתניתא כר' אמי מסייעא ליה כדאיתא לקמן ונרא' מדבריהם ז"ל דר"י ור"נ לית להו כוותיה דר' אבא

דאי לא כיון דר"מ ור"י הלכה כר"י ור"נ דהוא בתרא ודיינא דמובהק עבד כוותיה הו"ל למיפסק כוותייהו ומשמע דלית ליה דרב ושמואל דאי לא הול"ל חזרה שבועה לסיני כוותייהו וא"כ צריך לשאול מ"ט דר"י ור"נ וי"ל דר"י ור"נ מספקא להו דינא בכל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע אי אמרינן חזרה שבועה לסיני או חזרה שבועה למחויב לה וכ"כ מורי הרשב"א ז"ל בתשובה אבל הקשה ר"ת ז"ל על שיטה זו דהא אשכחן לר"נ דאית ליה דר' אבא מדתנן בפ' השואל זה אומר שאול' מתה וזה אומר איני יודע חייב ואמרי' עלה לימא תהוי תיובת' דר"נ דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ופרקינן הב"ע בשיש עסק שבועה ביניהם דהו"ל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ולפיכך חייב אלמא רב נחמן כר' אבא ס"ל ולכך פי' ר"ת ז"ל דר"נ אית ליה דר' אבא ואית ליה דרב ושמואל כל חדא מנייהו בדוכתה אלא דקסבר דהכא שניהם מחוייבים שבועה וכיון שאין א' מהם יכול להשבע זה מפסיד מקצה וזה מפסיד מחצה והקשה על זה רבינו ז"ל דהא אמרינן הכא דרב נחמן כר' יוסי עבד ודלא כר"מ ואפילו ר"מ טעמא דידיה או כרב ושמואל או כר' אבא וא"כ ר' יוסי לית ליה דר' אבא ולא דרב ושמואל ודאי ועוד דלקמן אמרינן על מאי דאמר רב נחמן אם איתא לדרב ושמואל איתא ואם ליתא ליתא ופרכינן מדקאמר אם איתא אלמא מספקא ליה לר"נ והא אמר ר' יוסף בר מניומי עבד ר"נ כר"י כלומר אלמא ודאי לית ליה דרב ושמואל ואיברא שכך פי' רש"י ז"ל לקמן אבל ר"ת ז"ל לא כך מפרש לקמן אלא דהכי פרכינן ומי מספקא ליה. והא מדעבד עובדא יחלוקו ע"כ כי היכי דאית ליה דר"א אית ליה נמי דרב ושמואל ולחוש לדברי שניהם אמר יחלוקו שיפסיד כל א' מהם מחצה וכן פי' בעל המאור ז"ל ואע"ג דמרן הרמב"ן ז"ל שדא נרגא לקמן בפי' ההוא מ"מ אפשר להתיישב שם כפי' ר"ת ז"ל כדבעינן למיכתב קמן וגם מ"ש רבינו ז"ל דכיון דר"י פליג על ר"מ ולר"מ אוקימנא כר' אבא או כרב ושמואל מכלל דר"י לית ליה ודאי כחד מנייהו ומסתיין דנימא דמספקא ליה אי עבדינן כר' אבא או לא הא ל"ק דלעולם אימא לך אף ר"י אית ליה בעלמא כר' אבא וכרב ושמואל ומש"ה הוצרך לומר כאן יחלוקו לקיים דברי שניהם ובהא פליג על ר"מ כי ר"מ אינו תופס כאן אלא דברי א' מהם או כר' אבא או כרב ושמואל ונדחה הב' מפני חבירו ועכ"ז אין לנו אלא דברי הגאונים ז"ל שדבריהם דברי קבלה ואי משום ההיא דפ' השואל כבר פירשנו דכי אוקימנא בשיש עסק שבועה ביניהם לאו משום דר"נ סבר לה כר' אבא אלא משום דסתם מתני' דהתם ר"מ ור"נ סבר לה כר"מ הכא חזרה שבועה למחויב לה קאמר כר' אבא אבל איהו כר"י ס"ל דמספקא ליה וכ"ת וכיון דמתני' דהתם סוף סוף דלא כר"נ מוקמינן לה נשבקה כפשטה בלא עסק שבועה ונימא דהויא דלא

כר"נ הא בורכא היא דאי סתם מתני' דהתם סבר דמנה לי בידך והלה אומר אינו יודע חייב ר"נ כמאן מן תנאי מוקים נפשיה דס"ל פטור כוותיה בהא לא משכח תנא דמכרח ליה הכי אבל כי אוקימנא בעסק שבועה מוקים נפשיה כר"י דהכא וזה ברור:

דף מז.

היכי תנן פירוש הוצרכו לשאול כך מפני שיש שהיו שונין כמשנתינו ויש שהיו מהפכין דר"מ לרבי יוסי ודרבי יוסי לדר"מ. להיכן חזרה רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני פירוש דכיון דאמור רבנן שישבע התובע ויטול ואינו יכול להשבע הפסיד ואין לו בב"ד על הנתבע כלום לא ממון ולא שבועה כיון ושהוא חשוד ומישנתן תורתו בסיני והזהיר על כל הגזל יתפרע ממנו ורבותינו שבארץ ישראל אמרו חזרה שבועה לנתבע שהיה מחוייב בה בתחלה וכיון שאינו יכול לישבע משלם בלא שום שבועה לתובע ואמרינן רבותינו שבבבל רב ושמואל דתנן וכן היתומים וכו' רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא והכי אמרינן בסוף פרק קמא דסנהדרין דרבותינו שבבבל רב ושמואל ורבותינו שבא"י רבי אבא ונראה דמהא דהכא הוא דשמעינן לה הכי ותדע דהכא אצטריכינן לאכרוחי הא מאידך מימרא דאשכחן לרב ושמואל על מתני' דוכן היתומים. וממאי דאשכחן לרבי אבא בעובדא דנסכא שאל"כ היה לו לומר ואזדו לטעמייהו אלא ודאי דהכא הוא דידעינן לה ומהאי הכרחא דעבד תלמודא. רב ושמואל דתנן וכן היתומים וכו' עד רב ושמואל דאמרי תרווייהו לא שנו אלא שמת מלוה וכו' אבל מת לוה ואח"כ מת (לוה) [מלוה] כבר נתחייב מלוה שבועה לבני לוה ואין אדם מוריש שבועה לבניו פירוש דאע"ג דשבועה הבא ליפרע מנכסי יתומים אינה אלא מתקנת חכמים דמדינא הי"ל לגבות בלא שבועה כל היכא דאינו יכול לישבע מפסיד הכא נמי אע"ג דשבועת שכנגדו חשוד מחקנת חכמים היא כי חשוד ולא מצי משתבע מפסיד ולא אמרינן דהדר לדינא למיגבי בלא שבועה. רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא וכו' עד הו"ל מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם ה"נ כיון דנתבע חשוד ואינו יכול לישבע משלם ותקנתא הוא דעבוד רבנן שישבע כנגדו וכיון דלא אפשר לפי שהוא גם כן חשוד הדר לדיניה דכל מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם. ואיכא למידק טובא בשמעתין דכיון דאמרינן דרבותינו שבבבל רב ושמואל דגבי מתני' דוכן היתומים לית להו דרבי אבא דנסכא וכן דאית ליה דרבי אבא דנסכא לית ליה כרב ושמואל דוכן היתומים דאי לא במאי פליגי הכא רבותינו שבבבל עם רבותינו שבא"י דמר נקיט הא ומר נקיט הא ותדע דעל ההיא דתני רבי אמי כוותיה דרבי אבא אמרינן ורב ושמואל האי שבועת י"י תהיה בין שניהם

וכו' מאי עביד ליה דאלמא לית להו לרב ושמואל ההיא דרשא דרבי אמי דאתייא כרבי אבא. וזה תימא דהא רבי אמי גופיה דתני כרבי אבא אית ליה נמי דרב ושמואל דאיהו אמר לקמן עמד בדין ומת כבר נתחייב מלוה שבועה לבני לוה ואין אדם מוריש שבועה לבניו ואנן קיימא לן נמי כרב ושמואל בההיא דמת לוה בחיי מלוה וקי"ל נמי כרבי אבא בכוליה תלמודא וע"כ י"ל דמדרך הסברא איפשר היה לקיים דברי רב ושמואל במקומן ודברי רבי אבא במקומן דהא לא פליגי אהדדי ולא סתרן חדא לחברתה כלל אלא דבהא דשניהם חשודין דאיתנהו לתרווייהו שהנתבע מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע וכן התובע הוצרכנו לדעת בתר הי מנייהו אזלינן ויהא חבירו נדחה מפניו ורבותינו שבבבל דהיינו רב ושמואל הלכו אחר דבריהם דהתם ודחו דברי ר' אבא מכאן ורבותינו שבא"י דהיינו ר' אבא הלכו אחר דבריהם דהתם ודחו דברי רב ושמואל מכאן דמר משמע ליה דהא דרב ושמואל עדיפא טפי כאן לקיים תקנתא דרבנן ומ"ס דר' אבא עדיפא טפי שהיא דין תורה וגמרא גמיר לה תלמודא הכי ולא מסברא א"ל ומיהו קי"ל ודאי דאלו אית להו לרב ושמואל ההיא דר' אבא דקרא הוא כדר' אמי לא הוו שבקי ההיא דר' אבא דאית ליה עיקר מן המקרא והיא קבוע' משום אידך דידהו דוכן היתומים דהויא תקנתא דרבנן אבל אינהו סברי דההיא דר"א מסברא בעלמא היא ולהכי שיילינן ורב ושמואל האי קרא דר' אמי ור' אבא מאי עבדי ליה ותדע דהא ר"נ אית ליה דר"י הכא ואפ"ה לא מכריחינן לקמן דמספקא ליה בדרב ושמואל אלא משום מאי דקאמר אם איתא איתא ולענין מה שפסקו הגאונים ז"ל הלכה כר"מ ואליבא דר' אבא ודחו דברי רב ושמואל ודחו גם דברי ר"י נראה טעמא דידהו משום דמשמע להו דמוטב לקיים דברי ר' אבא שהוא דין קבוע בכל מקום ואתי מן המקרא כדר' אמי דתני כוותיה מלקיים דברי רב ושמואל שאינם אלא מתקנת חכמים ושאין להם שום סמך במקרא וגם שהיא תקנה מטולטלת דהא בעו אמוראי למעקרה ואמרינן עלה דהבו דלא לוסיף עלה וזה נ"ל טעם נכון וכן למדתיה מתוך דברי מורי הרשב"א ז"ל בתשובה שהשיב לי עם מה שהוספתי ויישבתי עליו אבל ר"ת ז"ל פסק כר"י וכר"נ אבל אין לנו אלא דברי הגאונים ז"ל ודברי הרמב"ם ז"ל וכן הכריעו רבינו הרמב"ן ז"ל ורבותי הרא"ה והרשב"א ז"ל. אילימא דא"ל מנה לאבא ביד אביך פירוש וטוען לו בברי אני ואתה היינו בשעת הלואה או בשעת הודאה והלה טוען בברי חמשין אית ליה חמשין לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה כלומר שזה דין מודה במקצת גמור. אלא לאו דא"ל חמשין ידענא וחמשין לא ידענא וכו' וכן הלכתא והראב"ד ז"ל למד מכאן וכן בתוס' שאין דנין מחוייב שבועה שאינו יכול לשבע במאן דלית ליה למידע וכדאמר רחמנא גבי יורשין אבל הרמב"ם ז"ל ואחרים עמו אמרו דהא ליתא דאדרבא

מדאיצטריך קרא למיכתב גבי יורשין מכלל דאבוהן כה"ג חייב דאי לא ליכתוב רחמנא מיעוטא גבי דידיה אלא ודאי לא פטר הכתוב בהא אלא גבי יורשין דוקא לפי שהיה עיקר החיוב עליהם ודלית ליה למידע וכבר כתבתי זה בהרבה מקומות בשלשה בבי ודעת מורי הר"ב ז"ל דאפילו לגבי יורשים לא מעטם הכתוב אלא מן הממון כלומר שלא יהו נדונין כמחוייב שבועה שאינו יכול להשבע אבל מן השבועה לא פטרם ונשבעין דלא ידעי ותדע שאל"כ כי אמרי בברי חמשין אית ליה וחמשין לית ליה ליפטרו משבועה מיגו דאי בעי אמרי חמשין ידענא וחמשין לא ידענא דהא מיגו ברור הוא משאינו מעיז למעיז אלא ודאי דה"נ נשבעין ואע"ג דקרא דדרשינן שבועת י"י תהיה בין שניהם ולא בין היורשין ממיעוטא דשבועה משמע מ"מ לא אתא ההוא מיעוטא אלא לאפוקי דלא נדון בהו דרבי אבא לענין חיוב תשלומין וכדמייתינן לה לסייעתא דרבי אבא ולא לפוטרם מן השבועה ממש כיון דכי אמרי חמשין אית ליה וחמשין לית ליה מישתבע דהא מיגו דאורייתא הוא אלא ודאי שבקיה לקרא דאיהו מפרש נפשיה כנ"ל:

דף מז:

החנוני על פנקסו כיצד לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי מאתים זוז פירוש איצטריך תנא למיתני לא שיאמר לו וכו' משום דדילמא קס"ד דאפילו בהא תקון רבנן שישבע חנוני ויטול מפני תקון העולם שימצאו בני אדם הקפות בחנויות. אלא שא"ל תן לבני סאתים חטין ולפועלי בסלע מעות והא דקתני בנו וקתני פועלים איצטריך דאי קתני בנו ולא קתני פועלים נהי דאשמעינן דין חנוני עם ב"ה מ"מ לא הוה ידעינן דין פועלים עם ב"ה והוה אמינא דפועלים לא משתבעי דכאומר הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך הוא שחייב כדאיתא בפרק הגוזל קמ"ל דאף פועלים אין מטלין אלא בשבועה ואי קתני פועלים ולא קתני בנו דילמא הו"א דוקא כי איתא פועלים דהדרי ושקלי מבעל הבית ובעל הבית מפסיד ודאי או עם חנוני או עם פועלים תקנו חכמים שלא יהא כל א' מהם נוטל מבעל הבית בלא שבועה אבל היכא דליכא פועלים דשקלי מבעל הבית אלא בנו למוד הרי חנוני נוטל בלא שבועה כיון דברשות עבד ואיהו ידע ובעל הבית לא ידע דב"ה פשע בנפשיה דלא א"ל הב לי' בסהדי קא משמע לן דאפילו בניו דליכא פועלים והבנים אומרים לא נתן לנו נשבע חצוני. הוא אומר נתתי והם אומרים לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והם נשבעים ונוטלים פירוש שבועה בנקיטת חפץ וטעמא דחנוני נשבע ונוטל פירוש בעל הלכות ז"ל בבב"מ משום דא"ל לב"ה לא הימנתינהו את הימנתינהו עלך ופשעת בנפשך דלא אמרת לי בסהדי הב ליה והכי אמרינן בפרק הכותב בעובדא דבריה דאבימי

דכל היכא דלא א"ל לשליח בסהדי הב ליה או דלא א"ל במלוה בשטר שקול שטרא לאו פושע הוי שליח ופטור. והם נשבעים ונוטלים כבר פירשתי לעיל דהאי שבועה חומרא דפועלים היא ודכולי עלמא לא מיפטר בעל הבית מן הפועלים משום דאמחינהו אצל חנוני דהא ליכא הכא דין מעמד שלשתן מדלא קתני תן לבני זה ולפועלי אלו או משום דלית ביה מעמד שלשתן אלא בשאותו שהעמיד לו היה לב"ה אצלו מלוה או פקדון וכדאמרינן התם מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן חנה אבל הכא דלא הוה לבעל הבית כלום אצל חנוני והלואה הוא דעביד ליה חנוני פשיטא דליכא מעמד שלשתן ואלו רצה חנוני לחזור בו שלא לתת כלום הרשות בידו ואם כן פשיטא דפועלים לא פטרי לב"ה הא בשהמחה ב"ה לפועליו אצל מי שהיה אצלו מנה במעמד שלשתן שהמקבל עליו אינו יכול לחזור בו בזה מחלוקת רבותינו ז"ל בדין פועלים במעמד שלשתן ולדעת הרמב"ם ז"ל דהתם כשם שהמקבל עליו לתת אינו יכול לחזור בו כך מי שיש לו לקבל המעות אינו יכול לחזור בו על מי שהומחה אותו אלא אם כן היה המחאה דטעות אבל י"א והיא דעת מורי הרא"ה ז"ל דהתם נמי פועלים לא פטר ולב"ה אלא רצה מזה גובה רצה מזה גובה ובפרק קמא דגיטין וכן בפרק המקבל הארכתי בענין זה בס"ד. אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא יש שפירוש אלו או אלו דודאי חד מינייהו בקושטא משתבע ויש לפרש אלו ואלו כלומר כלם ביחד באין לב"ד שתצא שבועת שוא מביניהם ושבועת שוא פירוש רש"י ז"ל דלאו דוקא דהא שבועת שקר היא אלא דלשקר קרי שוא ושוא ושקר א' הם ומשום דבחומרא דשבועה דכתיב בה לא ינקה כתיב שוא נקט הכי כלומר היאך נביא עצמנו לעונש שבועת שוא ויש לפרש עוד דקרי ליה הכי משום דלבן ננס ליכא שבועה גבי פועלים כלל דכאיני יודע אם פרעתיך הוא. וסברי רבנן דהכא תקנתא ובן ננס סבר דליכא למיעבד תקנתא להחמיר על הפועלים ומעתה הויא שבועת פועלים שבועה שאינה צריכה וכשבועה לבטלה שהיא שבועת שוא כנ"ל והלכתא כרבנן:

תניא אמר רבי טורח שבועה זו למה מתוך מה שהשיב לו ר"ח לרבי יש ללמוד מאי דק"ל לרבי דמשום דבמתני' לא קתני שהפועלים נשבעים לבעל הבית אלא דקתני הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין יש במשמע לפום פשטא דפועלים לחנוני הן נשבעין וממנו הן גובין והחנוני מפסיד לפי שלא נתן לפועלים בעדים ונמצאת שבועת חנוני לבטלה כי למה ישבע הוא ישבעו פועלים לב"ה במעמד שניהם ויטלו ממנו ויפסיד חנוני ולא ישבע והיינו דאהדר ליה ר"ח תנינא שהן נשבעין ונוטלים מבעל הבית ובעל הבית הוא לבדו מפסיד ואמרינן קבלה רבי או לא קבלה מיניה ותמיהא זו לי היאך ס"ד דלא קבלה

והא מתרץ ליה קושיא דמתני' ועוד וכי רבי חייא שקורי משקר דלא תני הכי אם רבי לא שנאה לרבי חייא רבי חייא מנין לו ומתוך הדוחק יש לפרש דשפיר ידעינן דקבלה רבי מרבי חייא שכך שנה לו ברייתא אבל אנו מסופקים דרבי חייש דדילמא מסברא דידיה תנייה לר"ח בברייתא אבל רבותיו ששנו לו משנתינו לא כך דעתם מכיון ששנאוה לו סתם ולא ספרו לו שנשבעין ונוטלין מב"ה ועל זה אומרין קבלה רבי מר"ח שכך פורש לו משנתינו ממש ושכך היה דעת רבותיו או לא קבלה מיניה שכך פירשו לו רבותיו במשנתינו ואתינן למימר דלא קבלה מיניה מדקתני במתניתא אחריתי פועלים נשבעיו לחנוני וההיא מתניתא אליבא דתנא דמתני' תנייה רבי והא דידיה והא דרביה ומשנינן דלעולם קבלה שכך פירשו רבותיו ומאי לחנוני במעמד חנוני כנ"ל. כי היכי דליכספו מיניה פירוש וה"ה דחנוני נשבע במעמדם כי היכי דליכסיף מינייהו וחדא מנייהו נקט ומיהו ה"מ היכא דאפשר דאיתנהו לכולהו בעיר אבל אי ליתנהו לכולהו לא יפסיד הנמצא בשביל מי שאינו נמצא ואומר לבעל הבית הביאוהו לאידך וישבע בפני וכן דעת שני רבותי ז"ל וכן דעת הרמ"ה ז"ל וכי אמרינו נמי דלא שקלי אלא בשבועה הני מילי היכא דאיכא הכחשה בין חנוני ופועלים וכדקתני בהדיא זה אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו הא כל דליכא הכחשה ואתי חנוני ואמר (לא נטלתי) [נתתי] או אתו פועלים ואמרי (לא נתן) [לא נטלנו] שקלי בלא שבועה וליכא עלייהו אלא חרם סתם:

איתמר ב' כתי עדים המכחישות זו את זו אמר רב הונא זו באה בפ"ע ומעידה וזו באה בפ"ע ומעידה פי' זו באה בפ"ע ומעידה לעדיות דעלמא וזו באה בפ"ע ומעידה ולאפוקי שאין ע"א מכת זו וע"א מכת זו מצטרפין דהא חד מנייהו סהדא שקרא ואילו באותה עדות שבה הוכחשו פשיטא דאוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מאריה לא נחלקו אלא בשכל א' בעצמה מעידה בעדיות דעלמא דר"ה סבר דכיון דלא ידעינן מאן מנייהו שקרנית כל חדא וחדא מוקמינן בחזקת כשרה ור"ח אמר בהדי סהדי שקרי למ"ל והאי לישנא משמע דרב חסדא בדרך חומרא א"ל לבער עדות שקר מן העול' דכיון דידעינן ודאי דחדא מנייהי שקרנית למה לנו לקבל מהם שום עדות ואמרי' ב' מלוין וב' לווין וב' שטרות היינו ודאי פלוגתייהו דהכא ליכא שום טעמא דמה נפשך הוא אבל מלוה א' ולוה א' וב' שטרות פי' דהשתא ודאי אם המלוה הזה גובה אותן ב' מן הלוה הזה חד מן ב' שטרות גובה שלא כדין ובגזל הלכך לד"ה יד בעל השטר על התחתונה פי' דכיון דבע"כ אין לו לגבות אלא א' מן השטרו' ולא ידעי' הי מנייהו יד בעל השטר על התחתונה ואין לו לגבות אלא הקטן שבהם ואפי' לר"ה וכ"ש לרב חסדא ומשום הודאה דר"ה איצטרך למינקט טעמא דיד בעל השטר על התחתונה והא פשיטא ומיהו אפילו

לר"ח גובה הוא הקטן שבהם ממ"נ ולא אמרינן בהא בהדי סהדי שקרי למ"ל שהרי אם הלוה הזה מעכב ב' הפרעונות אצלו א' מהם גזל אצלו בודאי ויש שפי' דה"מ כשתובעם המלוה שניהם ביחד אבל אם תובע' בזה אחר זה לר"ה גוב' אותן שתיה' ולר"ח אינו גובה כלום ואין זה מחוור כי היאך יגבה ב' לר"ה והא ידעינן ודאי דחד מנייהו גובה שלא כדין א"ו אף לר"ה יפסיד מנה שאם הגדול תבע בתחלה בחזקת כשר שוב אינו גובה הב' ממ"נ שאם הב' הזה שקר אין לו כלום ואם הוא אמת והא' שקר לא סגיא לו שלא יגבה לו זה החוב הב' מפני מה שגבה ממנו שלא כדין בשטר הא' ואם השטר גדול הוציא באחרונה מנכה לו ממ"נ מנה שאפילו יהא זה האחרון כשר הא' הוא פסול וגבאו בגזל ולר"ח לא יגבה כלום דהא אמר אפילו בשטר הא' בהדי סהדי שקרי למ"ל וא"כ לר"ח עדיפא ליה שיתבעם ביחד ולר"ה עדיפא ליה בזה אחר זה דהשתא גובה הגדול שבהם ואפשר נמי דלרב הונא לעולם אינו גובה האחרון דכיון דהא אודי אנפשיה דשטרא קמא קושטא אידך בתרא כמאן דאודי עליה דשטרא דשקרא הוא ומיהו עדיפא לרב הונא כשהוציא הגדול בתחלה. ב' מלווין ולוה א' וב' שטרות היינו מתני' דתנן שניהם נשבעין ונוטלין מב"ה פי' דאע"ג דחד מנייהו שקיל שלא כדין כיון דכל חד וחד אתי בטעמא על ב"ה שקלי תרווייהו ה"נ ל"ש כן פי' רש"י ז"ל ולפי' זה לא למדנו שישבע כל א' מהם אלא א"כ א"ל לוה אשתבע לי כדין שטרא דעלמא כשאין בו נאמנות הוא אבל רבינו אלפאסי ז"ל כתב דהיינו מתני' לגמרי ושניהם נשבעים ונוטלים מב"ה כדין משנתינו ולפי' זה אפילו בשטר שיש בו נאמנות ג"כ אין א' מהם גובה אלא בשבועה ואע"ג דלא א"ל אידך אשתבע לי ונראין דברים כדברי מי שפי' דהא לרב הונא דוקא אבל לר"ח כיון דב' לווין וב' מלוין וב' שטרות אינו גובה כלום כ"ש בזו שהלוה א' והוא מפסיד ואע"ג דבמתני' ב"ה מפסיד מתני' לאו מכח עדות שקר היא אלא משום דכל חד וחד אית ליה טענתא עלייהו דפועלים אמרי ליה את ידעת דאחייבת לן ולא ידעת אי פרעתן וחנוני אמר ליה את פשעת בנפשך דלא אמרת לי בסהדי הב ליה אבל הכא בהדי סהדי שקרי למ"ל והא דנקטה הכא סתם ולא נקט היינו פלוגתייהו משום דמאידך קמייתא שמעינן לה בכל דכן אבל יש שפי' דכיון דנקטינן סתם היינו מתני' לכ"ע אמרינן לה ואפילו לר"ח וטעמא דמלתא דהא אמרי' לעיל דר"ח לאו מדינא אמר בהדי סהדי שקרי למ"ל אלא לתיקון העולם והכא כיון דאיכא דכוותה במשנתינו דעבוד רבנן תקנת' דלישקלו תרווייהו הכא נמי מוקמינן להו אדינא בדרב הונא ושקלי תרווייהו ואין זה מחוור ואליבא דהלכתא אין בזה כלום בעיקר הדין דהא הלכתא כרב הונא לגבי רב חסדא וכדכתי' בפ' חזקת וכן פסקו הגאונים ז"ל. ב' לווין ומלוה א' לרב הונא מאי פי' דאלו לרב חסדא פשיטא דלית

ליה כלום תיקו והו"ל חומרא לתובע וקולא לנתבע ולא גבי מחד מנייהו דכל חד וחד מן הלווין מדחי ליה ואם תפס אפילו מתרווייהו לא מפקינן מני' דלכל חד וחד מדחי ואמר דמניה תפס כדין עד דעבדי הרשאה זה לזה:

דף מח.

מאי לאו לעדות אחרת דממון פי' והיינו כר"ה ולא שיעידו שניהם ביחד דהא אף לר"ה חד מנייהו שקרא אלא שכל א' בא בפ"ע להצטרף עם א' מן השוק לחיוב ממון ומינה נמי דכל חד מנייהו מחייב שבועה באנפי נפשיה ותירץ רבא אליבא דרב חסדא דה"ק הוא וא' מן השוק מצטרפין לאותה עדות דר"ח שבה הוכחש עם זה והו"ל תרי ואין דבריו של א' במקום ב' והא דקרי לה עדות אחרת משום דלא תימא כיון שכבר הוכחש ע"א בהכחשה אינו כלום להצטרף עם א' קמ"ל דהא עדות אחרת מקרייא ואיגליא מלתא למפרע דהאי אמר קושטא וכשר לעדות זו ולכל עדיות שבעולם ואידך דהוי חד במקום ב' פסול אף לכל עדות דעלמא ואע"ג דהאי תירוצא אליבא דר"ח עבדינן לה. הלכתא היא דכ"ש דמודה רב הונא בהא ומיהו כיון דהלכתא כרב הונא קיימא לן נמי דמתני' כדהוה אמרינן מעיקרא שכל אחד מהם מצטרף עם אחד מן השוק לעדות אחרת דעלמא:

האומר תן לי בדינר פירות וכו' משנה זו פירשה רש"י ז"ל וכן הרז"ה ז"ל דכולם דנשבעין ולא משלמין שכל א' מהם כופר בכל והיינו דלא מני ליה תנא באידך דלעיל שהם נשבעים ונוטלים ופירוש רש"י ז"ל דנשבעין דקתני נשבעין היסת קתני ואע"ג דשבועת היסת לא נתקנה עד דורו של רב נחמן וכדכתב רש"י ז"ל בעלמא וכדאמרינן במסכת קידושין והשתא דתקון רבנן שבועת היסת ס"ל רש"י ז"ל דנהי דלא נתקנה עדיין בימי חכמי המשנה בכל הכופרים בכל כזו של חנוני ושל שולחני נתקנה מפני תיקון העולם ולדברי רש"י ז"ל שבועה זו שלא בנק"ח היא ולא עוד אלא (דילפי) [דלפי] מ"ש בפ' הכותב אף כל שבועת המשנה שהם מדרבנן שלא בנק"ח הם שכן כתב על מאי דאמרינן התם ואי פקח הוא מייתי ליה לידי שבועה דאורייתא שכתב ז"ל ונ"מ לאשבועי בנק"ח וכבר כתבנו לעיל בריש פרקין שכל הגאונים ז"ל חלוקין בזה וסבורין שכל שבועת המשנה בנק"ח. ובפ' הכותב כתבתי מאי דנפקא ממאי דמייתי לה לידי שבועה דאורייי' ומשנתינו לדעת רש"י ז"ל כבר מתפרשת דברישא מדד חנוני פירותיו ונתנם לב"ה וקבלם ונתנם בכליו והוליכם לביתו ועל הדינר נחלקו וב"ה שאומר נתתיו לך כופר בכל ומדאורייתא פטור משבועה ותקון רבנן דלשתבע ליה ב"ה היסת כדי שלא יקפידו חנונים מלתת פירותיהם קודם שיקבלו מעות ובסיפא דשולחני היה הדבר בהיפך כי ב"ה נתן

דינרו לשולחני והם חלוקין על המעות וכופר לו שולחני ואומר שכבר נתנם לו ונתנם בכיסו ותקון רבנן דלישתבע ליה שולחני היסת כדי שלא יקפידו לקוחות להקדים סלע שלהם קודם שיקבלו מעות. ר"י אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה ופי' רש"י ז"ל לפי שיטתו דר"י אריסא פליג ואומר שאין לב"ה לישבע כלל ולא תקנו חכמים בזה כלום ומטעמא דקתני סיפא גבי שולחני שאין דרך שולחני לתת מעות עד שיקבל את דינרו וה"ה לחנוני שאין דרכו לתת פירותיו עד שיקבל דינרו ונקטה גבי שולחני לרבותא שאפי' גבי שולחני שהוא עשיר אין דרכו להקדים וכ"ש בחנוני מעתה בסיפא אפשר שקבל מעות ולא נתן פירות וראוי לתקן על החנוני שבועה אבל ברישא אין לתקן שבועה על ב"ה ואע"ג דקתני כל שהפירות בידו פשיטא דארישא קאי דידעינן ודאי אצל מי הן הפירות דהא קתני בהדי' שהם ברשות ב"ה שמשכם וכדקתני שנתן לו פירות אבל בסיפא לא ידעינן מי הוא שהפירות בידו כי ע"ז הוא שחלוקין והא דתניא בברייתא אר"י אימתי וכו' כך פירושו לפי שיטה זו אר"י אימתי הייתי מודה לחכמים שישבע בעל הבית בריש' על הדינר בין בחנוני בין בשולחני בזמן שהפירות וה"ה למעות מונחין בר"ה אבל עכשיו שדיברנו בשהפשיל ב"ה הפירות לאחוריו והם ברשותו כדקתני רישא וה"ה לשולחני שנתן לו שולחני מעותיו ונתנם בכיסו בזה השולחני והחנוני מוציאין מחבירו גמור הוא ועליו להביא ראיה שלא נתן לו דינר ואם לא יביא ראי' יפסיד לגמרי ואין לב"ה לישבע כלל ואמרינן וצריכא דאי אשמעינן גבי חנוני בהא אמרי רבנן ברישא שישבע ב"ה על הדינר משום דפירי עבידי דמרקיבי פי' ואפשר שנתן לו חנוני את הפירו' קודם שיקבל הדינר כמוכר שדהו מפני רעתה וכו' ולהאי פירושא אתייא צריכיתא דגמרא שפיר לר"י ולרבנן שהרי חלוקתן שוה בשתיהן דתרווייהו פליגי ברישא דוקא ומינה עבדינן צריכותא זו שיטת רש"י ז"ל אבל קשה לפי' זה חדא דלא משמע דאתקין שבועת היסת עד דורו של ר"נ ואם איתא דהא בתרייתא דנשבעין ולא משלמין היו כעין דאורייתא הו"ל לתנא למיתני בהדיא ועוד דבר יתא דאימתי מתפרשת בדוחק גדול מאד שבכל מקום שאומר אימתי לפ' או לחלוק מדבר על משנתינו ואומר בתחילה המחלוקת ואח"כ מפ' ההודאה ואילו בכאן מפ' ההודאה בתחילה במה היה מודה לחכמים ואח"כ אומר במה שנחלקו לכך הנכון לפ' דמשנתינו זאת כעין נשבעין ונוטלין היא ולפי שאינה מן הנשבעין ונוטלין ממש לא מני לה באידך קמייתא ומאי דקתני בברייתא אימתי לפרש הוא כלומר לפרש במה נחלקו במשנתינו לומר דמשנתינו כשהפירות שנתן החנוני לב"ה נתונים בר"ה או בסימטא כדקתני בברייתא ועליהן מעוררין חנוני וב"ה וסיפא דשולחני וב"ה הויא נמי דכוותה כשהמעות שנתן שולחני לב"ה הן מונחין לחוץ לחנות בר"ה אי

בסימטא ומתני' ה"פ לפי שיטה זו אמר ב"ה לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו פי' שנתנם לו בפני עדים שראו שמשכם והניחם בר"ה ולא ידעו כלום בנתינת הדינר וכשבא ב"ה ליטול פירות אלו המונחין בר"ה ליתנם לתוך שקו להוליכם לביתו מעורר עליו חנוני וא"ל שלא יטלם משם עד שיתן לו את הדינר וא"ל ב"ה כבר נתתיו לך ונתתו באונפלי שלך והכא שורת הדין שב"ה פטור לגמרי שהרי יש לו עדים שמשך את הפירות האלו שאפי' לא נתן לו את המעות קנאם במשיכה ואין טענתם אלא על הדינר והוי כופר בכל שהוא פטור מן התורה ובימי חכמי המשנה אמרו רבנן דכיון שהפירות עדיין בר"ה וזה עורר עליו שלא ליטלם משם עד שיתן לו את הדינר שיהא ב"ה הזה כעין נשבע ונוטל ושישבע כעין של תורה בנק"ח ויטול לעשות תקנה לחנוני שלא יקפידו למדוד פירות בלא קבלת מעות וסיפא קתני איפכא שיש עדים שנתן לו ב"ה את הדינר ולא ראו מדידת הפירות המונחין בר"ה מי מדדם והניחם שם ואמר ב"ה לחנוני תן לי את הפירות האלו המונחין בר"ה שכבר פרעתים והנחתים כאן ואמר לו חנוני אותן פירות שפרעת לי כבר הילכתם לביתך והפירות האלו המונחין כאן בר"ה שלי הם ואני אכניסם לחנות שלי ואלו משורת הדין היה [החנוני] פטור שהרי הפירות האלו ידועין שהיו שלו ואין לב"ה עדים שמשכם ומדדם וא"כ הרי הם ברשות חנוני כדמעיקרא כיון שאין עדים שיצאו לרשות שאינה שלו כלל ואפ"ה מפני שיש קצת אמתלא לב"ה שהם שלו מאחר שהם מונחים חוץ לחנות ורגלים לדבר קצת כי הוא מדדם והניחם שם תקנו שלא יטלם משם החנוני להכניסם לחנותו עד שישבע עליהם בנק"ח וכאלו הוא נשבע ונוטל ומפני תיקון העולם ג"כ שלא יקפידו בעלי בתים להקדים מעות לחנונים:

ר"י אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה ובא ר"י לחלוק על הסיפא דבשלמא ברישא יש על בעל הבית לישבע לפי שאין לו זכייה גמורה בפירות מאחר שעדיין מונחין בר"ה ודומין כאלו הן בידו של חנוני אבל בסיפא אין לחנוני לישבע דהא איתי ליה תרתי למעליותא שהן מונחין בר"ה ושאין לזה עדים (שעכבם) [שמשכם] כלל הילכך יד חנוני על העליונה שישבע לו ב"ה אבל הוא אינו נשבע לב"ה דהוי ככופר בכל לגמרי ודכוותה אמרו רבנן בסיפא דב"ה ושולחני כשהמעות של שולחני מונחין בר"ה או בסמטא וברישא יש עדים שקבלם ב"ה והניחם בר"ה אלא שלא ידעו באיזה דרך קבלם והניחם ולא ראו שנתן בעל הבית לשולחני שום דינר ובסיפא בהיפך שראו נתינת הדינר ולא ראו הנחת המעות בר"ה ולרבנן ברישא ישבע ב"ה על הדינר ובסיפא ישבע שולחני על המעות ולפי שעוררתם על אותם המעות עשאום כנשבעין ונוטלין. ר"י אומר אין דרך שולחני להיות נותן את האיסרין שלו עד שיקבל הדינר ולכל הפחות בא ר"י לחלוק על

רישא שאין לב"ה לישבע כלל דחזקה הוא שאלמלא שנתן ב"ה את הדינר לא היה שולחני מוציא מעותיו מידו להניחם אפי' בר"ה אבל בסיפא מודה ר"י שישבע שולחני לב"ה כי אולי קבל הדינר בתחלה כמנהגו ולא נחן עדיין את המעות והמעות האלו שברשות הרבים דב"ה הם שקבלם והניחם שם אחר שהקדים דינרו לשולחני ולפ"ז נשתנה דינו של ר"י מחנוני לשולחני דגבי חנוני שדרכו להקדים פירות קודם שיקבל את הדינר מודה ברישא שישבע ב"ה וחולין בסיפא ואילו בשולחני הדבר בהפך שחולק ברישא שלא ישבע ב"ה ומודה בסיפא שישבע שולחני וצריכותא דעבדינן בגמרא משום רבנן נצרכה שהשוו דינם בחנוני ושולחני דאלו משום ר"י לא היה צריך לעשות צריכותא שהרי הפך את דינו מזו לזו אלא דנקיט ליה אגב רבנן ואף לרבנן צריכות כל דהוא עבדינן דהא איצטריכא סברא דידהו בתרווייהו לאפוקי מדר"י שמשנה את דינו אלא דאורחא הוא דתנא למיעבד צריכות כל דהוא לגלויי מתוך הצריכות על טעם דבריהם במשנה וכדכתיב' בכמה דוכתי ולפי שיטה זו ידענו למה שנה ר"י לשונו בשולחני מן הלשון שאמר בחנוני דאילו לפי' רש"י ז"ל קשיא קצת שדינו של ר"י וטעמו א' הוא בחנוני ושולחני למה שינה לשונו בהם ולשון הברייתא מתפרשת כדרכו בעלמא אר"י אימתי וכו' ואימתי הזה לפרש הוא באיזה צד נחלקו במשנה והיינו דקאמר אימתי אני ורבנן חולקין בזמן שהפירות האלו מונחים בר"ה וב' עוררין על נטילתן בזה אמרו חכמים דבריהם ואמרתי אני דברי ודכוותה בשולחני כשהמעות צרורין ומונחין בר"ה אבל אם הפירות כבר מופשלין ומונחין באחוריו של ב"ה כולנו מודים שהמע"ה ואין לא' מהם לישבע כלל כי מה שכופר זה על הדינר וזה כופר על הפירות כופר בכל גמור הוא ואמרינן וצריכא דאי איתמר בהא דחנות ופירות בהא אמרי רבנן שישבע ב"ה על הפירות המונחין בר"ה שלא יטלם עד שישבע על הדינר משום דפירי עבידי דמרקיבי ואין הנחתם בר"ה ראיה שהם של ב"ה כי אעפ"י שנתנם לבע"ה אולי בשביל חנוני הניחו שם דניחא ליה דליהוי התם כי היכי דלימטו להו אוירא משום דפירות בחנות עבידי דמרקיבין אבל בשולחני שאין דרך שולחני לתת מעותיו בר"ה דהא לא עבידי לירקיבי ליה בחנותו אימא מודו ליה לר"י שלא ישבע לו ב"ה כלל קמ"ל ואי איתמר בהאי דשולחני ה"א בסיפא דשולחני הוא דאמר ר"י ברישא דידה שלא ישבע ב"ה מטעמא דאין שולחנו מתן את האיסר עד שיקבל את הדינר אבל באידך דחנוני מודה הוא לרבנן בסיפא דידה שישבע חנוני לב"ה מאחר שקבל דינרו קמ"ל ובודאי שהצריכות בכאן זה לר"י לא צריך דהא בחנוני פליג על סיפ' ובשולחני פליג על רישׁ' אלא דנקיט ליה אגב רבנן שהשוו דינר בחנוני ושולחני וצריכות כל דהוא הוא אף לרבנן כמו שכתבתי והרבה שיטות אחרות

יש בשמועה זו אבל זו המחוורת יותר בעיני רבינו ז"ל ויש שפי' לפי שיטה זו כי מ"ש ר"י גבי חנוני כל שהפירות בידו ידו על העליונה שהוא בא לחלוק על הסיפא כמ"ש לא לפטור החנוני משבועה כמ"ש אלא אדרבא לחייב החנוני ממון דכיון שהפירות בר"ה רגלים לדבר כי של ב"ה הם ואף בזו ישבע ב"ה ויטול כמו ברישא דפירות בידו הם אחר שהם חוץ לחנות ובסיפא דאר"י אין דרך שולחני וכו' בא לחלוק גם על הרישא ושאין בדיני שולחני וב"ה שום תיקון שבועה על ב"ה אלא בסיפא לפי שהמעות בידו וכדאמרינן בסיפא דחנוני ובזו ישבע ב"ה ויטול מכיון שאין הפירות לגמרי בביתו אבל ברישא שחלוקתן על הדינר אין לב"ה לישבע על הדינר כלל דחוקה שאין שולחני נותן מעותיו עד שיקבל את הדינר ועכשיו יבא הצריכות כפשוטו גם לר"י ולדרך הזה נוטה דעת רבי' אלפאסי ז"ל אלא שהאריך בה הרבה בלשון עברי ובלשון תגרי והלכתא כרבנן: כשם שאמרו הפוגמת כתובתה וכו' עד וכן היתומים לא יפרעו ואוקימנא בגמ' דיתומים הבאים לגבות מן היתומים ובשמת המלוה ואח"כ מת לוה וכדאיתא בגמ' מיהו מדקתני וכן היתומים משמע דאכולה רישא קאי שאף היתומים של מלוה דינם כן בפגימת כתובתה וחוב וכולהו באידך שלא יפרעו אלא בשבועה אבל בשבועה מיהת גובין ומעתה לרב ושמואל דס"ל בגמרא דכל מקום שנתחייב המלוה שבועה ומת אין יורשיו גובין כלום ואפי' מן הלוה עצמו וכדאמרינן אליבא דידהו במתניתין דב' חשודין שמפסיד המלוה לפי שאינו יכול לישבע ואעפ"י שהנתבע ג"כ חשוד וכ"ש היכא דרמייא שבועה על המלוה ולא על הלוה וא"כ כשפגם אביהם שטרו ומת או שע"א מעידו שהוא פרוע ומת היאך בניו גובין כלל דהא נתחייב אביהם שבועה ללוה ואין אדם מוריש שבועה לבניו דבשלמא לדידן אליבא דהלכתא דלית ליה דרב ושמואל אלא ביתומים מן היתומים שמת לוה בחיי מלוה אבל באידך אמרינן דהבו דלא לוסיף עלה וכדאמר רב פפא בפוגם שטרו ומת אתיא מתני' שפיר אבל לרב ושמואל גופייהו קשיא וי"ל דאינהו מפרשי לה למתני' בשפגמו הם את השטר ושבא העד עליהם לאמר מיתת אביהם ובהא אשמועי' שאף הם לא יפרעו אלא בשבועה ובשבועה מיהת גובין אבל כל שפגמו אביהם או שבא העד בחיי אביהם ומת שוב אין בניו גובין אף מן הלוה עצמו וי"א דהא דקתני מנכסים משועבדים כך היא מתפרשת לרב ושמואל דשהיו שם נכסים בני חורין בחיי אביהם ולאחר מותו נעשו משועבדים דאי לא הא נתחייב אביהם שבועה ללקוחות ואינו מוריש שבועה לבניו ויפסידו כדרך שאמרו ביתומים מן היתומים ורבינו הרמב"ן ז"ל אומר דאילו איתא להא אף לדידן נמי אליבא דהלכתא הי"ל לדון כן ולא אמרי' בהא הבו דלא לוסיף עלה דנכסים משועבדים כנכסי יתומים הם בזה שבכל מקום חשו חכמים לתיקון נכסים

משועבדים יותר מנכסי יתומים אבל אין לנו לומר כו אפילו לרב ושמואל אלא כשעמד אביהן בחייו בדין עם מלוה שלו ולא מצא לו נכסים בני חורין והוצרך לתבוע עפ"י בית דין לנכסים משועבדים אחר שעשה לו הלוה דין דהשתא ודאי נתחייב מלוה שבועה בנכסים משועבדי' ואם מת אינו מורישה לבניו ויפסידו אבל כל שלא עמד בדין בחייו עם הלקוחות לא אמרינן בהא שנתחייב שבועה על הלקוחות דבשלמא ביתומים דכרעא דאבוהון אינון קי"ל דאע"ג דלא עמד בדין עמהם ולא עם הלוה שלו מיד שמת הלוה נתחייב שבועה לבניו דלאו בי דינא קא מחייבי ליה כדאמר ר"נ בגמרא אבל לקוחות אינן כן שאין לו שום גוביינא עליהם עד שיעמוד בדין עם הלוה בנכסים בני חורין ויתנו לו בית דין רשות לתבוע נכסים משועבדים כדברירנא בפרק גט פשוט בס"ד:

ולענין מי שהיה לו שטר חוב על חבירו ומכרו בחיי לוה ואחר כך מת לוה ואחריו מת המלוה ועדיין הלוקח קיים. י"א שהפסיד הלוקח כשם שהיו מפסידים יתמי המלוה אם לא מכרו אבל רבינו הרמב"ן ז"ל אומר דהא ליתא דבשעה שמכרו המלוה ללוקח קם לוקח תחתיו בחיי לוה ונסתלק המלוה והו"ל לוקח ולוה כמלוה ולוה גופייהו אלא דאלו א"ל לוה ללוקח בחייו של מוכר דבעי דלישתבע ליה מלוה עליה דהו"ל לאישתבועי ויש למוכר לישבע לו שזה בכלל אחריותא דנפשיה הוא שאם אין מחייבין את המלוה לישבע כן נמצא שהמלוה יכול לפטור עצמו משבועת פרעון כשימכור או יתן שט"ח לאחרים הלכך דין הוא שישבע ללוה שטוען דבעי דלישתבע ליה וכופין אותו בכך כמ"ש אבל כי ליתא למלוה אין הלוה מעכב מלפרוע ללוקח בכך אלא שישבע הלוקח שאינו יודע שהוא פרוע כעין שבועת היורשין וגובה וכיון שכן אף מן היתומים שלו היה גובה בכך ומעתה לא הפסיד כלום כשמת מלוה בחיי לוה. שבועה שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא יש שפי' שלא פקדנו בשעת מותו ושלא א"ל קודם לכן ולשון מיותר הוא זה ונכון יותר שלא פקדנו אבא שנחזור שטר לבעלים ושלא נגבה אותו לפי שהוא מחול או טעם אחר שלא אמר לנו אבא שהוא פרוע וכן פי' הרב ר' יונה ז"ל. וכתב הרב אלברגלוני ז"ל שאם מתו היתומים קודם שישבעו שבועת היורשין שאין בניהם נשבעין והפסידו מדרב ושמואל ושכן הסכימו כולהו רבוותא ז"ל ורבינו הרמב"ן ז"ל כתב עליו הואיל וקבלה נקבל אבל משורת הדין [ליתא] כיון דהא עיקר דהא כולה שבוע' חדא טכסיסא היא וכן דעת מורי הרא"ה ז"ל שנשבעין שבועת היורשין ונוטלין ולא לחוש לסברא זו חוץ מכבודם וכן המנהג וכן היה אומר ודן שאם היו מקצת היתומים קטנים ומקצתם גדולים או אם כולם קטנים ויש להם אפטרופוס שישבעו הגדולים והאפטרופוס של קטנים כעין שבועת היורשין וגובין את הכל מיד שאם לא כן כל שהניח יתומים קטנים הפסידו

חובותיהם שהרי אין יכולין לישבע שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא וכו' אלא ודאי זו תקנה בעלמא היא להפיס דעתם של יתומים בני הלוה וכל מאי דאפשר למיעבד בה עבדינן ודלא אפשר לא אפשר ואין שבועת היורשין אלא לגבי יורשין וכדפרישנא בגמרא וכן היתומים מהיתומים אבל אם מת מלוה והלוה קיים אין לנו לחייבם שבועה זו וכדאמרינן בגמ' יתומים ממאן אלימא מלוה השתא אבוהון שקיל בלא שבועה אינהו מבעיא ומיהו אם אמר מלוה אשתבעו לי שבועת היורשין משתבעו דאבוהון נמי אילו א"ל לוה אשתבע לי הוה משתבע ליה ואם האמין המלוה את יורשיו עליו אינם נשבעין אבל בבאין המלוה או יורשיו לגבות מן היתומים ויש נאמנות בשטר לו וליורשיו על הלוה ועל יורשיו כבר כתבנו בפרק הכותב דמחלוק' שיש בזה לגדולי פוסקי רבותינו ז"ל שדעת רבינו אלפאסי והרמב"ם ז"ל דנאמנות מהני לגבי יורשין אבל לא ללקוחות ולדבריהם ז"ל אע"פ שמת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה אם יש נאמנות בשטר זה ללוה על היורשין הרי לא נתחייב שבועה מלוה לבני לוה דיורשיו נשבעין שבועת היורשין ונוטלין ואם יש נאמנות אף ליורשיו של מלוה על יורשיו של לוה גובין מהם אף בלא שבועת היורשין אבל לדעת הרז"ה הלוי ואחרים עמו דלאבא שאול דהתם בפ' הכותב אין נאמנות מועיל לגבי יורשין שכבר תקנו חז"ל הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ולפי זה כל שמת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה הפסידו ואינן גובין מדרב ושמואל ואע"פ שיש בשטר כל נאמנות שבעולם אבל בשם חכמי נרבונה ז"ל כתב דגובין בשבועת היורשין מיהת דכיון דאמרינן בדרב ושמואל הבו דלא לוסיף עלה אף זה בכלל ולא דייניגן בהא תרי קולי קולא דרב ושמואל וקולא דאבא שאול והיינו שנאמר דלא מהני להו נאמנות לגבות בלא שבועה אבל שיפסידו שלא לגבות אפי' בשבועה משום דרב ושמואל לאאמרינן וטעמא דמסתבר הוא וכן נהגו בכל הגליל הזה לדון כהרמב"ם ז"ל וכן היה דעת מורי הרשב"א ז"ל אבל מורי הרא"ה ז"ל היה סובר כדברי זקנו הרז"ה ז"ל:

יתומים ממאן וכו' מתקיף לה רב נחמן בי דינא מחייבי ליה וכו' ודוקא לגבי יתומים פליג רב נחמן אבל בלקוחות מודה הוא דלא חשיב נתחייב שבועה אלא בשעמד המלוה עמהם בדין:

אם איתא איתא אלמא מספקא ליה פי' מספקא ליה לרב נחמן אם איתא לדרב ושמואל אף ביתומים מן היתומים שמת לוה בחיי מלוה. והאמר רב יוסף בר מניומי גבי היו שניהם חשודין עבד רב נחמן עובדא כר"י דאמר יחלוקו פי' רש"י ז"ל אלמא לית ליה לרב נחמן דרב ושמואל וטעמא דמילתא פי' רבינו הרמב"ן ז"ל לדעת הגאונים ז"ל וכן פירשו

רבותינו ז"ל דכל מאן דאית ליה יחלוקו לית ליה דר' אבא וכמתניתא דתניא כוותיה דאילו אית ליה הכי לא סגייא דלא נימא חזרה שבועה למחוייב לה וכיון דרב נחמן ע"כ לית ליה דר' אבא היא הנותנת דלית ליה דרב ושמואל דאילו אית ליה דרב ושמואל ביתומים מן היתומים בששניהם חשודין גם כן כיון שאין המלוה יכול לישבע יפסיד לגמרי אלא ודאי ס"ל דכל שמחוייבין שבועה שאינן יכולין להשבע הדרא אעיקר דינא ועיקר דינא היא שיחלוקו כשאין שניהם יכולין להשבע אבל ר"ת ז"ל פי' לפי שיטתו דרב נחמן ודאי אית ליה דר' אבא כדמוכח בפרק השואל ואית ליה נמי דרב ושמואל וכדחזינן לקמן דלא בעינן למיעקרה ולכך אמרו דשניהם חשודין ששניהם חייבין שבועה ואינם יכולין לישבע שיפסיד מחצה ויחלוקו וכן פירש הר"ז ז"ל הלוי בשם הרב ר' משה בר' יוסף ז"ל אבל רבינו הרמב"ן ז"ל כתב על זה דלא נצית למאן דמפרש הכי חדא דדילמא רב נחמן מספקא ליה דרב ושמואל ולכך אמר יחלוקו דכיון דודאי אית ליה דר' אבא ומספק בדרב ושמואל יטול מחצה מדר' אבא ויפסיד מחצה משום ספיקא דאוקים ממונא בחזקת מריה ומנ"ל לאקשויי מיהא דאית ליה דרב ושמואל ועוד דאי מאן דאמר יחלוקו אית ליה דרב ושמואל אם כן ר"י אית ליה דרב ושמואל ביתומים מן היתומים והיכי איכפול בגמרא לדחויי לדרב ושמואל (בתיובתא ובעו נמי אמוראי למעקרה והא תליא באשלי רברבי אלא ודאי ש"מ דלא ס"ל כוותייהו אלא דמיחש חייש להו הואיל ונפק מפומייהו ואמר רב נחמן עלה הבו דלא לוסיף עלה הוא כיון דס"ל כוותייהו לוסיף ולוסיף דאיהו נמי אוסיף עלה כדין שניהם חשודין ועוד דכיון) [בתיובתא והא תליא באשלי רברבי ובעו נמי אמוראי למעקרה ואמר רב נחמן עלה הבו דלא לוסיף עלה הוא כיון דס"ל כוותייהו לוסיף ולוסיף דאיהו נמי אוסיף עלה בדין שניהם חשודין אלא וודאי ש"מ דלא ס"ל כוותייהו אלא דמיחש חייש להו הואיל ונפיק מפומייהו ועוד דכיון] דנקטינן בלישנא דקושיין מדקאמר אם איתא איתא ולא נקטינן נמי ואם ליתא ליתא כדקאמר איהו ואף על גב דחדא מכלל חברתה היא ש"מ דקים לן דלית ליה דר' אבא לגמרי ומסתיין אי אמרינן מספקא ליה ולהכי פרכינן דהא ודאי מדקאמר יחלוקו אף ספיקא לית ליה ע"כ תורף דבריו ז"ל. ומשום דאמר מרן ז"ל דלא נציית להאי פי' דתלי בהני אשלי רברבי ורבותינו שבצרפתים ז"ל בהורמנא דמרן ז"ל נימא בה מילתא ממאי דדייק לן מלשון התוס' דמרן ר"ת ז"ל ואידך רבוואתא ז"ל דפרישו הכי לא מוכרח דרב נחמן אית ליה דרב ושמואל ממאי דאמר יחלוקו בלחוד אלא משום מאי דאיטפל בה נמי דאית ליה דר' אבא או מההיא דפרק השואל או משום דרב נחמן דיינא הוא וכהלכתא ס"ל ורבא נמי תלמודיה ס"ל ומדאית ליה דר' אבא (וה"פ) [וה"נ] אמר יחלוקו שמעינן

דאית ליה נמי דרב ושמואל דאי מספקא ליה בדרב ושמואל היאך יניח ודאי של ר' אבא דתניא כוותיה משום ספיקו דרב ושמואל בהא ודאי י"ל אין ספק מוציא מידי ודאי והבא להוציא מדר' אבא עליו להביא ראיה ומעתה אפשר (דר"נ) [דר"י] לית ליה דר' אבא ולא דרב ושמואל ודאי אלא דמספקא ליה כדברי הרשב"א ז"ל ולכך היה אומר יחלוקו או אפשר דאית ליה כר' אבא וכרב ושמואל כרב נחמן וכיון שלא (הודיעו) [נתוודע] לכם דבר זה (כר"י) [בר"י] ורב נחמן לא אמר הלכה כר"י אלא דעבד עובדא כוותיה ואפשר דעבד כוותיה ולא מטעמיה לא מצאו מקום לתלותה לדרב ושמואל באשלי רברבי ולהכי אותיבו עליה בתיובתא ולא מצינן לומר דאינהו דאמרי כרבי יוסי דהא מנ"ל דכיון דליכא הכרעה במילתיה ומהאי טעמא נמי בעי למעקריה משום דרבי אבא והא דלא נקטינן בקושיין אי ליתא ליתא משום דלא בעי תלמודא לאותבי כולי האי ונקט רישא דמימרא דר"נ דפתח לומר אם איתא איתא כנ"ל ליישב דברי ר"ת ז"ל והתוספות וחבריהם ז"ל אבל לענין פסק הלכה מודינא שאין לנו אלא דברי הגאונים ז"ל שדבריהם קבלה ואף כשהכריעו כמותן הר"ן ורבנא הרמב"ן ז"ל ותלמידיו רבותי עמודי עולם:

הב"ע שנשבעה ומתה מכאן דן רבינו אלפאסי ז"ל בתשובה שיכולה אלמנה לישבע על כתובתה מבלי שתתבע כתובתה כדי שלא תפסיד מזונותיה בתביעת כתובתה ושלא יפסידו יורשיה אם תמות בלא שבועה דע"כ הא דאמרינן דנשבעה ומתה בהכי מיירי ולכך לא הפסידה מזונותיה ולכך אם לא הזכירה אח"כ כתובתה תוך שנה אנו חוששין שמא מחלתה ליתומים דאי לא משכחת לה אלא בנשבעה בתביעת כתובתה והפסידה מזונותיה למה תפסיד בשלא הזכירתה וכי בשופטני עסקי' שתשבע על כתובתה ותפסיד מזונותיה ותמחול להם כתובתה אח"כ בכדי אלא ודאי כדאמרן וכן היה אומר מורי הרא"ה ז"ל ועשה מעשה. מיתיבי נשא א' ומתה נשא ב' ומת הוא שנייה ויורשיה קודמין ליורשי א' פירוש הא מדקתני שמת הוא בין אשה א' לב' הו"ל בעל לגבי שניה מת לוה בחיי מלוה וכשמתה היא אח"כ ובאין יורשיה לתבוע כתובתה הו"ל שמת מלוה אחר לוה אפ"ה גובין אלמא לית ליה דרב ושמואל ופרקינן דהכא נמי כשנשבעה הב' ליתומים בני א' ומתה. מתיבי אבל יורשיה משביעין אותה וכו' פי' הא איתא במשנת פ' הכותב כשכתב לאשתו דין ודברים אין לי עלייך ועל יורשייך אבל לא כתב ולא ליורשי עלייך ועל יורשיך ולהכי קתני כי הוא עצמו אינו יכול להשביעה ולא ליורשיה אבל יורשיו משביעין אותה ואת יורשיה ומדקאמר שיורשיו משביעין אותה מכלל שמת הוא והאשה קיימת והוה ליה מת לוה בחיי מלוה ואחר כך מת מלוה יורשיו גובין מן היורשין בשבועה ואילו נשבעה היא קודם שתמות לא היו יורשיה צריכין לישבע אלא

ודאי דהאי מתניתין פליגא על רב ושמואל ופרקינן לצדדין קתני אותה באלמנה פירוש ושגבתה הוא כתובתה או שנשבעה ומתה ואת יורשיה בגרושה כלומר דואת יורשיה מילתא אחריתי היא (שאין) [כגון] באשה גרושה שגרשה בעלה וראויה לגבות כתובתה בחייו בלא שבועה ומתה בלא שבועה ואח"כ מת הוא דהו"ל כמת מלוה ואח"כ מת לוה שהיתומים גובין מן היתומים בשבועה ואתיא מתני' אף לרב ושמואל. דאמר רב פפא הפוגם שטרו ומת בחיי לוה (או) [אז] אף לאחר מיתת לוה יורשיו נשבעין שבועת היורשין ונוטלין פירוש בין מן הלוה בין מן היורשין שלו ולא אמרינן כיון שפגמו נתחייב שבועה ושוב אינו מורישה לבניו והיינו דלא כרב ושמואל דאלו לרב ושמואל אף מן הלוה עצמו לא היו גובין יורשיו אם מת אביהם בלא שבועה שכבר נתחייב לו שבועה ואינו מורישה לבניו וכ"ש שאין היתומים גובין מן היתומים אלא ודאי משום דלית ליה דרב ושמואל בהא מטעמא דהבו דלא לוסיף עלה וכן הדין במי שעד אחד מעידו שהוא פרוע ומת שגובין יורשיו בין מן הלוה בי מיורשיו וחדא מינייהו נקט רב פפא וכן הלכתא וכן פסק הרמב"ם ז"ל הפוגם שטרו ומת יורשיו גובין בין מן הלוה עצמו בין מיורשיו בשבועת היורשין את שאר השטר שלא נפגם:

ההוא דשכיב ושבק ערבא וכו' פירוש והו"ל מת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה. אטו ערבא לאו בתר יתמי אזיל פירוש כי עיקר החוב על היתומים הוא וכיון שנפטרו הם שהם כלוה עצמו נפטר הערב ואפילו הוא ערב קבלן דערב במקום יתמי קאי אף על פי שהוא קבלן וכל מאי דפרעי הדר גבי מינייהו כי אית להו וכן כתב הרב ר' משה בר' יוסף בתשובת שאלה וכן הסכימו הרמ"ה ז"ל והרמב"ן ז"ל ותלמידיו רבותי ז"ל ומיהו אם הערב נשא ונתן ביד הא אמרינן בפרק גט פשוט אין למלו' על הלוה כלום ואינו אלא כאלו הוא לוה מן המלוה וחזר והלוה ללוה וכל שכן הוא גבי מן הערב שהוא לוה שלו והוא גובה מן היתימים והיכא דמית לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה ואיכא יתומים בני לוה ואיכא נמי נכסים משועבדים ששעבד אביהן ולא עמד המלוה עם הלקוחות בדין קודם [שמת] הלוה בהא צריכינן למידע אם דין הלקוחות בזה כדין הערב אם לאו דהא אמרינן בעלמא נכסוהי דבר איניש ערבין ליה והרב ר' משה בר' יוסף ז"ל בתשובת שאלה שאין דין הלקיחות כדין ערב דלקוחות אדעתא דארעא נחית ואיכא דזבין ארעא ליומיה ומצינו לענין הערב לאשה בכתובתה שאם בא לגרשה ושתגבה מן הערב ששנינו ידירוה הנאה כדי שלא יעשו קנוניא על הערב וגבי ליקח לא אמרינן שידירנה וכדאמרינן בבכורות דתנן תנן דלא תנן לא תנן אלמא אין ללוקח דין ערב בכל:

ולענין חשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים ואין נאמנות בשטר היורשין או למ"ד דלא מהני בהא נאמנות הא ודאי בכלל דרב ושמואל היא ולאו אוסופי הוא והפסיד לפי שאין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה אבל חשוד הבא ליפרע מנכסי לוה עצמו והוא מן הנשבעין ונוטלין אם הוא מאותם שהם מקולי דשבועה כגון השכיר והנגזל והנחבל והחנוני הא ודאי כיון שהן חשודין לא תקון להו רבנן אלא שהנתבע נשבע היסת בטוענו בריא בר מבעל הבית עם (החנוני) [הפועלים] (דב"ה) [דפועלים] לאו בר אישתבועי היא דהא (נפטר) [נוטלין] בלא שבועה דהא הוי ב"ה גבייהו כאומר הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך ואם חשוד הוא הדר לדיניה לדעת הרז"ה ז"ל וכן כשהוא מאותן שהחמירו עליהם שבועה כגון הפוגם שטרו ועד אחד מעידו שהוא פרוע ואף הבא ליפרע מנכסים משועבדים אומר הרז"ה ז"ל שגובה בלא שבועה ולא פטרו אלא החשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים וכדאמרינן התם דרב לא מגבי כתובה לארמלתא דגבייא מיתמי משום דבשני דרב קילי נדרי וחשודא על השבועה דש"מ דחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים אינו גובה הא לגרושה מגבי רב ואפי' בפוגמת כיון שבאה ליפרע מן הבעל עצמו ואף מורי הרב ז"ל היה אומר כן [בעד אחד ופוגם שטרו דבא לגבות מן הלוה עצמו חוץ] מן הבא ליפרע מנכסים משועבדים שהחשוד אינו גובה מהם כשם שאינו גובה מן היתומים דלא תקון להו רבנן לעולם אלא בשבועה ורבינו אלפאסי ז"ל כתב בתשובת שאלה שכל הנשבעין ונוטלין ואפי' הפוגם שטרו ועד אחד מעידו שהוא פרוע אם הוא חשוד אינו גובה ואפי' מן הלוה עצמו אלא שנשבע חבירו היסת ונפטר. אמר רב פפא האי שטרא דיתמי לא מקרע קרעינן ליה וכו' וכן הלכתא וש"מ שטר שהוא פסול לדברי הכל ואינו בר גוביינא כלל שיש לו לדיין לקורעו שלא אמרו כן דלא קרעינן ליה אלא משום דדינא דעבד כר"א עבד וכ"כ הרמ"ה ז"ל וכיון דדיינא דעבד כר"א [עבד] אי עביד איהו דינא לנפשיה ותפס מטלטלין אפי' בעדים לא מפקינן מיניה:

אלו נשבעין שלא בטענה פרישנא בגמרא שאין נשבעין בטענת בריא אלא בטענת שמא ותקנתא דרבנן הוה משום דמורו היתירא לנפשייהו כדאיתא בגמרא ומדקתני אלו משמע דליכא אחריני דמשתבע בטענת שמא אלא אלו וכבר כתבנו דאפילו שבועת היסת נמי אינה אלא בטענת בריא וכ"כ הרמב"ם ז"ל ומכאן מביאים קצת ראיה לרא"ם ז"ל דשבועת עד אחד בטענת בריא ואינה ראיה דהכא לא קתני אלו אלא למעוטי שאר שבועות רבנן אבל שבועת עד אחד דאורייתא לא ממעט דהא כל שב' מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה. ושבועה זו לדעת הגאונים והרמב"ם ז"ל בנקיטת חפץ היא כאידך דלעיל ואם הוא חשוד נפטר לדברי הכל דלא אחמור רבנן כולי האי בשבועה זו הבאה על טענת

שמא ולא עוד אלא דאפילו בטוענו בריא גם כן וכופר בכל פטור דתקנתא לתקנתא לא עבדינן וכדאמרינן בגמרא לעיל לגב שבועת היסת ואם זה טוענו בריא יכול הנתבע להפך שבועה עליו כמו בשבועת היסת דכל בדרבנן מפכינן שבועה מהנתבע לתובע אבל בטוענו זה שמא אין בו הפוך שבועה לעולם ולדעת הרמב"ם ז"ל אין הפוך שבועה אלא בשבועת היסת בלבד אבל בדבריהם שהיא כעין של תורה בנקיטת חפץ אפילו הלה טוענו בריא אין בו הפוך כתב הרמב"ם ז"ל בשם רבותיו שכל מי שנתחייב שבועה בין של תורה בין של דבריהם אפילו היסת יש לו להחרים סתם בתחלה על כל מי שיטעון עליו דבר שיודע שאינו חייב לו כדי שישביענו בחנם ויענה המשביע אמן ואח"כ ישבע ואמר הרב שזו תקנה טובה היא לבעלי דינים כדי שימנענו מטענות של שקר ולא יגרמו להוציא שם שמים לבטלה ולא ישיאו שמע שוא עד כאן וכן נהגו רוב בתי דינין. והאפטרופין פירוש אפטרופין שמינהו על נכסיו דאלו אפטרופוס של יתומים שמינהו אבי יתומים או ב"ד פלוגתא דאבא שאול ורבנן והלכתא התם כאבא שאול דמינוהו ב"ד ישבע מינהו אבי יתומים לא ישבע והא ברירנא לה בדוכתא במסכת גיטין בס"ד. חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביעו נקט שותפין ואריסין דפתח בהו ברישא וה"ה לאידך ויש שפירש שאפי' על טענת בריא אינו יכול להשביעין דכיון שחלקו ולא תבעו כלום מחלו ואינו נכון דאם כן כשנתגלגלה לו שבועה ממקום אחר למה משביעו דהא מחל ליה לכך הנכון כמו שפי' דדוקא בטענת שמא אינו יכול להשביעו דלא תקון ליה רבנן אבל בטענת בריא משביעו ואם נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר אף על טענת שמא משביעו בגלגול וכתב רבינו אלפאסי ז"ל דאפילו בטענת שמא אשבועי הוא דלא משבעינן ליה ואפילו היסת אבל חרם סתם מחרים וכן כתב הרמב"ם ז"ל בכל תביעת שמא חרם סתם והיכא שהתובע טוען שעדיין לא חלקו והנתבע טוען שכבר חלקו דעת רבינו אלפאסי והרמב"ם ז"ל שאינו נשבע בשמא דלא תקון רבנן אלא כשהן שותפין ואריסין בבירור ואחרים כתבו דכיון דקתני סיפא חלקו דוקא דידעינן ודאי שחלקו הא לא"ה משביעו אפילו על שמא:

והשביעית משמטת את השבועה לאו אשבועת שותפין וחבריו קאי דהתם אין שבועת משמטת שאין שביעית משמטת אלא מלוה בלחוד או דבר שזקפו במלוה כדאיתא במסכת שביעית בהדיא ורחמנא אמר כל בעל משה ידו אלא אשבועת מלוה דעלמא קאי ונקטה הכא לומר דהא אין מגלגלין כלל לאחר שביעית שכבר השמיטתו שביעית:

איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן פירוש אם מגלגלין על שבועה דרבנן (וק"מ ליה) [וקמבעי' ליה] על הא דתנן נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו אם הוא

בשבועה דאורייתא דוקא או אף בשבועה דרבנן ואסיקנא דאף על שבועה דרבנן מגלגלין דברים אחרים ואפילו על שמא וכ"ש בריא על שמא ושמא על בריא. אלא אימא הא נעשה לו שותף או אריס ערב שבועות פירוש שאין בזה דין שמיטה כמ"ש במשנה ולמוצאי שביעית לוה הימנו מגלגלים פירוש ולמוצאי שביעית לוה הימנו והיתה שם הודאה במקצת דאיכא שבועה דאורייתא מגלגלין עליה שבועת שותפין ואריסין:

דף מט.

אר"ה לכל מגלגלין פירוש על שבועתן דברים אחרים חוץ משכיר פירוש שאין מגלגלין כלום על שבועתן ואפילו על טענת בריא לפי שלא נתקנה שבועתו אלא כדי להפיס דעתו של ב"ה כדאסקינן לעיל וכדפירוש רש"י ז"ל כאן ועוד שאם אנו מגלגלין יהא זה מניח הכל והולך בפחי נפש והפסדת חייו. לכל אין מקילין פי' אין מקילין בית דין שלא יגלגלי עליהם בר משכיר שמקילין ואמרינן מאי בנייהו איכא בינייהו לפתוח לו ומפירש"י ז"ל דלר"ה דאמר מגלגלין בית דין פותחין לתובע שאם יש לו שום דבר לגלגל עליו שיגלגל חוץ משכיר שאין פותחין לו אבל אם תבע הגלגול מעצמו אפילו בשכיר נמי מגלגל ולר"ח אפילו בעלמא אין בית דין פותחין לו אלא אם מגלגל מעצמו יגלגל ואין מקילין לזה כלום חוץ מן השכיר שמקילין שלא יגלגל עליו אפילו בתובע מעצמו ומיהו אפילו לר"ה דוקא כשידעו בית דין שיש לו לזה עליו שבועת גלגול הא לא"ה אין פותחין לו דלמה עושין בזה עורכי הדיינין ויש שפירש לפתוח לו דלמ"ד שאין מגלגלין לשכיר אין פותחין בית דין אפי' לשכיר לומר שלא יגלגל לו אלא אם כן טען לו השכיר מעצמו ולמ"ד שמקילין לשכיר אע"ג דלא טעין שכיר טעני ליה בית דין שלא יגלגל לו וכגון זה פתח פיך לאלם הוא ופי' זה מסתבר טפי והלכתא כר"ה לגבי ר"ח ולענין גלגול שבועה קי"ל דכל שגלגל עליו דברים הרבה ובא המחוייב שבועה לפרוע עיקר הממון שעליו נתחייב שבועה אין בידו אלא או ישבע על כל הגלגולין או יפרע את כולם וכן פסק הרמב"ם ז"ל ורבינו אלפאסי ז"ל ויש לוה ראיה מן הירושלמי שאמרו כאן במסכת שבועות חד בר נש אתי למידן קמיה ר' זעירא וחייביה שבועה על תרין דינרין א"ל ומלת פלן א"ל לאו תרין דינרין אנא חייב לך הא טריפון לך כלומר הא נתונים לך א"ל ר' זעירא או הב ליה כל מאי דתבע לך או אשתבע על כל מאי דמגלגל עלך ע"כ וכן כתבתי בפ' המפקיד בס"ד. וזה דבר השמיטה אפי' דבור משמט וק"ל דהאי קרא הא אוקימניה בפרק השולח לומר שצריך המלוה לומר משמט אני וי"ל דתרווייהו איתנהו דהא כתיב השמטה שמוט

וזה דבר קאי אתרווייהו דבר השמטה אתא להא דהכא דשמטה משמטת אפי' דבור של שבועה ודבר שמוט שיאמר המלוה משמט אני כההיא דהתם כנ"ל:

פרק שמיני

השומרין זה הכלל פירוש זה הכלל סימנא בעלמא הוא כההיא דמסכת מגילה ולאו דאתא לרבויי מידי דהא פריט בארוכה כולהו פרטי והיינו דלא בעי בגמרא לאתויי מאי:

דף מט:

הכי קאמינא מאן תנא שוכר כנושא שכר פי' דהא דאמרינן מאן תנא ד' שומרין לאו משום מניינא אלא רישא דמתניתין נקיט בידיה כלומר מי שנה אותן על הסדר הזה שיהא שוכר כנושא שכר. חוץ מאיני יודע מה אתה סח שבשואל ובגנבה ואבידה שבנושא שכר והשוכר שהרי כפרו ממון איכא למידק ולימא נמי אבד שבשומר חנם דקתני הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם ורבינו שלמה ז"ל כתב על זה דההיא לא איצטריכא ליה למימר דהא קתני בהדיא קרן וחומש ואשם דהיינו חיוב דשבועת השומרים ולא נתחוור תירוץ זה לרבינו הרמב"ן ז"ל דהא היכא דקתני נמי חייב סתמא ליכא למשמע אלא מחיוב שבועת השומרין לכך תירץ הוא ז"ל דהיינו טעמא דלא נקט אבד שבשומר חנם משום דקתני ביה אכלו דמשכחת לה בגזילה ממש בלא שבועת השומרין. והאל ברחמיו ישמרנו מכל חטא ושגיאה אמן ואמן. ובהכי סליקא לן מסכת שבועות תהלה לאל יתברך ויתעלה והוא ברחמיו יזכנו להבין ולשמוע וללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתו באהבה שלימה אמן כן יהי רצון: